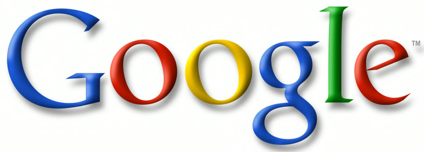

Google

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0231 4984

Digitized by Google

HANDLEIDING

TOT DE KENNIS DER

KRIJGSKUNST.

KRIJGSKUNDIGE LEERCURSUS

TEN GEBRUIKE DER

KONINKLIJKE MILITAIRE AKADEMIE.

HANDLEIDING

TOT DE KENNIS DER

KRIJGSKUNST,

VOOR DE

KADETTEN VAN ALLE WAPENEN.

DOOR

J. J. VAN MULKEN,

Generaal-Majoor, Kommanderende de 3de Brigade Infanterie.

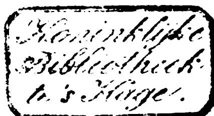
TE BREDA,

TER DRUKKERIJ VAN BROESE & COMP.,

VOOR REKENING VAN DE

KONINKLIJKE MILITAIRE AKADEMIE

1858.

INHOUD.

III. DE KLEINE OORLOG.

IV. DE HOOGERE TAKTIEK.

V. DE STRATEGIE.

HANDLEIDING

TOT DE

KRIJGSKUNST.

INLEIDING.

§ 1. De krijgskunst wordt gewoonlijk in twee deelen onderscheiden:

1°.) In de *theorie van de oorlogsvoering*, die leert hoe men met de voorhanden strijdmiddelen oorlog zal voeren; en

2°.) In de *hulpwetenschappen van den oorlog*, als: de aanvulling, het onderhoud en onderwijs der troepen, de wapenleer, versterkingskunst, de pionnier-wetenschap, enz.

Men heeft de theorie van de oorlogsvoering weder gesplitst in *Taktiek*, die leert hoe men de troepen moet stellen, bewegen en in het gevecht aanvoeren, met inachtneming van alle omstandigheden die daarop van invloed kunnen zijn; en in *Strategie*, of de kunst om de marschen, stellingen en gevechten op de best mogelijke wijze zoodanig te regelen, dat het doel des oorlogs kan worden bereikt.

Daar evenwel sommige oorlogshandelingen beschouwd kunnen worden zoo wel tot de *Taktiek* als tot de *Strategie* te behooren, zoo heeft men aan deze den naam van *Hoogere Taktiek* gegeven.

§ 2. Vermits deze leercursus tot leiddraad moet dienen bij het krijgskundig onderwijs aan de Koninklijke Militaire Akademie,

1

zoo zal getracht worden, hoofdzakelijk datgene wat in den onmiddellijken werkkring van den subalternen officier valt, uitvoerig te behandelen; terwijl de hoogere taktiek en strategie, als meer behoorende tot latere studiën, slechts in groote trekken zullen worden medegedeeld.

§ 3. Deze leercursus zal alzoo bevatten:

1°. De zamenstelling der legers; de sterkte-verhouding en indeeling der onderscheiden wapensoorten; de eigenaardigheden der verschillende wapens; hunne snelheid van beweging en de uitwerking der vuur- en blanke wapens; de vechtwijze van elk wapen afzonderlijk, zonder dat daarbij het terrein in aanmerking genomen wordt, — welke handelingen alle tot het gebied der *Elementaire Taktiek* behooren.

2°. Den invloed van het terrein op de werking der verschillende wapens; de vechtwijze van die wapens tegen elkander en onderling verbonden, met inachtneming van alle omstandigheden die daarop van invloed kunnen zijn; de gevechten om het bezit van terreinvoorwerpen; — dus al hetgeen men door *Toegepaste Taktiek* verstaat.

3°. Alle krijgsverrigtingen, die den toestand van het eigen leger begunstigen, zoo wel in staat van rust als in beweging, en die daarentegen het vijandelijke leger op alle mogelijke wijzen benadeelen, zonder dat zulks door beslissende gevechten wordt verkregen; — derhalve hetgeen men den *Kleinen Oorlog* noemt.

4°. De theorie der verkenningen; de leer der marschen en de wijze waarop de legers gevoed en verpleegd worden; de theorie der riviergevechten en de leer der veldslagen; — kortom datgene, wat men gezamentlijk de *Hoogere Taktiek* noemt. Dit gedeelte wordt wel eens beschouwd als de overgang van de taktiek tot de strategie.

5°. Eenige verklaringen en bepalingen der kunsttermen, die bij de *Strategie* voorkomen, als inleiding tot die wetenschap; de handelingen, die het oorlogvoeren voorafgaan en die bij eenen aanvallenden en verdedigenden oorlog plaats hebben; benevens eenige beschouwingen over de weêrstandsmiddelen welke in den oorlog voorkomen, en waartoe men ook de volkswapening kan rekenen te behooren.

§ 4. Alvorens men tot de eigenlijke krijgskundige studiën overgaat, behoort men de hulpwetenschappen van den oorlog te kennen, inzonderheid de wapenleer, de veldverschansing en de pionnier-wetenschap; daarbij zal men niet onbedreven mogen zijn in de exercitie-reglementen der drie wapens, en die van zijn eigen wapen grondig moeten kennen. Daarna zal men met de studie der taktiek een aanvang kunnen maken, door de grondregelen van die wetenschap vlijtig te beoefenen; doch men houde daarbij wel in het oog, dat de krijgskunst is eene ervarings-wetenschap en geen wiskunde; dat zij daarom geene of ten minste zeer weinige grondregelen heeft, die niet door omstandigheden in den oorlog voorkomende gewijzigd, soms geheel veranderd kunnen worden; zoodat men dan ook nimmer bij het zelf-handelen in den oorlog onvoorwaardelijk die grondregelen mag toepassen, zonder eerst het gezond verstand en eigen oordeel te hebben geraadpleegd.

Daarna beoefene men de krijgsgeschiedenis, en toetse de daarin beschreven gebeurtenissen aan de behandelde algemeene taktische grondregelen. Men kieze daarvoor de werken, die de oorlogen onder het eerste Fransche Keizerrijk en die van den lateren tijd behandelen, terwijl voor taktische studiën die werken zijn aan te prijzen, welke de gevechten en verdere oorlogshandelingen tot in de kleinste bijzonderheden meêdeelen, en daarbij van goede plans en terreinbeschrijvingen voorzien zijn. Voor de hoogere taktische en strategische studiën daarentegen zijn de werken van zulke schrijvers noodig, die meer bijzonder de groote operatiën der legers en groote legerafdeelingen hebben behandeld, waarbij eveneens goede kaarten geraadpleegd moeten worden.

Wij zullen achter dezen cursus eenige krijgskundige werken opgeven, die bij de taktische en strategische studiën met vrucht gebruikt kunnen worden.

I.

DE ELEMENTAIRE TAKTIEK.

HET LEGER EN ZIJNE ZAMENSTELLING.

§ 5. Men noemt *leger* de vereeniging van een groot aantal troepen van alle wapens: Infanterie, Kavallerie, Artillerie en de hulpwapens: Pionniers en Pontonniers, benevens de noodige strijdmiddelen om oorlog te voeren, alles aangevoerd door een Opperbevelhebber, die zijne instructiën ontvangt van den Vorst des lands of van het Bestuur van oorlog.

Behalve deze onderscheiden wapensoorten, waarvan wij de onderlinge sterkte-verhouding en de indeeling nader zullen mededeelen, bevindt zich nog bij een leger een groot aantal personeel en materiëel, waarvan wij de werkzaamheden en het nut kortelijk zullen opgeven.

a. De groote staf van den opperbevelhebber, bestaande uit generaals, intendance, adjudanten en ordonnance-officieren, welke beide laatsten meer bijzonder aan den persoon van den opperbevelhebber verbonden zijn. Onder de generaals bevindt zich gewoonlijk een chef van den generalen staf, de kommandant der kavallerie, de chef van de artillerie en die van de genie. Allen staan den opperbevelhebber ter zijde, zijn onder hem werkzaam, of worden door hem tot eenig doel afgezonden.

De bevelen omtrent de dienst der artillerie en genie te velde worden door den opperbevelhebber, aan de chefs van die wapens gegeven; daarenboven zorgt de chef der artillerie niet alleen voor het materiëel der batterijën en vuurmonden, maar ook voor den benoodigden voorraad van wapenen en munitie.

De chef van de genie is met den aanleg van permanente of van tijdelijke verdedigingswerken belast, alsmede met het aanleggen, verbeteren of vernielen van wegen, en met de hoofdleiding van alle verdere genie-werkzaamheden.

b. De generale staf is zamengesteld uit generaals, hoofd- en verdere officieren, die door uitgebreide wetenschappelijke militaire kennis moeten uitmunten, en uit alle wapens getrokken kunnen worden. De chef van dien staf is met eenige stafofficieren in het hoofdkwartier werkzaam, en zijne dienstverrigtingen kan men als de gewigtigste in het leger beschouwen. Aan elke divisie en brigade zijn mede één of twee officieren van dien staf toegevoegd om, onder de bevelen van de respectieve generaals, de marschen en bewegingen hunner troepen te regelen, de terreinen te verkennen, positiën op te nemen, de legerplaatsen te bepalen en aan te wijzen, en om voor de veiligheid van het leger of der divisie te zorgen.

c. De intendance zorgt voor de verpleging der troepen, het aanleggen van magazijnen en de administratie. De chef van de intendance is met eenige officieren in het hoofdkwartier werkzaam, terwijl bij de divisiën en brigaden intendanten aanwezig zijn.

d. De geneeskundige dienst, wier chef een officier van gezondheid van hoogen rang is, terwijl deze de noodige officieren van gezondheid onder zijne bevelen heeft, om in de hospitaal- en ambulancedienst te voorzien. In sommige legers heeft men bovendien soldaten, in de kleine chirurgie geoefend, die in tijd van oorlog van groot nut kunnen zijn. Bij alle onderafdeelingen van het leger zijn officieren van gezondheid ingedeeld.

e. Het hoofdkwartier. De kommandant van het groote hoofdkwartier, waar zich de opperbevelhebber bevindt, is gewoonlijk een hoofd-officier, die aldaar de dienst van plaatselijken kommandant verrigt.

f. De krijgsraad te velde. Deze bestaat gewoonlijk uit een hoofd-officier voorzitter en zes leden, subalterne officieren, benevens een auditeur militair en een provoost-geweldige. Deze krijgsraad vonnist de misdaden, die in het leger worden bedreven.

g. De marechaussée, zoo wel te paard als te voet: zij dient gedeeltelijk bij den krijgsraad en gedeeltelijk bij het hoofdkwartier om de politie te handhaven.

h. De wagenmeester, belast met het toezigt over het voerwezen en wat daarop betrekking heeft.

i. De veldpost voor de verzending en het bezorgen der brieven en depêches.

k. De aumoniers, kerkelijke beambten van de onderscheidene godsdienstige gezindten; zij zijn belast met de openbare eeredienst en met al wat daarmeê in verband staat.

l. De legertros. Daardoor wordt verstaan het groot aantal transport– en ziekenwagens, kaissons voor de munitie in de parken en bij de troepen; allen bestemd tot het vervoer van levensmiddelen, zieken, munitie, brugmateriëel en verdere krijgsbehoeften, opdat het leger bestendig voorzien worde van al hetgeen het noodig heeft. Gebrek hieraan ondermijnt het leger, en werkt nadeelig op zijnen slagvaardigen toestand. (Het Engelsche leger in de Krim.)

DE STERKTE-VERHOUDING DER VERSCHILLENDE WAPENS.

§ 6. De sterkte-verhouding der wapens, waaruit een leger wordt zamengesteld, kan niet vast bepaald worden, omdat verschillende omstandigheden daarop van invloed zijn. Zoo bijv. zal het afhangen van de landstreek, waar de oorlog gevoerd wordt, of men meer of minder infanterie of kavallerie noodig zal hebben. Bij de meeste Staten zullen bovendien de geldmiddelen niet toelaten, om in tijd van vrede veel kavallerie en artillerie onder de wapens te houden. De spoed, waarmede dikwerf het leger op voet van oorlog moet worden gebragt, veroorzaakt dan, dat men aanvankelijk weinig kavallerie of artillerie gereed kan hebben, en het leger hoofdzakelijk uit infanterie zal bestaan, daar dit wapen het spoedigst geoefend en uitgerust is. Het doel van den oorlog, en de omstandigheid of het een aanvallende of verdedigende oorlog is, zal mede op de sterkte–verhouding der drie wapens van veel invloed zijn.

Vaste regels zijn derhalve niet aan te nemen, en men zal zich moeten vergenoegen met eenige algemeene opgaven. Zoo rekent men gewoonlijk, dat op één bataillon infanterie één eskadron kavallerie moet komen, zoodat de sterkte der kavallerie dan $^1/_6$ à $^1/_8$ van die der infanterie zou worden. Op de 1000 man infanterie rekent men 2 à 3 stukken veldgeschut, het reserve-geschut daaronder begrepen; en op de 1000 ruiters 4 stukken rijdende artillerie, het reserve-geschut niet daaronder begrepen. In de laatste oorlogen zijn meer dan dit getal stukken in het veld medege–

voerd, doch men kan aannemen, dat een leger, 't welk bij de opening van eenen veldtogt eene zoodanige verhouding van artillerie heeft, na verloop van eenigen tijd betrekkelijk meer geschut zal hebben, omdat gewoonlijk de infanterie en kavallerie grootere verliezen lijden dan de artillerie.

De hulpwapens worden naar gelang van de behoefte bij het leger ingedeeld.

Bij het Duitsche bondsleger is aangenomen: de kavallerie $^1/_7$ van het geheele leger. Op 1000 man 2 stukken geschut. De veld-artillerie moet bestaan uit $^1/_4$ houwitsers, $^1/_4$ 12-ponders en de helft 6-ponders. De rijdende artillerie moet $^1/_5$ der sterkte van de geheele artillerie bedragen. De verhouding der ligte infanterie en kavallerie moet $^1/_4$ tot $^1/_3$ van de linietroepen zijn.

Napoleon I, die echter hier Frankrijk en zijne veroveringsoorlogen op het oog had, stelt (de infanterie als éénheid aannemende) $^1/_4$ of $^1/_5$ gedeelte voor de kavallerie, $^1/_8$ voor de artillerie, $^1/_{40}$ voor de genie (pionniers en pontonniers) en $^1/_{30}$ voor het gezamentlijk voerwezen.

De ondervinding heeft geleerd, dat aan eene ongeoefende infanterie meer artillerie dan aan eene geoefende moet worden gegeven; dat de oorlog niet met goed gevolg gevoerd kan worden wanneer de infanterie te zeer is verzwakt; dat, waar te weinig kavallerie is, het leger in zijne bewegingen gestremd wordt en van de behaalde voordeelen geen partij kan trekken. Gebrek aan artillerie noodzaakt tot offensieve handelingen, vermits door dit gemis het voornaamste en krachtigste middel tot verdediging ontbreekt; en vermoedelijk zal voortaan de invoering van getrokkenloopgeweren bij de infanterie, almede van eenigen invloed zijn op de sterkte-verhouding der wapens.

DE ORGANISATIE EN INDEELING VAN EEN LEGER.

§ 7. De organisatie van een leger moet gegrond zijn op den eigenaardigen toestand van den Staat, met betrekking tot zijne staatkundige ligging, grenzen, verdedigings-liniën, alsmede op de bevolking en het eigenaardig volkskarakter. Bij de organisatie van een leger moet steeds gezorgd worden, dat het van den vredesvoet gemakkelijk op voet van oorlog kan overgaan, en tevens dat het zonder groote stoornis weder op voet van vrede kan worden

gebragt. Daar nu de toestand van vrede vordert, dat men tot besparing van uitgaven minder troepen onder de wapens houdt, en deze met onbepaald verlof zendt, zoo zal een sterk en goed kader noodig zijn, om bij 't uitbreken van eenen oorlog deze minder geoefende soldaten op te nemen en in de menigvuldige behoeften te voorzien, welke uit de plotselinge vergrooting van het leger voortvloeijen.

§ 8. De indeeling is bij de meeste Europesche legers als volgt:

a. De Infanterie. Bij dit wapen is de *kompagnie* het kleinste onderdeel, waarmede de taktiek zich ophoudt. De sterkte van eene kompagnie is zeer verschillend, en wisselt af van 100 tot 200 soldaten, waarbij evenwel het aantal kompagnieën, waaruit het bataillon bestaat, in aanmerking genomen moet worden.

Het bataillon. Eenige vereenigde kompagnieën, van 4 tot 10, maken het bataillon uit. De indeeling van 5 kompagnieën bij een bataillon heeft tot oogmerk om de 5de kompagnie uit tirailleurs en scherpschutters te doen bestaan, die bijna altijd op zich zelven werkzaam zullen zijn, en bijzonder in de dienstverrigtingen van den kleinen oorlog bedreven moeten wezen. De sterkte van een bataillon verschilt weêr van 500 tot 1000 man; is het grooter, dan is het met de stem niet te kommanderen, maar is het daarentegen kleiner dan 500 man bij den aanvang van eenen oorlog, dan zal het spoedig te zwak zijn; een bataillon ter sterkte van 600 man zal bij het manoeuvreren de voorkeur verdienen. Het bataillon is de taktische éénheid der infanterie, omdat het op zich zelf en in eene soort van onafhankelijkheid staat, zich beweegt en vecht. In alle andere omstandigheden kan men het als een onderdeel van het regiment beschouwen. In sommige legers zijn de bataillons ligte infanterie en jagers niet in regimenten ingedeeld.

Het regiment. Een regiment infanterie bestaat uit 2 tot 4 bataillons. Men is het nog niet eens of de vereeniging van bataillons tot regimenten wel nuttig of noodzakelijk is. Zeker is 't, dat in het belang van administratie, instructie en korpsgeest het regiments-verband gunstig werkt, en dat in den oorlog de kolonels goede diensten kunnen bewijzen, hetzij dat zij de buiten gevecht gestelde brigade-generaals vervangen, of met eenige bataillons van de brigade tot het een of ander doel worden afgezonden.

De brigade. Deze bestaat gewoonlijk uit 2 of 3 regimenten infanterie; derhalve uit 4 à 6 bataillons.

De divisie. De vereeniging van 2 of 3 brigades vormt de divisie, die de strategische éénheid der legers uitmaakt.

Aan de infanterie–divisie, meestal uit 8 à 12 bataillons bestaande, worden somtijds 2 tot 4 eskadrons ligte kavallerie en eene batterij veld-artillerie toegevoegd, die dan *divisie-kavallerie* en *divisie–artillerie* genoemd worden. Dit heeft echter niet altijd plaats, en soms wordt wel alléén eenige kavallerie, of enkel ééne batterij artillerie daarbij ingedeeld.

§ 9. *De zamengestelde divisie* ontstaat, als men eene infanterie-divisie tot eene bijzondere onderneming wil detacheren, zoodat zij zelfstandig zal moeten handelen; dan wordt aan haar nog meer kavallerie en artillerie toegevoegd, naar gelang van het doel en het terrein, waarop zij werken moet. Gedurende de revolutie-oorlogen was het Fransche leger in zamengestelde divisiën ingedeeld, en deze legerformatie werd in Pruissen in 1806 gevolgd; doch men is daarvan bij de groote legers afgegaan en heeft haar door de indeeling in legerkorpsen vervangen.

§ 10. *Het legerkorps.* Zoodra een leger sterker is dan 8 infanterie–divisiën, wordt de indeeling in legerkorpsen noodzakelijk, omdat alsdan het hoofdkwartier van den opperbevelhebber te ver van dat der divisie-generaals verwijderd is, om spoedig genoeg de bevelen te kunnen geven, en voor de uitvoering te waken.

De gepaste sterkte van een legerkorps rekent men op ten minste 25,000 en ten hoogste 40,000 man; in het eerste geval uit 2 divisiën infanterie, 1 brigade kavallerie, 6 veld- en 3 rijdende batterijën zamengesteld, en in het laatste geval, uit 3 divisiën infanterie, 2 brigaden kavallerie en 12 batterijën, waarvan 4 rijdende.

De gevoelens zijn nog geheel verdeeld, of de reserve–kavallerie en de reserve-artillerie onder de verschillende legerkorpsen verdeeld moeten worden, of dat zij geheel vereenigd moeten blijven; voor het laatste schijnen de gegrondste redenen te bestaan.

§ 11. *b. De kavallerie. Het eskadron* wordt bij dit wapen als het kleinste taktische onderdeel beschouwd, waarvan de sterkte gewoonlijk 120 à 150 ruiters bedraagt. Bij enkele legers is het eskadron in twee kompagnieën verdeeld; doch dit geschiedt alsdan hoofdzakelijk uit een administratief inzigt.

Het regiment. Dit bestaat bij de kavallerie uit 4 à 8 eskadrons, en is de taktische éénheid van dat wapen. Wel is waar

wordt de sterkte der kavallerie bij een leger naar het aantal eskadrons gerekend, even als zulks naar het aantal bataillons bij de infanterie geschiedt; maar het eskadron is niet zoo zelfstandig bij de manoeuvres als het bataillon, en het wordt daarbij meer als een onderdeel van het regiment beschouwd. Bij de kavallerie is het opheffen van het regiments-verband nooit ter sprake gebragt.

De brigade wordt gevormd, door 2 of 3 regimenten te vereenigen.

De divisie is zamengesteld uit 2 of 3 brigaden. Gewoonlijk bestaat de kavallerie-divisie, en meest altijd de brigade uit dezelfde kavallerie-soort. Aan eene kavallerie-divisie worden veelal 1 of 2 rijdende batterijën toegevoegd.

Het kavallerie-korps bestaat gewoonlijk uit 2 of 3 divisiën van onderscheiden kavallerie-soorten, waaraan 3 of 4 rijdende batterijën worden toegevoegd.

§ 12. *c. De artillerie.* Bij dit wapen wordt de kompagnie als het kleinste taktische onderdeel beschouwd. De vereeniging van eenige kompagnieën tot een bataillon of regiment geschiedt uit administrative inzigten. Eene kompagnie veld- en rijdende artillerie moet de sterkte hebben, voor de bediening van eene batterij vereischt.

De batterij is de taktische éénheid der artillerie, zij bestaat uit 6, 8 of 12 kanons of houwitsers. Als men bij eene batterij 6 kanons en 2 houwitsers indeelt, dan heeft zij het voordeel eener goede onderverdeeling in halve batterijën en sectiën, en tevens eene goede verhouding van de houwitsers tot de kanons. In sommige legers wordt de vereeniging van eenige batterijën *brigade* genoemd.

§ 13. *d. De hulpwapens.* De *pionniers* worden gewoonlijk in detachementen bij de verschillende infanterie-divisiën ingedeeld. In sommige legers worden eenige pionniers bij de bataillons of bij de regimenten aangetroffen. In Rusland heeft men zelfs pionniers bereden gemaakt.

De *pontonniers* blijven vereenigd of worden verdeeld, naar gelang de krijgsverrigtingen het vereischen.

EIGENAARDIGHEDEN DER VERSCHILLENDE WAPENS.

§ 14. Alle troepensoorten hebben hare bijzondere eigenaardigheden, waardoor zij, in sommige omstandigheden in den oorlog

voorkomende, de een boven de ander met voordeel gebruikt kunnen worden; doch uit die eigenaardigheden blijkt tevens, dat zij alle even noodig zijn voor het voeren van den oorlog.

§ 15. De *infanterie* is bij alle tegenwoordige legers het hoofdwapen, en zij zal dien naam nog meer verdienen, wanneer zij eens met het getrokken-loopgeweer gewapend zal zijn; zij is het talrijkst, en naar haar wordt gewoonlijk de sterkte der andere wapens geregeld. Hare beweging is niet zoo snel, en haar gesloten aanval niet zoo onstuimig als die der kavallerie; hare projectilen dragen wel niet zoo ver, noch hebben zulk een vernielend vermogen als die der artillerie; maar daarentegen bezit zij eigenschappen, waardoor zij de andere wapens overtreft. Op terreinen, waar de andere wapens niet kunnen komen, kan de infanterie werkzaam wezen. In den donkeren nacht, of bij mistig weder, wanneer de beide andere wapens niet te gebruiken zijn, kan infanterie vijandelijke posten overvallen, en zij slaagt daarin niet zelden, zoo zij slechts vertrouwen heeft op haar bajonet. Voor den aanval zoo wel als voor de verdediging is zij geschikt, omdat zij van haar blank wapen, dat tevens vuurwapen is, gebruik kan maken. Op den duur bezit zij de grootste marsch-snelheid, en kan het gemakkelijkst langs spoorwegen, of te water vervoerd worden; zij is het best bestand tegen vermoeijenissen en ontberingen en kan, veel spoediger dan de andere wapens, daargesteld en geoefend worden; daarbij is zij het minst kostbaar.

De infanterie wordt thans nog onderscheiden in: *zware* en *ligte infanterie* en *scherpschutters.*

§ 16. De *zware infanterie*, ook wel *infanterie van linie* genoemd, is hoofdzakelijk bestemd voor het gevecht in de linie- of kolonne-stelling, doch zij moet daarom niet minder in het verspreide gevecht en in het juist schieten bedreven zijn, en bovenal door eenen hoogen graad van taktische discipline uitmunten.

Bij de groote legers bevinden zich veelal gardes of grenadiers, die gewoonlijk in de gevechten de *reserve* uitmaken.

§ 17. De *ligte infanterie* (tirailleur-kompagnieën, jager-bataillons) is bijzonder bestemd voor de verspreide vechtwijze, de voorpostendienst en alle verrigtingen, die in den kleinen oorlog voorkomen. Zij behoort uit goede schutters te zijn zamengesteld, en daarom is het noodig dat zij van getrokken-loopgeweren voorzien zij; hare oefeningen moeten hoofdzakelijk bestaan in:

schijfschieten, tirailleren en alle verrigtingen van de voorpostendienst.

Zij moet in het bajonet-vechten bedreven zijn, en eveneens in de pionnierdienst.

§ 18. Door *scherpschutters* verstaat men in 't algemeen de infanteristen, die hetzij met bussen of met getrokken-loopgeweren gewapend, eene buitengewone geoefendheid in het treffen op groote afstanden bezitten. Zij moeten niet in gesloten orde gebruikt worden, maar, tusschen de tirailleurs op de gewigtigste punten verdeeld, hunne juist treffende schoten op de vijandelijke officieren, geschutsbediening, kaissons rigten, kortom op alles, wat ons het meeste nadeel kan doen.

Wanneer zij met bussen gewapend zijn, noemt men hen *busschutters;* deze bezigt men vooral daar, waar zij genoodzaakt zijn hun wapen in eene bekrompen ruimte te behandelen, en waar zij geruimen tijd, in rustige houding, hun moorddadig vuur kunnen volhouden. Het is een voornaam vereischte, dat zij daarbij door terreinhindernissen tegen kavallerie-aanvallen gedekt zijn, omdat de bus, ofschoon van een hartsvanger als stootwapen voorzien, niet zoo goed als het bajonet-geweer tot verdediging tegen ruiterij kan dienen. Daar de scherpschutters in het algemeen moeijelijk gevormd worden en er voor hunne vorming veel tijd vereischt wordt, zoo zal men in de gevechten spaarzaam met hen omgaan, en ze niet gebruiken dan dáár waar zij nuttiger dan anderen werkzaam kunnen zijn.

§ 19. De *kavallerie.* De kracht van dit wapen bestaat in haren snellen en onstuimigen aanval, waardoor zij eene beslissende uitwerking kan te weeg brengen. Daar zij, na eenen mislukten aanval, zich snel weder kan verwijderen, zoo zal zij daardoor meer mogen wagen dan de infanterie. Door rijdende artillerie ondersteund, wordt zij een gevaarlijke vijand voor infanterie, die zich op de vlakte bevindt. Hare nadeelen zijn, dat geringe terreinhindernissen hare gesloten bewegingen stremmen en den aanval doen mislukken, en dat zij, wanneer de paarden hunne krachten verloren hebben, weinig meer kan uitrigten.

De kavallerie werkt hoofdzakelijk met blanke wapens, ofschoon een gedeelte van vuurwapens is voorzien. Zij is daarom meer voor den aanval dan voor de verdediging geschikt, en moet altijd aanvallender wijze te werk gaan. Bij de vervolging van een ge-

slagen vijand is zij onontbeerlijk, en bij de voorpostendienst en den kleinen oorlog van het grootste nut. Een hoofdvereischte van hare oefening is, stout rijden en het goed gebruik maken van de sabel of lans.

De kavallerie wordt gewoonlijk onderscheiden in *zware, middelsoortige* en *ligte kavallerie.*

§ 20. De *zware kavallerie* bestaat uit *kurassiers*, *grenadiers te paard* en *karabiniers*. Zij wordt ook wel *reserve-kavallerie* genoemd, omdat zij in de gevechten, tot op de beslissende oogenblikken, in reserve staat. Hare bestemming is dan om, wanneer de beslissing door de andere wapens voorbereid is, door onstuimige gesloten aanvallen alles onder den voet te rijden, of omgekeerd de aanvallen der aldus handelende vijandelijke kavallerie af te slaan. Daarom moet zij in het gesloten zijn en blijven hare grootste kracht zoeken, en eene goede taktische orde is voor haar nog noodzakelijker dan groote snelheid.

§ 21. De *middelsoortige kavallerie* bestaat uit *dragonders* en *lanciers* met lange lansen gewapend. Deze kavallerie-soort behoort groote vaardigheid in het manoeuvreren te bezitten, daar zij tot brigaden of divisiën vereenigd en door rijdende artillerie versterkt, de hoofdgevechten in den slag moet leveren.

De dragonders met getrokken karabijnen gewapend, die in het vlug op- en afstijgen als de rijdende artillerie, en in het schijfschieten en tirailleren als de infanterie geoefend moeten zijn, zullen bepaaldelijk tot het snel bezetten en vasthouden van zekere terreindeelen, en tot dekking van rijdende artillerie van groot nut zijn.

§ 22. De *ligte kavallerie*, waaronder men verstaat *husaren*, *jagers te paard* en *lanciers* met korte lansen gewapend, is bijzonder bestemd voor het verstrooid gevecht, de voorpostendienst en den kleinen oorlog. Zij moet daarom veel doorzigt hebben en list, schranderheid en vlugheid met moed vereenigen.

§ 23. De *artillerie* heeft reeds op verren afstand een groot vernielend vermogen, en maakt daardoor een krachtigen indruk op vriend en vijand.

De artillerie moet bij de verdediging de vijandelijke aanvalskolonnen vernielen, en bij den aanval de vijandelijke batterijën tot zwijgen brengen. In 't algemeen toch moet zij haar vuur bij voorkeur rigten op die gedeelten der vijandelijke magt, die voor ons het meest te duchten zijn. In den laatsten tijd heeft zij veel aan

beweegbaarheid gewonnen, zoodat zij bijna overal de andere wapens kan volgen. (De Fransche artillerie in den slag bij *de Alma*). Zij bezit echter geen aanvals-vermogen en moet door andere wapens beschermd worden. De uitwerking van hare schoten is veel van het terrein afhankelijk. Zij is het kostbaarste wapen, en hare daarstelling vordert den meesten tijd.

De artillerie, voor het gebruik te velde, wordt gewoonlijk onderscheiden in *zware* en *ligte veld-artillerie*, *rijdende artillerie*, *houwitsers* en *vuurpijl–batterijën.*

§ 24. De *zware veld-artillerie*, wier geschut ook wel *positie-geschut* genoemd wordt, is in den regel minder beweegbaar dan de ligte; zij is meer bestemd om hare werking te doen op zulke bepaalde terreingedeelten, waar zij lang in dezelfde stelling kan blijven; bovendien dekt zij den terugtogt, door bij voorraad achterwaarts gelegen punten te bezetten, en deze hierdoor te verzekeren.

§ 25. De *ligte veld-artillerie*, waaronder men thans ook de 12-ponders kan rekenen, is bestemd om met de infanterie vereenigd werkzaam te zijn. Zij maakt met de rijdende artillerie de massa van het reserve-geschut uit.

§ 26. De *rijdende artillerie* moet aan de kavallerie worden toegevoegd; zij is tevens bestemd om in reserve te zijn, ten einde schielijk naar de punten te kunnen snellen, waar spoedig artillerie noodig is.

§ 27. De *houwitsers* dienen bij voorkeur om bedekt staande troepen te treffen, en gebouwen in brand te steken.

§ 28. *Vuurpijl–batterijën*, die echter nog weinig in het veld medegenomen worden, zijn tegen vijandelijke kavallerie te gebruiken, als ook bij défilé-gevechten, en verder om dorpen en andere daarvoor vatbare dekkings–middelen des vijands in brand te steken.

§ 29. De *hulpwapens* zijn: de *pionniers* en *pontonniers*.

De *pionniers* zijn bestemd tot het maken onzer eigen en het vernielen van 'svijands versterkings-werken, tot het uit den weg ruimen van hindernissen; tot het aanleggen en verbeteren van wegen, en het onbruikbaar maken van alles, wat den vijand voordeelig kan zijn.

§ 30. De *pontonniers* zijn met het meëvoeren en het slaan van bruggen, alsmede met het onderhoud en het afbreken van deze belast.

SNELHEID DER BEWEGING VAN DE DRIE WAPENS.

§ 31. Het is voor de oorlogsvoering van het hoogste belang den tijd te kennen, dien de onderscheiden troepensoorten noodig hebben, om eenen bepaalden weg af te leggen. Deze kennis is uit een tweeledig oogpunt beschouwd noodzakelijk: *taktisch* om daaruit te kunnen afleiden, hoe snel troepen, die daarvoor gereedstaan, op bepaalde punten van het slagveld kunnen aankomen, ten einde aan het gevecht deel te nemen, en *strategisch* om den tijd te kennen, dien troepen noodig hebben om verre afstanden, bij dagmarschen, af te leggen. Wij zullen ons hier tot het eerste bepalen, en later, wanneer wij in de *Hoogere Taktiek* over de leer der marschen handelen, op het tweede gedeelte terugkomen.

§ 32. Hoezeer de volgende opgave wel niet als een volkomen maatstaf kan gelden, — want met de beste troepen en het beste materiëel komen er nog dikwerf onvoorziene hindernissen voor, die onze opgaven wijzigen, — zoo blijft het nogtans hoogst nuttig, zich eenen maatstaf voor de snelheid der bewegingen van de drie wapens in te prenten, daarbij slechts zorgende om bij de toepassing de snelheid van de eigen troepen niet te hoog, en die des vijands niet te gering te schatten.

Een *bataillon* infanterie, dat in het marscheren goed is geoefend, zal op eenen goeden weg, 1000 el afstands in 10 minuten kunnen afleggen; maar op eenen slechten weg zal het daartoe wel 11 minuten noodig hebben.

Den afstand van één uur zal het, als de weg goed is, in 60 minuten kunnen afleggen; maar bij slechte wegen, zal men daar wel 75 minuten voor mogen rekenen. Kleine detachementen en troepen, die in verspreide orde marscheren, kunnen in minder tijd dien afstand afleggen, vooral zoo zij nu en dan den looppas aannemen; maar met den looppas gaat de taktische orde verloren, en de soldaat wordt ongeschikt, om dadelijk met juistheid te mikken en te vuren. Van den looppas moet men derhalve enkel gebruik maken, om zich snel aan het vijandelijk vuur te onttrekken; of wel om den vijand vóór te komen, bij het bezetten van eene goede positie, en als men hem met hevigheid wil aanvallen.

Een *eskadron* kavallerie kan, als de weg goed is, 1000 el afstands, in den gestrekten stap, in 9 minuten afleggen. In den

draf zal het daarvoor 4 minuten noodig hebben; in galop slechts 3 minuten, en in den ren kan het dien afstand in 2 minuten doorloopen.

De afstand van één uur zal, op goede wegen, door afwisselend te stappen en te draven, in een half uur kunnen afgelegd worden. De kavallerie mag niet langer dan een half uur achtereen draven, of 5 minuten galopperen.

Eene *batterij* veld-artillerie kan op goede wegen 1000 el afstands afleggen: in den stap in 10 minuten, en in den draf in 5 minuten.

Den afstand van één uur zal dit wapen, op straatwegen, in den stap in 45 minuten, en in den draf in 25 minuten kunnen afleggen. Op slechte wegen is de tijd niet meer te bepalen, omdat de weg zeer kan afwisselen. In den stap en bij opmarschen in den korten draf blijven de artilleristen naast de stukken loopen; doch bij snellere gangen kunnen zij op den voorwagen, en op de van-de-handsche paarden, door regts op te stijgen, plaats nemen.

De *rijdende artillerie* moet op goede wegen overal de kavallerie kunnen volgen.

UITWERKING DER VUUR- EN BLANKE WAPENS.

§ 33. De wapens, die thans nog bij de Europesche legers in gebruik zijn, bestaan in *vuur-* en *blanke wapens*. De vuurwapens worden onderscheiden in: *draagbare wapens* en *geschut*. De blanke wapens in: het *bajonetgeweer*, *lansen* en *sabels*.

De infanterie is gedeeltelijk met gladden-loopgeweren, gedeeltelijk met getrokken-loopgeweren of met bussen gewapend; de geweren voorzien met eene bajonet, de bussen met eenen hartsvanger; bovendien zijn enkele infanteristen met sabels gewapend. De kavallerie is voorzien van karabijnen met gladden of getrokken loop, pistolen, revolvers, sabels en lansen. De artillerie is alleen met sabels, en in sommige legers ook met geweren of pistolen gewapend.

§ 34. De *draagbare vuurwapens*. De uitwerking van het gewoon infanterie-geweer met gladden loop strekt zich niet veel verder uit dan tot 250 pas; wel is de schootsverheid van dat vuurwapen grooter, maar op dien grooteren afstand heeft het vuur

eene zoo geringe uitwerking, dat daar niet meer op te rekenen valt. Voor het grootste gedeelte is de infanterie nog met dat geweer gewapend, en het getrokken-loopgeweer, dat met eenige wijziging in Europa algemeen is aangenomen, wordt tot hiertoe bij de meeste legers als speciaal vuurwapen beschouwd. De voortreffelijke eigenschappen van dit laatste wapen, dat geen vertraging bij de lading, noch bezwaar bij de behandeling als blank wapen, zoo als de gewone bussen, veroorzaakt, doet echter met grond verwachten, dat het in eenen betrekkelijk korten tijd niet enkel het wapen meer van uitgezochte manschappen, maar van de geheele infanterie zal worden: nogtans met eenig verschil in de rigtmiddelen; want de linie-infanterie kan zich enkel bedienen van een vast of standvizier, met een schietveld van 400 pas, en de scherpschutters zullen daarenboven gebruik maken van klep-, schuif- of boogvizieren, met een schietveld van 1000 pas.

De uitkomsten der schietoefeningen hebben doen zien, dat de totale trefkans van het tirailleur-vuur, tot en met 250 pas, nagenoeg het dubbeld bedraagt van dien van het gladden-loopgeweer, en als men daarbij in rekening brengt, dat het schietveld van het standvizier bij 't eerste wapen zoo veel grooter is dan bij het laatste, dan zal men zonder overdrijving mogen aannemen, dat door de invoering van het tirailleur-geweer, — mits zulks gepaard ga met dezelfde zorgvuldige oefeningen, die thans bij de tirailleur-kompagnieën plaats hebben, — aan de linie-infanterie twee à drie maal grootere uitwerking zal gegeven worden.

Het is moeijelijk den trefkans vast te stellen, welken het tirailleur-geweer in handen van scherpschutters zal opleveren, waaruit onze tirailleur-kompagnieën eenmaal zamengesteld kunnen zijn, vermits daarvoor nog de genoegzame gegevens ontbreken; doch men mag op goede gronden aannemen, dat het totaal vermogen der tirailleur-scherpschutters wel 8 à 10 maal grooter zal worden dan dat der linie-infanterie, zoo lang deze met gladden-loopgeweren gewapend zal wezen.

Bij alle legers, waar de getrokken-loopgeweren ingevoerd zijn, heeft men dezelfde gunstige uitkomsten verkregen, en zulks niet door proeven alléén, maar de ondervinding van de laatste oorlogen, zoo wel in *de Krim* door de Franschen, als in *Sleeswijk* en *Baden* door de Pruissen opgedaan, heeft de deugdelijkheid van het getrokken-loopgeweer bevestigd.

Van hoeveel belang de algemeene invoering van het tirailleur-geweer bepaaldelijk voor onze infanterie zal zijn, met het oog op den vaderlandschen bodem die zoo menigvuldige gedekte stellingen oplevert, is hieruit gemakkelijk af te leiden.

§ 35. De *karabijn*. Ook dit wapen zal, nu het van eenen getrokken loop voorzien wordt, veel grooteren trefkans hebben, dan de gladden-loopkarabijn, die slechts tot op 100 pas eenigen trefkans heeft; doch op verdere afstanden een zeer onzeker schot oplevert. De proeven met de getrokken-loopkarabijn zijn nog niet bekend.

§ 36. De *pistool*. De werkzaamste schootsverheid van de pistool is tusschen de 10 en 15 pas; tot 30 pas bestaat er nog eenige kans van treffen. De bij eenige Engelsche kavallerie ingevoerde *revolvers* hebben het voordeel dat men daarmede, zonder op nieuw te laden, eenige schoten achter elkander kan doen. Zelfs niettegenstaande de invoering van betere vuurwapens, moet men die bij de kavallerie doorgaans hoofdzakelijk als middel beschouwen om seinen te geven, en alleen voor het geval, dat dragonders afgezeten als infanteristen optreden, is de uitwerking der vuurwapens van meer belang.

§ 37. Het *veldgeschut*. De grootere en zekere dragt van de nieuwe vuurwapens der infanterie hebben het voor de artillerie noodzakelijk gemaakt, naar middelen uit te zien, om zich aan het nadeel te onttrekken, dat daarin voor haar gelegen is. Daartoe zal zij verder dragende en zich sneller bewegende geschutsoorten te velde moeten medevoeren. In hoe verre het systema van den Sardinischen kolonel Cavalli daaraan beantwoorden zal, moet nog nader bewezen worden.

Bij den laatsten oorlog in het Oosten waren de veldbatterijën bij het Fransche leger voor het grootste gedeelte zamengesteld uit 8-ponders, op het kaliber van 12 pond uitgeboord, en gedeeltelijk uit 12-ponds granaatkanons, bestemd om holle en volle kogels te schieten volgens het stelsel van Napoleon III.

Het Russische leger had zelfs eenige veldbatterijën van 18 pond, met 6 paarden bespannen, die bij de *Alma* en bij *Balaclava* groote verwoestingen in het Engelsche leger hebben aangerigt.

Men kan verwachten dat de 6- en 8-ponders door de 12-ponders, als normaal veldgeschut, en de 12-ponders door eenige zwaardere kalibers vervangen zullen worden.

De ligte 12-ponder zal bij ons leger vermoedelijk als normaal veldgeschut aangenomen worden, met den houwitser van 15 duim en een paar ligte 6-ponder batterijën voor de rijdende artillerie.

§ 38. De uitwerking van het geschut hangt van zeer veel omstandigheden af, die in den leercursus over de Artillerie uitvoerig behandeld zijn. Men zal zich hier alleen bepalen tot eenige opgaven betrekkelijk de uitwerking van ons veldgeschut, en het daarvan te maken gebruik te velde.

Bij het veldgeschut heeft men vizier- en opzetschoten. Het vizierschot heeft, zoo wel bij den ligten 6-ponder als bij den ligten 12-ponder, eene dragt van 600 of 400 pas, naar gelang de rigting genomen wordt over den hoogsten rand of door de gleuf van den achter-viziernok. Het vizierschot op 400 pas is daarbij nagenoeg geheel bestrijkend.

De kans van treffen bij het vizierschot is nog niet door volledige proeven bepaald. Men vindt daarvoor opgegeven: op het infanterie-front bij den ligten 12-ponder, op 400 pas 0,56 en op 600 pas 0,27; bij den ligten 6-ponder, op 400 pas 0,46 en op 600 pas 0,23.

Van dit schot wordt in het veld veel gebruik gemaakt, vooral tegen opmarscherende troepen, of zulke, die zich in kolonne formeren.

De opzetschoten worden bij den ligten 12-ponder tot op 1500 pas, en bij den ligten 6-ponder tot op 1200 pas aangewend. De trefkans op het kavallerie-front is dan voor den grootsten afstand bij den 12-ponder 0,20, en bij den 6-ponder 0,38. Tengevolge van dezen geringen trefkans moeten die schoten dan ook spaarzaam en slechts alleen tegen groote troepen-massa's gebruikt worden.

§ 39. De *houwitsers* bestaan bij ons uit *lange* (van 15 en 12^{dm}) en *korte*. De lange houwitser van 15^{dm} heeft het voordeel, dat men er mede schieten en werpen kan, en dat het kartetsschot eene zeer goede uitwerking heeft. De houwitser van 12^{dm} wordt, wegens zijne geringe uitwerking, door de meeste artillerie-officieren als ondoeltreffend afgekeurd. De korte houwitser dient alleen om te werpen, en is daarvoor veel beter geschikt dan de lange; maar hij mist het voordeel van ook tot schieten gebruikt te kunnen worden.

Het is nogtans te voorzien, dat de korte houwitser weder in gebruik zal geraken, om de infanterie, die zich meer en meer in bedekte terreinen zal opstellen, te kunnen bewerpen met gra-

naten, die op de plaats blijven liggen en springen. Om die reden zal de artillerie eenen grooteren voorraad van granaten moeten medevoeren, dan tot hiertoe plaats had.

De kans van treffen met granaten verschilt zeer veel, naar mate het projectiel geschoten of geworpen wordt. Bij het schieten kan men aannemen, dat de trefkans over het algemeen iets minder bedraagt dan die van den ligten 6-ponder.

Men bedient zich veel van granaten tegen eenen gedekt staanden vijand, bijv. in bosschen, ravijns, schansen; voorts tot brandstichting, waartoe dan de granaten met brandsas gevuld zijn.

§ 40. De *kartetsschoten* hebben bij den ligten 12-ponder tot op 800 pas, en bij den ligten 6-ponder tot op 600 pas eene goede uitwerking, als namelijk het terrein daarvoor zeer gunstig is.

Op den afstand van 800 en 600 pas worden reeds de kogelschoten gebruikt.

De lange houwitser heeft nog voordeeliger kartetsschot dan de ligte 12-ponder. Daar het terrein zelden voor dit schot zoo geheel gunstig is, zoo worden de afstanden, waarop er gebruik van gemaakt wordt, tot 600 en 400 pas beperkt, en daardoor worden die schoten minder bruikbaar tegen infanterie, die van verbeterde vuurwapens voorzien is.

De kartetsschoten worden aangewend tegen infanterie en kavallerie in linie geschaard, en in het algemeen tegen breede fronten.

§ 41. De *shrapnel-* of *kartetsgranaten* worden even als de kartetsen, doch op afstanden waarop deze geen voldoende werking meer hebben, en alzoo op dezelfde afstanden als de kogelschoten, aangewend. Daar het te voorzien is, dat bij de volgende oorlogen van deze projectilen veel gebruik zal worden gemaakt, zoo zal een grootere voorraad daarvan medegenomen moeten worden.

§ 42. *Vuurpijl–batterijën.* Vuurpijlen, zoo als zij bij de Engelsche en Oostenrijksche legers (*à la congrève*) worden medegevoerd, kunnen tot op eenen afstand van 4000 à 5000 pas voortgedreven worden.

Zoodra eenmaal het middel zal gevonden zijn, om aan deze projectilen eene juistere rigting te geven, zullen zij gedeeltelijk het veldgeschut kunnen vervangen; thans kunnen zij met eenige uitwerking worden aangewend om steden en dorpen in brand te steken, en dan zijn zij van brandgranaten in de spits voorzien;

voorts bij barrikade-gevechten, tegen kavallerie en bij sommige défilé-gevechten, vooral in het gebergte.

§ 43. De *Coehoorn-mortier* kan tot op 600 pas gebruikt worden tegen troepen, die in gedekte stellingen staan. Hoezeer deze worpen geringe uitwerking hebben, kan men echter, wegens de geringe moeite tot het meêvoeren der genoemde mortieren vereischt, er soms nog een nuttig gebruik van maken.

§ 44. Het *Berggeschut*. Wanneer een leger op bergachtig terrein oorlog moet voeren, dan heeft het behoefte aan eene bijzonder daarvoor ingerigte artillerie. De stukken, zoo wel als de affuiten en de munitie, worden alsdan op lastdieren geladen, en mogen dus niet zwaar zijn.

§ 45. De *blanke wapens*. Het *bajonet-geweer* is in handen van den geoefenden infanterist een geducht wapen. Het is derhalve van het hoogste belang, dat de infanterie in het gebruik hiervan doeltreffend geoefend worde.

§ 46. De *lans* (korte en lange). De korte lans is een zeer gevaarlijk wapen in handen van den geoefenden ligten ruiter. De lange lansen zijn voordeeliger bij gesloten aanvallen, en derhalve het wapen van zware of middel-ruiters.

§ 47. De *sabel met regte en kromme kling*. De sabel met regte kling is voordeeliger om te steken, die met kromme kling om te houwen.

Voor infanterie is de sabel een onnut wapen; doch eene korte regte sabel, welker rug als eene zaag en welker scherp als een kapmes is ingerigt, zal op het bivouac zeer nuttig zijn.

INLEIDING TOT DE ELEMENTAIRE TAKTIEK VAN ELK WAPEN AFZONDERLIJK.

§ 48. De *elementaire taktiek* van elk wapen in het bijzonder, leert hoe dat wapen zich stelt, beweegt en in het gevecht gebruikt wordt, zonder dat het terrein of eenige andere omstandigheid bij de theoretische beschouwingen in rekening gebragt wordt. De werktuigelijke handelingen bij die oefeningen zijn reglementair voorgeschreven.

Ofschoon het duidelijk is, dat, bij de wezentlijke aanvoering der wapens, het terrein steeds in aanmerking genomen moet worden, laat men den invloed daarvan in de elementaire taktiek buiten

rekening, ten einde aanvankelijk de theoretische beschouwingen tot hare grootste eenvoudigheid terug te brengen. Ofschoon het mede even duidelijk is, dat de verschillende wapens steeds *onderling verbonden* moeten optreden, om elkaâr te ondersteunen, zoo behandelt de elementaire taktiek de handelingen van elk wapen afzonderlijk, en zulks wederom met het oogmerk om de grootst mogelijke eenvoudigheid in de theoretische grondslagen te brengen, en daardoor den lezer tot de beoefening der *Toegepaste Taktiek* voor te bereiden, waarbij alsdan de werking der vereenigde wapens behandeld, en de gesteldheid van het terrein in aanmerking genomen wordt.

§ 49. Door *exercitiën* verstaat men, in eenen beperkten zin, de oefening der troepen in de houding, in de passen en in de behandeling der wapens.

De verschillende bewegingen, die door een bataillon infanterie of een eskadron kavallerie op het exercitie-veld worden uitgevoerd, behooren reeds tot de evolutiën.

§ 50. Door *evolutiën* verstaat men namelijk alle bewegingen, die in een gevecht kunnen voorkomen.

§ 51. Men noemt *manoeuvres*, de verbinding van onderscheidene evolutiën tot bereiking van een taktisch doel.

De evolutiën en manoeuvres bereiden de overwinning voor, die door het vuur-gevecht, den bajonet-aanval en de kavallerie-charges wordt beslist. Daar het manoeuvreren het werk is van eigen oordeel, zoo bestaan daarvoor geen voorschriften.

Men noemt eenen troep manoeuvreervaardig, wanneer hij de evolutiën met de grootste orde, maar tevens snel en naauwkeurig uitvoert.

§ 52. Eene *normale stelling* is de grondvorm, die een troepenkorps aanneemt, wanneer het onder de wapens komt, en het terrein of andere omstandigheden daarin geene wijziging noodzakelijk maken.

Eene normale stelling moet hoogst eenvoudig zijn; zij moet eene goede verdedigingskracht bezitten, en veroorloven dat men daaruit gemakkelijk, spoedig en met orde tot verschillende bewegingen en gevechtsstellingen kan overgaan.

§ 53. De normale stelling bij de infanterie is, voor eene kompagnie of voor een bataillon, in linie of in kolonne.

De infanterie staat in linie op 3 of 2 gelederen Men rekent, dat

4 rotten infanterie in het front 3 pas ruimte beslaan. De onderlinge afstand der gelederen is bij ons op eene halve el bepaald.

Het bataillon staat *in linie*, wanneer de verschillende kompagnieën, waaruit het is zamengesteld, neven elkander en zonder tusschenruimten zijn geplaatst. De tirailleur- of 5de kompagnie staat bij ons achter het bataillon vereenigd, of in twee deelen achter de beide vleugels.

Het bataillon staat *in kolonne*, wanneer de verschillende onderdeelen waaruit het bestaat, achter elkander geplaatst zijn op eenen onderlingen afstand, die verschillend kan zijn, doch nooit meer dan de frontlengte van elk der afdeelingen bedraagt.

§ 54. De normale stelling van eene brigade infanterie is gewoonlijk in twee liniën, waarvan de voorste gedeploijeerd en de achterste in kolonne op het midden geformeerd is. De onderlinge afstand der beide liniën bedraagt meestal 300 pas.

Eene divisie infanterie heeft dezelfde normale stelling als eene brigade. Hare divisie-artillerie staat achter de tweede linie, op 50 à 75 pas van deze verwijderd; de divisie-kavallerie op denzelfden afstand achter de artillerie in eskadrons-kolonnen.

§ 55. De normale stelling der kavallerie is, voor een eskadron, in linie. Dit wapen staat in linie altijd op 2 gelederen; de aanraking geschiedt door de stijgbeugels. Men rekent dat 3 rotten in het front 4 pas ruimte beslaan. De afstand tusschen de gelederen bedraagt gewoonlijk iets minder dan ééne el.

De normale stelling van groote kavallerie-korpsen is in regiments-kolonnen, en zoo zij van rijdende artillerie voorzien zijn, staat deze achter, vóór of naast de kavallerie, waar zij plaats vindt.

§ 56. De normale stelling der artillerie is gewoonlijk met halve batterijën in kolonne; groote artillerie-massa's stellen zich met batterijën in kolonne.

§ 57. Eene zamengestelde divisie, bestaande uit 2 brigades infanterie, ieder van 6 bataillons, met 2 regimenten kavallerie en 3 batterijën artillerie, waarvan ééne rijdende, kan de volgende normale stelling aannemen, waaruit die voor grootere troepenkorpsen dan gemakkelijk kan worden afgeleid.

3 Bataillons in de voorhoede, 6 bataillons voor het hoofdkorps in twee liniën, en 3 bataillons in reserve; van de veld-artillerie wordt eene halve batterij bij de voorhoede en eene halve batterij bij de

reserve geplaatst. Van de kavallerie worden 2 eskadrons bij de voorhoede ingedeeld, de overige kavallerie met de rijdende batterij wordt achter de reserve-infanterie opgesteld. In het midden van de eerste linie van het hoofdkorps, moet zoo veel ruimte gelaten worden, dat eene batterij daar plaats kan nemen. De afstand van het hoofdkorps tot de voorhoede en tot de reserve regelt zich naar het terrein, en de eerstbedoelde is bovendien afhankelijk van de min of meer zelfstandige zamenstelling en van de sterkte der voorhoede. Het hoofdkorps moet bij de aanvankelijke opstelling zoo veel mogelijk buiten het bereik van het vijandelijk infanterie-vuur blijven.

ELEMENTAIRE TAKTIEK DER INFANTERIE.

§ 58. De elementaire taktiek der infanterie heeft in de laatste jaren eene groote schrede voorwaarts gedaan, doordien men de evolutiën zoo veel mogelijk vereenvoudigd en ze beperkt heeft tot die, welke de ondervinding van de laatste oorlogen als voldoende heeft doen kennen. De algemeene invoering der getrokken-loopgeweren zal echter ook hierin wederom eenige wijziging noodzakelijk maken, en daarbij zullen de hoofd-oefeningen der infanterie voornamelijk moeten bestaan in schietoefeningen, gepaard met het begrooten van afstanden, het tirailleren, de velddienst en de pionnierdienst.

Men zal hier enkel eene opgave doen van de evolutiën, zoo als zij gewoonlijk ingedeeld worden, daar de reglementen van elk wapen de uitvoering daarvan naauwkeurig voorschrijven; — daarna zullen wij de waarde dezer evolutiën beoordeelen, en onderzoeken in welke gevallen zij moeten worden toegepast. Eene grondige studie hiervan is de grondslag voor de verdere beoefening der taktiek, welke alleen dán goede vruchten kan dragen, wanneer men aan eene grondige beoefening der exercitie-reglementen van zijn eigen wapen, ook eene oppervlakkige maar algemeene kennis van die der andere wapens paart.

§ 59. De evolutiën worden verdeeld in: *plaatsveranderende*, *frontveranderende* en *formatieveranderende evolutiën*.

§ 60. De *plaatsveranderende evolutiën* der infanterie zijn:

a. De *marsch in linie* of de *frontmarsch in bataille*. Deze beweging schijnt eenvoudig, doch is moeijelijk uit te voeren, en deze

moeijelijkheid neemt toe met de lengte der linie, met den te doorloopen afstand en met de ongelijkheid van den bodem.

Hij kan slechts op korten afstand behoorlijk worden uitgevoerd, doch het is zeer noodzakelijk, de infanterie ook op ongelijke terreinen daarin te oefenen.

b. De *schuinsche marsch*, welke bij de infanterie door $\frac{1}{8}$ wending plaats heeft, hetzij door ieder man, hetzij door de pelotons of divisiën te laten zwenken.

c. De *frontmarsch in kolonne*, die wel niet tot de eigenlijke marsch in linie behoort, maar toch eenigzins daaronder begrepen kan worden. Als men namelijk niet te veel van het vijandelijk geschutvuur te lijden heeft, dan verdient deze marsch de voorkeur boven den frontmarsch in linie, omdat hij, vooral bij zeer lange liniën, minder moeijelijkheden oplevert, en bovendien zijne slagvaardigheid tegen vijandelijke kavallerie behoudt. Hij wordt met meerdere bataillons, óf op deploijements-afstand, óf op 8 pas onderlingen afstand uitgevoerd Deze laatste afstand is echter vóór den vijand niet aan te raden, daar hij ligtelijk tot verwarring kan aanleiding geven. Eenen divisie-afstand zou men daarvoor als minimum moeten beschouwen.

d. De *flankmarsch*, welke met enkele of verdubbelde rotten kan worden verrigt. De eerste wijze is vermoeijend, en veelal gaan de afstanden daarbij verloren. De laatste voldoet beter aan het oogmerk, en is daarbij veel gemakkelijker uit te voeren.

e. De *terugmarsch*, of de marsch in bataille naar achteren met verkeerd front. Deze marsch kan zoo wel in linie, als in kolonne worden uitgevoerd, waartoe men óf stilstaande, óf in den marsch regts–om-keert laat maken.

§ 61. De *frontveranderende evolutiën* worden gebezigd, wanneer men naar de zijde, waar zich de vijand plotseling vertoont, front wil maken, en in 't algemeen, wanneer men het front in eene andere rigting wil brengen. Zij kunnen ook met formatieverandering gedurende de beweging gepaard gaan, hetgeen bij meerdere bataillons, wanneer zij in linie staan, altijd plaats heeft. Bij kleine onderdeelen van een bataillon, bijv. bij kompagnieën, kunnen die frontveranderingen uitgevoerd worden door zwenking en door opmarsch met rotten, of — als de halve cirkel moet doorloopen worden — door den contramarsch, of door regts-omkeert te laten maken.

Een bataillon, dat in linie staat, zal de frontveranderingen verrigten door eerst een der vleugel-pelotons of wel twee pelotons uit het midden in de nieuwe rigting te stellen, en dan de andere pelotons eene gedeeltelijke zwenking te laten verrigten, om ze daarna ieder afzonderlijk naar de nieuwe rigtlijn te laten marscheren.

Bij achterwaartsche frontveranderingen laat men eerst de pelotons regts-om-keert maken.

Wanneer eene linie van verscheidene bataillons van front moet veranderen, dan verrigt het bataillon, waarop de frontverandering plaats heeft, zulks op bovengemelde wijze, en de overige bataillons formeren zich ieder afzonderlijk in kolonne, marscheren vervolgens naar de nieuwe lijn van rigting, en ontwikkelen zich dáár in linie. Deze bewegingen zijn, tegenover den vijand uitgevoerd, altijd gevaarlijk, en daarom moeten zij door sterke tirailleur-liniën en dikwijls door geschut gedekt worden.

De frontverandering van eene open kolonne, die in den marsch is, geschiedt door de voorste afdeeling van directie te laten veranderen, en elke volgende op dat zelfde punt, bij opvolging hetzelfde te doen verrigten.

Eene gesloten kolonne, die stil staat, verandert van front, door de beweging op de voorste afdeeling uit de flank te doen verrigten; in den marsch doet zij zulks door eene zwenkende beweging om eene beweegbare spil. Bedraagt de frontverandering bij eene stilstaande kolonne meer dan de helft van den cirkel, dan zal het bataillon eerst moeten contra-marscheren.

§ 62. De *formatieveranderende evolutiën* komen het meest voor, en zijn ook het talrijkst; daartoe behooren: de overgang van de linie- tot de kolonne-stelling en omgekeerd, het formeren der kompagnies-kolonnen, de carré-, echelons- en echiquier-formatie.

Een bataillon, dat in linie staat, kan zich door eene gelijktijdige uitzwenking van alle afdeelingen in kolonne stellen; het kan zulks ook doen door de afdeelingen achter of vóór eene van deze, zamen te trekken.

De kolonne wordt *open* genoemd, wanneer de onderlinge afstand der afdeelingen gelijk is aan de frontbreedte van elke afdeeling; zij wordt *op halven afstand* genoemd, wanneer die afstand de helft van de frontbreedte der afdeeling bedraagt; en zij wordt *gesloten* genoemd, als die afstand slechts 3 pas is.

Wordt de kolonne achter de beide middelste afdeelingen za-

mengetrokken, dan wordt zij *kolonne op het midden*, of ook wel *kolonne van aanval* genoemd.

Als men verschillende in linie geschaarde bataillons tot eene *massa* wil te zamen trekken, dan formeren die bataillons — met uitzondering van datgene waarop de zamentrekking geschiedt, en dat de beweging op de gewone wijze uitvoert, — zich uit de flank in kolonne, en rukken dan op 8 pas afstands achter of vóór de reeds in kolonne staande bataillons. Zoodanige diepe kolonnen zijn echter als gevechtsvorm af te keuren, en bataillons–kolonnen op deploijements- of divisie–afstand verdienen altijd de voorkeur.

De formatie in *kompagnies–kolonnen* heeft plaats als de kompagnieën van een bataillon ieder afzonderlijk met sectiën in open kolonne zamentrekken, en deze kolonnen zich daarna, als waren het afzonderlijke bataillons, bewegen.

§ 63. Wat de bestemming der verschillende kolonne-formatiën betreft, hieromtent valt hoofdzakelijk het volgende op te merken.

De *open kolonne* is de gewone marschvorm, waarin de soldaat het gemakkelijkst marscheert. Zij wordt altijd gebezigd, als men buiten het bereik van den vijand is.

De *kolonne op halven afstand* wordt gebezigd als men niet geheel zeker is, van niet door vijandelijke kavallerie te worden aangevallen, en dus hiertegen eenigermate op zijne hoede moet zijn, maar toch gaarne den soldaat meer gemak bij de bewegingen gunt dan hij in de gesloten kolonne heeft.

De *kolonne op het midden* is de eigentlijke manoeuvreer- en ook gevechts-kolonne, omdat men uit die formatie het spoedigst kan deploijeren, en het snelst tot de carré-formatie kan overgaan.

De *gesloten kolonne* op den regter vleugel, is de eigentlijke kolonne van aanval, wanneer namelijk, de eerste en laatste kompagnieën van het bataillon keur–kompagnieën zijn.

De *kompagnies-kolonnen* eindelijk dienen vooral in bedekt terrein, en als grondslag van het tirailleur-gevecht.

§ 64. De overgang van de kolonne- tot de linie–stelling is eene van de gewigtigste evolutiën, omdat hij dikwijls in de nabijheid des vijands moet plaats hebben, die van de geringste wanorde dadelijk gebruik zal maken om den troep aan te vallen.

Hij geschiedt bij eene open kolonne door het inzwenken der afdeelingen, en bij eene gesloten kolonne door het deploijement. Vóór den vijand zal het deploijement op de voorste afdeeling het

gunstigst zijn, omdat men dan oogenblikkelijk het vuur kan doen openen, en de manschappen gedurende de beweging niet den rug naar den vijand keeren, 't welk men liefst zoo veel mogelijk vermijdt.

Eene kolonne, hetzij open, op halven afstand, of ook geheel gesloten, kan zich voorwaarts, frontachterwaarts en ter regter of linker zijde in bataille formeren; doch bij eene gesloten kolonne van meerdere bataillons wordt deze beweging zonder formatieverandering der bataillons uitgevoerd, zoodat de verschillende bataillons-kolonnen, zonder zich te deploijeren, in de linie plaats nemen.

§ 65. De *carré-formatiën* zijn de gewone verdedigings-vormen van de infanterie tegen kavallerie-aanvallen. Zij bestaan in zoogenaamde *volle* en *holle carrés.* Het *volle carré* ontstaat door van eene gesloten kolonne de laatste afdeeling regts-om-keert te laten maken, en de tusschenruimten der afdeelingen door eenige uit het midden genomen rotten aan te vullen, ten einde daardoor tevens eenige binnenruimte te verkrijgen. Bij het *holle* of *ledige carré* heeft iedere zijde eene diepte van 2 of 3 man, naar gelang der gelederenstelling, of — de afdeelingen verdubbeld zijnde — eene diepte van 4 of 6 man. Bij ons wordt uit de kolonne op het midden, op pelotons-afstand, het carré geformeerd, of uit de kolonne tegen de kavallerie, die uit eene divisie-kolonne op sectie-afstand, de sectiën laat verdubbelen en in carré zwenken. Bij de eerste formatie is het carré op twee, en bij de laatste op vier gelederen, hetwelk te verkiezen is.

§ 66. De *echelons-formatie* ontstaat, als men de bataillons eener linie achtereenvolgens vóór- of achterwaarts laat marscheren, tot dat zij eenen bepaalden onderlingen afstand hebben.

§ 67. De *echiquier-formatie* wordt verkregen, door van de bataillons eener linie de evene of de onevene bataillons gelijktijdig te laten aanmarscheren en op bepaalden afstand halt houden, ten einde daarna de onevene of evene bataillons hetzelfde te doen verrigten, en door de voorste linie heentrekken tot op dienzelfden afstand, — en zoo bij opvolging.

Alvorens men deze onderscheidene evolutiën der infanterie nader onderzoekt, zal het noodig wezen, de verschillende vuren der infanterie in gesloten orde na te gaan, omdat deze met dat onderzoek naauw verbonden zijn.

§ 68. De kracht der infanterie bestaat hoofdzakelijk in het goed gebruik van hare vuurwapens. Door de groote verbeterin-

gen, die in den laatsten tijd aan die wapens gebragt zijn, en door de meerdere zorg welke aan de schietoefeningen besteed wordt, is die kracht aanmerkelijk toegenomen; en zij zal bij eene algemeene invoering der getrokken-loopgeweren, nog zeer vermeerderen.

§ 69. De vuren der infanterie in gesloten orde zijn:

a. Het *bataillons-vuur*, dat het voordeel heeft van eene plotselinge, krachtige uitwerking, waarbij bovendien de keus van het juiste oogenblik der aanwending in handen blijft van den bataillons-kommandant. Het nadeel van dit vuur is, dat gedurende de lading een toestand van weêrloosheid bestaat, en men geen vuur in reserve houdt.

Het bataillons-vuur zal zeer goed gebruikt kunnen worden als men vóór zijn front gedekt is; of om onverwacht uit eene hinderlaag een salvo te geven, en dadelijk daarop met de bajonet aan te vallen.

b. Het *halve-bataillons-vuur*, 't welk eene minder krachtige werking heeft, maar waarbij men de helft van het vuur in reserve behoudt. Dit vuur zal men kunnen gebruiken, wanneer men vóór zijn front niet geheel gedekt is.

c. Het *opvolgend pelotons-* of *sectie-vuur*, door de verschillende afdeelingen eener kolonne achtereenvolgens uit te voeren, waarbij telkens de voorste afdeeling, na gevuurd te hebben, langs de flanken der kolonne naar achteren snelt, om zich aldaar te herzamelen en de geweren te laden. Men noemt dit ook wel het *défilé-vuur*, dewijl het bij 't terugtrekken langs smalle wegen en dijken, bij straat- en défilé-gevechten wordt aangewend.

Om echter van alle deze vuren, die op het kommando geschieden, de goede uitwerking te hebben, welke het getrokken-loopgeweer mogelijk maakt, is bedaardheid een hoofdvereischte. Zij moeten daarom dikwijls met losse patronen worden beoefend. Het kommando moet enkel eene waarschuwing zijn, opdat elk man goed kunne mikken, terwijl men niet te naauwgezet er op moet staan, om een gelijk schot te hebben, maar wel, dat er niet worde vóórgetrokken.

d. Het *tweegelederen-vuur*, 't welk wel is waar geen plotselinge werking heeft, maar den soldaat vrijheid laat om te mikken, zoodat het bij goed geoefende infanterie zeer moorddadig zal kunnen zijn. Het zal veelal bij deploijementen der kolonne, door

de reeds gedeploijeerde afdeelingen, gebruikt worden, en veeltijds zal bij een aanhoudend vuurgevecht het tweegelederen-vuur worden gebezigd. Dit vuur heeft het nadeel van niet meer in de hand van den bevelhebber te zijn, en wel eens op een weinig uitwerkend. doch geraasmakend schieten uit te loopen, waarbij heel wat munitie nutteloos verspild wordt.

e. Het *gelederen-vuur*, dat zich van het bataillons-vuur hierin onderscheidt, dat ieder gelid afzonderlijk op kommando vuurt. Men heeft daarbij een krachtig vuur, terwijl steeds een gedeelte in reserve blijft. Het is daarom ook tegen kavallerie zeer aan te bevelen.

§ 70. Thans kan men overgaan tot het ontleden der voor- en nadeelen van de pas vermelde formatiën der infanterie.

Tot die formatiën behooren in de eerste plaats de *linie-* en de *kolonne-stelling.* Bij eenige legers in Europa, is de linie-stelling op drie, bij andere op twee gelederen vastgesteld.

Men heeft lang getwist of de drie of tweegelederen-stelling de voorkeur verdiende; beide hebben hare voor- en nadeelen. Bij ons is thans die op twee gelederen reglementair aangenomen, en het is te voorzien, dat, naar mate de uitwerking der vuurwapens grooter wordt, de voorstanders der driegelederen-stelling van hun oordeel terug zullen komen. Reeds hebben de Franschen in den laatsten oorlog in het Oosten de tweegelederen-stelling aangenomen, en zich er niet slecht bij bevonden.

De voordeelen der *linie-stelling* zijn, dat zij de grootste uitwerking der vuurwapens geeft, en de verliezen door het vijandelijk vuur, zoo lang men buiten het kartetsschot blijft, minder groot maakt. Hare nadeelen zijn, dat men zich in die stelling moeijelijk beweegt, en tegen vijandelijke kavallerie-aanvallen minder bestand is.

De *kolonne-stelling* heeft het voordeel, dat het bataillon eene kleinere ruimte beslaat, en daardoor ligter tegen het vijandelijk vuur kan gedekt worden; dat men zich gemakkelijk kan bewegen om aan te vallen, en daarbij tegen kavallerie-aanvallen bestand is. Deze formatie geeft bovendien den soldaat meer zelfvertrouwen, en zijne zedelijke kracht wordt daardoor bij den bajonet-aanval opgewekt. Hare nadeelen zijn, dat zij geringe vuurwerking heeft, en, onder het bereik van het vijandelijk geschutvuur staande, veel verliezen zal ondergaan.

Uit de voor- en nadeelen van beide deze formatiën is nu ge-

makkelijk af te leiden, in welke gevallen zij tegen den vijand moeten aangewend worden.

Bij de verdediging zal namelijk de voorste linie, zoo zij voor geen kavallerie-aanvallen te vreezen heeft, van de linie-stelling gebruik maken, omdat zij in die stelling de beste uitwerking van hare vuurwapens verwachten kan. Soms zal men op een open en effen terrein, wanneer de vijand veel geschut heeft, zelfs in de linie-stelling moeten aanvallen, doch dit behoort tot de uitzonderingen.

Voor den aanval toch is de kolonne-stelling, door hare meerdere beweegbaarheid ook in bedekte terreinen, meer geschikt; daarbij kan zij, door tirailleurs voorafgegaan, den aanval met de bajonet door een sterk tirailleur-vuur doen voorbereiden. Men zal hierop nader terugkomen bij de gevechten der infanterie; doch men zal nu genoegzaam voor bewezen kunnen houden, dat geen van beide formatiën uitsluitend de voorkeur verdient, maar dat de keus bij het gebruik er van, hoofdzakelijk zal afhangen van den toestand des terreins, en van de omstandigheid of men verdedigend of aanvallend moet handelen. Het is dus van het hoogste belang, dat de infanterie goed geoefend zij, in het snel en met de meeste orde uitvoeren der overgangen van de eene formatie tot de andere.

§ 71. Lange liniën zoo wel als diepe kolonnen zijn beide af te keuren; behalve, dat lange liniën moeijelijk te bewegen zijn, bieden zij nog daarenboven eenen te grooten trefkans voor de verbeterde vuurwapens aan, zoo wel in front als in echarpe. De diepe kolonnen hebben datzelfde nadeel op de grootere afstanden, als wanneer de schoten, tengevolge van de hoogere opzetten, weinig raserend of boogschoten zijn, zoodat hunne uitwerking met de diepte der kolonnen toeneemt. Zulke kolonnen hebben bovendien het nadeel, dat de diepte bij den aanval niets tot den physieken schok bijdraagt. Is de aanval gelukt, dan is de staart der kolonne, die bijna even vermoeid is als het hoofd, te verre verwijderd om van het behaalde voordeel partij te trekken; bij eene nederlaag ontstaat er spoedig verwarring en lijdt men zeer groote verliezen. De ondergeschikte bataillons-kommandanten hebben geen ruimte, om waar te nemen en om naar omstandigheden te handelen. De aanvals-kolonnen der Franschen bij *Waterloo* en die der Russen bij *Tractir* leveren hiervoor de bewijzen op.

§ 72. Wat de *carré-formatiën* betreft, de voordeelen van het *holle carré* zijn, dat het meer vuurwapens in het gevecht brengt,

meer binnenruimte heeft om de bereden officieren op te nemen of de gewonden te verzorgen, en dat het minder aan de vernieling van artillerie-vuur is blootgesteld. Zijne nadeelen zijn, dat het minder bestand is tegen den schok der vijandelijke kavallerie dan het volle carré, en dat er in de zijden van het carré wel eens openingen kunnen ontstaan, die, wanneer de kavallerie eenmaal tot het carré genaderd is, allergevaarlijkst zijn.

Het *volle carré* heeft het voorname voordeel, dat het voor vijandelijke kavallerie bijna ondoordringbaar is; maar daar staat tegenover, dat het weinig vuurwapens in werking brengt, dat het door het vijandelijk artillerie-vuur veel verliezen zal lijden, geen binnenruimte heeft, zoodat er niets in het carré opgenomen noch voor de gewonden gezorgd kan worden, en er spoedig wanorde ontstaat.

Uit de aangevoerde voor- en nadeelen der beide soorten van carrés blijkt, dat het holle of het volle de voorkeur verdient, naar mate men bij de verdediging tegen kavallerie zijne hoofdkracht wil zoeken in het vuur, of in eenen muurvast gesloten drom.

Het is opmerkelijk, dat nog steeds de volle carrés bij het Pruissische, Russische en Oostenrijksche leger reglementair zijn voorgeschreven; terwijl bij het Fransche en Engelsche leger aan de holle carrés de voorkeur wordt gegeven. De eersten kunnen op de veldslagen van *Eslingen* en *Wagram*, de laatsten op *Auerstädt* en *Waterloo* tot staving van hun gevoelen en van hunne voorkeur wijzen.

Na de verbetering der vuurwapens kan men aannemen, dat het pleit ten voordeele van het holle carré is beslist, vooral wanneer eene afdeeling als reserve binnen het carré geplaatst is, om de ontstane openingen aan te vullen en die zijde te versterken, welke het hevigst aangevallen wordt.

Bij het marscheren met een hol carré zal men op de flanken de rotten laten verdubbelen.

§ 73. Groote carrés, uit meer dan één bataillon zamengesteld, zijn bepaaldelijk te verwerpen. Zij bezitten geen meerdere verdedigingskracht dan de carrés van enkele bataillons, en is de vijand eens ingedrongen, dan is elk carré meesttijds verloren, onverschillig welke grootte het heeft. Veel beter is het, om van de verschillende bataillons afzonderlijke carrés zamen te

stellen, die elkander wederkeerig kunnen ondersteunen; hierdoor zal nog het voordeel ontstaan, dat als één carré is doorgebroken, zulks geenen beslissenden invloed op de overigen heeft. Daarvoor zijn evenwel de schuinsche carrés van Pelet niet aan te raden; zij zijn te omslagtig en te kunstmatig zamengesteld. Deze worden namelijk gevormd, door eenige naast elkander op deploijements-afstand geplaatste bataillons-kolonnen, op het midden geformeerd, ieder afzonderlijk eene frontverandering van 45° te laten maken, en vervolgens het carré te doen formeren; hierdoor staan de zijden van het eene carré loodregt op die van het andere, derhalve flankeren zij elkaâr. Behalve de moeijelijkheid om die frontverandering van 45° vóór den vijand met voldoende naauwkeurigheid uit te voeren, zoodat de carrés elkander al ligt zullen beschieten, zal de marsch met die carrés bijna onmogelijk zijn; terwijl de voorbeelden in de veldslagen van *Heliopolis*, *Auerstädt* en *Lutzen*, waar Fransche carrés tusschen vijandelijke kavallerie doortrokken, de noodzakelijkheid bewijzen, dat carrés op het slagveld moeten kunnen marscheren.

§ 74. Somtijds zullen de *kompagnies-kolonnen* zich tegen kavallerie-aanvallen moeten verdedigen, en zich in carré formeren; hiertoe blijft de eerste sectie staan, de tweede zwenkt regts. de derde marscheert tot zij ter hoogte is gekomen van het regter rot der tweede sectie en zwenkt daar links, de vierde sectie sluit op tegen de derde en tweede, en maakt dan regts-om-keert.

Deze eenvoudige carré-formatie zal bij grootere afdeelingen evenéens van toepassing kunnen zijn.

§ 75. *De echelons-formatie* heeft ten doel, om de troepen bij opvolging in het gevecht te brengen, of den eenen of anderen vleugel aan den vijand te onttrekken, en ook wel eene frontverandering te verrigten. Zij levert het voordeel op, dat men den vijand omtrent het ware aanvalspunt misleidt; ook kan men in de echelons-formatie zijnde, carrés laten formeren, die, zoo er aldus drie bataillons-carrés gevormd worden, elkander nog vrij goed bestrijken. De echelons hebben evenwel het nadeel, dat zij, te digt bijeen geplaatst zijnde, slechts eene geringe wijziging van den aanval met volle linie opleveren, waarbij men zich vrijwillig van een gedeelte vuur berooft; rukken zij, om dit nadeel te ontgaan, op groote afstanden vooruit,

dan loopen zij gevaar van ieder afzonderlijk overvleugeld en geslagen te worden.

§ 76. De formatie *en echiquier* kan met eenig voordeel bij terugtogten worden aangewend, als men daarbij goed gebruik maakt van het terrein, en zich niet aan bepaalde afstanden houdt. Deze formatie dient om met een gedeelte den vijand door het vuur tegen te houden, terwijl het andere gedeelte terug trekt; doch zij heeft het nadeel, dat de terugtogt dubbel zoo veel tijd kost als het gelijktijdig terugtrekken.

De Russische generaal Kapczewitsch maakte in den veldtogt van 1814 bij *Etoges* den terugtogt in deze formatie, die, volgens den Pruissischen generaal v. Brandt, als op het exercitieveld werd uitgevoerd, doch waarbij die generaal geen bijzonderen roem inoogstte.

§ 77. De formatie in *kompagnies-kolonnen* vereenigt zeer vele voordeelen, en zal bij de volgende oorlogen, ook door de invoering der verbeterde vuurwapens, meer en meer gebruikt worden. Door deze formatie kan men meer terrein bezetten, en daarvan voordeeliger partij trekken, dan met een vereenigd bataillon. Zij maakt het gemakkelijk, om met den eenen of anderen vleugel den vijand aan te vallen, terwijl de andere vleugel wordt terug gehouden. Men kan bij gedeelten terugtrekken of vooruitgaan, en de verschillende kompagnies-kolonnen zoodanige stelling geven, dat zij elkander ondersteunen. Daarenboven kan men uit de kompagnies-kolonnen gemakkelijk tot het verspreide gevecht overgaan, zoodat zij vooral bij de aanwending van tirailleurs en in 't algemeen in het bedekt terrein gebezigd worden.

§ 78. Van de *verspreide vechtwijze* bij de infanterie, waarvan het eerst in den Amerikaanschen vrijheidskamp op groote schaal werd gebruik gemaakt, hebben de Franschen in de revolutieoorlogen meesterlijk partij getrokken, om hunne tegenpartij te verrassen en te overwinnen. Gedurende en na die oorlogen is van die vechtwijze ook bij alle legers gebruik gemaakt, en er zijn geen veldslagen meer geleverd of de tirailleur-gevechten der infanterie hebben daarbij eene hoofdrol vervuld; bovendien heeft nog altijd de Fransche infanterie getoond meesterlijk in die vechtkunst bedreven te zijn.

Wanneer eenmaal de geheele infanterie van getrokken-loopgeweren voorzien zal zijn, dan is het te verwachten, dat zij nog

meer dan vroeger de bedekte terreinen zal opzoeken, maar ook dat daardoor het tirailleur-gevecht een meer beslissend karakter zal aannemen. De gevechten in den jongsten tijd bij de *Alma*, bij *Inkerman* en *Traktir* hebben reeds dat kenmerk gehad.

Het is dan ook van het hoogste belang, dat *alle* infanterie, niet enkel de tirailleur-kompagnieën, in de verspreide vechtwijze grondig onderwezen wordt, even als zij zulks moet zijn in het schijfschieten; zoodat beide deze oefeningen tot de belangrijkste van de infanterie behooren.

Het voorschrift omtrent het tirailleren bevat genoegzame grondregelen, om het elementaire gedeelte van de verspreide vechtwijze te onderwijzen: daarbij behoort zich evenwel dat onderwijs niet enkel te bepalen, wil men goede tirailleurs vormen.

De hoofdzaak is, bij den tirailleur oordeel, schranderheid en snel begrip op te wekken, opdat hij leere onder alle omstandigheden, die in het tirailleur-gevecht kunnen voorkomen, zelf te handelen.

Men prente hem vooral in, dat de tirailleur, die zijne munitie heeft *verspild*, en daarom afgelost moet worden, aan schande is prijsgegeven; dat hij volstrekt niet mag vuren, wanneer hij geen vrij zeker schot heeft, want het signaal *vuren* duidt enkel aan, dat hij van zijn vuur gebruik *mag* maken, zoo hij eenen vijand treffen kan.

Men leere hem voorts, hoe hij van alle terreinvoorwerpen gebruik moet maken om zich te dekken; hoe hij op de vlakte door zijne houding en bewegingen de uitwerking van het vijandelijk vuur verminderen kan, en men toone hem het voordeel aan eener tirailleur-positie, wanneer beide vleugels zijn aangeleund.

Men moet hem verder onderwijzen, hoe hij bij de verdediging van onderscheiden terreinvoorwerpen moet handelen, en hoe deze aangevallen worden.

Door twee tirailleur-liniën tegenover elkander te laten werken, moet aan de tirailleurs geleerd worden, hoe zij verrassingen en hinderlagen kunnen doen ontstaan, en hoe zij die kunnen voorkomen, om niet zelf verrast te worden. Men leere hun het voordeel van eene overvleugelende en omvattende tirailleur-linie kennen, en tevens wat men moet doen, om niet zelf overvleugeld te worden. Men onderwijze hun, hoe tirailleurs in bedekte terreinen onderling in verbinding moeten blijven en elkaâr onder-

steunen, en hoe zij, op bepaalde teekens, zich vereenigen in groepen van drie of vier rotten, om ongemerkt eene vijandelijke tirailleur-linie, die in eene verdedigende positie genesteld is, door te breken. In één woord, het onderwijs, dat aan den tirailleur gegeven wordt, behoort zoodanig te zijn, dat hij een juist denkbeeld verkrijgt van hetgeen in den oorlog van hem gevorderd kan worden.

§ 79. De voordeelen van de verspreide vechtwijze zijn, dat men met weinig troepen eene groote terrein-uitgestrektheid kan bezetten, en daarmede eene groote vijandelijke magt bezig houden; dat het tirailleur-vuur veel meer uitwerking kan hebben dan het massa-vuur, omdat de tirailleur vrijër in zijne bewegingen is, en zijn schot niet op het kommando, derhalve met meer juistheid, kan aanbrengen, terwijl hij daarbij bovendien partij kan trekken van dekkende voorwerpen. Hare nadeelen zijn, dat de tirailleur minder onder de leiding en het toezigt van den aanvoerder is dan bij de linie-stelling, en grootendeels aan zijn eigen oordeel is overgelaten; en dat eene tirailleur-linie op de vlakte geen kavallerie-aanval kan weêrstaan. Daarom wordt in het laatste dikwijls te gemoet gekomen, door, behalve de soutiens der infanterie, die steeds achter de linie volgen, ook nog eenige pelotons kavallerie daaraan toe te voegen, die alsdan tot taak hebben, de aanvallen van geringe kavallerie-partijën af te slaan. Verzuimt men dit, dan is eene titailleur-linie op de vlakte, telkens wanneer zij door vijandelijke kavallerie bedreigd wordt, genoodzaakt tot de gesloten stelling over te gaan, waardoor de tirailleur vermoeid, en later zijn schot onzeker wordt.

ELEMENTAIRE TAKTIEK DER KAVALLERIE.

§ 80. De elementaire taktiek der kavallerie heeft veel overeenkomst met die der infanterie, ofschoon zij in enkele punten verschil oplevert.

Dat wapen heeft even als de infanterie, eene *gesloten* en eene *verspreide orde*. De gesloten orde wordt onderscheiden in *linie-* en *kolonne-stelling*.

§ 81. De evolutiën der kavallerie moeten nog meer dan die der infanterie eenvoudig zijn, omdat de snelheid, waarmede zij worden uitgevoerd, zoo ligtelijk verwarring kan veroorzaken. Alle evolutiën, die vóór den vijand worden uitgevoerd, moeten

ook bij inversie kunnen geschieden, en de kavallerie moet daarin eenen grooten graad van bedrevenheid bezitten.

§ 82. Het eskadron, de taktische éénheid, is gewoonlijk in vier pelotons afgedeeld; sommige schrijvers voegen bij het eskadron een vijfde peloton, of bij het regiment een vijfde eskadron, hetwelk dan uitsluitend voor het verstrooide gevecht en voor de voorpostendienst bestemd zou zijn, en daarom van vuurwapens voorzien moet worden.

§ 83. De draf wordt als de gewone gang bij de evolutiën gebezigd; de galop is meestal de uiterste snelheid voor de evolutiën, en de ren wordt slechts bij de charges gebruikt.

§ 84. Wij zullen ook hier weder eenige der voornaamste evolutiën vermelden, en daarna beoordeelen en onderzoeken in welke gevallen zij bijzonder moeten worden toegepast.

§ 85. De *plaatsveranderende evolutiën* bij de kavallerie zijn:

a. De *frontmarsch in linie.* Deze beweging is bij de kavallerie van meer belang dan bij de infanterie, omdat dit wapen bijna al hare aanvallen in die formatie verrigt. Wanneer de frontmarsch door meer eskadrons uitgevoerd wordt, dan moet er tusschen de eskadrons eene ruimte blijven, die door verschillende schrijvers van 4 tot 12 pas wordt opgegeven; bij ons is daarvoor 12 pas aangenomen.

b. De *marsch in eskadrons-kolonnen op deploijements-afstand in linie*, welke vooral van toepassing is, als de kavallerie zich op een slecht en bedekt terrein moet bewegen, zoodat zij zulks niet gedeploijeerd kan doen, en zich toch snel tot den aanval moet kunnen ontwikkelen.

c. De *schuinsche marsch*, welke geschiedt door elk man $\frac{1}{8}$ wending te laten maken, of wel met afdeelingen, door de pelotons $\frac{1}{8}$ wending te doen uitvoeren.

d. De *flankmarsch*, die bij sommige legers met drieën, bij andere met vieren en met tweeën wordt uitgevoerd: bij ons is de laatste wijze aangenomen.

e. De *marsch in kolonne.* Even als de infanterie heeft ook de kavallerie verschillende kolonne-formaties. Voor de evolutiën komen vooral in aanmerking:

1°. De *kolonne met afstanden*, deze heeft halve eskadrons of pelotons in front, in 't eerste geval met 18, in het tweede met 6 pas onderlingen afstand;

2°. de *open kolonne*, altijd met eskadrons in front en 56 pas onderlingen afstand;

3°. de *gesloten kolonne*, met eskadrons in front en 12 pas ononderlingen afstand;

4°. de *eskadrons-kolonnen*, waarbij elk eskadron van het regiment op zich zelve eene kolonne formeert, terwijl die kolonnen deploijements-tusschenruimte onderhouden, of deze naar mate der omstandigheden wijzigen.

f. De *terugmarsch*, waartoe men met de grond-afdeeling van drieën of vieren, of wel met pelotons, regts- of links-om-keert maakt.

§ 86. De *frontveranderende evolutiën* in linie geschieden bij een enkel eskadron door zwenking; bij meer eskadrons worden zij, even als bij de infanterie, op een der vleugel-eskadrons of op een eskadron van het midden uitgevoerd. Het eskadron, waarop de frontverandering moet geschieden, zwenkt in de nieuwe rigting; de overige eskadrons, als het eene *schuinsche* frontverandering is, marscheren regt vooruit, totdat zij ter hoogte gekomen zijn, waar zij in linie moeten staan, en zwenken dan ieder afzonderlijk. Bij *regthoekige* frontveranderingen komen de eskadrons, waarop de frontverandering niet plaats heeft, door zwenking met pelotons regts of links in kolonne, marscheren naar de nieuwe lijn, en ontwikkelen zich daar voorwaarts of frontachterwaarts in bataille.

De frontverandering eener kolonne heeft plaats door het bij opvolging uitvoeren der zwenking.

Van eene gesloten kolonne zwenkt de voorste afdeeling op de plaats, en al de andere zwenken eerst met pelotons regts of links in kolonne, marscheren aldus naar de nieuwe rigting, en formeren zich daar door zwenking weêr tot eskadrons.

§ 87. De *formatieveranderende evolutiën* bij de kavallerie zijn hoofdzakelijk de overgang van de linie- tot de kolonne-stelling, en omgekeerd.

Het zich regts of links in kolonne stellen, geschiedt door zwenking met pelotons, halve of geheele eskadrons.

Eene gesloten kolonne kan geformeerd worden met of zonder eene gelijktijdige frontverandering. Om bijv. op het eerste eskadron regts de gesloten kolonne te formeren, en derhalve den overgang in deze formatie met eene regtsche frontverandering te doen gepaard gaan, zwenkt het regiment met eskadrons regts in ko-

lonne, en terwijl het eerste eskadron na de zwenking halt maakt, sluiten de overigen tot op pelotons–distantie op.

Om daarentegen de gesloten kolonne zonder gelijktijdige frontverandering te formeren, blijft het eskadron, waarop de kolonne geformeerd wordt, staan; de andere eskadrons zwenken links of regts met pelotons in kolonne, naar gelang zij ter regter of linker zijde van het bedoelde eskadron staan; zij begeven zich aldus vóór of achter en op een pelotons-afstand van het stilstaande eskadron, en formeren zich weêr door zwenking tot eskadrons.

§ 88. De overgang van de kolonne- tot de linie-stelling geschiedt door zwenking of door deploijement.

De stelling in linie heeft het voordeel, dat zij de meeste ruimte beslaat, en daardoor een zwak gedeelte der positie dekt, dat zij de meeste zwaarden in het gevecht brengt, de snelste bewegingen toelaat en het minst van het geschutvuur des vijands te lijden heeft, althans zoo lang zij buiten de werking van het kartetsschot blijft. Hare nadeelige zijde is, dat de flanken weêrloos zijn, dat het terrein zelden de beweging begunstigt, en dat kavallerie in de linie-stelling zelden aan het gezigt van den vijand onttrokken kan worden, terwijl het toch zoo voordeelig is haar verrassend te doen optreden.

De noodzakelijke vereischten eener frontmarsch in linie zijn: gelijkheid van gang, goede zamenhang en volkomen stilte.

§ 89. De aanval in linie kan geschieden *zonder tusschenruimten* (*en muraille*), *met tusschenruimten*, *en echelon* of *en echiquier*.

§ 90. De aanval in linie *zonder tusschenruimten* wordt door de meeste kavallerie-officieren geheel afgekeurd, doordien daarbij zoo ligt verwarring kan ontstaan, waarvan de veldslag van *Minden*, 1759, een waarschuwend voorbeeld oplevert; doch daarentegen wil men, dat de schitterendste aanval, welke ooit eener kavallerie gelukte, namelijk die van den generaal von Gesler bij *Hohenfriedberg*, 1745, in dien vorm werd uitgevoerd, en dat in den zevenjarigen oorlog glansrijke overwinningen door de kavallerie in deze formatie bevochten zijn.

Deze voorbeelden bewijzen op nieuw, dat eene overwinning zelden is toe te schrijven aan den taktischen vorm, maar wel aan de dapperheid der troepen en aan het beleid van den aanvoerder.

§ 91. De aanval in linie *met tusschenruimten* heeft het voordeel, dat de bewegingen veel gemakkelijker geschieden, en dat

het gedrang en de verwarring, welke in een der eskadrons mogten ontstaan, zich niet aan de andere mededeelen; verder dat men eene grootere frontbreedte inneemt, waardoor men moeijelijker overvleugeld kan worden en gemakkelijker overvleugelen kan, en eindelijk dat men kleine terreinhindernissen kan ontwijken. De voorstanders der volle linie beweren daarentegen, dat men door deze tusschenruimten minder zwaarden in het gevecht brengt, dat dus de aanval minder krachtig wordt, en dat de flanken der eskadrons gevaar loopen. In het algemeen wordt echter aan de linie met tusschenruimten de voorkeur toegekend.

De aanval in linie met tusschenruimten wordt tegen vijandelijke kavallerie aangewend, als de linie grooter of ten minste gelijk is aan die der tegenpartij; ook tegen infanterie die in orde van bataille staat: in het eerste geval moet zij altijd door eene reserve worden gevolgd. Tegen infanterie kan de reserve gemist worden, wanneer die infanterie niet door kavallerie ondersteund wordt.

§ 92. De aanval *en echelons* heeft het voordeel, dat men op alle punten van de vijandelijke linie eenen aanval kan doen, zonder alle troepen bloot te stellen; dat men zijn wezentlijk voornemen verbergen kan, door verschillende punten te gelijk te bedreigen; dat men in staat is, bij eene gunstige gelegenheid te kunnen chargeren zonder dat de geheele linie behoeft geformeerd te zijn, en dat men in die formatie gemakkelijk eenen schuinschen aanval of eene frontverandering kan verrigten. Hare nadeelen zijn, dat de vleugel-echelons te veel op zich zelven staan, en dus tegen eene sterke vijandelijke ruiterij gevaar loopen van met overmagt te worden aangevallen en geslagen, vóórdat nog de andere echelons ter hulp kunnen komen. Dit nadeel heeft men getracht weg te nemen door achter de vleugel-echelons eenige pelotons in kolonne te laten volgen, die tot bescherming der flanken dienen, en daarom *garde-flancs* of *flankdekkingen* genoemd worden.

Diezelfde voorzorg zal ook goed zijn bij eenen aanval in linie, omdat de flanken ook daarbij de zwakste deelen zijn. Niet alleen nu voor het dekken der eigen flanken, maar ook tevens voor het onverwacht aanvallen van die des vijands, zijn die flankdekkingen uitnemend geschikt.

De sterkte der echelons en hun onderlinge afstand zijn verschillend; de eerste hangt af van de uitgestrektheid des terreins, van de sterkte des vijands, en van het voornemen van den aanvaller;

de minste echelons–breedte is die van één eskadron. De onderlinge afstand is weder afhankelijk van het terrein en van het doel dat men beoogt, alsmede van de sterkte der echelons; meesttijds bedraagt die afstand 50 pas. Aan de echelons-formatie wordt door kundige kavallerie–officieren, zoo wel bij eene defensive als bij eene offensive stelling, de voorkeur gegeven, en wel met eene tusschenruimte van niet meer dan 300 à 400 el, of den versten afstand voor den aanval.

§ 93. De *echiquier-formatie* heeft alleen plaats als men zich in linie voorwaarts begeeft en men, door het terrein of door nevenmarscherende troepen, genoodzaakt is af te breken.

In dit geval blijven de evene of onevene eskadrons 16 à 20 pas achter, zoodat op het kommando *attakeert* de aanval nog in linie plaats heeft. De *charge en echiquier* heeft nog wel eens plaats gehad bij terugtogten, of wanneer de kavallerie het gevecht niet tot eene beslissing wilde brengen, maar er voornamelijk tijd door trachtte te winnen. De kavallerie-divisie van den generaal Briche maakte in den oorlog van 1813 bij *Juterbogk* in deze formatie eenen gelukkigen aanval, en eenen even gelukkigen terugtogt, toen zij door overmagtige vijandelijke kavallerie daartoe genoodzaakt werd.

§ 94. De *kolonne-formatie* voor de kavallerie, dient in het algemeen, om zich er in te bewegen en om hare eigentlijke sterkte te verbergen, waarvoor zij beter dan de linie-stelling geschikt is.

De aanval in kolonne heeft het voordeel dat hij indrukwekkend is, en daarom kan hij met eenig voordeel tegen infanterie aangewend worden; doch hij heeft altijd het nadeel, dat hij slechts een gering aantal zwaarden in het gevecht brengt, dat de kolonne door het artillerie–vuur groote verliezen kan lijden, en dat zij ligtelijk in wanorde kan geraken. Echter is bij zeer mistig weder, als men niet ver van zich kan afzien, de aanval in open of gesloten kolonne met eskadrons soms te verkiezen boven den aanval in linie.

§ 95. De *verspreide vechtwijze* bij de kavallerie is het *tirailleur-gevecht* en de aanval *en fourageur.*

Voor het *tirailleur-gevecht* wordt gewoonlijk het eerste of het vierde peloton van elk eskadron bestemd. Als een peloton uitrukt om te tirailleren, dan verspreidt zich de helft op 300 à

400 pas van het regiment, en de andere helft van het peloton volgt als soutien op 150 pas achter de tirailleur-linie. Zendt men een eskadron uit, dat voldoende is voor een regiment, dan verspreiden zich twee pelotons, en de andere volgen weder als soutien.

Bij het vuren moeten de ruiters altijd halt maken; de karabijn gebruikende, het paard half regts wenden, en met de pistool schietende, het paard half links wenden. Tegen infanterie tiraillerende, moeten zij niet blijven vuren, maar met de blanke wapens aanvallen. In het algemeen is de uitwerking van het vuur bij de kavallerie-tirailleurs onbeduidend. Het tirailleren bij dat wapen dient hoofdzakelijk alléén, om het terrein vóór de charges te verkennen, om de bewegingen der achter zijnde troepen te verbergen, om den vijand bezig te houden, en vooral om de vijandelijke infanterie tot ontijdig vuur uit te lokken, zoodat aldus door de tirailleurs de gesloten kavallerie-aanvallen worden voorbereid.

§ 96. De *aanval en fourageur* geschiedt meestal door de beide vleugel-pelotons van ieder eskadron, ten hoogste door drie pelotons van ieder eskadron, daar het altijd noodzakelijk is eene gesloten reserve bij de hand te houden.

Bij den aanval storten zich de ruiters, in verspreide orde en met de blanke wapens, met de grootste onstuimigheid op den vijand. De hier bedoelde aanval heeft het voordeel van den vijand ligtelijk in wanorde te brengen; doch hij heeft daarentegen het groote nadeel, dat hij weinig zamenhang heeft, en dat de ruiters geheel aan zich zelven zijn overgelaten. Hij moet gebruikt worden tegen vijandelijke infanterie-tirailleurs, die zich op eene vlakte bevinden; tegen eenen geslagen of overhoop geworpen vijand; op terreinen, die voor den gesloten aanval ongeschikt zijn; tegen slechte infanterie, die door het vuurgevecht geschokt is, althans wanneer de omstandigheden niet veroorloven zulks in linie te doen, en tegen artillerie; — doch nimmer tegen ongeregelde kavallerie, als kozakken, dewijl deze in die vechtwijze uitmunten, en aldus van hunne meerdere geoefendheid gebruik zouden maken. De ligte kavallerie maakt hoofdzakelijk van dezen aanvalsvorm gebruik, ofschoon onze kurassiers bij *Luik* in 1830 zulks ook deden, doch tegen slechte infanterie.

§ 97. De kavallerie heeft geen andere gevechtsvorm dan de

linie- en kolonne-stelling, en voor de ligte kavallerie de verstrooide vechtwijze; doch het gebeurt somtijds, dat ligte kavallerie afgezeten het een of ander terreinpunt, bijv. een défilé, moet verdedigen, waartoe zij, van getrokken-loopkarabijnen voorzien, somtijds met goed gevolg gebruikt zal kunnen worden.

De *carré-formatie*, die de generaal von Bismark in 1812 tegen de ongeregelde Russische kavallerie met goed gevolg aanwendde, behoort tot de uitzonderingen; zij is een verdedigings-vorm, en bij de kavallerie moet altijd de aanval beoogd worden.

ELEMENTAIRE TAKTIEK DER ARTILLERIE.

§ 98. De elementaire taktiek der artillerie is veel eenvoudiger dan die der andere wapens, omdat zij met geen gelijken pas noch rigting noodig heeft, bij de evolutiën zich aan geen inversiën stoort, en niet gebonden is aan eenen juisten afstand tusschen de stukken.

De kalibers der vuurmonden van de veld-artillerie bij de Europesche legers zijn zeer verschillend: men heeft 6-ponders, 8-ponders, 9-ponders, 12-ponders, en zelfs worden bij eenige legers 18-ponders medegevoerd. Voorts houwitsers — bij de Russen eenhoorns genoemd — van onderscheiden kaliber, handmortieren, berggeschut dat op lastdieren medegevoerd wordt, en vuurpijlbatterijën.

Over het algemeen is men in den laatsten tijd van het ligte veldgeschut terug gekomen, in zoo verre de ligtheid verkregen wordt door geringe kalibers te nemen; want wel is waar bezit dit meer beweegbaarheid, doch bij gevechten tegen zwaar geschut moet het daarvoor onderdoen. Men tracht thans het zwaarder kaliber door uitboring en de affuiten door vereenvoudiging ligter te maken, en daardoor het problema op te lossen om grootere kalibers, die genoegzame beweegbaarheid hebben, in het veld mede te voeren.

§ 99. De zamenstelling der batterijën is niet bij alle legers dezelfde; doch meest allen hebben thans 8 stukken bij eene batterij aangenomen, waaronder veelal 2 houwitsers zijn.

Bij de Russen zijn de batterijën uit 12 vuurmonden zamengesteld, en men heeft daar zelfs 12-ponds rijdende batterijën, welk laatste trouwens ook bij ons leger het geval is, terwijl de Franschen niet anders dan 12-ponds granaatkanonnen medevoeren.

§ 100. Men rekent, dat bij aanvallende oorlogen, bij de batterijën aan munitie per stuk noodig is: bij de kanons van 12 pond 150 schoten, bij die van 6 pond 200 schoten, en bij de houwitser van 15dm 120 schoten.

Bij onze artillerie bedraagt thans de munitie per batterij: voor elke 12-ponder batterij der veld-artillerie 342 kogels, 88 granaten, 12 brandkogels, 152 kartetsen en 152 granaat-kartetsen; voor elke 6-ponder batterij der veld-artillerie 528 kogels, 116 granaten, 12 brandkogels, 204 kartetsen en 204 granaat-kartetsen; voor elke 12-ponder batterij der rijdende artillerie 434 kogels, 136 kartetsen en 136 granaat-kartetsen; voor elke 6-ponder batterij der rijdende artillerie 666 kogels, 180 kartetsen en 180 granaat-kartetsen; voor de batterij houwitsers van 15dm bij de veld-artillerie 310 granaten, 42 brandkogels, 152 kartetsen en 152 granaat-kartetsen, en bij de rijdende artillerie 282 granaten, 38 brandkogels, 136 kartetsen en 136 granaat-kartetsen.

§ 101. De batterij wordt bij ons in twee halve batterijën en in vier sectiën verdeeld.

Het is een vaste regel, dat bij alle detacheringen van artillerie niet minder dan eene sectie genomen wordt.

§ 102. De batterij staat in *orde van bataille*, wanneer de stukken opgelegd en de paarden naar den vijand gekeerd staan; zij staat in *orde van batterij*, wanneer de stukken afgelegd en de mondingen naar den vijand gekeerd zijn.

Bij het in orde van batterij komen, gaat de voorwagen op eenen afstand van 8 pas van de stukken terug. De onderlinge afstand tusschen de stukken is gewoonlijk 20 pas, doch kan tot op 10 pas verminderd, en tot 40 à 50 pas vermeerderd worden.

Bij het in batterij komen, behoeven de stukken niet gerigt te zijn; elke stuks-kommandant kiest daarvoor de gunstigste positie uit.

Twee vereenigde batterijën dragen den naam van *divisie;* deze wordt door eenen hoofdofficier aangevoerd. De tusschenruimte van deze twee batterijën in orde van bataille bedraagt 80 pas.

§ 103. De evolutiën der artillerie worden even als die der andere wapens in *plaatsveranderende*, *frontveranderende* en *formatieveranderende* evolutiën gesplitst.

§ 104. De *plaatsveranderende evolutiën* bestaan in *frontmar-*

schen, *schuinsche marschen*, die door $\frac{1}{8}$ wending van elk stuk of door eene zwenkende beweging der geheele batterij kunnen geschieden; *flankmarschen*, die met stukken, sectiën of halve batterijën kunnen geschieden, en den *terugmarsch*.

§ 105. De *frontveranderende evolutiën* geschieden door eene batterij altijd op eenen der vleugels. Het vleugelstuk wordt daartoe in de nieuwe rigting gebragt, en de overige stukken begeven zich door den schuinschen marsch naar de nieuwe lijn. Bij meer batterijën stelt men zich met sectiën in kolonne, marscheert zoo naar de nieuwe lijn van rigting, en formeert zich daar voorwaarts of frontachterwaarts in bataille.

§ 106. De *formatieveranderende evolutiën* bestaan hoofdzakelijk in den overgang van de linie- tot de kolonne-stelling, en omgekeerd. Men kan door zwenking met sectiën regts of links in kolonne komen, of vóór- of achterwaarts per stuk of met sectiën van eenen der vleugels, of wel uit het midden afmarscheren.

§ 107. De *kolonne met stukken* dient enkel tot marsch-kolonne. Eene *gesloten kolonne* met sectiën kan op de regter- of linker sectie, of op de stukken van het midden achterwaarts geformeerd worden. De sectiën winnen dan achterwaarts den noodigen afstand, en rukken regthoekig de kolonne in. De kolonne op het midden is altijd gesloten.

Het deploijeren geschiedt door zwenking, of door den schuinschen marsch.

§ 108. Van de *echelons-formatie* maakt de rijdende artillerie veel gebruik. Bij voorkeur neemt men voor elk echelon niet minder dan eene halve batterij.

§ 109. De *echiquier-formatie* der artillerie heeft ten doel, de stilstaande helft te laten vuren, terwijl de andere helft terugtrekt of zich voorwaarts begeeft. De verschillende afdeelingen moeten hier vrij groote tusschenruimten hebben, om de werking van het vuur niet te belemmeren.

§ 110. Even als de andere wapens heeft ook de artillerie hare *gesloten* en *verspreide* vechtwijze. Bij de *gesloten* vechtwijze blijft de batterij in haar geheel vereenigd, en wanneer drie of meer batterijën op dezelfde vuurlijn vereenigd worden aangewend, dan noemt men zulks eene *artillerie-massa*. De *verspreide* vechtwijze heeft plaats, wanneer de onderdeelen der batterij, ieder op zich zelf, tegen hetzelfde doel werkzaam zijn.

De voordeelen der gesloten vechtwijze zijn, dat de batterij-kommandant het vuur naar zijn eigen oordeel kan regelen, de soort van projectilen bepalen en de uitwerking waarnemen; daarentegen vinden de stukken eene minder gunstige dekking, de kruiddamp blijft langer voor de stukken hangen en belet te zien, en de vijand heeft grooteren trefkans. De verspreide vechtwijze vordert weder goede sectie-kommandanten, die in den geest van den batterij-kommandant weten te handelen.

§ 111. De vuren, bij de artillerie in gebruik, zijn:

a. Het *stukken-vuur.* Dit vuur begint bij eenen der vleugels van de batterij op het kommando van den sectie-kommandant, en loopt met tusschenpozen naar den anderen vleugel voort. Het is geschikt, wanneer men op groote afstanden moet vuren en de kans van treffen alzoo nog gering is, of wanneer er andere redenen bestaan om het vuur slepend te houden.

b. Het *sectie-vuur.* Elke sectie vuurt op zich zelve, te beginnen met de regter stukken. Dit vuur is vrij levendig, en wordt gewoonlijk bij kanonnaden van eenigen duur, op gemiddelde afstanden uitgevoerd.

c. Het *snelle vuur.* Elk stuk vuurt hierbij op zich zelf en zoo spoedig mogelijk, met inachtneming steeds van eene goede rigting. Dit vuur wordt alleen gebruikt, wanneer de vijand nabij is, en zeer werkzaam kan beschoten worden, bijv. tegen aanvalskolonnen in het bereik van het vizierschot, en bij kartets-vuur.

d. Het *batterij-vuur.* Alle stukken vuren te gelijk op het kommando van den batterij-kommandant; naar omstandigheden kan dit ook in halve-batterij-vuur gesplitst worden.

Dit vuur komt zeer zelden voor; het kan gebruikt worden, wanneer men eenig voorwerp met spoed en geweld wil doen instorten, of als men door het gelijktijdig aanbrengen van een aantal schoten den vijand tot staan wil brengen.

II.

DE TOEGEPASTE TAKTIEK.

§ 112. De toegepaste taktiek leert ons den invloed kennen, dien het terrein op de handelingen der verschillende wapens in den oorlog uitoefent, en geeft ons de regels aan de hand, die bij de gevechten in het algemeen in acht genomen moeten worden.

Men moet echter daarbij niet uit het oog verliezen, dat die regels niet onveranderlijk zijn; maar dat zij steeds naar de omstandigheden gewijzigd moeten worden.

INVLOED VAN HET TERREIN.

§ 113. Men noemt *terreindeelen* alle vlakten, bergen, water enz. Bij de beschouwing hierover zal men zich bepalen tot het verklaren van den invloed, dien de onderscheiden *vlakten* op de handeling der troepen in den oorlog uitoefenen. De wijze, waarop men van het *water* partij kan trekken, en die waarop men den oorlog in het *gebergte* voert, zullen later in de hoogere taktiek bij de riviergevechten en den bergoorlog behandeld worden.

§ 114. De vlakten worden onderscheiden in de volgende hoofdsoorten: *geheel open en effen vlakten*, *effen en bedekte vlakten*, *doorsneden en open vlakten*, *doorsneden en bedekte vlakten*, en eindelijk *afwisselende vlakten.*

§ 115. *Geheel open en effen vlakten* zijn zeer geschikt voor de marschen en bewegingen der troepen; zij laten een vrij uitzigt toe, maar zijn daardoor ook ongeschikt voor geheime marschen en omtrekkende bewegingen, ten minste bij helderen dag. Voor de zwakste partij zijn zij zeer nadeelig, omdat deze op zulke

vlakten hare zwakte aan troepen, of het gemis van het een of ander wapen niet verbergen kan.

Voor terugtogten zijn zij evenmin gunstig, en de vooruitrukkende overwinnaar zal hier zeer in het voordeel zijn.

Voor de infanterie zijn deze vlakten ongunstig, omdat dit wapen daarop noch van de verspreide vechtwijze, noch van de linie-stelling durft gebruik maken, en zich derhalve steeds in kolonne moet scharen, waardoor het zijne grootste kracht, de uitwerking zijner vuurwapens, mist, en tevens veel van het vijandelijk geschutvuur heeft te lijden.

De kavallerie kan op dit terrein het gunstigst werken en, in verband met de rijdende artillerie, beslissende gevechten leveren.

De artillerie kan hier eene vernielende uitwerking veroorzaken; maar daar zij is blootgesteld aan de plotselinge aanvallen der vijandelijke kavallerie, moet zij nabij de andere wapens blijven; zij zal hier door kavallerie het best gedekt kunnen worden. De artillerie kan op deze vlakten van de massa-stelling gebruik maken.

De gevechts-leiding is hier voor de aanvoerders niet moeijelijk, omdat deze het juiste oogenblik tot het gebruik der verschillende wapens en van de reserve kunnen beoordeelen. De voorpostendienst zal hier hoofdzakelijk door kavallerie moeten geschieden. Voor het overige zijn deze vlakten voor leger- en bivouacplaatsen zeer geschikt, wanneer er genoeg hout en water voorhanden is.

§ 116. *Effen en bedekte vlakten.* Sommige voorwerpen, die de bedektheid dezer vlakten veroorzaken, als huizen, muren, zware heggen, *beschermen* tegen het vijandelijk vuur; terwijl andere, zoo als hoog graan en ligte heggen de troepen slechts voor het gezigt des vijands *verbergen.* Door al die voorwerpen wordt het gezigt beperkt, en daarom zijn deze vlakten zeer geschikt voor geheime marschen en omtrekkende bewegingen. Ook kan hier de zwakkere partij hare mindere getalsterkte, of haar gebrek aan het een of ander wapen verbergen. De marschen vereischen hier meer veiligheids-middelen, en moeten daarom langzamer geschieden; dit maakt de terugtogten weder gemakkelijker, dewijl de vervolgende vijand hier behoedzamer moet zijn, en wegens de gesteldheid van het terrein weinig kavallerie kan gebruiken, het wapen, dat anders uitnemend voor de vervolging geschikt is. Bovendien leveren deze vlakten bij terugtogten goede achterhoede-stellingen op, welke veroorloven om met eene betrekkelijk geringe

magt den vervolgenden vijand op te houden, terwijl inmiddels de terugtogt door de hoofdmagt wordt voortgezet. De infanterie is hier geheel in het voordeel; zij toch kan op dit terrein van het tirailleur-gevecht met kompagnies-kolonnen, en van hare juist treffende vuurwapens een goed gebruik maken. Zij kan zich daarenboven op deze vlakten ligtelijk aan de kavallerie-aanvallen en aan het artillerie-vuur onttrekken. De kavallerie zal hier, met kleine afdeelingen in kolonne, verrassende aanvallen kunnen doen; doch groote beslissende gevechten kan zij op dit terrein niet leveren. De bedektheid der vlakten belemmert de uitwerking der artillerie; evenwel zal dit wapen hier een goed gebruik kunnen maken van werpgeschut en somtijds van kartetsschoten. Hare dekking zal het best aan de infanterie toevertrouwd zijn. De gevechts-leiding is hier moeijelijk, wegens de beperktheid van den gezigtskring. De voorpostendienst moet hier door infanterie en kavallerie verrigt worden. Voor regelmatige en uitgestrekte legerplaatsen zijn deze vlakten niet geschikt; maar des te beter voor kleinere bivouacstellingen.

§ 117. *Doorsneden en open vlakten*, zoo als in ons land de met slooten doorsneden weilanden, leveren voor de marschen veel hindernissen op, omdat men hier geheel tot de wegen en dijken beperkt is, terwijl deze niet altijd zeer bruikbaar zijn, of ligtelijk doorgegraven en aldus onbruikbaar gemaakt kunnen worden. Men zal daarom bij de voorhoede van elke kolonne eene afdeeling pionniers moeten hebben, om de wegen in bruikbaren staat te brengen, en de hindernissen op te ruimen.

Daar het gezigt hier niet belemmerd wordt, zullen er geen geheime marschen of omtrekkende bewegingen kunnen plaats hebben. De infanterie heeft hier veel voordeel, omdat zij van het verstrooid gevecht en dikwerf van de linie-stelling gebruik zal kunnen maken, daar zij in de doorsneden gesteldheid van het terrein eene goede dekking tegen de kavallerie heeft. De scherpschutters kunnen hier goed werken, zij hebben een ruim veld voor hunne vérdragende wapens. In een land als het onze, kan men daarom niet te veel scherpschutters hebben. De kavallerie kan hier zeer weinig uitvoeren, en de artillerie heeft mede op deze vlakten minder uitwerking, daar de kogels en andere projectilen in de slootranden blijven steken, en wegens den dikwijls drassigen bodem niet opslaan. Op deze vlakten zal de oorlog

derhalve hoofdzakelijk uit posten-gevechten bestaan, waarbij de verdediger menigmaal met eene geringe magt eene veel grootere zal kunnen tegenhouden.

De gevechts-leiding is door de noodzakelijke verdeeling der strijdkrachten zeer moeijelijk, en dit vordert goede, zelfstandige officieren, daar zij hier belangrijke posten te verdedigen zullen hebben. Brengen wij dit in verband met hetgeen wij reeds omtrent de gesteldheid van den vaderlandschen boden deden opmerken, dan springt des te duidelijker de noodzakelijkheid in het oog van eene goede vorming onzer subalterne officieren.

De terugtogten zijn hier weder gemakkelijker, daar de vijand niet in groote massa's kan opdringen, en door het afbreken van bruggen, of het onbruikbaar maken van wegen opgehouden kan worden. De voorpostendienst kan hier door kavallerie en infanterie worden verrigt. Voor leger- en bivouac-plaatsen zijn deze vlakten meestal niet geschikt, omdat zij spoedig moerassig worden, en weinig of geen hout opleveren.

§ 118. *Doorsneden en bedekte vlakten* leveren een beperkt gezigt op, met de daaruit volgende vóór- en nadeelen. Zij stremmen bijzonder de kavallerie en artillerie in hare bewegingen, en verminderen zeer de vuurwerking van het laatste wapen.

De infanterie daarentegen heeft hier de grootste voordeelen boven de andere wapens, omdat zij, in kompagnies-kolonnen met tirailleurs, voordeelige gevechten voeren, en van hare vuurwapens een uitmuntend gebruik maken kan. Deze vlakten zijn in 't algemeen zeer gunstig voor den verdediger, omdat er veelal goede verdedigings-stellingen op aangetroffen worden. De verdediger moet echter wel in acht nemen, dat hij de verschillende deelen van zijne stelling door zelfstandige troepen bezet, omdat zij, wegens de veelal gebrekkige communicatiën, niet altijd ondersteund kunnen worden. Geheime marschen en omtrekkende bewegingen kunnen hier zeer goed uitgevoerd worden. De terugtogten zijn hier ook niet moeijelijk te verrigten, ten minste wanneer daartoe geschikte wegen zijn. De voorpostendienst zal op dit terrein meesta door infanterie worden waargenomen. Voor leger- en bivouac-plaatsen zijn deze vlakten weinig geschikt.

§ 119. *Afwisselende vlakten* worden gewoonlijk het meest aangetroffen. Hier moeten de onderscheiden wapensoorten, naar mate van de afwisselende gesteldheid van het terrein, gebruikt worden,

en de wederkeerige ondersteuning der wapens moet hier dienen, om de tijdelijke nadeelen, welke het eene wapen aan het terrein ontleent, te vergoeden door de voordeelen, die daaruit gelijktijdig voor het andere wapen ontstaan.

VECHTWIJZE DER VERSCHILLENDE WAPENS TEGEN ELKANDER.

§ 120. Na de beschouwing van den invloed, dien het terrein uitoefent op de onderscheiden oorlogshandelingen, kan men overgaan tot het onderzoek der vechtwijze van de verschillende wapens. Eerst zal men daarbij de vechtwijze van ieder wapen afzonderlijk tegen troepen van hetzelfde wapen behandelen; daarna die van het eene wapen tegen elk der anderen, om eindelijk de voordeelen te ontvouwen, die, uit de onderlinge verbinding der wapens, bij alle oorlogshandelingen ontstaan.

§ 121. Het is lang eene strijdvraag geweest, wie bij de gevechten de meeste voordeelen heeft, hij die aanvalt, of hij die zich verdedigt: die strijdvraag is meestal in het voordeel van den aanvaller beslist; maar op welke gronden? Hoofdzakelijk omdat men den verdediger slechts eenen *passiven* werkkring toeschreef; terwijl het een vaste regel is, dat eene lijdzame verdediging, waarbij men dus niet op gunstige oogenblikken tot den aanval overgaat, hoogst gebrekkig zal zijn. Het is niet te ontkennen, dat de aanvaller doorgaans het groote voordeel heeft van eene vrijë keuze in het oogenblik en den vorm van zijnen aanval; hij kan den verdediger op onderscheiden punten te gelijk bedreigen, en eensklaps met overmagt het zwakste gedeelte zijner positie aanvallen. Ook bestaat bij hem gewoonlijk meer zelfvertrouwen en geestdrift dan bij den verdediger; ten minste zoo lang de nadeelen van den aanval zich nog niet hebben doen gevoelen. Meerder voordeelen kunnen den aanvaller niet toegekend worden. Beschouwen wij nu de voordeelen van den verdediger. Hij kan zich vooraf eene stelling kiezen en die voorbereiden, zoo wel tot eene voordeelige vuurwerking, als om tot een verrassend *offensief* over te gaan, zoodra hij daartoe de kansen gunstig ziet staan. Door de invoering van de verbeterde vuurwapens bij de infanterie en de zwaardere kalibers bij de artillerie is de vuurwerking op verdere afstanden veel grooter geworden, en hiervan geniet de verdediger de meeste voordeelen. Dit laatste nu beslist, en doet

de schaal naar de zijde van den verdediger overslaan, zoodat men tegenwoordig bepaald kan aannemen, dat de verdediger meer voordeelen bezit dan de aanvaller.

§ 122. Wanneer *infanterie tegen infanterie* vecht, dan maken kleine detachementen altijd van het verspreide gevecht gebruik, omdat geen andere gevechtsvorm toelaat, zoo spaarzaam met de strijdkrachten om te gaan, en tegen omtrekkende bewegingen te beschermen, als eene voor het front uitgebreide tirailleur-linie. De voornaamste gedragsregels komen alsdan hierop neêr.

De *verdediger* heeft eene tirailleur-positie gekozen; indien daarbij zijne beide flanken aangeleund zijn, — hetgeen bij kleine detachementen zelden plaats zal hebben —, dan is dit zeer voordeelig. Hij heeft aan zijne tirailleurs eene gedekte stelling gegeven, en de inspringende hoeken en belangrijkste punten van de positie door scherpschutters doen bezetten. Achter de linie staan de soutiens, zoo veel mogelijk gedekt nabij die punten, die het eerst aan den aanval zijn blootgesteld, — en eindelijk achter deze de reserve. Gedurende het gevecht moet de verdediger waken, dat zijne vleugels niet omgetrokken worden; hiertoe moet hij des noods zijne tirailleur-linie uitbreiden. Bespeurt hij, dat de aanvaller zijne tirailleur-linie versterkt, of naderbij brengt, dan moet hij op eenen bajonet-aanval bedacht zijn, en met zijne soutiens en reserve gereed staan; de eersten om de vijandelijke tirailleurs terug te werpen, en de laatste om den gesloten vijandelijken aanval af te slaan.

De *aanvaller* moet, na de positie verkend te hebben, den verdediger in het front bezig houden, en den ongedekten vleugel der positie door zijne tirailleurs laten omtrekken. Zoo hem dit gelukt, zal de verdediger dien vleugel moeten terugtrekken, en daardoor dikwerf eene gunstige positie verlaten, waarbij deze de meeste verliezen zal lijden. Indien daarentegen de verdediger die bewegingen bemerkt, en ze voorkomt door zijne tirailleur-linie eveneens uit te breiden, dan zal daardoor een wederkeerig streven ontstaan om elkander te overvleugelen, waarbij de bekwaamste aanvoerder, of hij, die het spaarzaamst met zijne strijdkrachten heeft omgegaan, gewoonlijk de overwinnaar zal wezen. Wanneer de aanvaller eene spoedige beslissing verlangt, zal hij ongemerkt zijne tirailleurs versterken, en deze nader bij de vijandelijke tirailleur-linie brengen. Op een gegeven sein snellen alsdan zijne tirailleurs

naar de vijandelijke positie; zij vereenigen zich, onder het loopen, in groepen van 2 à 3 rotten, en werpen de vijandelijke tirailleurs terug; zij worden door hunne soutiens gevolgd, terwijl de reserve tegen de vijandelijke reserve oprukt. Wijkt de verdediger, dan wordt hij door de tirailleurs vervolgd, en de soutiens en reserve volgen de linie; wordt daarentegen de aanval afgeslagen, dan moet de reserve de tirailleur-linie opnemen, en de soutiens vormen eene nieuwe linie, die nu den terugtogt, zoo die noodig geoordeeld wordt, dekt.

§ 123. Als infanterie-bataillons elkander bevechten, dan bestaat bij die gevechten, wel is waar meer afwisselende handeling dan bij kleine infanterie-detachementen; maar de grondvorm van die gevechten zal nog steeds dezelfde wezen.

§ 124. Een *bataillon dat zich verdedigen moet*, kan daarvoor de formatie in *kompagnies-kolonnen*, in *linie*, of in *gesloten kolonne* aannemen.

§ 125. De formatie in *kompagnies-kolonnen* voldoet in alle opzigten, zoo wel bij de verdediging als bij den aanval, in gevechten, die door infanterie-bataillons geleverd worden. Men kan in die formatie zich in front uitbreiden en derhalve een groot front beslaan; elke kolonne heeft eene behoorlijke vuurlinie en soutiens met reserven, die des noods gesloten een zelfstandig gevecht kunnen voeren; terwijl eindelijk eene vereenigde kompagnies-kolonne tegen kavallerie-aanvallen bestand is.

Een bataillon, in kompagnies-kolonnen geformeerd, kan dus in het klein, het werktuigelijke van het gevecht eener brigade navolgen, en heeft daarbij alle voordeelen, aan die formatie verbonden.

Vooral om een doorsneden en bedekt terrein met infanterie te verdedigen, zal de formatie in kompagnies-kolonnen de voorkeur verdienen. In de voorste linie plaatst men alsdan 2 of 3 kompagnies-kolonnen, naar gelang van de uitgestrektheid der positie; terwijl de 3 of 2 overige kolonnen in reserve blijven. De kolonnen der eerste linie bezetten de positie met tirailleurs, waarachter de soutiens geplaatst worden, terwijl achter de soutiens, meer achterwaarts, aan de reserve eene gedekte stelling gegeven wordt. Door eene zoodanige formatie is de verdediger in staat om met zijne eerste linie een krachtig vuurgevecht te leveren, vooral als hij op de voordeeligste punten zijne scherpschutters geplaatst heeft; terwijl hij met de kolonnen uit de tweede

linie, naar gelang van de omstandigheden, onverwacht tot den aanval kan overgaan.

§ 126. Als de toestand van het terrein van dien aard is, dat de vijand ongedekt moet naderen, en de verdediger geen kavallerie-aanvallen heeft te duchten, dan kan deze van de *linie-stelling* gebruik maken. Daartoe wordt, op ten minste 400 pas van het bataillon, eene tirailleur-linie vooruitgeschoven, om de vijandelijke tirailleurs te beletten, dat zij het bataillon beschieten.

Deze linie moet in het midden zwakker zijn dan op de vleugels, om later het front van het bataillon spoediger te kunnen vrijmaken. Onder de tirailleurs, die zich op de vleugels bevinden, behooren scherpschutters te zijn, die steeds op de vijandelijke officieren moeten mikken. Achter de tirailleur-linie staan eenige soutiens, zoo bedekt mogelijk geplaatst, om de linie krachtig te ondersteunen, en het tirailleur-gevecht zoo moorddadig mogelijk te maken. De 5de kompagnie zal bij onze formatie bijzonder tot het leveren van de tirailleur-linie en hare soutiens geschikt zijn.

Het bataillon moet van het terrein partij trekken, om zich zoodanig te plaatsen, dat het, na 't inrukken der tirailleurs, de gunstigste vuurwerking verkrijgen kan, onverschillig of het daarbij in eene regte of gebogen lijn staat, en of de aanraking der ellebogen daardoor ook verloren gaat.

Zoodra de vijand terrein wint, trekken de tirailleurs van het midden langzamerhand naar de vleugels terug, en zorgen, dat zij, tegen het oogenblik waarop de vijandelijke kolonne of linie tot ongeveer 300 pas van het bataillon genaderd is, het front vrijgemaakt hebben. De tirailleurs van de vleugels blijven daarbij zoo lang mogelijk den vijand in de flank verontrusten, en op de officieren schieten. Het bataillon geeft twee of drie salvo's, en valt daarna den vijand onder een *hoerrah!* met de bajonet aan. De tirailleurs verzamelen zich inmiddels spoedig op de vleugels om tot reserve van het bataillon te dienen, en om, indien de aanval wordt afgeslagen, den vijand te vervolgen, of in het omgekeerde geval tot dekking van den terugtogt des bataillons te dienen. Mogt de vijandelijke aanvals-kolonne de fout begaan van halt te maken en zich te willen deploijeren, dan zou men haar na het eerste salvo dadelijk met de bajonet moeten aanvallen, ten einde onmiddellijk partij te trekken van den ongunstigen toestand, waarin de aanvaller zich roekeloos gebragt heeft.

§ 127. Indien het terrein eenige dekking voor den aanvaller opleverde, of indien bij mistig weder de verdediger het noodig achtte, zijn bataillon meer beweegbaar onder de hand te hebben, dan zou deze de *kolonne-formatie* doen aannemen; maar dan zal hij de mindere vuurwerking van het bataillon door eene sterkere tirailleur-linie, waarbij veel scherpschutters wenschelijk zijn, moeten vergoeden. Deze tirailleurs kunnen nu ongeveer 500 pas vóór het bataillon geplaatst worden; zij moeten zich daar innestelen, en de vijandelijke tirailleurs beletten op het bataillon te vuren. Twee sterke soutiens plaatst men, zoo mogelijk bedekt, achter de vleugels der tirailleurs.

Als de vijandelijke kolonne op ongeveer 800 pas van de tirailleur-linie genaderd is, openen de scherpschutters hun vuur en naar mate de aanvaller nadert, nemen de overige tirailleurs aan dat vuur deel; zij moeten meestal op de kolonne en niet op de vijandelijke tirailleurs vuren. De scherpschutters mikken steeds op de officieren.

Blijft de vijand niettemin voortrukken, dan zal, zoodra hij op 50 pas genaderd is en onze tirailleurs het front vrij gemaakt hebben, de voorste afdeeling van de kolonne des verdedigers met twee kogels in den loop vuur geven, en den vijand onder een *hoerrah!* met de bajonet aangrijpen. De tirailleurs vereenigen zich snel op de beide vleugels van het bataillon, om tot reserve te dienen.

Toont de aanvaller besluiteloosheid, of maakt de aanvals-kolonne halt, en wil zij zich deploijeren, dan wordt er dadelijk tot den aanval overgegaan.

§ 128. Een *bataillon dat aanvallen moet*, kan zulks eveneens in *kompagnies-kolonnen*, in *linie* of in *gesloten kolonne* doen.

§ 129. De formatie in *kompagnies-kolonnen* zal op alle doorsneden en bedekte terreinen alweder de beste aanvalsvorm zijn.

Met eene kompagnies-kolonne tot voorhoede te bestemmen — waarvoor de 5de kompagnie weder bijzonder geschikt is —, en twee kompagnies-kolonnen in de eerste en twee in de tweede linie te plaatsen, zal men onder alle omstandigheden aan de vereischten kunnen voldoen.

De voorhoede moet het gevecht inleiden; de eerste linie is bestemd om óf de voorhoede te ondersteunen en te versterken, óf haar geheel af te lossen en het gevecht op te nemen, óf de vleu-

gels van den vijand aan te vallen; al hetwelk zonder gevaar kan geschieden, omdat de tweede linie nog steeds *intact* in reserve is.

§ 130. In de laatste oorlogen zijn de aanvallen in *linie* zelden anders aangewend dan door den verdediger, die in het laatste oogenblik van zijne verdediging, na een salvo te hebben gegeven, den vijand in de linie-stelling met de bajonet aangreep, en niet zelden terugwierp. Dit was de gewone vechtwijze der Engelschen in de oorlogen in *Spanje*, tegen de Fransche aanvals-kolonnen.

§ 131. De formatie in *gesloten kolonne* is de meest gebruikelijke aanvalsvorm, wanneer het terrein niet al te veel bedekt, of doorsneden is. Die aanval moet door eene zeer sterke tirailleur-linie, met scherpschutters doormengd, op 500 pas worden voorafgegaan; sterke soutiens ondersteunen die linie. Deze tirailleurs moeten de vijandelijke terugdrijven, zich in de nabijheid van het vijandelijke bataillon vastzetten, en hunne schoten op dat bataillon rigten.

De aanvals-kolonne moet van het terrein partij trekken, om zoo bedekt mogelijk te naderen; hare flanken moeten door tirailleurs gedekt worden. De tirailleurs, die vóór de kolonne zijn, onderhouden een levendig vuur, niet alleen om hiermeê den vijand afbreuk te doen, maar ook tevens om door rook en stof de kolonne voor den vijand te verbergen. Zoodra de kolonne op ongeveer 200 pas van den vijand genaderd is, maakt zij halt, de voorste afdeeling geeft vuur, en in den stormpas en onder een luid *hoerrah!* wordt de vijand aangevallen. De tirailleurs moeten zoo lang mogelijk doorvuren; zij verzamelen zich daarna op beide vleugels, om tot reserve te dienen. De kommandant der kolonne moet zorg dragen, dat deze bij het halt maken niet deploijeert, om zich met den vijand in een vuurgevecht in te laten; zoo hij daarvoor vreest, mag hij de kolonne niet doen halt maken om te vuren, maar hij zal haar alsdan onmiddellijk tegen den vijand aanvoeren. De kommandanten der afdeelingen en het opsluitend gelid moeten zorg dragen, dat, bij het aannemen van den stormpas, de afdeelingen geheel opsluiten, terwijl het opsluitend gelid van de laatste afdeeling zorgt, dat niemand achterblijft. De kolonne moet trachten, zoodra zij tot den stormpas overgaat, zoo snel mogelijk met den vijand handgemeen te worden.

§ 132. Uit deze verschillende aanvals- en verdedigings-vormen blijkt, dat voor gevechten van enkele bataillons infanterie

tegen elkander, de formatie in kompagnies-kolonnen het best aan de vereischten voldoet, dewijl zij toelaat een hevig vuurgevecht met den gesloten aanval te vereenigen.

§ 133. Bij infanterie-gevechten, door *meerdere bataillons* geleverd, heeft men steeds getracht datzelfde voordeel te verkrijgen, en daarvoor verschillende formatiën aangenomen, van welke de verbinding van de linie- met de kolonne-stelling de meeste voorstanders gevonden heeft, en dáár waar deze verbinding in den oorlog is toegepast, heeft zij aan de verwachting voldaan. Zoo verhaalt onder anderen de maarschalk S^t^. Cyr, in zijn werk, *Campagne des armées du Rhin*, dat in den slag bij *Biberach*, de aanval in die formatie zeer goed gelukte, en in den slag aan de *Moskowa* is de groote schans *Gorki*, door eene brigade van de divisie Broussier, in die formatie genomen.

Zonder juist veel waarde te hechten aan vormen, die altijd naar de omstandigheden gewijzigd moeten worden, zou men eene infanterie-brigade van zes bataillons, die, zonder ondersteuning van andere wapens, een gevecht moet leveren, de volgende formatie kunnen doen aannemen, waarbij verondersteld wordt, dat zij zich op een open terrein bevindt, en er geen kavallerie in de nabijheid is.

De *verdediger* zal vier tirailleur-kompagnieën op omstreeks 500 pas vóór de eerste linie plaatsen, die uit drie gedeploijeerde bataillons, met eene kompagnies-kolonne op elken vleugel der linie zal worden zamengesteld. De tweede linie, ongeveer 300 pas achter de eerste opgesteld, zal bestaan uit drie bataillons, op het midden in gesloten kolonne, en op deploijements-afstand geformeerd.

De *aanvaller* kan hier zes tirailleur-kompagnieën vóór de eerste linie plaatsen. Van deze linie, die op ongeveer 600 pas de tirailleur-kompagnieën volgt, is het middelste bataillon gedeploijeerd, en zijn de beide vleugel-bataillons in gesloten kolonne op het midden geformeerd. De tweede linie volgt op 300 pas in dienzelfde kolonne-formatie.

Het zal wel overbodig zijn, over de vechtwijze in deze formatie uit te wijden. Het vroeger verhandelde heeft dit genoegzaam duidelijk gemaakt. Het spreekt verder van zelf, dat eene menigte omstandigheden de vormen zoo wel als de vechtwijze kunnen doen veranderen. Zoo zal bijv. als het terrein bedekt

is, de verdediger zoo lang mogelijk van het tirailleur-gevecht gebruik moeten maken, en daartoe welligt zijne tirailleurs uit de eerste linie moeten versterken. Ook zal de aanvaller soms met meer voordeel zijne eerste linie in gesloten kolonne formeren, als hij daardoor den vijand bedekt kan naderen.

Men zal ook eenige tirailleur-kompagnieën kunnen vereenigen, om daarmede, onder een bekwaam aanvoerder, de vijandelijke stelling om te trekken of op de flanken aan te vallen: door de formatie der 5de of tirailleur-kompagnieën kan zulks plaats hebben, zonder dat daaruit eenig nadeel voor de bataillons ontstaat.

§ 134. Wij zullen deze beschouwing eindigen met te doen opmerken, dat de gevechten van infanterie tegen infanterie, die in de laatste oorlogen reeds zoo bloedig waren, door de invoering der verbeterde vuurwapens nog moorddadiger zullen worden, en dat het daarom voor de infanterie van de uiterste noodzakelijkheid is, dat zij bijzonder worde geoefend, om zich in bataillons-kolonnen op alle terreinen vlug te bewegen, en van elk terreinvoorwerp gebruik te maken, ten einde zich aan het vuur des vijands te onttrekken. Voorts zal de infanterie zich nimmer in het gezigt van vijandelijke scherpschutters op afstanden van 800 à 1000 pas in diepe kolonnen, maar steeds in de linie-formatie moeten opstellen, daar op die afstanden de boogschoten der scherpschutters in eene diepe kolonne zelden missen; terwijl hunne kogels, bij eene vergissing van 20 pas op dien afstand, vóór eene linie zullen inslaan, of daarover heengaan.

In Napier's *Geschiedenis van den Oorlog in het Spaansche Schiereiland* vindt men merkwaardige voorbeelden van de verschillende vechtwijzen der infanterie.

In v.Brandt's *Taktiek der drie wapens* is dit onderwerp door voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis opgehelderd.

§ 135. Gevechten van *kavallerie tegen kavallerie* zijn over het algemeen minder zamengesteld dan de infanterie-gevechten, omdat de kavallerie nimmer een eigentlijk verdedigend gevecht levert, zeer zelden van vuurwapens gebruik maakt, en vooral omdat de beslissing den aanval op den voet volgt.

§ 136. De goede uitslag van eenen aanval van kavallerie zal hoofdzakelijk afhangen van het *terrein* waarop de aanval plaats heeft, van het *oogenblik* des aanvals, van de *wijze* waarop de

aanval uitgevoerd wordt, en van *de snelle verzameling* na de charge.

§ 137. Daar geringe terreinhindernissen de kavallerie in hare gesloten bewegingen kunnen stremmen, en haren aanval kunnen doen mislukken, zoo moet het terrein, waarop zij zal moeten werken, vooraf in alle rigtingen verkend worden. Indien er geen tijd of gelegenheid is, om zulks van te voren te doen, moeten vooruit gezonden tirailleurs in die verkenning trachten te voorzien.

§ 138. Het gunstigste oogenblik voor den aanval der kavallerie zal wezen, als de vijand zich nog in den opmarsch bevindt, of als er openingen in zijne linie ontstaan zijn: in 't algemeen als hij nog niet in slagvaardigen toestand is. Die oogenblikken komen echter zelden voor, en duren kort: de bekwaamheid van den aanvoerder zal daaruit blijken, of hij ze niet ongebruikt voorbij laat gaan.

§ 139. De wijze, waarop de aanval uitgevoerd wordt, heeft wel den meesten invloed op den goeden uitslag.

Eene niet gesloten linie, die met golvende bewegingen en geringe snelheid den vijand nadert, heeft weinig kans, om de overwinning te behalen. Om eenen krachtigen en hevigen schok aan te brengen, moet de linie niet alleen zoo veel mogelijk gesloten zijn, maar zij moet vooral den schok met de grootste snelheid en onstuimigheid uitvoeren. Zoo men echter te vroeg den snellen gang aanneemt, zal men met ademlooze paarden den vijand bereiken, en dit is voor kavallerie het allernadeeligste wat haar kan overkomen. Het is daarom noodig, dat er een trapsgewijze overgang plaats hebbe tot den snelsten gang.

Gewoonlijk geven de leerboeken daarvoor aan, dat de aanvallende kavallerie den vijand in den stap zal te gemoet gaan, op 800 pas van den vijand gekomen den draf aannemen, op 400 pas in den galop vallen, en eindelijk op 70 à 80 pas tot den ren overgaan. Deze regelmatige versnelling der gangen zal echter zelden plaats vinden.

Men zal dikwerf uit den stap dadelijk in galop, of uit den draf tot den ren overgaan; of ook wel, met jeugdige ruiters of met vermoeide paarden, den galop voor den snelsten gang moeten houden. Dit zal afhangen van de door te loopen ruimte, van den toestand des vijands, alsmede van de uitwerking van zijn geschut- en geweervuur.

De juiste blik des aanvoerders moet hier beslissen. Men heeft wel eens gezien, dat kavallerie, om beter gesloten te blijven, met minder snellen gang chargeerde, en daardoor de kracht van den schok aan het gesloten blijven opofferde; dit is echter ten allen tijde door beroemde kavallerie-aanvoerders afgekeurd. De Fransche kavallerie onder het eerste Keizerrijk heeft dikwijls, doch met zeer weinig vrucht, in den draf aangevallen.

Men houdt het voor indrukwekkend eerst bij den aanvang van den versnelden gang de sabels te trekken; dit zal echter met min geoefende ruiters niet aan te raden zijn.

Bij sommige kavallerie-aanvallen heeft men wel eens, vóór den aanval, van het vuurwapen gebruik gemaakt; dit is evenwel af te keuren, want behalve dat de uitwerking van dat wapen bij de kavallerie zeer gering is, wordt daardoor de kracht van den schok gebroken, en de kavallerie, die in den snelsten gang het meest gesloten blijft, brengt den hevigsten schok te weeg; terwijl juist deze de overwinning geeft.

§ 140. Bovenal is bij een ruitergevecht eene besluitvaardige handeling en eene stoute uitvoering noodig. Het eerste zal geheel afhangen van de eigenschappen des aanvoerders; het laatste van de degelijkheid der ruiters.

Het ridderlijke voorbeeld der officieren, die vóór het front niet enkel aanvoerders maar mede-strijders zijn, zal veel bijdragen om den moed bij de ruiters te ontvlammen, en daardoor den aanval met stoutheid te doen uitvoeren.

Het blijft verder een vaste regel bij de kavallerie-taktiek, dat hare aanvallen steeds tot het uiterste moeten worden doorgezet, daar een begonnen en niet voortgezette aanval het moreel der ruiters schokt, en hun leert om door regts-om-keert te maken het gevaar te ontwijken. Een kavallerie-troep, van welke sterkte ook, mag nimmer den aanval op de plaats afwachten.

§ 141. Na elken doorgezetten aanval der kavallerie ontstaat eene zekere verwarring, zoo wel bij den geslagene, als bij den overwinnaar, en voor beide is het voordeelig, zoo snel mogelijk weder verzameld te zijn. Wanneer de geslagen kavallerie geen reserve heeft, zal zij zich niet kunnen herzamelen, vóórdat zij buiten bereik van den vijand is gekomen; zij moet alsdan trachten zoo schielijk mogelijk een gunstig terrein te vinden, waartoe eenige officieren vooruitsnellen om haar daarop te herzamelen.

Alleen dan, wanneer zij tegen terrein-hindernissen geworpen wordt, die haar het verder voortgaan beletten, moet zij door een wanhopig gevecht den vijand noodzaken zijne vervolging te staken, en alsdan den dood boven gevangenschap kiezen.

De overwinnaar zal, zoo hij voordeel van zijne overwinning wil trekken, zijne tegenpartij krachtig vervolgen; doch dit kan alléén geschieden als hij eene reserve heeft. Mist hij die, dan zal hij slechts een gedeelte laten vervolgen, terwijl het andere zich snel moet verzamelen. Zonder dezen maatregel loopt de overwinnaar gevaar, op zijne beurt door eene vijandelijke reserve geslagen te worden. Hieruit blijkt, dat kavallerie nimmer zonder reserve moet aanvallen, en dat eene snelle verzameling na eene hevige charge beschouwd kan worden als het criterium van geoefendheid der kavallerie.

§ 142. Verder moeten bij kavallerie-gevechten nog de volgende gedragsregelen in acht genomen worden.

Het is een vaste grondregel, de kavallerie zoo lang mogelijk aan het oog des vijands te onttrekken, hetzij achter terreinvoorwerpen, of door eenige vooruitgeschoven eskadrons ligte kavallerie. Verder moet zij nabij het terrein zijn geplaatst, waarop zij zal moeten strijden, met eene genoegzame ruimte zoo wel achter als vóór hare ontwikkelde liniën, en wel zoodanig, dat haar opmarsch buiten het bereik van het vuur der artillerie en der scherpschutters kunne geschieden.

Zoo zij achter een défilé in eene verdedigende stelling geplaatst is, behoort zij er slechts zoo verre van verwijderd te zijn, dat zij den deboucherenden vijand kan aanvallen, alvorens hij zich ontwikkelt, doch ook niet zóó digtbij, dat zij door 't vijandelijke infanterie-vuur uit het défilé bestookt kan worden.

Als er flankdekkingen (*garde-flancs*) zijn, dan mogen deze niet uit lanciers bestaan; dit wapen is reeds op verren afstand zigtbaar, en kan daardoor niet verrassend werken.

Na eenen gelukkigen aanval vervolgt de eerste linie den geslagen vijand, en de tweede blijft de eerste volgen, om haar te ondersteunen, of des noods op te nemen; want men moet er steeds op bedacht zijn, dat de geslagen vijand door versche troepen ondersteund kan worden, en daartegen zal de vervolgende eerste linie niet bestand zijn, dewijl zij door den reeds verrigten aanval in wanorde geraakt is. Geslagen kavallerie kan soms in be-

woonde oorden bescherming vinden, als er breede straten of toegangen zijn, en zij in die oorden bekend is.

Zware kavallerie tegen ligte strijdende, zal hare aanvallen in gesloten orde doen, en zorgen, dat hare vleugels door garde-flancs tegen verrassende flank–aanvallen gedekt zijn.

Ligte kavallerie daarentegen zal de zware nimmer in front aanvallen, maar altijd trachten hare aanvallen tegen de flanken of den rug uit te voeren. Bovendien zal zij zulks bij voorkeur in verspreide orde doen.

Wanneer kleine afdeelingen zware en ligte kavallerie tegen elkander in gevecht geraken, dan kan men aannemen, dat de ligte eenige voordeelen zal kunnen behalen; hoogst zeldzaam zal het evenwel gebeuren, dat eene linie zware kavallerie door eene even sterke linie ligte kavallerie overwonnen wordt.

§ 143. De regels voor groote ruitergevechten schijnen zeer moeijelijk te zijn, en men is het hierover nog volstrekt niet eens kunnen worden.

De algemeene regels, die daarbij gewoonlijk gevolgd worden, zijn de volgende:

Een zwermaanval van ligte kavallerie moet trachten de vijandelijke linie in verwarring te brengen, en daartoe vóór de gesloten linie chargeren.

Als de hoofdlinie uit zware kavallerie bestaat, moet zij op hare flanken, door ligte kavallerie gedekt worden, die achter de vleugels, in eene open kolonne marscheert.

Op 3 à 400 el moet eene tweede linie, met grootere tusschenruimten dan de eerste, of misschien nog beter in eskadrons-kolonnen, volgen, om het gevecht op te nemen als de eerste linie geslagen werd; en eindelijk, zoo er geene andere wapens in de nabijheid zijn, waarachter de kavallerie zich bij eenen ongelukkigen aanval kan herzamelen, moet er een gedeelte in reserve volgen.

Als het der ligte kavallerie gelukt is, den vijand in verwarring te brengen, dan tracht zij die verwarring te vermeerderen. Wordt zij afgeslagen, dan demaskeert zij het front van de eerste linie, en neemt deel aan den aanval tegen de flanken der vijandelijke linie: alleen wanneer er geen reserve is, verzamelt zij zich achter de laatste linie, om tot reserve te dienen.

De eerste linie chargeert nu; hare flankkolonnen snellen daarbij

om de vleugels en werpen zich op de vijandelijke flanken. Wordt die linie geslagen, dan snelt zij naar achteren, zorg dragende van zich niet op de tweede linie te werpen, en het is juist daarom, dat deze grootere tusschenruimten heeft, of in eskadrons-kolonnen geschaard is. De tweede linie zal, zoodra de eerste er door is, snel opmarscheren en den vijand aanvallen; is er geen tijd meer voor den opmarsch in linie, dan chargeert zij in kolonne.

De reserve volgt gewoonlijk de tweede linie op 600 à 800 pas, in eskadrons-kolonnen. Bij een gelukkig gevecht van de hoofdliniën, volgt zij deze, om haar tegen onverwachte gebeurtenissen te beschermen. Zijn daarentegen de hoofdliniën geheel of gedeeltelijk geslagen, dan zal de reserve aan het gevecht deelnemen, en door zelve ten aanval op te rukken, de herzameling der geslagen liniën beschermen.

De merkwaardigste kavallerie-gevechten van den laatsten tijd komen voor in von Canitz, *die Thaten und Schicksale der Reuterei.* Men vindt in Pelet's *Geschiedenis van den oorlog van* 1809, de beschrijving van het kavallerie-gevecht bij *Eggmühl*, ook behandeld in von Brandt's *Taktiek der drie wapens*, waarin meer voorbeelden van kavallerie-gevechten te vinden zijn.

§ 144. Gevechten van *artillerie tegen artillerie* mogen slechts zelden voorkomen, want een aanhoudend vuurgevecht van artillerie tegen artillerie zal niet alleen munitie, materiëel en personeel verspillen, maar het zal bovendien zelden tot den beslissenden uitslag leiden, die beoogd wordt.

Er zijn evenwel omstandigheden, waarin de artillerie haar vuur op vijandelijke artillerie moet rigten; dit heeft vooral plaats, wanneer men de vijandelijke artillerie tot zwijgen wil brengen, om aldus den aanval voor de andere wapens voor te bereiden, en hierbij worden de volgende grondregelen in acht genomen.

§ 145. Eene goede stelling is hoofdvereischte; daartoe wordt gevorderd, dat het terrein de uitwerking onzer projectilen bevordert, en die des vijands belemmert. Eene sloot, eene geringe hoogte, of een moerassig terrein op een 60 pas vóór de batterij zal daarvoor zeer voordeelig zijn; een steenachtige grond nabij de batterij is daarentegen zeer nadeelig te achten. De flanken der

batterij moeten tegen enfileer–schoten beveiligd zijn, en de batterij moet eenen goeden terugtogtsweg hebben.

Bij voorkeur plaatst men geen batterijën van verschillende kalibers naast elkander; dit zal echter bij het formeren van artillerie–massa's niet altijd te vermijden zijn.

Als eene ligte batterij tegen zwaardere kalibers moet optreden, dan zal zij, zóó nabij de zware moeten komen, dat haar kogelschot nog eene goede uitwerking heeft. Zij moet daarbij evenwel zorgen, niet onder het bereik van het kartetsschot der zware batterij te komen, en dan, met groote tusschenruimten der stukken, de zware concentrisch beschieten.

Rijdende artillerie en ligte veld–artillerie moeten tegen artillerie van zwaarder kaliber nimmer een aanhoudend stilstaand gevecht aanvangen; maar zich zoo veel mogelijk bewegen, en van de verspreide gevechts-orde gebruik maken.

Eene houwitser–batterij moet steeds vereenigd blijven, en zelden in verspreide orde vechten. Batterijën, die elkander zullen ondersteunen, moeten niet verder dan 600 pas onderlingen afstand hebben.

§ 146. Eene batterij, die eene goede positie heeft genomen, zal groote voordeelen hebben boven de vijandelijke batterij, die haar moet aanvallen; vooral als de officieren den tijd gehad hebben om onderscheidene afstanden te kunnen opnemen. Opent de aanvaller zijn vuur op groote afstanden, zoodat hij weinig of geen nadeel aan de batterij toebrengt, dan zal de verdediger zijne munitie kunnen sparen, totdat de aanvaller digter bij de batterij komt; maar dan ook zal hij hem groote verliezen kunnen toebrengen.

§ 147. Bij het in 't front beschieten eener batterij zal de aanvaller zich niet onnoodig onder het bereik van het vijandelijke vuur bewegen, of in batterij komen. Hij moet zijne eerste stelling zoo nabij kiezen, dat hij de vijandelijke batterij werkzaam kan beschieten; doch nimmer moet dit, onder het kartetsschot van den verdediger zijn, want de uitvoering daarvan zou zeer twijfelachtig wezen. Een officier van de batterij moet vooruitgezonden worden, om de positie uit te kiezen en aan te wijzen, opdat daardoor geen tijdverlies ontsta.

De aanvaller zal, wanneer hij, na zijn vuur geopend te hebben, de vijandelijke batterij naderbij wil komen, nimmer met de

geheele batterij gelijktijdig, maar slechts met de halve batterij vooruitgaan, en zoodra deze haar vuur opent, kan de andere helft diezelfde beweging volgen. Eveneens zal eene batterij, die het gevecht wil eindigen, eerst een gedeelte terugzenden, om daarna het andere gedeelte te doen volgen.

§ 148. Veel voordeeliger zal de toestand van den aanvaller zijn, als hij de vijandelijke batterij niet in front, maar op zijde of *en echarpe*, kan beschieten, en dikwerf zullen dan weinige stukken in staat zijn, eene sterke vijandelijke batterij tot het verlaten harer stelling te noodzaken.

§ 149. Als eene zware, met eene ligte batterij vereenigd, een gevecht tegen vijandelijke artillerie moet leveren; dan zal meestal de zware batterij in gesloten orde de vijandelijke in front beschieten, terwijl de ligte in verspreide orde haar vuur tegen de flanken rigt.

§ 150. Het gevecht van *infanterie tegen kavallerie* zal meest altijd verdedigend gevoerd worden, hoezeer er voorbeelden zijn, dat infanterie kavallerie aangevallen en geslagen heeft. Wanneer infanterie zich echter door kavallerie laat verrassen, dan kan de eerste zich verloren achten.

Een enkel infanterist zal in een gevecht met een kavallerist in het voordeel zijn, zoo hij slechts bedaard genoeg blijft om zijn schot niet af te geven, vóórdat hij zeker is van te treffen; daarenboven bezit hij in zijne bajonet nog een goed verdedigend en aanvallend wapen. Zoodra echter eenige infanteristen door eenige ruiters aangevallen worden, is de infanterie gewis in het nadeel; daarom mag dan ook geen verspreide infanterie, op een open terrein, den aanval der kavallerie afwachten, en wanneer zij verrast is geworden, moet zij, in kleine groepen vereenigd, dien aanval trachten af te weren. Kleine infanterie-detachementen vinden dikwerf in het terrein eenen bondgenoot tegen de kavallerie; een moerassige grond, een klein boschje, of eene boerenwoning is meestal daarvoor voldoende.

§ 151. Ofschoon een bataillon infanterie, door kavallerie bedreigd, in den regel de carré-formatie aanneemt, zoo zal het nogtans dien aanval somtijds ook in linie kunnen afwachten, mits zijne flanken goed aangeleund zijn, en de vijand dus alleen in front kan aanvallen; het bataillon brengt in die formatie, de meeste

vuurwapens in het gevecht, en het vuur is het beste verdedigingsmiddel van infanterie tegen kavallerie.

De infanterie kan echter, wanneer hare flanken niet behoorlijk beveiligd zijn, het veiligst in de carré-formatie de kavallerie-aanvallen afwachten, en daarvoor zal het ledige of holle carré, vooral wanneer het op vier gelederen geschaard is, de beste vorm zijn. Eene beschouwing van de wederzijdsche handelingen van die wapens bij het gevecht zal dit doen blijken.

De kavallerie zal voortaan, bij haren aanval tegen infanterie, op 300 à 400 pas den galop aannemen, en heeft dan ongeveer nog ééne minuut noodig om op het carré te komen.

Infanterie, die van verbeterde vuurwapens voorzien is, kan op 400 pas haar gelederen-vuur openen, en in dat tijdsdeel kan elk der twee voorste gelederen twee à drie salvo's geven. Zoo er daarvan nu slechts twee goed aangebragt zijn, door eene der zijden van een carré, dat op vier gelederen ten minste 35 à 40 man in front zal hebben, dan zal de uitkomst op eenen gemiddelden afstand van 150 à 200 pas, tegen eene schijf ter grootte van het front der aanvallende kavallerie niet twijfelachtig wezen.

§ 152. Infanterie, die in de nabijheid van vijandelijke kavallerie marscheren moet, zal dit in carré, of in kolonne tegen de kavallerie, of in kolonne van aanval op pelotons-distantie moeten doen. Zij kan daarbij eenige tirailleurs buiten het carré, doch op geen verren afstand laten marscheren.

Wanneer verschillende bataillons vereenigd kavallerie-aanvallen moeten afweren, dan wordt de toestand der infanterie daardoor gunstiger, mits zij zich niet in één groot carré schare, maar, hetzij in de echelons- of in de echiquier-formatie, bataillons carrés formere, die elkander ondersteunen.

De infanterie heeft roemrijke gevechten tegen de kavallerie geleverd, onder anderen bij *Prenslow* en *Auerstadt* in 1806, bij *Aspern* in 1809, bij *Krasnoi* in 1812, bij *Etoges* en *Fère-Champenoise* in 1814, als ook bij *Quatre-Bras* en bij *Waterloo*, vermeld door de schrijvers over die veldtogten.

§ 153. *Kavallerie tegen infanterie.* Het verdedigings-vermogen van infanterie tegen kavallerie was sedert lang in hooge mate toegenomen, door de afschaffing der eenzijdige linie-taktiek. Die afschaffing toch ging gepaard met de invoering van het gebruik der kolonnen, door tirailleurs ondersteund; zij leerde bovendien der

infanterie een doeltreffend gebruik maken van het terrein, zoodat nu de doorsneden en bedekte terreinen met even veel graagte door haar worden opgezocht, als deze vroeger gemeden werden.

Was daardoor de kracht der infanterie reeds aanmerkelijk gestegen, de invoering der verbeterde vuurwapens, waarmede hare scherpschutters de kavallerie reeds op 1000 pas treffen kunnen, heeft de moeijelijkheden voor de kavallerie nog zeer doen toenemen, zoodat deze buiten hooge noodzakelijkheid geen aanval op ongeschokte en wél geordende infanterie ondernemen moet.

Gelijk echter ieder wapen van zijne eigenaardige voordeelen partij moet trekken, zal de kavallerie er daarom steeds naar moeten streven, om door hare groote snelheid de infanterie te verrassen; vooral zal zij dit trachten te doen, terwijl de infanterie nog met haren opmarsch bezig, of althans nog niet in eene orde geschaard is, welke haar veroorlooft der ruiterij het hoofd te bieden. Anders zal het wenschelijk zijn, dat de aanvallen der kavallerie door artillerie worden voorbereid, of dat op eenigerlei andere wijze de aan te vallen infanterie eerst geschokt worde.

Infanterie-tirailleurs, die zich op een open terrein bevinden, moeten door de kavallerie oogenblikkelijk en met onstuimigheid *en fourageur* aangevallen worden, waarbij de aanvallers zich door gesloten afdeelingen laten volgen, om de infanterie — die zich soms op den grond werpt en als de kavallerie voorbij is weder naar de wapens grijpt, — af te maken of gevangen te nemen.

§ 154. Staat infanterie in linie geschaard, zonder dat hare vleugels aangeleund zijn, dan zal een gedeelte der kavallerie haar in front bedreigen, terwijl het andere gedeelte de niet aangeleunde flanken aanvalt. Zoo echter de beide flanken goed aangeleund zijn, zal de kavallerie moeten trachten de infanterie tot een ontijdig vuren uit te lokken, door eenige met karabijnen gewapende tirailleurs op haar af te zenden. Gelukt dit, en is daardoor rook en stof vóór het front der infanterie ontstaan, dan zal de kavallerie, met den snelsten gang, den aanval in eene schuins-regtsche rigting doen, omdat de schuins-regtsche vuren altijd de moeijelijkste voor de infanterie zijn.

§ 155. Kavallerie, die infanterie-carrés moet aanvallen, kan daartoe de echelons- of kolonne-formatie met dubbele afstanden aannemen.

Eenige schrijvers willen, bij het bezigen der kolonne-formatie,

elk voorgaand eskadron door het volgende doen overvleugelen, om daardoor voor te komen, dat de gedoode paarden van de voorste eskadrons voor de volgende den weg versperren.

Ten opzigte van de punten, waarop het carré moet worden aangevallen, bestaan verschillende gevoelens: sommigen vermeenen op de hoeken, omdat daar het minste vuur te vreezen is; anderen zijn van oordeel, dat die hoeken door schuinsche vuren goed verdedigd kunnen worden, en dat zelfs de aanvallende kavallerie aldus aan het vuur van twee zijden van het carré is blootgesteld; daarom willen deze de zijden van het carré doen aanvallen. Voor beide gevoelens bestaan redenen, die er vóór, en andere die er tegen pleiten.

Bij groote carrés schijnen de hoeken, en bij kleine de zijden het voordeeligst aangevallen te kunnen worden. Een gelijktijdige aanval tegen meer dan eene zijde stelt de kavallerie aan veel verliezen bloot, doch kan eene onervaren infanterie aan het wankelen brengen. Om de uitwerking van het vuur zoo gering mogelijk te maken, moet het front der afdeeling van de kavallerie niet grooter zijn dan dat van het aangevallen gedeelte der infanterie, en de aanvallende kavallerie moet reeds op 400 pas den versnelden gang aannemen, daarbij zorgende dat zij goed gesloten blijft.

Wordt de voorste afdeeling der aanvallende kavallerie afgeslagen, dan opent deze zich regts en links, om voor de volgende plaats te maken. Zoo eene der afdeelingen het carré doorbreekt, snellen de anderen naar dat punt, om de opening te vergrooten, en de voorsten te ondersteunen. Men neemt zoo mogelijk de voorzorg van een of twee eskadrons in reserve te houden.

§ 156. Is de infanterie in verscheiden carrés geplaatst, dan zal men bij voorkeur den aanval op een der buitenste carrés doen, omdat men daar minder vuur te duchten heeft.

§ 157. Als kavallerie op het slagveld tegenover vijandelijke infanterie staat, dan zal men moeten zorgen, haar zoo bedekt mogelijk op te stellen, en wanneer zich daarvoor geen dekkende voorwerpen opdoen, zal zij zoo ver achteruit moeten staan, dat haar het vijandelijk infanterie-vuur niet kan schaden. Is zij op 800 à 1000 pas onder het bereik van vijandelijke scherpschutters opgesteld, dan zal zij in de linie-stelling beter dan in kolonne geplaatst wezen. Moet zij zich onder het bereik van de vuurwapens der infanterie bewegen, dan zal de formatie

in eskadrons-kolonnen, met groote tusschenruimten, daarvoor de beste zijn.

§ 158. Als men de krijgsgeschiedenis raadpleegt, dan vindt men even veel voorbeelden van gelukte, als van mislukte kavallerie-aanvallen tegen infanterie-carrés. Het is daarom niet mogelijk af te leiden, welk wapen bij dien strijd de bovenhand zal houden. Ook hier, zoo als bij alle overige gevechten, zal het beleid van den aanvoerder en de dapperheid der troepen hoofdzakelijk de beslissing geven.

Het is nogtans niet te ontkennen, dat, gelijk wij reeds deden opmerken, de kavallerie door de verbeterde vuurwapens der infanterie zeer in het nadeel is geraakt, waarbij nog komt de meerdere bebouwing van de groote vlakten, die zich in den laatsten tijd in Europa zeer heeft uitgebreid, en die der kavallerie ten nadeele, der infanterie daarentegen ten voordeele strekt. Deze nadeelen kunnen voor de ruiterij alleen eenigzins vergoed worden, door haar den hoogst mogelijken graad van geoefendheid in het rijden, en van manoeuvreervaardigheid te geven; door haar met rijdende artillerie te verbinden; door haar van goede paarden te voorzien, en eenen aanvoerder aan haar hoofd te plaatsen, die bij eenen juisten blik, stoutheid met omzigtigheid vereenigt.

In de krijgsgeschiedenis vindt men schitterende wapenfeiten opgeteekend, die de kavallerie bij de gevechten tegen infanterie verrigt heeft. Men leze hierover von Canitz *Thaten und Schiksale der Reuterei.*

§ 159. *Infanterie tegen artillerie.* Wanneer infanterie tijdelijk onder het vuur van vijandelijke artillerie moet staan, zoo als in veldslagen menigwerf voorkomt, dan moet zij door hare formatie, of door hare plaatsing op het terrein, de uitwerking van het vuur trachten te verminderen. Daartoe zal zij meestal, op eene vlakte geplaatst, de linie-stelling moeten aannemen, althans zoo zij buiten het bereik van het kartetsschot staat, of door de gesteldheid van het terrein weinig van dit schot te duchten heeft. Somtijds zal zij, op meer bedekte of golvende terreinen, in de kolonne-stelling betere dekking kunnen vinden. Of zij, als het terrein volstrekt geen dekking oplevert, zich durft neêrleggen, zoo als de Hanoveranen bij *Hastenbeck*, en de divisie Claparede bij *Mozaysk*, dit zal van verschillende omstandigheden afhangen.

Zeker is het, dat de bevelhebber, door zijne infanterie buiten de schootlijnen der artillerie te plaatsen, haar tegen groote verliezen kan beveiligen, en dat soms eene kleine hoogte vóór het front der troepen voldoende is, om hen geheel tegen het artillerie-vuur te dekken.

§ 160. Wanneer infanterie eene vijandelijke batterij moet aanvallen, die eene voordeelige stelling heeft ingenomen en van behoorlijke infanterie-dekking is voorzien; dan zal die aanval veel bezwaren en groote verliezen opleveren. Evenwel hebben de betere vuurwapens der infanterie en de uitvinding van kleine brandkogels, uit het infanterie--geweer geschoten, die taak zeer verligt, zoodat zij niet meer onder de hersenschimmen, zoo als Napoleon I haar noemde, gerangschikt behoeft te worden.

§ 161. Infanterie, die eene vijandelijke batterij zal aanvallen, moet met het terrein, met de stelling der batterij en de sterkte harer dekking bekend zijn.

Daarna zal zij een gedeelte van hare magt tegen de bedekking afzenden, en met het overige de batterij aanvallen. De troepen, die de bedekking moeten aanvallen, zullen gedeeltelijk in verspreide orde en gedeeltelijk in linie of in kompagnies-kolonnen moeten geformeerd zijn; de reserve zal veelal de kolonne-formatie aannemen. De aanvaller moet trachten de bedekking in zoodanige rigting aan te vallen, dat deze zoo veel mogelijk het vijandelijk geschutvuur belemmert. Het gedeelte, dat den aanval op de batterij zal doen, laat eene linie tirailleurs uitzwermen, die om minder trefkans aan het vijandelijk vuur te geven, onderling grootere tusschenruimten dan gewoonlijk onderhouden. De tirailleurs worden gevolgd door gesloten afdeelingen, gewoonlijk in kompagnies-kolonnen, omdat deze kleine ligchamen meer gelegenheid hebben om van de verschillende oneffenheden van het terrein als dekkings-middelen tegen het vijandelijk vuur partij te trekken.

De tirailleurs, met getrokken-loopgeweren gewapend, nestelen zich op 600 pas van de batterij; zij trachten zich zoo veel mogelijk te dekken, waartoe zij zich des noods op den grond leggen, en openen hun vuur tegen de vijandelijke artilleristen en trekpaarden. Eenige scherpschutters trachten de batterij op ongeveer 400 pas te naderen, en vuren met brandkogeltjes op de voorwagens en de kaissons der batterij. Zoodra zij zien, dat dit vuur zijne uitwerking heeft gedaan, en de vijandelijke artillerie groote

verliezen heeft geleden, of een der voorwagens of kaissons in brand is gevlogen, maken zij van de hieruit ontstane verwarring gebruik. Hiertoe snellen de tirailleurs in den looppas, gevolgd door de gesloten afdeelingen, naar de batterij; eenigen vallen de kanonniers met de bajonet aan, en anderen trachten de stukken te vermeesteren, of, als daarvoor geen kans is, ze onbruikbaar te maken.

De maarschalk S[t]. Cyr verhaalt in zijn werk *Campagne du Rhin*, dat eene enkele grenadier-kompagnie, die de belofte had ontvangen van daarvoor goed beloond te zullen worden, in den slag van *Biberach*, 1796, eene Oostenrijksche batterij veroverde.

§ 162. *Kavallerie tegen artillerie*, op het slagveld geplaatst, zal zich door eene bedekte opstelling tegen de vernielende granaat-kartetsen des vijands moeten beveiligen. Levert het terrein geen dekkende voorwerpen op, dan moet zij zich buiten het bereik der batterij plaatsen. In alle gevallen zal de eskadronskolonne met groote tusschenruimten onder deze omstandigheden voor haar de beste vorm zijn.

§ 163. Wanneer kavallerie eene batterij artillerie moet trachten te vermeesteren, die op een open terrein werkzaam is, dan zal zij eerst het terrein en de stelling der vijandelijke batterij verkennen, en trachten te ontdekken, waar de bedekking staat, hoe sterk zij is, en uit welk wapen zij bestaat, en daarna hare dispositiën voor den aanval nemen. Gewoonlijk zal de aanval op de batterij in verspreide orde met groote tusschenruimten geschieden, en hoofdzakelijk zal zij tegen de flanken der batterij gerigt moeten zijn.

Indien de bedekking der batterij uit kavallerie bestaat, wordt deze door eene gesloten afdeeling aangevallen; bestaat zij uit infanterie, dan is de aanval *en fourageur* te verkiezen. In elk geval worden deze aanvallers door eene gesloten reserve gevolgd.

Over het algemeen zal kavallerie, veel meer dan infanterie, in de gelegenheid komen om vijandelijke artillerie te veroveren, omdat zij, door hare grootere snelheid, veel korteren tijd aan de uitwerking van het vuur der vijandelijke artillerie blijft blootgesteld; maar vooral omdat zij de artillerie gedurende hare bewegingen gemakkelijker overvalt, of gedurende eenen terugtogt inhaalt.

Wat in dit opzigt goede kavallerie vermag, bewijst het voorbeeld der Pruissische huzaren in het gevecht van *Wartenburg*,

1813, te vinden in den tweeden druk mijner vroegere *Handleiding tot de Krijgskunst*, Dl. I, bladz. 260.

VECHTWIJZE DER VERBONDEN WAPENS.

§ 164. Het onderling verbinden van *infanterie en kavallerie* levert voor beide wapens groote voordeelen op.

De infanterie zal daardoor, zoo wel op marsch als in rust, meer beveiligd zijn, omdat de voorposten verder vooruitgeschoven, en dus de berigten van de nadering des vijands spoediger verkregen kunnen worden.

Ook bij gevechten kan zij zich vrijër bewegen, als de kavallerie hare flanken dekt. Op vlakten kan zij, door kavallerie beschermd, van de verspreide vechtwijze en van de liniestelling gebruik maken, waardoor hare vuurwerking zeer verhoogd wordt.

Ook de kavallerie verkrijgt door die verbinding groote voordeelen: zij kan stouter optreden en geruster aanvallen, wanneer infanterie de achtergelegen défilés bezet heeft, of, wanneer zij zich, na eenen mislukten aanval, onder bescherming der infanterie kan verzamelen. Door deze verbinding worden bovendien de vijandelijke infanterie-tirailleurs op verwijderden afstand gehouden, waarvan de kavallerie anders veel te lijden zou hebben. De ondersteuning, die de kavallerie van de infanterie geniet, is, door de verbeterde vuurwapens van dat laatste wapen, veel grooter dan voorheen, en hare verbinding is daardoor meer noodzakelijk geworden, hetgeen natuurlijk bij haar gebruik van invloed zal zijn.

Het terrein beslist gewoonlijk, welk wapen bij deze vereeniging de hoofdrol moet vervullen. Als bijv. eenig terreinvoorwerp bezet moet worden, dan zal de infanterie met de plaatselijke verdediging, en de kavallerie met de waarnemingsdienst belast zijn. Gedurende het gevecht verdrijft de kavallerie de vijandelijke infanterie-tirailleurs, zoo deze zich op de vlakte wagen, of zij beschermt de eigen tirailleurs van dat wapen, en waakt tegen de omtrekkende bewegingen des vijands; zij valt de vijandelijke kolonne in de flanken, of vervolgt den vijand, wanneer zijn aanval is afgeslagen. Heeft de vijand zich meester van een défilé gemaakt, dan behoort de kavallerie hem het deboucheren te belet-

ten. Bij eenen terugtogt door een bedekt terrein is de infanterie met de verdediging belast, totdat de kavallerie, zoodra zij op de vlakte is gekomen, die taak weder op zich neemt

Als infanterie en kavallerie in den oorlog eenigen tijd verbonden zijn geweest, zoodat zij elkander hebben leeren kennen, dan vormt zich daaruit eene kameraadschap, die tot groote daden leidt, en die door den troepenaanvoerder zorgvuldig aangekweekt moet worden.

§ 165. De verbinding van *infanterie met artillerie* kan tweeledig zijn. Aan een korps infanterie kan, om krachtiger te handelen, eenige artillerie worden toegevoegd, of aan de artillerie wordt eenige infanterie tot bijzondere dekking gegeven. In het eerste geval is de artillerie ondergeschikt aan de infanterie, en in het laatste geval heeft het omgekeerde plaats. Daar beide toestanden zeer verschillend zijn, behooren zij ook elk afzonderlijk behandeld te worden.

§ 166. Wanneer *artillerie aan infanterie* wordt toegevoegd, dan ontstaat door die verbinding de hoogst mogelijke vuurwerking, en het krachtigste middel tot eene passive verdediging. Door die verbinding zal bovendien de infanterie den aanval op terreinvoorwerpen met meer kans op goeden uitslag uitvoeren, en bij terugtogten kan zij nu den vijand op grooteren afstand verwijderd houden.

Bij de verdediging moet de artillerie de hoofdtoegangen tot de stelling bestrijken, en den vijand reeds op verren afstand kunnen beschieten. Of zij hier van de verspreide of gesloten vechtwijze gebruik zal maken, dit zal geheel van het terrein afhangen; zij moet echter zoodanig geplaatst worden, dat zij de meeste uitwerking van hare vuren kan verkrijgen, dat zij zoo veel mogelijk tegen vijandelijke schoten gedekt is, en dat zij eenen goeden terugtogtsweg behoudt.

De scherpschutters, die meestal gelijktijdig met de artillerie hun vuur kunnen openen, moeten op de vijandelijke artillerie vuren, terwijl de overige tirailleurs de eigen artillerie tegen de vijandelijke tirailleurs beschermen.

Indien het front der stelling de uitwerking van het artillerievuur belemmerde, dan zou aan de infanterie de verdediging van dat terrein-gedeelte opgedragen worden, en het zou alsdan soms beter zijn, dat de artillerie achterwaarts eene stelling nam om de

terugtrekkende infanterie op te nemen, en den voortrukkenden vijand met een onverwacht vuur te ontvangen.

§ 167. Wanneer aan *infanterie* de taak ten deel valt om *artillerie* te beschermen, dan moet zij uitsluitend voor dezer veiligheid waken; al hare handelingen zijn dan ondergeschikt aan de bewegingen der artillerie. Gewoonlijk is de infanterie met de bedekking van veld-artillerie belast. Voor elke batterij rekent men ééne kompagnie infanterie noodig te hebben. De tirailleur-kompagnieën zijn daarvoor bijzonder geschikt, omdat zij scherpschutters in hare gelederen tellen, die hier groote diensten kunnen bewijzen. Op marsch is een gedeelte der infanterie tot de voorhoede, achterhoede en zijdekking van de batterij bestemd, en het overige blijft, nabij de batterij, in gesloten orde marscheren. Zoodra de batterij in positie moet komen, plaatst de infanterie dadelijk twee sectiën aan weêrszijden van de batterij als tirailleurs verspreid; de scherpschutters kiezen voordeelige punten om de vijandelijke tirailleurs op verwijderden afstand te houden, en somtijds om met de batterij denzelfden vijand te beschieten. De gesloten afdeeling der bedekking heeft schuins achterwaarts van de batterij — niet *achter* de batterij —, eene zijstelling gekozen, zoo mogelijk gedekt, doch niet te ver van de batterij verwijderd, opdat zij deze, bij eenen vijandelijken aanval, ter hulp kunne snellen.

Als de batterij van stelling moet veranderen, dan gebeurt het dikwerf, dat de bedekking vooraf de vijandelijke tirailleurs moet verdrijven, alvorens de batterij in positie kan komen.

§ 168. De verbinding van *kavallerie met artillerie*, kan weder tweeledig plaats hebben. Aan een kavallerie-korps kan eenige artillerie — gewoonlijk rijdende — wordende toegevoegd; of aan eene of meer batterijën kan eenige kavallerie tot dekking gegeven worden.

In het eerste geval is de kavallerie het hoofdwapen, en in het tweede heeft het omgekeerde plaats.

Van de onderscheiden wapensoorten zijn er geen zoo voordeelig en geschikt om vereenigd te worden, als de kavallerie met rijdende artillerie. Beide wapens kunnen op hetzelfde terrein hunne grootste werking uitoefenen; die verbinding laat de snelste beweging toe, en is daarom voor den aanval uitmuntend geschikt; zij heeft tevens in het artillerie-vuur een krachtig verdedigend middel.

§ 169. Bij groote kavallerie-gevechten moet de rijdende artillerie de aanvallen der kavallerie voorbereiden. Daartoe is het grootste gedeelte der artillerie aan de eerste linie toegevoegd, en slechts een klein gedeelte blijft bij de tweede linie of bij de reserve. Zij handelt daarbij als volgt. Wanneer de eerste linie tot den aanval zal oprukken, snelt de rijdende artillerie haar in galop vooruit, en maakt op 400 à 500 pas van den vijand halt, komt daar in batterij, en opent een hevig kartetsvuur op de vijandelijke ruiterij, om haar door groote verliezen in verwarring te brengen. Zoodra nu beide partijën tot den aanval overgaan, snelt de rijdende artillerie naar achteren, om daar eene zijstelling te nemen, ten einde hare kavallerie, zoo zij geslagen wordt, op te nemen en de vijandelijke vervolging door haar vuur te doen staken; of wel, om bij de overwinning met de tweede linie weder vooruit te snellen, en den vijand te vervolgen.

Bij den aanval met echelons blijft het grootste gedeelte der rijdende artillerie bij den teruggehouden vleugel, en het kleinste gedeelte bij het voorste echelon.

Als de aanval der kavallerie in kolonne zal geschieden, dan moet eerst de rijdende artillerie de vijandelijke artillerie tot zwijgen hebben gebragt. Zij is daarbij meer aan zich zelve overgelaten, en moet daarom dan ook eene sterke bedekking hebben.

Bij terugtogten der kavallerie heeft de rijdende artillerie eene schoone rol te vervullen, en zij wordt hiertoe gewoonlijk bij de eerste linie ingedeeld.

Zij moet daar zorg dragen, dat haar vuur nimmer op alle punten gelijktijdig ophoudt, maar dat een gedeelte zoo lang blijft doorvuren, totdat het teruggetrokken gedeelte weder in batterij is gekomen. De kavallerie draagt zorg van niet vroeger met eene afdeeling terug te gaan, dan wanneer de bij haar behoorende artillerie daartoe gereed is; zij zal somtijds eene offensive beweging moeten uitvoeren om de terugtrekkende artillerie te dekken.

Bij den aanval van kavallerie op vijandelijke infanterie werkt die verbinding het gunstigst. Door beider snelle bewegingen kunnen de kavallerie en rijdende artillerie de infanterie inhalen, en haar noodzaken om zich in carré te scharen. Als dan de infanterie niet van geschut voorzien is, zal de rijdende artillerie door kogels en kartetsschoten haar spoedig aan het wankelen brengen, en daardoor den lateren aanval der kavallerie gemak-

kelijk maken. Is echter de vijandelijke infanterie van geschut voorzien, dan zal de rijdende artillerie, door hare meerdere beweegbaarheid, trachten de vijandelijke artillerie tot zwijgen te brengen, en wanneer dit niet gelukt, dan zal de kavallerie dikwerf moeten toezien, dat de vijandelijke infanterie geheel onverlet aftrekt, en soms zelfs de zege behaalt.

§ 170. Wanneer aan de *rijdende artillerie* eenige *kavallerie* tot dekking wordt gegeven, dan heeft deze laatste hetzelfde in acht te nemen, wat voor de infanterie-bedekking bij de veld-artillerie is voorgeschreven, met uitzondering dat de kavallerie zich, wegens hare snellere bewegingen, verder van de batterij mag verwijderen. Gewoonlijk geeft men aan eene rijdende batterij één eskadron ligte kavallerie tot bedekking, bij voorkeur zamengesteld uit ruiters, die van vuurwapens voorzien zijn. Gedurende den marsch wordt een gedeelte der kavallerie bij de voorhoede, op de flanken en bij de kaissons ingedeeld, en het grootste gedeelte blijft bij de batterij vereenigd.

Bij de gevechten, als de rijdende artillerie vooruitsnelt, moet soms een gedeelte der bedekking *en fourageur* chargeren, om de vijandelijke tirailleurs te verdrijven en de stelling vóór de batterij van vijanden te zuiveren; het andere gedeelte blijft bij de batterij. Wanneer de batterij positie genomen heeft, moet de bedekking zich zoodanig plaatsen, dat zij haar bij eenen vijandelijken aanval in tijds ter hulp kan snellen; nimmer mag zij zich regt achter de batterij stellen.

§ 171. De verbinding van de drie hoofdwapens *infanterie*, *kavallerie* en *artillerie*, in eene gepaste verhouding met betrekking tot het doel, het terrein en de zamenstelling der vijandelijke troepen, levert ongetwijfeld de meeste sterkte op. De wijze, waarop die drie wapens moeten handelen, om elkander behoorlijk te ondersteunen, hangt van zoo veel omstandigheden af, dat daarvoor zeer weinig algemeene regelen gegeven kunnen worden, en de studie van gevechten en veldslagen zal hiervoor de beste leermeesteres zijn.

Bij den aanval wordt veelal dat wapen het eerst gebruikt, waarvan men eene goede uitwerking kan verwachten; hetzij dat men daarin overmagt op den vijand heeft, dat het terrein voor zijne werking bijzonder gunstig is, of dat er andere redenen voor bestaan; maar men drage tevens zorg om het wapen, dat in

'tbeslissende oogenblik moet handelen, niet ontijdig te verbruiken. Gewoonlijk wordt door de artillerie de aanval voorbereid, waarbij nu de infanterie, met hare vérdragende geweren werkzaam kan zijn. Door de linie-infanterie, wordt de aanval uitgevoerd, nadat de artillerie den vijand aan het wankelen heeft gebragt, en gelukt die aanval, dan geeft de kavallerie de beslissing.

Bij de verdediging zullen de artillerie en de infanterie de hoofdrollen vervullen; de kavallerie moet deze beide wapens tegen flank-aanvallen beschermen, de vijandelijke omtrekkingen voorkomen, en de aanvallen der vijandelijke kavallerie afslaan.

Eene krachtige ondersteuning van het eene wapen door het andere is ook hierbij een hoofdvereischte.

AANVAL EN VERDEDIGING VAN TERREINVOORWERPEN.

§ 172. Onder terreinvoorwerpen verstaat men huizen en hofsteden, dorpen en steden, bosschen, heggen, hoogten, holle wegen, ravins, bruggen, dijken, waadbare plaatsen, bergpassen en veldschansen. Ofschoon deze laatsten niet tot de eigentlijke terreinvoorwerpen behooren, zoo dienen zij hier als zoodanig beschouwd en behandeld te worden.

Al deze terreinvoorwerpen worden in den oorlog tot verschillende oogmerken gebezigd.

Moet men in een vijandelijk land zijne verbindingen verzekeren, of kantonnerende troepen dekken, dan worden daarvoor huizen, dorpen, steden bezet en tot verdediging ingerigt.

Wil men in eene stelling de slaglinie van zijn leger versterken of zijne flanken aanleunen, dan zullen diezelfde terreinvoorwerpen, benevens bosschen, hoogten en schansen daarvoor gebruikt worden.

Zoo men bij eene offensive operatie de marsch van zijne troepen wil verzekeren, of geslagen troepen moet opnemen, dan is men dikwerf genoodzaakt om vóór défilés stelling te nemen; wil men daarentegen alleen den vijand beletten dat hij met zijne troepen er door trekt, dan zal men zich achter het défilé moeten plaatsen.

Menigvuldig en onderscheiden zijn daardoor de gevechten, die om het bezit van terreinvoorwerpen geleverd worden, en hoogst

belangrijk is hunne studie, ook voor den subalternen officier, omdat hij niet alleen een werkzaam deel aan die gevechten neemt, maar zelfs wel eens geroepen kan worden, om als bevelhebber daarbij te handelen.

Men zal trachten kortelijk de regelen mede te deelen, volgens welke die verschillende terreinvoorwerpen moeten worden bezet, verdedigd en aangevallen.

§ 173. De *verdediging van huizen en hofsteden* kan door eene op zich zelve staande bezetting moeten geschieden; het kan ook gebeuren, dat hare bezetting ondersteund wordt, door nabij staande reserven. Het laatste heeft altijd plaats, wanneer de huizen en hofsteden in of vóór de slaglinie liggen, gelijk zulks het geval was met de pachthoeve van *la Haye Sainte* en met het kasteel van *Hougomont*, op het slagveld van *Waterloo.*

Bij huizen of gebouwen, welker bezetting op zich zelve staat, heeft men gewoonlijk meer gelegenheid om een gebouw te kiezen, dat ter verdediging geschikt is, en meestal ook meer tijd om dit tot de verdediging in te rigten dan in het laatste geval, waarin men alléén van die gebouwen partij kan trekken, die in of vóór de slaglinie gelegen zijn, en die meestal slechts eenige uren vóór den aanval van bezetting worden voorzien.

§ 174. Ofschoon ieder huis, al is het ook van hout of leem, te verdedigen is, vooral wanneer de vijand geen geschut heeft, zoo zal men bij voorkeur een hecht steenen gebouw daarvoor kiezen, liefst van veel ramen of vensters en van meer verdiepingen voorzien, met een pannen of leijen dak.

Eene pachthoeve of buitenplaats, die omgeven is door eene natte gracht, of door eenen muur, waarvan de ingang uit het huis verdedigd kan worden, gelijk bij vele buitenplaatsen in ons land het geval is, zal der verdediging veel kracht kunnen bijzetten, vooral als er nevengebouwen zijn, die het hoofdgebouw bestrijken, en wanneer bovendien het voorgelegen terrein tot op geweerschots-afstand den vijand geen dekking oplevert.

§ 175. Indien de verdediger tijd heeft, zal hij het gebouw in staat van verdediging brengen, zoo als zulks in den leercursus over de Veldverschansing wordt aangewezen. Meestal echter zal hij zich moeten bepalen tot het versperren van de deuren en andere toegangen, en van de benedenste vensterramen; tot het maken van eenige schietgaten, zoo de muren niet te dik zijn;

tot het inrigten der bovenramen om er door te vuren, en tot het opruimen van voorwerpen, die den vijand kunnen dienen om zich te dekken, of om het gebouw in brand te steken, zoo als hooibergen en houtmijten.

Zijn er bovenverdiepingen te verdedigen, dan moet men de trappen afbreken of versperren, in den zolder schietgaten kappen, en den vloer beleggen met matrassen of andere voorwerpen, om tegen de schoten uit de benedenverdieping gedekt te zijn.

Voorts treffe men maatregelen tegen brand; men rigte eene kamer in voor gewonden, en zoo het gebouw op zich zelf verdedigd moet worden en langen tijd bezet moet blijven, zal men natuurlijk ook voor genoegzame levensmiddelen moeten zorgen. Indien het gebouw tot het uiterste verdedigd moet worden, zal men *alle* ingangen versperren; maar is men voornemens tijdig terug te trekken, of verwacht men ondersteuning, dan behoort naar de zijde van den terugtogt of van de te wachten ondersteuning een uitgang geopend te kunnen worden.

Bij de verdediging van eene pachthoeve of buitenplaats moeten de muren of omheiningen tot verdediging worden ingerigt, hetzij door schietgaten in de muren te maken, of door stellaadjen daarachter op te rigten; de houten beschuttingen of heggen zal men versterken door er aarde tegen aan te brengen; eindelijk zal men de nevengebouwen in verdedigbaren staat brengen.

§ 176. Tot de verdediging van huizen en hofsteden, is uitsluitend de infanterie bestemd, en hierbij zullen eenige busschutters voortreffelijke diensten kunnen bewijzen.

Bij pachthoeven en buitenplaatsen zal de artillerie van eenige dienst kunnen zijn, en enkele kavalleristen zullen aanvankelijk tot het inwinnen van berigten gebruikt kunnen worden, welk laatste vooral van belang is, wanneer de gebouwen niet in of vóór de slaglinie liggen, en derhalve de verdedigers geheel aan hun eigen lot zijn overgelaten.

Het aantal troepen, dat tot de verdediging vereischt wordt, hangt natuurlijk af van de grootte der gebouwen en van de magt, waarover men beschikken kan.

In de meeste gevallen zal een enkel gebouw niet meer dan ééne kompagnie noodig hebben, maar wanneer het eene groote pachthoeve of buitenplaats geldt, dan zal tot eene krachtige verdediging wel een geheel bataillon vereischt worden.

De bezetting van de pachthoeve *la Haye Sainte* bestond aanvankelijk uit een bataillon van 400 man, dat later nog versterkt werd.

Voorts is het van het uiterste belang te zorgen, dat de verdedigers van genoegzame munitie voorzien zijn: gebrek hieraan was de hoofdoorzaak, waardoor de verdediging van *la Haye Sainte* moest opgegeven worden.

Bij de verdeeling der strijdmagt moet elk gedeelte van het gebouw door eene bepaalde afdeeling bezet worden, die haren eigen kommandant heeft. Voor iedere vensteropening of elk schietgat heeft men twee goede schutters noodig. Men plaatst de busschutters op de waarschijnlijke aanvalspunten; en, als het hoofdgebouw door nevengebouwen bestreken wordt, dan ook daar, waar zij door hun vuur de aanvalspunten het best kunnen verdedigen. In de nabijheid der hoofdingangen, of daar waar de vijand vermoedelijk zal binnendringen, moet eene reserve gereed staan, om den indringenden vijand met de bajonet terug te werpen, en evenzoo bij de trap, als de verdediging op de bovenverdieping zal voortgezet worden. Dat hiertoe besluitvaardige aanvoerders en soldaten gekozen moeten worden, behoeft geen betoog.

De kommandant der bezetting bevindt zich bij de hoofdreserve, ten einde aldaar alle berigten te ontvangen, diensvolgens zijne bevelen te geven, en de bedreigde punten bij te springen. Het is verder hoogst raadzaam een bedaard onderofficier met eenige soldaten uitsluitend tot het blusschen van brand te bestemmen.

§ 177. Bij gebouwen, wier verdedigers aan hun eigen lot zijn overgelaten, is het dringend noodzakelijk, veiligheids–maatregelen tegen verrassing te nemen. Ieder gedeelte der bezetting, ieder man zelfs, moet in tijds weten, waar zijne plaats is in geval van alarm; anders is er veel kans, dat bij eenen onverwachten aanval de schromelijkste wanorde ontstaat.

De kommandant van zulk eene bezetting moet zijne voortvarendheid en waakzaamheid op zijne troepen overbrengen, door degenen, die met de veiligheidsdienst belast zijn, dikwijls en onverwacht gade te slaan; door de minste nalatigheid streng te keer te gaan, en iedereen goed te doen beseffen, dat de bezetting zich aan de grootste schande prijs geeft, zoo zij zich laat verrassen. Hij moet een enkelen keer den troep alarmeren, om zich te overtuigen,

dat dadelijk alles op zijne plaats is; doch hij moet dit vooral niet onnoodig herhalen, omdat anders het doel niet bereikt wordt, en het wel zou kunnen gebeuren, dat later, bij eenen wezentlijken aanval, de troep slechts een loos alarm verwachtte. Vooral bij de buitenposten in Indië, al zijn zij niet in huizen geplaatst, is zulk eene waakzaamheid dringend noodig.

De verdere veiligheids-maatregelen bestaan voornamelijk in het plaatsen van eene wacht aan den ingang van het hoofdgebouw, met schildwachten op de hoogste gedeelten, alwaar zij een ruim uitzigt hebben. Vooral moet men patrouilles uitzenden om berigten van den vijand in te winnen, en niet verzuimen daartoe bovendien vertrouwde spionnen te bezigen. Bij de verdediging van een gebouw in de slaglinie gelegen, zullen al deze voorzorgen minder noodig zijn.

§ 178. *De verdediging van een enkel gebouw.* Zoodra de vijand nadert, begeeft zich elk op zijnen post; de scherpschutters openen hun vuur, zoodra zij hiervan eene goede uitwerking kunnen verwachten. Nadert de vijand nog meer, dan wordt het vuur heviger, doch steeds met bedaardheid afgegeven, zoodat elk schot treft. Rukken eindelijk de storm-kolonnen aan, dan moet het vuur zijne grootst mogelijke uitwerking verkrijgen: de scherpschutters mikken op de officieren en op de soldaten, die van storm- en breekgereedschap zijn voorzien, de overige manschappen op de hoofden der kolonnen om deze door hun wel gemikt schot af te slaan.

Is de aanvaller van geschut voorzien, dan moeten de scherpschutters op de artilleristen vuren, en zoo mogelijk de voorwagens met hunne brandkogeltjes in brand schieten. Het overige gedeelte der bezetting tracht zich aan het artillerie-vuur te onttrekken, soms door zich neêr te leggen totdat de storm-kolonnen aanrukken, als wanneer een ieder zich op zijnen post moet bevinden.

Heeft de aanvaller bres geschoten, en kan die niet gedigt worden, dan moet de verdediger zich in de belendende vertrekken terugtrekken, en door de schietgaten, die vooraf in de muren gemaakt zijn, den binnendringenden vijand beschieten.

Heeft de aanvaller zich van een gedeelte van het gebouw meester gemaakt, en acht de verdediger het raadzaam de bovenste verdieping te verdedigen, dan begeeft zich een gedeelte der be-

6

zetting naar boven, middelerwijl de nog beneden geblevenen den vijand tegenhouden, totdat de bovenste bezetting haar vuur door de schietgaten in den zolder opent, als wanneer de achtergeblevenen zich naar boven spoeden en den opgang versperren.

Moet het gebouw niet tot het uiterste verdedigd worden, dan wordt het tijdig ontruimd en de terugtogt aangenomen.

§ 169. Wanneer *eene pachthoeve of buitenplaats* verdedigd moet worden, dan zal de werkkring van den verdediger zich niet enkel tot het gebouw bepalen, maar zich ook tot de buiten-omheining uitstrekken, die uit eenen muur of eene heg met gracht kan bestaan, terwijl dan het gebouw als reduit wordt beschouwd.

De verdeeling der bezetting voor den buitenkring, de reserve en de gebouwen, zal natuurlijk afhangen, van de grootte en van den toestand dier deelen, in hoeverre namelijk, zij meer of minder goed te verdedigen zijn, en van de somwijlen bestaande gelegenheid, om den vijand verrassend te kunnen aanvallen.

Als de verdediger geschut heeft, zal hij daarvan aan de buiten-omheining gebruik kunnen maken, om de hoofdwegen, die naar de pachthoeve of buitenplaats leiden, te bestrijken. Wanneer de aanvaller sterkere artillerie doet aanrukken, dan zal de verdediger zijn geschut terug trekken, om daarmede later de aanvals-kolonnen te beschieten, of, als de vijandelijke artillerie bres geschoten heeft, die bres door kartetsvuur te verdedigen.

De infanterie formeert voor de buiten-verdediging eene tirailleur-linie met soutiens, en eene reserve. De tirailleurs kunnen hier digt bijeen geplaatst zijn, en de belangrijkste punten moeten door scherpschutters bezet worden. Aanvankelijk plaatsen zich slechts enkele scherpschutters achter de omheiningen of muren, om den vijand, zoodra die onder hun bereik gekomen is, te beschieten.

Hierdoor voorkomt men een te vroegtijdig algemeen vuur, en tevens zorgt men aldus, dat de vijand de indeeling der strijdkrachten en hare sterkte niet dadelijk ontware. Naar mate de vijand naderbij komt en zijn geschut voorbrengt, vuren de scherpschutters van den verdediger op de artilleristen, en trachten zoo mogelijk met brandkogeltjes de voorwagens in brand te schieten. Dringt nu de vijand nog naderbij, dan wordt de tirailleur-linie versterkt, om meer vuurwerking te verkrijgen. Rukken eindelijk de aanvals-kolonnen voor, om door de openingen binnen te drin-

gen, die het geschut heeft gemaakt, dan moet de vuurwerking van de tirailleurs der verdedigers het hevigst zijn. De scherpschutters mikken op de officieren en op de soldaten, die met ladders en andere gereedschappen beladen zijn, en de reserve van den verdediger maakt zich gereed om de aanvals-kolonnen, zoo dra zij door de bres willen dringen, terug te werpen. Heeft de verdediger geschut, dan zal hij die kolonnen vooraf met kartetsen beschieten. Kan men daarbij den vijand verrassend in de flanken vallen, dan zal dit oogenblik daartoe het gunstigst zijn, waarbij men evenwel vooral bedacht moet wezen op het bewaren van eenen goeden terugtogt voor het geval, dat die tegenaanval mogt mislukken, en er geen ondersteunings-troepen aanwezig waren.

Dringt de vijand door, en slaat hij dezen aanval af, dan moet de verdediging in het gebouw worden voortgezet. De terugtogt van de verdedigers der buitenste linie moet nu beschermd worden door de scherpschutters, die inmiddels de schietgaten en de vensteropeningen bezet hebben, en door de reserve. De wijze, waarop dit geschieden zal, hangt geheel af van den plaatselijken toestand.

§ 180. De *aanval op een enkel gebouw* zal alleen dán mogen plaats hebben, wanneer men van dat gebouw volstrekt meester moet zijn, en men door geen ander middel, hetzij uithongering of verrassing, dit doel kan bereiken. Die aanval moet altijd voorafgegaan worden door het inwinnen van berigten omtrent den inwendigen toestand van het gebouw, en omtrent de wijze, waarop het door den verdediger is bezet en versterkt. Zoo de aanvaller van geschut is voorzien, zal daarmede de aanval der infanterie worden voorbereid, en kan men daarbij in het gebouw granaten werpen, dan zal daardoor de kans voor den aanvaller veel gunstiger zijn. Veel moeijelijker wordt die taak, zoo men alleen met infanterie een zoodanig gebouw moet vermeesteren; vooral als men het niet bedekt kan naderen. Alleen door overmagt en eene kloekmoedige handeling zal men hierin kunnen slagen. Door eene tirailleur-linie, die zich zoo veel mogelijk dekken moet, tracht men den verdediger te noodzaken, zijne verdedigingswijze te openbaren. Daarna gaat men tot den aanval over: eene sterke linie van tirailleurs, met scherpschutters doormengd, versterkt de eerste tirailleur-linie en wordt gevolgd door soutiens, waarbij

zich soldaten bevinden, van ladders, bijlen en allerlei brand- en springgereedschap voorzien. De tirailleurs en scherpschutters rigten hun vuur op de schietgaten en vensteropeningen, om den verdediger te beletten op de soutiens te vuren, die inmiddels het gebouw genaderd zijn; de hierbij gevoegde pionniers trachten de deuren of vensters open te breken. Kleine aanvals-kolonnen, mede door pionniers of manschappen met breekgereedschappen vergezeld, rigten zich op die punten van het gebouw, die in het geheel niet of weinig door het vuur der verdedigers bestreken worden. Zij vuren niet, dan alléén bij zelfverdediging, en worden weder door eene reserve ondersteund. Deze kolonnen dringen door de gemaakte openingen het gebouw binnen, en trachten gelijktijdig met den verdediger de belendende kamers te bereiken, of anders nestelen zij zich zoodanig, dat zij er niet uit geworpen kunnen worden.. Zoo zij van handgranaten voorzien zijn, zullen deze hier goed te pas kunnen komen; zij moeten trachten meester te worden van de schietgaten, die de verdediger in de muren heeft gemaakt, om daardoor de handgranaten naar binnen te werpen.

Is de verdediger genoodzaakt, het benedenste van het gebouw te ontruimen en naar boven te trekken, dan moet de aanvaller, door eenen stouten aanval, zich meester van den trap maken, en den vijand op den voet volgen, of anders zal men het gebouw in brand steken of het laten springen Somtijds zal eene bedreiging van hiertoe te zullen overgaan, genoegzaam zijn, om de bezetting tot de overgaaf te doen besluiten.

Als in de nabijheid hooibergen staan, dan zal men daarvan gebruik kunnen maken, door deze onder den wind in brand te steken, en de bezetting door den rook te beletten, dat zij door de schietgaten of vensters ziet om te vuren.

§ 181. De *aanval op een pachthoeve of buitenplaats* zal insgelijks door eene verkenning vooraf gegaan moeten worden. De artillerie zal hier den aanval voorbereiden; zij stelt zich daartoe op ongeveer 800 pas van den vijand in batterij, om, als de verdediger geschut heeft, dit tot zwijgen te brengen. Zij moet bedacht zijn om zich zoo veel mogelijk tegen de scherpschutters van den verdediger te dekken, en zorgen, dat de voorwagens en kaissons buiten bereik van zijn vuur blijven, opdat deze niet in brand geschoten worden. Kan de aanvaller granaten werpen in

de gebouwen of op de plaats, waar de verdediger zijne reserven heeft staan, dan zal dit een groot voordeel voor hem zijn.

Eene linie tirailleurs, met veel scherpschutters doormengd, moet zich inmiddels rondom de pachthoeve innestelen, en de verdedigers van achter de muren of omheining verdrijven. Zoodra aldus de vuurwerking van den verdediger verzwakt is, spoedt zich de artillerie naderbij, en zij vuurt, zoo de omheining uit eenen muur bestaat, met kogels en zwakke lading om bres te maken, of zoo de omheining uit heggen bestaat, met kartetsen op de daarachter staande vijandelijke tirailleurs.

De bressen in den muur moeten bij voorkeur gemaakt worden op punten, die de verdediger niet met zijn vuur kan bestrijken. Als de bres groot genoeg, en de omheining door den vijand verlaten is, dan heeft de bestorming deze laatste plaats. De tirailleurs, door sterke soutiens gevolgd, snellen hiertoe naar den muur, en beklimmen dezen op onderscheiden plaatsen; een gedeelte zet zich vast bij de bres, en de hierbij gevoegde pionniers maken de bres grooter. De overigen vuren op den vijand, waar hij zich vertoont.

Bestaat de omheining uit heggen met eene gracht daarvóór, dan moet een gedeelte van de tirailleurs voorzien zijn van materialen om de gracht te dempen, of daarover te kunnen komen. Inmiddels zijn de storm-kolonnen naar de bres opgerukt, de kompagnies-kolonnen zijn daarvoor het meest geschikt. Zij trachten door de openingen te dringen, maar zorgen daarbij van gesloten te blijven, om de aanvallen van de reserve te kunnen weêrstaan. Bij de aanvals-kolonnen bevinden zich mede eenige soldaten, met breek-, brand- en springmaterialen. Gelukt de aanval, dan volgen de kolonnen den vijand, en zij trachten gelijktijdig met hem in het gebouw te komen. Inmiddels moeten de soldaten, die van gereedschappen voorzien zijn, zich dezen tijd ten nutte maken, om de bres te vergrooten, opdat, als de aanval werd afgeslagen, een tweede aanval meer gunstige kansen hebbe.

De aanval op de gebouwen heeft verder plaats, zoo als hiervoren is gezegd. Werd daarentegen de aanval afgeslagen, dan zou hij dadelijk moeten worden hervat, om den vijand geen gelegenheid te geven, zijne schade te herstellen.

Geschiedt de aanval op eene pachthoeve of buitenplaats, die in

de slaglinie gelegen is, dan zullen daarvoor sterkere troepen-korpsen noodig zijn, ten einde de achter- en zijwaarts staande reserven te bevechten.

De krijgsgeschiedenis geeft eene menigte voorbeelden van gevechten, die om huizen en pachthoeven geleverd zijn. Belangrijk is de verdediging van het graanmagazijn bij *Eslingen*, te vinden in de *Geschiedenis van den Oorlog in* 1809 door Pelet, en van *la Haye Sainte* in den slag bij *Waterloo*, door ooggetuigen medegedeeld in Beamish's *Geschiedenis van het Duitsche legioen.*

§ 182. De *dorpsgevechten* komen in de laatste oorlogen zoo menigvuldig voor, dat er bijna geen veldslagen geleverd zijn, waarin om het bezit van dorpen niet bloedig werd gestreden, en niet zelden hing van hun bezit de beslissing van den veldslag af. De studie van die gevechten is daardoor hoogst belangrijk, en kan niet genoeg worden aanbevolen.

§ 183. Bij de dorpsgevechten wordt de bezetting van het dorp meestal door sterke reserven ondersteund, die achter en neven het dorp zijn opgesteld. Er komen echter omstandigheden in den oorlog voor, waarin de bezetting aan zich zelve is overgelaten, bijv. wanneer voorposten-detachementen een dorp bezetten; maar deze trekken bij eenen ernstigen aanval des vijands terug, of zij worden door de voorhoede ondersteund. Men zal hier veronderstellen, dat de bezetting, door achter het dorp staande troepen, ondersteund wordt, gelijk zulks altijd plaats heeft, wanneer het dorp in of vóór de slaglinie gelegen is.

§ 184. De aanwijzing der dorpen, die bij het nemen eener stelling bezet en verdedigd moeten worden, geschiedt volgens hoogere krijgskundige inzigten, die hier niet ter sprake behoeven te komen; het is voldoende te weten, dat niet alle dorpen in of vóór de stelling voor den verdediger even voordeelig zijn. Dit zal hoofdzakelijk afhangen van hunne ligging, hunnen vorm en bouwtrant. Eenige dorpen, die anders goed te verdedigen zouden zijn, hebben eene ongunstige ligging, andere daarentegen hebben wel eene gunstige ligging, maar missen weder de vereischte taktische verdedigbaarheid. Vereenigen zij beide eigenschappen, dan kunnen die dorpen, met eene betrekkelijk geringe magt bezet, doch door krachtige reserven ondersteund, eene groote magt des vijands tegen- en bezighouden. Aldus kan alsdan de verdediger het gevecht zeer rekken, en den vijand daarbij

groote verliezen toebrengen, zonder dat deze daardoor een stap nader tot de beslissing komt. Op die wijze wist NAPOLEON I meesterlijk partij te trekken van dorpsgevechten, vooral doordien hij er dikwijls in slaagde om zijne tegenpartij daarbij tot het telkens bezigen van versche troepen te verleiden, terwijl hij zelf dien misslag zoo veel mogelijk vermeed, en daardoor ten laatste met zijne ongedeerde reserven eene gunstige beslissing verwierf.

§ 185. Bij de verkenning van het dorp moet de verdediger onderzoeken, of de huizen van steen of hout zijn: in het laatste geval zal het dorp moeijelijk te verdedigen wezen; voorts of de daken met pannen, leijen of stroo zijn bedekt, waarbij de stroodaken behooren afgebroken te worden; verder of de huizen aaneen gesloten straten vormen, dan of zij verspreid liggen, welk laatste voor den verdediger minder voordeelig is; ook nog of er gebouwen zijn, die het omliggende terrein beheerschen, of de ingangen naar des vijands zijde bestrijken; of het geheele dorp, of slechts een gedeelte daarvan bezet moet worden; of het eene gedeelte ook meer sterkte bezit dan het andere. Eindelijk moet de verdediger bij die verkenning onderzoeken, op welke plaats de hoofdverdediging gevoerd moet worden, en wat men als reduit moet beschouwen. Voor de beide laatsten kiest men gewoonlijk de kom van het dorp met de daarin gelegen huizen, de kerk met het kerkhof, of eenige andere groote gebouwen. Zoo er beken zijn, die door of langs het dorp stroomen, moet men onderzoeken, welk gebruik daarvan voor de verdediging is te maken. Verder moet de verdediger het omliggende terrein en de wegen verkennen, ten minste tot op kanonschots-afstand, en uit de zwakke deelen der stelling afleiden, welke de vermoedelijke aanvals-punten zullen zijn. De zwakste deelen van elke stelling — derhalve ook bij de dorpsstellingen — zijn gewoonlijk de uitspringende hoeken, de lage gedeelten, zoo zij door omliggende hoogten beheerscht worden, de open plaatsen in de omheiningen en eindelijk de voorwerpen, die vóór de stelling den aanvaller begunstigen als: holle wegen, boschjes en andere dekkingsmiddelen.

§ 186. Eerst na deze verkenning zal men kunnen bepalen, of het dorp zal worden bezet en verdedigd; zoo ja, welke sterkte de bezetting hebben moet, en welke versterkingswerken er aangebragt moeten worden. De sterkte en zamenstelling der troepen,

die voor de bezetting noodig zijn, zal het meest van de uitgestrektheid van het dorp afhangen

Men wachte zich vooral, om voor de verdediging meer troepen te bestemmen dan noodig is, daar deze bij de reserve achter het dorp van veel meer nut kunnen zijn, en bovendien de verwarring in het dorp slechts vermeerderen en noodelooze verliezen veroorzaken. Men bewere niet, dat die troepen, na in het dorp gestreden te hebben, later bij de reserve gebruikt kunnen worden. Troepen, die aan een dorpsgevecht deelnemen, worden daardoor zoodanig verspreid, dat zij niet, of slechts uiterst moeijelijk, te herzamelen zijn, en het is daarom ook, dat zij hoogst zeldzaam afgelost worden. Ook hier kan tot voorbeeld strekken de wijze, waarop de Fransche troepen dorpen bezetten.

In *Probstheyde* bij *Leipzig* verdedigden slechts vier Fransche grenadier-kompagnieën dat dorp, maar de daarachter geplaatste reserven verschenen telkens ten regten tijde, en wierpen de verbondenen er uit.

Men heeft tot maatstaf willen aannemen, dat een bataillon van 600 man ongeveer 900 pas van de verdedigingslijn eens dorps kan bezetten; doch de bijzondere gesteldheid van het dorp heeft daarop zoo veel invloed, dat die maatstaf zelden te gebruiken zal zijn.

De wapens, die men in het dorp zelf gebruikt, zijn: infanterie, eenige artillerie, en somtijds een paar pelotons kavallerie. De infanterie maakt dus ook hier weder de hoofdkracht uit van den verdediger, en scherpschutters zijn hierbij volstrekt noodzakelijk.

Gewoonlijk wordt de bezetting van een dorp in drie deelen gesplitst. Een deel, dat het zwakste moet zijn, is bestemd om de buiten-omheining van het dorp en de toegangen te bezetten; het tweede gedeelte dient ter ondersteuning van het eerste en tot het bezetten der gewigtigste punten, als: de hoekhuizen, de stevigste en de gunstigt gelegen gebouwen; het derde, dat in den regel het sterkste moet zijn, blijft als reserve beschikbaar, en hiervan bezet een gedeelte het reduit.

§ 187. Wat nu de versterking van het dorp aangaat, hier zal dikwerf weder hetzelfde plaats hebben, wat bij de verdediging der huizen is gezegd, namelijk, dat de tijd meestal belet, de gewenschte versterking tot stand te brengen.

Er bestaat echter geen enkele reden, waarom niet iedere kommandant in zijnen kring, onmiddellijk daarmede een begin zou

kunnen maken. De kommandant der buitenste linie begint dus met de dorpsingangen te laten versperren, en de huizen daarachter gelegen tot verdediging in te rigten: daarbij worden de heggen, muren en beschuttingen versterkt, en zoo veel mogelijk tot een zamenhangend geheel gemaakt, terwijl voorts voor eene communicatie met het binnenste van het dorp gezorgd wordt.

De kommandant der tweede linie laat de belangrijkste gebouwen het eerst versterken, en goede communicatiën maken, zoodanig ingerigt, dat hij daardoor in staat wordt gesteld, den ingedrongen vijand uit eene zijstraat in de flank te vallen. De kommandant der reserve heeft inmiddels gezorgd, dat het reduit is versterkt; dat de toegangen tot de kom of marktplaats van het dorp zijn versperd, en dat de huizen, die deze versperringen bestrijken, in staat van verdediging gebragt zijn. Blijft er nu nog tijd over, dán zal de veldverschansing te stade komen, om de zwakste gedeelten te versterken, en deze onderling meer in verband te brengen; de uitgangen van het dorp, die tot de active verdediging noodig zijn, moeten door naastgelegen huizen bestreken worden. Voorts worden maatregelen getroffen ter voorkoming van brand, en lokalen ingerigt om de gewonden en zieken te verzorgen.

§ 188. De bezetting der buiten-omheining is in kompagnies-kolonnen, met eene of twee sectiën van elke kompagnie achter de heggen als tirailleurs; de overigen staan verder achterwaarts gedekt, en hebben enkele huizen bezet, die tot verdediging der heggen kunnen dienen.

In de tweede linie zijn de aangewezen huizen en gebouwen bezet, en de overige troepen staan in kompagnies–kolonnen gereed, om, waar noodig, te ondersteunen. De reserve eindelijk staat meestal in bataillons-kolonnen geschaard, onder het onmiddellijk bevel van den kommandant der bezetting, die aldaar zijne rapporten inwacht en zijne bevelen geeft.

De bezette gebouwen zijn ieder van eenen kommandant voorzien, die bepaalde instructiën heeft, of hij het gebouw tot het uiterste moet verdedigen, of dat hij op andere punten moet terugtrekken, in welk geval hij zorg moet dragen, zijnen terugtogtsweg open te houden.

De artillerie heeft in eene zijstelling de beste positie, als zij van daar de vijandelijke aanvals–kolonnen werkzaam beschieten

kan; wanneer echter het terrein aan de voorzijde van het dorp geen goede uitwerking der artillerie toelaat, zal zij zich op zoodanigen afstand achter het dorp plaatsen, dat zij den vijand, zoo deze het dorp genomen mogt hebben, het deboucheren daaruit kan beletten. Somtijds zullen een paar stukken geschut, aan den ingang van het dorp geplaatst, goede diensten bewijzen.

De hoofdreserve, gewoonlijk uit infanterie en kavallerie bestaande, is achter en zijwaarts van het dorp geplaatst, om de dorpsverdedigers te ondersteunen, de flanken des vijands te bedreigen, en te beletten, dat het dorp omgetrokken wordt; zij heeft eenen afzonderlijken bevelhebber.

§ 189. De gang van de *verdediging* is kortelijk de volgende. De artillerie van de zijstelling opent haar vuur, zoodra de vijandelijke kolonnen onder haar bereik komen; maar de artillerie, die voor de eigentlijke dorpsverdediging bestemd is, zal meestal eerst later, bij het aanrukken der storm-kolonnen haar vuur openen, om daardoor verrassend te kunnen werken. De voorwagens staan achter de huizen of muren, zoo veel mogelijk gedekt. Zoodra het vijandelijke vuur overmagtig wordt, gaat de artillerie des verdedigers terug, om welligt later bij de hoofdreserve, en een paar stukken bij de verdediging van het reduit, gebruikt te worden.

De tirailleurs en scherpschutters, die achter de buiten-omheining en de dorps-ingangen geplaatst zijn, en zich daar hebben ingegraven om tegen het kartetsvuur des aanvallers beveiligd te zijn, vuren niet vóórdat zij een zeker schot hebben. De scherpschutters vuren op de artillerie van den aanvaller; zij kunnen welligt met brandkogeltjes de voorwagens en kaissons, zoo die onder hun bereik komen, in brand schieten. Zoo de vijand ergens de omheining binnendringt, dan werpen de soutiens hem er weder uit. Mogt dit niet meer gelukken, dan trekken de tirailleurs van den verdediger al vechtende langs de bezette huizen terug, om den vijand onder het vuur van die gebouwen te brengen. Of de soutiens op de tweede linie terug moeten trekken, om door deze te worden opgenomen, zal van de verdedigings-inrigtingen in het dorp afhangen. De bezette huizen, door den vijand aangevallen, zullen naar de vroeger medegedeelde regelen verdedigd worden. Zoo de vijand in eens het dorp wil binnendringen, zonder die huizen eerst te vermeesteren, zullen de troepen

in de tweede linie geplaatst, hem in de flank kunnen aanvallen, of de artillerie zal hem soms gevoelige verliezen kunnen toebrengen, waarna de reserve hem met de bajonet zal aangrijpen. Gelukt die handeling, en wordt de vijand uit het dorp verdreven, dan wordt onmiddellijk de buiten-omheining op nieuw bezet en verdedigd door dezelfde troepen, die daarmede aanvankelijk belast waren, en de verdediging heeft weder van voren af aan plaats. Wordt daarentegen de reserve teruggeworpen, dan zal zij achter het dorp of in het reduit terugtrekken; de bezette huizen en het reduit blijven de verdediging voortzetten. Ongetwijfeld zal door den gang van het gevecht eene groote verwarring bij de aanvallers ontstaan zijn; daarvan moet de hoofdreserve partij trekken, en het zal aan de infanterie, die in bataillons-kolonnen het dorp binnenrukt, niet moeijelijk vallen, de aanvallers, welke gewis door de bezetting der huizen groote verliezen zullen geleden hebben, het dorp te doen ontruimen. Dikwerf zal de reserve, door zijwaarts van het dorp vooruit te rukken, den vijand voor eene omtrekking bevreesd kunnen maken, en hem daardoor noodzaken het dorp te verlaten. Zoodra de vijand weder uit het dorp verdreven is, neemt de vroegere bezetting, slechts in den uitersten nood versterkt, hare stellingen weder in; de hoofdreserve verlaat onmiddellijk het dorp, en begeeft zich naar hare vorige plaats. Deze hoofdregel werd door de Pruissen bij de verdediging van het dorp *Lignij* verzuimd, en zulks was oorzaak van de groote opeenhooping der troepen en van de verwarring in dit dorp. Zoo daarentegen de aanvaller meester van het dorp is gebleven, en de verdediger wil, of kan het gevecht om het dorp niet verder voortzetten, dan kan hij den vijand ophouden, door het dorp in brand te schieten, of beletten dat de aanvaller uit het dorp debouchеert, door eene stelling achter het dorp te nemen, waarbij hij zijne artillerie buiten bereik der vijandelijke scherpschutters plaatst, om de uitgangen van het dorp te bestrijken. De infanterie en kavallerie staan in eene zijstelling gereed, om den deboucherenden vijand terug te werpen.

§ 190. De *aanval op dorpen* mag alleen dán geschieden, wanneer deze volstrekt niet om te trekken zijn; het verzuim van dezen regel heeft menigwerf zeer bloedige offers gekost, zonder tot het einddoel te voeren, hetwelk meestal niet in het bezit van het dorp ligt, maar wel in het vermeesteren der stelling, waar-

van het dorp de sleutel is, en vooral in het verslaan van de aldaar geschaarde vijandelijke magt. Getuigen de dorpsgevechten bij *Hassenhaus* in den veldtogt van 1806, en bij *Wachau* in dien van 1813.

Als men den vijand uit een dorp wil verdrijven, hetwelk men later niet behoeft door te trekken, dan zal men trachten het dorp in brand te schieten. Zoo men echter volstrekt het dorp in bezit moet hebben, dan beproeve men, door eene bedreiging van het dorp om te trekken, daartoe te geraken. Meesttijds verlaat de verdediger het dorp, als de aanvaller de reserve van den verdediger dreigt aan te vallen, en daartoe langs het dorp vooruitrukt; de vrees van te worden afgesneden, doet hem hiertoe besluiten.

Moet echter een dorp aangevallen worden, dan zal, na de verkenning van het dorp en zijnen omtrek, het plan van aanval beraamd worden. De beschikkingen tot den aanval zijn grootendeels reeds af te leiden uit de handeling van den verdediger, hiervoren omschreven.

De artillerie moet weder den aanval voorbereiden. Hiertoe zal eene overmagt aan zwaar geschut noodig zijn; want niet alleen zal de artillerie van den verdediger in eene gedekte stelling met aangeleunde flanken staan, zoodat zij alleen in front beschoten kan worden, maar het geschut van den aanvaller moet tevens de versperringen van de dorpsingangen vernielen, de bezette huizen bij de ingangen beschieten, de vijandelijke tirailleurs achter de omheiningen bestoken, en zoo zij weet, waar de vijandelijke reserve in het dorp staat, deze met granaten bewerpen. De infanterie, voor den aanval bestemd, is in drie deelen gesplitst. Een gedeelte in kompagnies-kolonnen, door eene sterke linie van tirailleurs voorafgegaan, zal de vijandelijke tirailleurs achter de omheiningen van het dorp aanvallen, en na deze verdreven te hebben, zich verder uitbreiden. Het tweede gedeelte, bestaande uit eenige bataillons, gewoonlijk in gesloten kolonne, moet den hoofdingang van het dorp binnendringen, waarvoor meestal ten minste drie bataillons noodig zijn. Het derde gedeelte eindelijk, uit de reserve bestaande en waarbij zich de kavallerie bevindt, is bestemd om de hoofdaanvallen te ondersteunen, de vijandelijke hoofdreserve te gemoet te rukken, en bij eenen ongunstigen afloop van het dorpsgevecht den terugtogt te dekken.

De tirailleurs, ondersteund door soutiens, waarbij zich soldaten bevinden met gereedschappen tot het opruimen van hindernissen en het openbreken van deuren, naderen de omheining, doch houden zich niet lang op met een vuurgevecht; zij trachten de openingen en zwakste punten in de omheining op te sporen, om zich zoo snel mogelijk daarvan meester te maken. De soutiens snellen hierop dadelijk toe, en worden door de kompagnies-kolonnen gevolgd; men tracht nu zich van eenige huizen meester te maken, zich daarin vast te zetten, en zich verder uit te breiden naar den dorpsingang, op welken vervolgens de hoofdaanval plaats heeft. Of aan de tirailleurs eenige kavallerie-pelotons toegevoegd zullen worden, zal veel afhangen van de vraag, of de kavallerie van den verdediger de aanvallende tirailleurs op dat terrein zal kunnen chargeren. De kolonnen van aanval rukken met den stormpas het dorp in, en trachten de kom of het marktplein te bereiken, om de reserve des verdedigers aldaar terug te werpen. Zij zullen op de zijstraten moeten letten, om niet uit die straten door vijandelijke kolonnen te worden aangevallen; ook zullen zij veel te lijden hebben van het vuur der verdedigers van de bezette huizen en gebouwen. Zoo het slechts een enkel huis is, blijft een klein gedeelte der aanvallers achter, om dit te bestormen; zijn het aaneengeschakelde huizen, dan zal het beter zijn, dat de kolonne zich niet ophoudt, maar zoo schielijk mogelijk doortrekt, om het marktplein te bereiken. Eenige tirailleurs op de flanken der kolonne vuren op de vensters, waar zich de vijand mogt vertoonen. Als de reserve van den vijand afgeslagen is en terugtrekt, dan zal de aanvaller vooral moeten zorgen, dat hij zijne troepen vereenigd houdt; want nu zal de hoofdreserve van den verdediger aanrukken om het dorp te hernemen. Of de aanvaller thans ondersteund moet worden door troepen van zijne hoofdreserve, dit zal afhangen van de vraag of in het dorp genoegzame ruimte is: het is namelijk een hoofdregel, niet te veel troepen in het dorp te brengen, en als men, na het dorp vermeesterd te hebben, aan de andere zijde wil deboucheren, er eene voldoende bezetting in te laten. Zondigt men tegen het eerste, dan stelt men zich aan het gevaar bloot van vele troepen door weinigen te doen slaan; verzuimt men het laatste en ondervindt men tegenspoed bij het deboucheren, dan is er veel kans, dat het reeds vermeesterde dorp we-

der geheel in 'svijands handen valt, gelijk zulks zoo dikwijls bij dorpsgevechten plaats heeft.

Hoe nu de uitslag van het dorpsgevecht verder zal wezen, dit hangt van velerlei omstandigheden af; meesttijds is nu eens de eene dan weder de andere partij meester van het dorp, totdat ten laatste hij, die nog over de meeste versche troepen beschikken kan, in het eindelijk bezit er van blijft. Het is dan ook daarom, dat zoowel de aanvaller als de verdediger zich met de meeste zorg wachten moet voor het ontijdig verbruiken zijner versche troepen, en bij de afwisselende kansen die zich opdoen, openbaart zich het krijgsgenie van den aanvoerder vooral, door het kiezen van het juiste oogenblik voor eene beslissende handeling.

Onder de menigvuldige en belangrijke dorpsgevechten zijn die om de dorpen *Aspern* en *Eslingen*, geleverd in den veldtogt van 1809, zeer ter overweging aan te prijzen. Zie hierover Pelet, *Geschiedenis van den Oorlog van* 1809.

§ 191. *Groote steden* worden zelden in een slaglinie getrokken, omdat zij te veel bezetting vereischen, en waar dit met kleine plaats heeft, worden zij naar dezelfde grondregels als dorpen verdedigd en aangevallen. Daar zij echter meer verdedigingsvermogen dan dorpen bezitten, zoo worden zij dikwerf door op zich zelve staande detachementen bezet, verdedigd of aangevallen, waarbij dan de volgende grondregelen zijn in acht te nemen.

§ 192. Daar, bij het in staat van verdediging brengen eener stad, gewoonlijk meer tijd en altijd meer middelen beschikbaar zijn dan bij dorpen, zoo kunnen de steden ook veel beter versterkt en verdedigd worden dan deze laatste. Bij vele steden worden nog oude vestingwerken of ringmuren en grachten aangetroffen: deze steden zijn spoedig in eenen goeden staat van verdediging te brengen. De bevestigingskunst, waarin geen subaltern officier meer vreemdeling mag zijn, geeft daarvoor de middelen aan de hand. Steden met grachten doorsneden, zoo als men er vele in ons vaderland aantreft, kunnen zelfs dan nog hardnekkig verdedigd worden, als de aanvaller reeds in de stad is doorgedrongen, wanneer de verdediging slechts naar een goed beraamd plan gevoerd wordt, en ieder onderbevelhebber zijne taak kent en zijnen pligt vervult. Als eene stad vóórsteden heeft, dan is dit nadeelig voor den verdediger, en bij een geregeld be-

leg zou men die huizen moeten afbreken; doch hier, waar alleen de geweldige aanval afgeslagen moet worden, veroorzaken die huizen minder nadeel voor den verdediger. Men zal evenwel voorzigtig handelen, met alle voorwerpen en gereedschappen, die den aanvaller van dienst zouden kunnen zijn, naar de stad te vervoeren.

Altijd zijn het de ingangen der stad die het eerst aan den aanval zijn blootgesteld. Zij moeten daarom van buitenwerken worden voorzien. Zoo daarvoor geene gelegenheid bestaat, zal men soms achter de poort, zoo mogelijk op ongeveer 600 pas van deze verwijderd, eene barrikade met geschut-stelling opwerpen, en de huizen tusschen de poort en de barrikade doen versterken, en met infanterie bezetten. De dwarsstraten, daartusschen gelegen, moeten mede door barrikaden versperd, en deze door infanterie verdedigd worden. Steden, die geene poorten hebben, zullen het moeijelijkst te verdedigen zijn, tenzij men genoegzamen tijd mogt hebben om ze door veldwerken te versterken. Muren kunnen in staat van verdediging gebragt worden, door er stellaadjes achter te plaatsen en er schietgaten in te kappen; nog beter is het echter, wanneer achter die muren huizen gelegen zijn, deze met infanterie te bezetten, ten einde den vijand, die over den muur klimmen wil, er af te schieten: die infanterie zal daardoor beter tegen het vuur des vijands gedekt zijn. De huizen, het digtst aan de poorten gelegen, moeten het sterkst bezet worden. Huizen, die de straten bestrijken, of de toegangen van de marktpleinen verdedigen, moeten in staat van verdediging gebragt worden, zoo als bij de huizen-gevechten vermeld is. In de hoofdstraten, waar geene geschut-stellingen zijn, worden barrikaden opgeworpen, om de vijandelijke kavallerie te beletten, er in door te dringen, en die barrikaden moeten door de nevenliggende huizen worden verdedigd. Zoo veel mogelijk moeten de bezette huizen van binnen gemeenschap met elkander hebben.

Steden worden door infanterie en artillerie verdedigd; eenige kavallerie kan daarbij nuttig zijn, om door patrouilles en veldwachten berigten omtrent den vijand in te winnen. De indeeling der troepen heeft hier plaats, zoo als bij de dorpsverdediging is gezegd; alleen zal men bij de verdediging van muren minder troepen noodig hebben dan achter heggen. Tot verdediging der

ingangen van steden daarentegen zullen meer troepen beschikbaar moeten zijn, dan bij de dorpsingangen; voorts zullen onderscheiden reserven op of nabij de marktpleinen worden geplaatst, in de nabijheid der vermoedelijke punten van aanval, terwijl eene hoofdreserve meer achterwaarts wordt opgesteld.

Als de inwoners door vaderlandsliefde gedreven, den verdedigers krachtigen bijstand bieden, en mede de wapenen hebben opgevat, dan zal de verdediging van eene zoodanige stad allerhardnekkigst gevoerd kunnen worden, en het zal alsdan den aanvaller bloedige offers kosten, zoo hij meester van die stad wil worden: getuige de heldhaftige verdediging van *Leijden* en in lateren tijd die van *Saragossa* in Spanje. Wanneer daarentegen de inwoners vijandig gezind zijn, moet men maatregelen treffen om oproer voor te komen. Daartoe verbiede men ten strengste alle zamenscholingen van ingezetenen; patrouilles van kavallerie, die door de straten rijden, moeten daartegen waken. De gebouwen, waarin troepen gehuisvest zijn, en vooral de wachten, moeten van stevige tamboers worden voorzien; bij een nachtelijk alarm, moeten de inwoners licht aan de ramen plaatsen. Voorts moet gezorgd worden, dat er geene verstandhouding van de inwoners met den vijand bestaat, en dat geene vreemdelingen in de stad komen. Men neme maatregelen tegen brand, en zoo men vreest ingesloten te worden, zorge men levensmiddelen bijeen te brengen, terwijl de ingezetenen genoodzaakt worden zulks eveneens voor hen zelven te doen.

De leiding van een stedengevecht is moeijelijker dan die van een dorpsgevecht, omdat het eerste minder goed is te overzien. Ieder gedeelte of elke wijk van de stad zal daarom eenen eigen kommandant moeten hebben, die met het algemeen plan van verdediging bekend moet zijn, en tevens weet, welke rol hij daarbij vervullen moet.

§ 193. De openlijke geweldige *aanval* eener goed bezette en ter verdediging ingerigte stad blijft altijd eene zeer gewaagde onderneming, waartoe men niet mag overgaan, als men door eene korte insluiting, door uithongering, door bombardement, of door verrassing zijn doel kan bereiken. Wanneer men tot den geweldigen aanval besluit, dan zal men dien moeten regelen naar de verdediging, waartoe eene verkenning vooraf noodzakelijk is. Men trachte dan bekend te worden met den inwendigen toestand van

de stad en met de wijze, waarop zij bezet en verdedigd wordt; die berigten zal men het best verkrijgen van ingezetenen, die de stad hebben verlaten. Daarna zal men het plan van aanval kunnen beramen.

Als men geen krachtigen weêrstand heeft te duchten, als men, ter bereiking van een groot doel, de stad zoo snel mogelijk moet veroveren, dan zullen de aanvals-kolonnen zich niet ophouden met enkele huizen te bestormen, maar zoo spoedig mogelijk langs de hoofdstraten doordringen, de barrikaden en geschut-stellingen veroveren, en trachten de marktpleinen te bereiken, om de vijandelijke reserven te verslaan; terwijl andere kolonnen den verdediger in den rug trachten te komen, en hem daardoor noodzaken de stad te verlaten.

Is men daarentegen van eenen krachtigen weêrstand overtuigd, en heeft men geen groote overmagt, terwijl bovendien nog aan het snel veroveren der stad niet zoo veel voordeel verbonden is; dan zal de aanvaller meer methodiek te werk gaan, en eerst na het eene gedeelte der stad te hebben veroverd, tot den aanval op het andere overgaan.

§ **194.** Als de verdediger eene der vóórsteden bezet, of troepen buiten de stad geplaatst heeft, dan zal de aanvaller die troepen plotseling met overmagt aanvallen en terug werpen, en daardoor trachten gelijktijdig met deze, binnen de stad te dringen. Mislukt dit echter, dan moet de aanval op de stad door geschutvuur worden voorbereid. Allereerst moet het geschut van den vijand tot zwijgen worden gebragt; daarna worden de ingangen beschoten, om de versperringen op te ruimen, of bressen in de muren geschoten. Tevens worden granaten in de stad geworpen, om daardoor verwarring te doen ontstaan, en verliezen aan de reserve van den verdediger toe te brengen, of om welligt eenen opstand bij de ingezetenen te bewerken. Inmiddels zal de kavallerie om de stad heen trekken, en aan de andere zijde den verdediger beletten de stad te verlaten.

Zoodra de uitwerking der artillerie voldoende wordt geoordeeld, en de openingen of de bressen groot genoeg zijn bevonden, wordt er tot de bestorming besloten. Het is niet gemakkelijk de punten van aanval te bepalen: diegene, welke het schielijkst naar de plaats voeren, waar de vijandelijke reserve zich bevindt, zullen het voordeeligst zijn; doch altijd zal men de stad op ver-

schillende punten moeten aanvallen, ten einde de aandacht des vijands te verdeelen.

De sterkte der aanvals-kolonnen hangt af van den te verwachten weêrstand; op sommige punten zullen een paar kompagnieën, op andere een paar bataillons noodig zijn. Zij worden voorafgegaan door tirailleurs en soutiens, waarbij zich manschappen bevinden met gereedschappen, die men denkt noodig te hebben om poorten en deuren open te breken of te doen springen. De tirailleurs nestelen zich in de huizen, die door den vijand verlaten worden, anderen verwijden de openingen voor de stormkolonnen, en vuren op den vijand waar hij zich vertoont. Deze tirailleurs rukken de stad in, breiden zich uit, bestormen de bezette huizen langs de hoofdstraten naar de marktpleinen, om zoo spoedig mogelijk den aanval der gesloten troepen op de reserve te bevorderen.

Zoo er geschut-stellingen of barrikaden in de straten zijn, zal de aanvaller deze met zijn geschut moeten vernielen, en de barrikaden met de bajonet trachten te veroveren; welligt zullen vuurpijlen hierbij van zeer veel nut kunnen zijn.

De bestorming van *Straalsund* in 1809, uitvoerig vermeld in Löbensels, *Krijgsgeschiedenis van* Napoleon, en het gevecht om *Sens* in 1814, opgeteekend in het verhaal van de *Krijgsverrigtingen der Wurtembergers in dien veldtogt*, verdienen bestudeerd te worden; maar vooral het beleg van *Saragossa*, door Rogniat en Cabalero beschreven, levert het bewijs, welke krachtige hulpmiddelen eene stad heeft, waarin de bevolking aan de verdediging deel neemt.

§ 195. *Barrikade-gevechten.* Wanneer troepen in de treurige noodzakelijkheid gebragt zijn, om in groote volkrijke steden zich te moeten verdedigen tegen oproerige gewapende volkshoopen, aangevoerd door gelukzoekers of zoogenaamde volksleiders, dan zullen zij onmiddellijk de arsenalen, kazernen en wachthuizen moeten bezetten en versterken, en wenschelijk ware het, dat in zulke steden die gebouwen steeds versterkt waren. Voorts moeten zij zich meester maken van alle belangrijke punten in de stad, vanwaar men de nabij gelegen straten of pleinen beheerscht, en waarin de bezetting eene veilige verblijfplaats en berging van levensmiddelen en munitie kan vinden.

Groote gebouwen, in de volkrijkste gedeelten der stad gelegen, zullen meestal daarvoor het geschiktst zijn, en moeten ten spoe-

digste in staat van verdediging worden gebragt. De alarmplaatsen, de straten, die van de kazernen derwaarts voeren, en ook de uitgangen der kazernen zelve moeten, tegen het vuur der opstandelingen, door geschut-stellingen en het bezetten van huizen beveiligd worden. De bevelhebber der stad moet zijn verblijf vestigen in een gebouw, dat in het midden der militaire gebouwen is gelegen, goed verdedigd kan worden, en niet ver van het verblijf van 't stedelijk bestuur verwijderd is. Het is daar, dat hij zijne bevelen uitvaardigt, en de rapporten van de onderscheidene detachements-kommandanten ontvangt. Hij moet steeds eene talrijke reserve tot zijne beschikking houden, om de gebouwen, die door de opstandelingen mogten aangevallen worden, spoedig ter hulp te kunnen snellen. Patrouilles van kavallerie of infanterie onderhouden de gemeenschap met alle bezette punten, en beletten tevens zamenscholingen in de straten.

Door een zoodanig stelsel van verdediging aan te nemen, waarbij alle bezette punten met dit centrale punt in verbinding staan, en dus elk bedreigd punt schielijk ondersteund kan worden, zal men versterking kunnen afwachten, om daarmede tot het offensive over te gaan. Zoo de getalsterkte van de bezetting niet toelaat, al deze punten te bezetten, dan moet de wijk, waarin de troepen zich bevinden, door barrikaden van het overige gedeelte der stad worden afgezonderd; van hier zal men met werpgeschut de in opstand zijnde wijken kunnen bewerpen: doch mogt de bezetting niet sterk genoeg zijn, om zich in de stad staande te houden, dan zal men beter doen met de troepen er uit te doen trekken, en zoo mogelijk de stad in te sluiten, of ten minste de hoofdtoegangen door veldwerken te versterken. Met het naastbij zijnde garnizoen moet men steeds in verbinding blijven, en zoo men te vrezen heeft, dat de opstandelingen ondersteuning van buiten bekomen, dan zal men zulks met kavallerie trachten te beletten. Eenige ondersteunings-detachementen van infanterie zullen daarbij van groot nut kunnen zijn.

§ 196. Wanneer eene oproerige stad, waarin zich de opstandelingen door barrikaden verschanst, en gebouwen tot verdediging ingerigt hebben, door van buiten komende troepen moet worden bedwongen, dan zal men daarin het best slagen, door die stad zoo mogelijk geheel in te sluiten. Eene volkrijke stad toch, zal door honger spoedig tot onderwerping gebragt worden. Tot eene

zoodanige insluiting is echter een groot aantal troepen, en vooral ook kavallerie noodig.

Wanneer de omstandigheden vorderen, dat de bevolking eener zoodanige stad door geweld van wapenen worde ten onder gebragt; dan moeten daarvoor dezelfde maatregelen als bij een regelmatig beleg genomen worden. De wijken der stad, die het meeste deel aan den opstand hebben genomen, moeten bovendien met werpgeschut en vuurpijlen worden beschoten, terwijl de geweldige aanval gerigt wordt tegen het zwakste gedeelte der omwalling, waarin men vooraf moet hebben bres geschoten. De poorten zullen hiervoor minder te verkiezen zijn, omdat de opstandelingen in die rigting de krachtigste verdedigings-middelen aangebragt zullen hebben, welke men, door op een ander punt in de stad te dringen, kan omtrekken.

Zoodra men op die punten voldoende openingen door het geschutvuur heeft verkregen, zal men tot den storm overgaan, en zoo deze gelukt, moeten de storm-kolonnen zich dadelijk uitbreiden; doch elk veroverd gedeelte der stad moet dadelijk in staat van verdediging gebragt en bezet worden. Zoo de toestand der stad het gedoogt, moet de aanval nu van meer zijden worden voortgezet, en omvattend in de rigting van den zetel des opstands plaats hebben. Barrikaden moeten worden bestormd, nadat zij alvorens met geschut zijn beschoten. Eenige scherpschutters nestelen zich in de nabij gelegen woningen, en schieten van daar op de vensters van de huizen, nabij de barrikaden gelegen. Op een gegeven sein snellen de storm-kolonnen naar de barrikaden, en vallen de verdedigers met de bajonet aan. Gelukt de aanval, dan wordt de barrikade onmiddellijk tegen de opstandelingen bezet; wordt daarentegen de aanval afgeslagen, dan wordt hij onmiddelijk door eene tweede kolonne herhaald. De bezette huizen bij de barrikade worden inmiddels door andere detachementen bestormd; daartoe zijn eenige manschappen met petarden en zakken met kruid voorzien, ten einde daarmede de versperde deuren te doen openspringen. Zoodra dit is gelukt, dringen die detachementen in de huizen, en maken dezer bezetting met de bajonet af, zoo zij zich blijft verdedigen. Zij verzekeren zich inmiddels van de bovenverdiepingen en kelders, en slaan de brandmurén door, om in de naastbij zijnde huizen te geraken. Zoo de aanvallers in de nabijheid van groote ge-

bouwen komen, die eenen hardnekkigen weêrstand bieden, dan moet men trachten die gebouwen door mijnen te doen springen. Alle veroverde huizen moeten bezet, en weder in staat van verdediging gebragt worden, om aldaar vasten voet te houden. Ook moeten de aanvals-kolonnen, bij het vooruittrekken, voor eenen verzekerden terugtogt zorgen. Dit zijn kortelijk de algemeene regels, die men bij de straatgevechten opvolgt. Het schieten en bewerpen met kanon en werpgeschut, en vooral het gebruik maken van vuurpijlen moge in eene volkrijke stad veel offers kosten; het zal nogtans het eenigste middel zijn om den opstand te dempen, en al moge daarbij dan ook een gedeelte dier stad in vlammen opgaan, dan zullen de puinhoopen tot een waarschuwend voorbeeld strekken, hoe oproer tegen het wettig gezag gestraft wordt.

Merkwaardige barrikade–gevechten worden aangetroffen in het werk van von Leithold, *Der Strassen Kampf*, (door G. Kuyper Hz. vrij vertaald).

§ 197. *Boschgevechten* worden hoogst zeldzaam door op zich zelve staande detachementen geleverd; zij komen het meest voor in de veldslagen, waar de verdediger van de bosschen gebruik maakt, om zijne stelling te versterken, en ze als steunpunten voor de slaglinie van zijn leger te doen dienen. Men houde daarbij in het oog, dat bosschen, nabij de stelling gelegen, alleen dán voordeel aanbrengen, wanneer zij goed bezet en verdedigd worden. Heeft de vijand er eenmaal vasten voet gekregen, dan kan hij van daar uit gedekt onze troepen bestoken.

De boschgevechten strooken dan ook volkomen met de tegenwoordige wijze van oorlogsvoering, waarbij het streven is, de infanterie een goed gebruik van hare vuurwapens te doen maken, en in de laatste oorlogen zijn weinig veldslagen geleverd, waar niet, om het bezit van bosschen, hardnekkig gestreden werd.

§ 198. Alvorens een bosch te bezetten, moet de *verdediger* het verkennen; want niet alle bosschen zijn voor hardnekkige verdediging geschikt. Bij die verkenning moet men voornamelijk op de volgende zaken letten. Vooreerst op de uitgestrektheid van het bosch, om daarnaar te bepalen hoeveel troepen tot de verdediging noodig zijn; voorts of de boschzoom door eene sloot of aarden wal is omgeven, hetgeen voor den verdediger zeer gunstig is; uit welk houtgewas het bosch bestaat, en of het digt begroeid

is; hoe de wegen zijn, die het bosch doorsnijden, en hoe hunne onderlinge verbindingen zijn, hetgeen bij digte bosschen van groot belang is; of de grond overal begaanbaar is, en of men in het bosch terrein-afscheidingen aantreft, als beken en huizen, die verdedigd kunnen worden, of opene plaatsen tot het opstellen van gesloten reserven; eindelijk wordt de toestand van het omliggende terrein verkend, om te beoordeelen in hoeverre dit vóór- of nadeelig voor den verdediger zal zijn. Eerst na deze verkenning zal men kunnen opmaken of het bosch voor het beoogde doel geschikt is, en hoeveel troepen daarvoor moeten afgezonderd worden. Men denke echter niet, dat elke verdediging van een bosch, door zoodanige verkenning wordt voorafgegaan: in de meeste gevallen zal de daarvoor benoodigde tijd ontbreken, en alsdan blijft den verdediger niets over dan zijn juiste blik, om de taktische waarde van het bosch te beoordeelen, en snel te berekenen, hoeveel troepen hij ontberen kan, zonder de andere punten der positie te verzwakken. Aan den kommandant van de daarvoor bestemde troepen is het dan verder overgelaten, het bosch te bezetten en te verdedigen. De infanterie is het hoofdwapen, dat met de verdediging van bosschen is belast, en hierbij zijn veel scherpschutters noodig; eenige stukken geschut zullen bij de bosch–verdediging van veel dienst wezen, en enkele pelotons kavallerie kunnen daarbij, zoo er groote wegen door het bosch loopen, van nut zijn. Men rekent voor elke twee pas afstands van het te bezetten gedeelte des boschrands één rot infanterie noodig te hebben; doch die berekening zal dikwerf in den oorlog falen, en de kommandant, die met de bosch-verdediging belast is, zal veelal met minder troepen zijne taak moeten volbrengen.

De verdedigers van den boschrand formeren zich in kompagnies-kolonnen: een gedeelte van elke kolonne, dat aanvankelijk niet al te sterk mag wezen, levert de tirailleur-linie voor den boschrand, en eerst als de vijand naderbij komt, wordt die linie versterkt. De overigen zullen gesloten als soutiens en reserve dienen. De soutiens moeten ten minste even sterk zijn als de tirailleur-linie, en zoo veel mogelijk aan het gezigt en het vuur des vijands onttrokken worden; doch ook zoo nabij de tirailleurs staan, dat zij hen dadelijk ter hulp kunnen komen. De reserven staan bij voorkeur op de wegen, die het bosch doorsnijden; zij

mogen aan het gevecht geen deel nemen, dan in beslissende oogenblikken. De plaatsing der hoofdreserve zal van de uitgestrektheid, en van den toestand van het bosch afhangen: bij kleine boschjes kan zij er achter staan, zoo als de Polen deden bij de roemrijke verdediging van het *Elzenboschje*, in den slag van *Grochow*. Bij groote bosschen moet zij zoodanig geplaatst worden, dat zij de gemeenschap met de overige troepen kan behouden, voorwaarts met beslissende magt kan deboucheren, en achterwaarts zich in onderscheiden kolonnen kan bewegen. Of zij daartoe zijdwaarts van het bosch geplaatst moet zijn, dit zal van het terrein afhangen.

Om de toegangen van het bosch te bestrijken en de omtrekkende bewegingen des aanvallers buiten het bosch te beletten, wordt zijdwaarts van het bosch artillerie geplaatst, door infanterie en kavallerie gedekt. Een paar stukken geschut kunnen bij de verdediging van den boschrand met voordeel gebruikt worden, wanneer zich in het bosch een goede weg bevindt, nabij en evenwijdig aan den boschrand, zoodat de artillerie nu eens van het eene, dan weder van het andere punt, den vijand kan bestoken; doch zij mag niet te lang op een zelfde punt vertoeven, om niet door het sterker vijandelijk geschutvuur tot zwijgen te worden gebragt.

In het algemeen zal de plaats der artillerie zijn in de nabijheid der groote wegen, om de waarschijnlijke punten van aanval te verdedigen. Deze aanvalspunten zijn de groote wegen, de meer opene plaatsen en de uitspringende gedeelten van den boschrand; die zwakke punten moeten worden versterkt, waarvoor verhakkingen het eenvoudigst zullen zijn; zij moeten door talrijke tirailleurs worden verdedigd, en tevens moeten scherpschutters zoodanig geplaatst worden, dat zij die versterkte punten met hun vuur kunnen bestrijken.

De boschrand moet zoo lang mogelijk worden verdedigd, en telkens wanneer de aanvaller er binnen dringt, moet hij door de soutiens er worden uitgeworpen. Met het verlies van den boschrand gaan alle taktische voordeelen van het bosch verloren.

Kleine kavallerie-pelotons, digt bij de uitgangen van het bosch geplaatst, zullen wel eens door plotselinge aanvallen de vijandelijke tirailleurs terugjagen, doch zij moeten zorgen, daarbij het vuur der verdedigers niet te beletten. Zoo er terrein-afschei-

dingen in het bosch zijn, die verdedigd kunnen worden, als beken en huizen, dan behooren deze vooraf te worden bezet en versterkt. Zoo nu de aanvaller in het bosch dringt, de voorste verdedigings-linie terugdrijft, en de flankaanvallen der reserve zulks niet hebben kunnen tegenhouden, dan zal die linie door de verdedigers der bedoelde voorwerpen worden opgenomen, en de verdediging wordt alsdan achter die terrein-afscheidingen voortgezet. De hoofdreserve zal nu moeten trachten, den vijand weder uit het bosch te werpen, en daartoe met gesloten troepen aanvallen.

Als de verdediger het bosch moet verlaten, dan zal vooraf eene sterke tirailleur-linie den boschrand aan de achterzijde bezetten; de overige troepen verlaten nu het bosch, en plaatsen zich bij de reserve. Deze staat buiten het bereik van het vijandelijk infanterie-vuur, om de troepen, die ten laatste den boschrand verlaten moeten, op te nemen en de deboucherende vijandelijke troepen met granaatkartetsen te beschieten.

Men moet echter zoo lang mogelijk den achtersten boschrand behouden, om daardoor het debouchereu van den vijand te beletten, en de pogingen tot het hernemen van het bosch gemakkelijker te maken.

Het kenmerk van eene goed gevoerde bosch-verdediging bestaat daarin, dat de aanvaller genoodzaakt is zijnen aanval herhaaldelijk te vernieuwen, en daarbij telkens sterkeren tegenstand ontmoet, zoodat hij, na groote verliezen te hebben geleden, eindelijk van den aanval moet afzien.

§ 199. De *aanval* op een bosch behoort weder tot die ondernemingen, die alleen dán gewettigd zijn, wanneer de aanvaller op geen andere wijze zijn doel kan bereiken, en hij het bosch niet kan omtrekken.

Het plan voor den aanval moet gegrond zijn op den toestand van het bosch, en op de vermoedelijke sterkte van den vijand. Deze kennis zal meesttijds, doch slechts zeer onvolkomen, door eene verkenning, met schijnaanvallen gepaard, verkregen worden. De artillerie bereidt den aanval voor met 12-ponders en houwitsers, die men buiten bereik van het vijandelijk infanterie-vuur in batterij stelt. De artillerie heeft tot taak het vijandelijk geschut tot zwijgen te brengen, de vijandelijke tirailleurs achter den boschrand met granaatkartetsen te beschieten, de versper-

ringen met kogels op te ruimen, en granaten te werpen in die gedeelten van het bosch, waar zich vermoedelijk de vijandelijke reserven ophouden. Hoe krachtiger en aanhoudender het geschutvuur is, des te gunstiger kansen zal de aanvaller verkrijgen.

De aanval, aldus voorbereid, geschiedt verder door eene linie tirailleurs, gevolgd door gesloten troepen, en indien het terrein vóór het bosch open is, moeten kleine kavallerie-pelotons de tirailleurs tegen de kavallerie-aanvallen van den verdediger beschermen, waartoe zij de tirailleurs op eenigen afstand volgen. De aanval zal tegen den boschrand door de kompagnies-kolonnen geschieden, en door geschut ondersteund worden. De kolonnen hebben het dubbele doel om den aanval der tirailleurs te ondersteunen, en met de gesloten troepen van den verdediger het gevecht op te nemen en door te zetten.

Wanneer het terrein vóór het bosch open is, moeten de tirailleurs zich niet lang met schieten ophouden, waartoe zij te veel in het nadeel tegen de gedekt staande verdedigers zijn; zij zullen derhalve zoo snel mogelijk met de bajonet aanvallen. Daarbij worden zij door soutiens ondersteund. Gelukt die aanval, dan moeten de tirailleurs zich dadelijk in den boschrand vastzetten, totdat zij door gesloten troepen worden afgelost. Wordt daarentegen die aanval afgeslagen, dan onttrekken de tirailleurs zich zoo snel mogelijk aan het vuur des vijands, en door versche troepen wordt vervolgens de aanval hervat. Zoodra een gedeelte van den boschrand vermeesterd is, breiden de gesloten troepen zich daarin regts en links uit, en de tirailleurs vervolgen den vijand hevig in het bosch, opdat hij zich nergens weder vastzette. De kolonnen, die inmiddels langs de wegen in het bosch binnendringen, moeten eveneens tot dat doel medewerken, doch bedacht zijn, dat de reserven van den verdediger zullen trachten haar terug te werpen.

Bij groote open plaatsen in een bosch kan de kavallerie aan de vervolging deel nemen. Zij volgt daartoe de infanterie op eenen behoorlijken afstand, doch rukt niet ontijdig het bosch in, dewijl zulks aanleiding tot groote verwarring zou geven.

Van de artillerie kunnen eenige stukken de infanterie-kolonnen onmiddellijk volgen, om bij de aanvallen op bezette terreinafscheidingen in het bosch, gebruikt te worden. De artillerie,

benevens de overige wapens der reserve, zullen langs de hoofdwegen door het bosch volgen.

Zoodra de verdediger uit het bosch is verdreven, moeten de vijandelijke tirailleurs, die den achtersten boschrand nog bezet houden, zoo spoedig mogelijk teruggeworpen worden, opdat de kavallerie en artillerie den vijand kunnen vervolgen. Alvorens men echter uit het bosch deboucheert, moet de orde bij de bataillons, die door het boschgevecht verloren is gegaan, hersteld worden.

Merkwaardige boschgevechten zijn dat van het *Sorlacher bosch* vóór den veldslag van *Friedland*, 1807, en het boschgevecht bij *Than*, in den veldtogt van 1809, beiden beschreven in het *Militair Conversations Lexicon;* en in den nieuweren tijd het gevecht om het *Elzenboschje* in den slag van *Grochow*, 1831, door VON SMITT, den schrijver van dien veldtogt, medegedeeld.

§ 200. De *gevechten om heggen* staan meestal in verband met die om andere terreinvoorwerpen, omringd door tuinen en akkers, met heggen omgeven.

De heggen worden met infanterie-tirailleurs bezet, wier sterkte zich regelt naar de uitgebreidheid van de te bezetten heggen: men rekent gewoonlijk op de 5 pas één tirailleur-rot noodig te hebben. Het behoeft wel niet gezegd te worden, dat deze opgave slechts een algemeene regel is, daar de toestand der heggen hierop van grooten invloed zal zijn: ondoordringbare heggen kunnen met een geringer aantal verdedigers beter verdedigd worden dan dunne heggen, die noch dekking noch versperring opleveren. Daarenboven moeten de heggen, die het eerst aan den aanval blootstaan, minder sterk bezet worden dan de volgende, opdat de aanvaller, bij het vooruitgaan, steeds eene krachtiger verdediging ontmoete.

De zwakke punten der heggen zijn gewoonlijk de uitspringende hoeken; ook die moeten sterker bezet worden, en daarbij zullen scherpschutters groote diensten bewijzen, door ze achter de heggen zoodanig te plaatsen, dat hun vuur de vermoedelijke aanvals-punten kunne bestrijken. Zoo er tijd toe is, worden de heggen versterkt door er grachtjes vóór te graven, en de uitgegraven aarde tegen de heggen als borstwering op te werpen. Zoo de heggen te hoog zijn, zal men banketten aan de binnenzijde moeten aanbrengen. Is daartoe geen tijd, en daaraan zal het

meestal ontbreken, dan moeten de tirailleurs zich achter de heggen ingraven, om tegen het vijandelijk kartetsvuur gedekt te zijn, en in de heggen kleine openingen maken, waar zij door vuren. Men moet verder zorgen, dat er eene voldoende communicatie tusschen de onderscheidene afdeelingen der verdedigers bestaat.

De wegen, welke door de met heggen omgeven landen voeren, moeten door artillerie of door gesloten troepen verdedigd worden; soms worden zij versperd.

Bij de verdediging van zoodanig bezette heggen, moet men den vijand zoo lang mogelijk tegenhouden, doch zorg dragen van niet afgesneden te worden, en als men de voorste heggenrij verlaat, moeten de terugtrekkende tirailleurs de achterstaanden in hun vuren niet hinderlijk zijn. De artillerie moet, bij het terugtrekken, de beweging der tirailleurs volgen.

§ 201. Om den *aanval* op heggen te beramen, wordt wederom eene naauwkeurige verkenning van het terrein en eene scherpe uitvorsching naar de plaatsing der vijandelijke strijdkrachten vereischt. Men zal bij voorkeur trachten den vijand om te trekken, en hem aldus tot het verlaten zijner positie te noodzaken. Bestaat hiertoe geen mogelijkheid, dan neemt men een sterk artillerie-vuur te baat, schiet kartetsen in de heggen, en werpt granaten naar de zijde, waar de soutiens en reserve geplaatst zijn.

De aanval geschiedt in kompagnies–kolonnen, door eene tirailleur-linie voorafgegaan. Hij wordt meestal gerigt tegen de uitspringende hoeken van de heggen, of tegen de plaatsen waar men het gemakkelijkst kan doordringen. Zoo lang de reserve niet werkzaam kan zijn, blijft zij bedekt staan, doch eene tweede linie tirailleurs moet nabij zijn om, bij het gelukken van den aanval, dadelijk de vervolging op zich te nemen, of om aanstonds den aanval te vernieuwen, indien hij afgeslagen werd.

Bij de vervolging moet men trachten met de vijandelijke tirailleurs door de volgende heg te dringen. Die eerste vervolging moet zelfs met opoffering zóó ver worden voortgezet, tot men aan eene terrein-afscheiding komt, waar men zich herstelt en herzamelt. Men verlieze echter de nevenheggen niet uit het oog, achter welke de vijand zich nog kan ophouden. Deze moeten eveneens genomen worden, of men zoeke door de openingen der heg te dringen, en den vijand aldus af te snijden. Ziet men zich genoodzaakt

om heggen in het front aan te vallen — hetgeen altijd eene nadeelige omstandigheid is, vooral als zij onder bereik van het geweervuur der volgende heggen liggen, — dan moet men trachten, den vijand vooraf door geschutvuur tot het verlaten der heggen te noodzaken, of hem langs omwegen in de flank zien te komen, en aldus dreigen af te snijden.

Zeer merkwaardige heg-gevechten worden aangetroffen in het werk van den Franschen Generaal Dermoncourt, *La Vendée et Madame.*

§ 202. *Gevechten om hoogten* hebben gewoonlijk plaats, wanneer de verdediger eene hoogte in de slaglinie van zijn leger heeft bezet, om aan zijne stelling meer sterkte te geven; of wanneer hij eenen der vleugels van zijne linie daaraan leunt.

Zal eene hoogte daarvoor volkomen dienstbaar zijn, dan moet de verdediger van die hoogte een ruim uitzigt hebben, zoodat hij alle bewegingen des vijands kan waarnemen; hij moet zijne troepen bedekt kunnen plaatsen, zoodat zij van de uitwerking van 's vijands vuren weinig te lijden hebben, terwijl de verdediger zelf van zijne vuurwapens een goed gebruik moet kunnen maken. Het is bovendien van groot belang, dat, bij het beklimmen der hoogte, de aanvaller vermoeid rake, en in wanorde boven kome, en dat hij daardoor gemakkelijk teruggeslagen kunne worden.

Niet alle hoogten bezitten die voordeelen, daar deze natuurlijk geheel afhankelijk zijn van den toestand der hoogten zelve, waarbij de mindere of meerdere steilte der hellingen, het aantal en de meerdere of mindere bruikbaarheid der wegen en voetpaden, die naar de hoogte leiden, de uitgestrektheid van het bovenvlak en de gesteldheid van het omgelegen terrein der hoogte, in de eerste plaats in aanmerking komen. Wanneer de hellingen naar des vijands zijde steil zijn en geen dekkings-voorwerpen opleveren, zoodat de aanvaller langer aan het gezigt en het vuur des verdedigers bloot staat; wanneer de wegen moeijelijk en in een gering aantal te beklimmen zijn; wanneer op het bovenvlak genoegzame ruimte bestaat om de troepen van den verdediger op te stellen, en wanneer het omgelegen terrein niet toelaat, dat de hoogte taktisch omgetrokken worde; — dan zal de hoogte zeer voordeelig voor den verdediger zijn.

§ 203. De *verdediger* zal, zoo de tijd zulks toelaat, de we-

gen door verhakkingen, versperringen, geschut-stellingen en veldwerken trachten te verdedigen; doch dit zal ook hier weder veelal tot de vrome wenschen behooren, en hij zal zich meestal te vreden moeten stellen, zijne troepen zoodanig te plaatsen, dat hij er de grootst mogelijke werking van verwachten kan. Daartoe wordt het geschut op die punten geplaatst, waar het de flaauwe hellingen der hoogten, en vooral de wegen, die naar boven leiden, kan bestrijken; doch daarbij tevens zoo ver teruggetrokken, dat het weinig van het vijandelijk geschutvuur te lijden hebbe, en dat de verdiepingen of laagten, waar de vijand zich zou kunnen verschuilen en verzamelen, als ook de voet der hoogte bij steile hellingen, uit zijstellingen met geschut kan worden bestreken. Men moet er tevens op bedacht zijn, dat het geschut teruggetrokken moet kunnen worden, zoodra zulks noodig mogt zijn. De tirailleurs der infanterie, waarbij zoo veel mogelijk scherpschutters, worden achter elk voorwerp in sleuven, holle wegen en achteruitstekende punten van de hellingen en hoogten geplaatst, doch altijd zoodanig, dat zij het geschutvuur niet belemmeren. De gesloten infanterie staat zoo ver achter de kam der hoogte, dat zij door den aanvaller niet gezien kan worden. Zoo men geen vijandelijke kavallerie-aanvallen behoeft te duchten, hetgeen hier zelden plaats heeft, schaart zich de infanterie in linie; of wel gedeeltelijk in linie en gedeeltelijk in kolonne. Zoo men eenige kavallerie op de hoogte kan brengen, dan zal zij daar voortreffelijke diensten kunnen bewijzen, gelijk zulks de ruiterij van den generaal La Salle op de bergvlakte van *Rivoli*, 1797, heeft bewezen.

§ 204. De verdediger zal bij het gevecht hoofdzakelijk te letten hebben, dat hij de wegen, waar langs de vijandelijke kolonnen naar boven kunnen komen, en de flaauwe hellingen, krachtdadig door geschut- en tirailleur-vuur verdedigt. De tirailleurs rigten hunne schoten op de hoofden der vijandelijke aanvals-kolonnen, en de scherpschutters op de officieren. De infanterie, die tot dekking der artillerie dient, moet door hare tirailleurs en scherpschutters beletten, dat de vijandelijke tirailleurs het geschut te nabij komen. Zoo het nogtans den aanvaller gelukken mogt de kruin der hoogte te bereiken, dan moet de infanterie van den verdediger, na eerst een salvo gegeven te hebben,

hem te gemoet rukken, en het zal haar daarbij meestal niet moeijelijk vallen, den zwaar geteisterden aanvaller met de bajonet van de hoogte te verdrijven.

De kavallerie van den verdediger zal op het oogenblik, dat de aanvaller zich op de hoogte wil uitbreiden, hem aanvallen en terugwerpen. De teruggeworpen aanvaller wordt door de gesloten infanterie niet vervolgd, maar alleen door de infanterie en artillerie beschoten, en daarna neemt de verdediger zijne vorige stelling weder in. Het was op deze wijze, dat de Engelsche infanterie in Spanje, de hoogten tegen de Fransche aanvals-kolonnen, meestal met goed gevolg, verdedigde.

§ 205. De *aanvaller* moet, alvorens eene door den vijand bezette hoogte aan te vallen, de hoogte verkennen en de sterkte van den verdediger trachten uit te vorschen, om daarna zijn plan te beramen. Zoo er geene nabij gelegen hoogten zijn, die gelegenheid geven om van daar met geschut de positie van den verdediger te beschieten, dan zal de aanvaller van zijn geschut geen gebruik kunnen maken, vóórdat hij eenen der wegen, die naar het bovenvlak der hoogte leiden, vermeesterd heeft. Hij moet derhalve trachten zoo spoedig mogelijk daarin te slagen. Ook zal hij vóór dien tijd weinig dienst van zijne kavallerie hebben, of de hellingen moesten al zeer flaauw zijn. De infanterie zal derhalve den aanval moeten inleiden en het gevecht voortzetten. Zij zal daartoe de formatie in kompagnies-kolonnen, of ten hoogste die in bataillons-kolonnen aannemen; want grootere kolonnen hebben te veel van het vuur te lijden, en geraken daardoor, op een zoo moeijelijk terrein, ligtelijk in verwarring. Door kleinere kolonnen te bezigen, heeft men bovendien het voordeel, den verdediger op onderscheidene punten te kunnen bedreigen en aanvallen.

De kolonnen van aanval volgen de wegen en flaauwe hellingen; zij worden door een groot aantal tirailleurs voorafgegaan, en gelukt het dezen, zich aan den rand der hoogte staande te houden, dan rukken de kolonnen in de linie der tirailleurs, en trachten den verdediger terug te werpen.

Als de stelling zoo sterk mogt zijn, dat men geen kans ziet haar te bestormen, dan moet men den vijand tot eene vervolging uitlokken, gelijk de Franschen zulks de Oostenrijkers deden in

het merkwaardige gevecht van *Rothensohl*, 1796, beschreven in mijne vroegere *Handleiding tot de Krijgskunst*, Dl. 1.

De veldslagen in het Spaansche schiereiland, geleverd van 1808—1814, zijn rijk aan gevechten om hoogten. Zij zijn het best door NAPIER en door den Franschen generaal FOY beschreven. De slag van *Rivoli*, 1797, is beschreven in het werk van CLAUSEWITZ.

§ 206. De *gevechten om holle wegen en ravins*, zijn moeijelijk door vaste regels of voorschriften te bepalen; de groote verscheidenheden, die zich daarbij voordoen, van eene smalle drooge sloot, tot eene breede dalkloof, veroorzaken die moeijelijkheid.

Holle wegen en drooge slooten kunnen dikwerf voor den verdediger zeer voordeelig zijn, wanneer zij zich vóór het front zijner stelling uitbreiden, en daardoor voor den aanvaller eene hindernis opleveren, die hij moet overtrekken om den verdediger in zijne stelling aan te vallen. Dit was onder anderen het geval met de holle wegen vóór de positie der bondgenooten op het slagveld van *Waterloo*. Zij kunnen zeer goed door tirailleurs en scherpschutters bezet en verdedigd worden, gelijk zulks plaats had in het gevecht bij *Hochkirch*, 1813, beschreven door GUMTAU in zijn werk, *die Jäger und Schützen des Preuszichen Heeres*.

Voor zoodanige gevechten zijn volstrekt geen voorschriften te geven, en alles komt hier aan op het goed gebruik maken van het terrein, en op de dapperheid en volharding der troepen.

§ 207. De waarde, die een ravin voor den *verdediger* heeft, hangt hoofdzakelijk af van de uitgestrektheid, van de steilte der wanden, en van de beletselen, die in het ravin worden aangetroffen. De verdediger moet, zoo hem tijd gelaten is, de wegen, die door het ravin voeren, door verhakkingen versperren, en wanneer in het ravin eene beek stroomt, moet hij door opstopping eene inundatie doen ontstaan. Heeft het ravin eenige breedte, dan zullen eenige tirailleurs aan de overzijde, achter den rand, stelling kunnen nemen, terwijl gesloten troepen in het ravin de versperringen der wegen verdedigen. Heeft het ravin minder breedte, dan worden er geen troepen in geplaatst. De hoofdmagt staat achter het ravin. Hierbij is de artillerie achter geschut-stellingen zoodanig geplaatst, dat zij de wegen en toegangen, langs welke de aanvaller moet naderen, kan bestrijken; terwijl de infanterie in linie gedeploijeerd en zoo mogelijk voor

het gezigt des vijands gedekt staat. De kavallerie neemt zijdwaarts stelling, en waakt tegen de omtrekkende bewegingen des vijands, waartoe de aanvaller eerder zal overgaan, dan tot den front-aanval.

Alles komt hier, even als bij de gevechten om hoogten, op het bezit van de wegen aan, die door het ravin voeren; zij moeten daarom met zorg versperd en hardnekkig verdedigd worden. Zoo lang de aanvaller die wegen niet bemagtigd heeft, kan hij met zijne kavallerie en artillerie het ravin niet doorkomen, en alles bepaalt zich dan tot een vuurgevecht, waarbij de verdediger door zijne meer gedekte stelling in het voordeel is. Indien, niettegenstaande het geschut- en tirailleur-vuur van den verdediger, de aanvaller het waagt om met zijne infanterie het ravin door te trekken, dan zal, zoodra hij tot den rand van het ravin genaderd is, de infanterie van den verdediger een paar salvo's geven, en hem met de bajonet in het ravin werpen, waarbij, zoo het terrein zulks niet belet, de kavallerie van den verdediger kan medewerken. Heeft de aanvaller de wegen geforceerd, en debouchеert hij met zijne kavallerie en artillerie, dan zal daardoor een gevecht ontstaan, waarin beide partijën gelijke voordeelen hebben.

§ 208. De *aanvaller* zal, alvorens tot den aanval over te gaan, het ravin verkennen, hetgeen onder bescherming van eenige tirailleurs wordt uitgevoerd; daarna wordt het aanvalsplan geregeld, en bepaald waar de schijnaanvallen door eenige kavallerie met rijdende artillerie zullen worden uitgevoerd, en waar de wezentlijke aanval zal geschieden. Bij de overweging van het laatste moet niet alleen gelet worden op het gemakkelijke van den overgang van het ravin, maar ook op het terrein aan gindsche zijde en op den terugtogtsweg des verdedigers.

De artillerie zal hier weder het gevecht inleiden, en trachten het geschut van den verdediger tot zwijgen te brengen, door dit zoo mogelijk in de flank te beschieten, en de troepen van den verdediger, die in het gezigt zijn, te benadeelen. Als de verdediger veel troepen in het defilé heeft, dan zullen eenige daarin geworpen granaten eene goede uitwerking kunnen doen.

De infanterie, voor den aanval bestemd, zal in twee liniën geschaard worden; de eerste gedeploijeerd en de tweede in kolonne. Eene sterke tirailleur-linie zal de eerste linie voorafgaan, in het

ravin afdalen, en zoo de geringe breedte dit toelaat, zoo snel mogelijk den anderen rand trachten te bereiken. De eerste linie is inmiddels tot aan den rand van het ravin opgerukt, en vuurt van daar, zoo het niet te breed is, op den tegenoverstaanden vijand. Zoodra de tirailleurs meester van het ravin zijn, daalt die linie er in af; zij herstelt, beneden gekomen, eenigzins de orde, en beklimt daarna de helling aan de zijde des verdedigers, om zich aldaar vast te zetten. De tweede linie blijft tot zoo lang aan den rand van het ravin staan. Men tracht nu eenen der wegen te vermeesteren, die in het ravin uitkomen, om zoo spoedig mogelijk de kavallerie en artillerie in werking te brengen. Is dit gelukt, dan trekt ook de tweede linie het ravin door, om met de eerste vereenigd het gevecht aan gindsche zijde voort te zetten. Indien de verdediger eenige punten van zijne stelling mogt verzwakt hebben, om hier al zijne strijdkrachten te vereenigen, dan moet de kavallerie met de rijdende artillerie daarvan gebruik maken, om op die punten het ravin over te trekken en den vijand in de flank te nemen.

Een hoogst merkwaardig ravin-gevecht vindt men in den slag bij *Kunersdorf*, 1759, vermeld bij Tempelhof.

§ 209. De *veldschansen*, waarvan in vroegere oorlogen zoo veelvuldig gebruik, en dikwerf misbruik gemaakt werd, waren in de oorlogen onder het eerste Fransche Keizerrijk bijna geheel in onbruik geraakt, waartoe de snelle operatiën der legers van dien tijd, maar ook de onkunde der aanleggers en verdedigers van de veldwerken aanleiding gaf; doch de krijgsgeschiedenis leert, dat een spaarzaam gebruik van veldschansen, mits met oordeel toegepast, den verdediger steeds groote voordeelen aangebragt heeft.

Napoleon I heeft in zijne *Mémoires* het nut er van aangewezen, en in de jongste oorlogen zijn de veldwerken wederom meer in gebruik geraakt; vooral ook omdat men hun gebruik in verband met de taktiek leerde toepassen.

Hoe geduchter de vuurwapens worden, die de kunst nog dagelijks volmaakt, des te meer moet men trachten zich daartegen te beveiligen; en dit zal oorzaak zijn, dat men bij de toekomstige oorlogen meer en meer gebruik van de versterkingskunst zal maken.

De noodzakelijkheid, dat de officier met de veldverschansing en met den aanval en de verdediging van schansen grondig bekend, en

8

dat de infanterie in de pionnierdienst goed bedreven zij, wordt hierdoor voldoende aangetoond.

§ 210. De *verdedigers* van veldschansen kunnen óf aan hunne eigen krachten overgelaten zijn, óf door sterke reserven ondersteund worden.

Wanneer kleine afdeelingen bestemd zijn, om voortdurend eenig terrein te bezetten, waar geene terreinvoorwerpen, tot verdediging geschikt, aangetroffen worden, gelijk bij de oorlogen in het gebergte veelal plaats heeft, of wanneer zij bijzondere punten, als bergpassen, dijken of andere engten moeten bezetten en verdedigen, dan moeten zij van de veldverschansing gebruik maken. Zoodanige schansen worden naar de regels der versterkingskunst aangelegd, en zulks vooral in overeenstemming met het terrein, met den toestand waarin men zich bevindt, en met de sterkte der verdedigers. Zij moeten meestal gesloten en van een reduit voorzien zijn; soms van overdekte lokalen, al naar dat het belang van het werk zulks vereischt. Voor de voeding en munitie, voor het verplegen van zieken en gewonden, moet zorg gedragen worden, en tegen eene verrassing neemt men dezelfde maatregelen als bij de verdediging van op zich zelf liggende gebouwen, waarnaar hier bij vernieuwing met klem en nadruk verwezen wordt; want het zij nogmaals herhaald, de detachements-kommandant, die zich laat verrassen, overlaadt zich met schande, dewijl hij het in hem gestelde vertrouwen schendt. Aan den ingang der schans wordt eene veldwacht geplaatst, die bij dag buiten het werk posten uitstelt, en des nachts het werk met schildwachten omringt. Deze wacht zendt vooral menigvuldige patrouilles uit, en de kommandant van het detachement is verantwoordelijk, dat zij niet, door langdurige rust, tot onachtzaamheid vervallen.

Als een veldwerk onder die omstandigheden aangevallen wordt, dan laat de verdediger, bij de nadering des vijands, de buitenposten inrukken, en ieder begeeft zich onmiddellijk op zijnen post, die reeds te voren aan elk man moet zijn aangewezen. Het reduit wordt van eene afzonderlijke bezetting voorzien; een gedeelte der infanterie plaatst zich aan den voet van het banket, en de overigen blijven in reserve. De artillerie moet door haar vuur beletten, dat de vijandelijke batterijën nabij de schans in positie komen; daarna moet zij de kolonnen van aanval beschieten, en eindelijk de infanterie der schans onder-

steunen. Daartoe opent zij haar vuur, zoodra het geschut van den aanvaller onder haar bereik is gekomen; doch als dit geschut in werking komt, zal zij meesttijds hare vuurmonden aan den voet van het banket terug moeten trekken, om niet door het vijandelijk geschut gedemonteerd te worden. Zoodra echter de aanvaller met zijn geschut vooruit gaat en zijne artillerie daardoor weêrloos is geworden, komt die van den verdediger wederom in werking; doch zij zal hare meeste uitwerking doen, als de storm-kolonnen van den aanvaller voorwaarts rukken, waardoor de aanvaller dikwijls belet wordt met zijn geschut te vuren. Als de vijandelijke kolonnen tot den grachtsboord zijn genaderd, dan zal de aanvaller zijn geschut terugtrekken en naast het reduit plaatsen, om den stormenden vijand met kartetsen te overstelpen. Zoo het geschut niet van den walgang is te vervoeren, moet ten minste het laadgereedschap en de munitie worden medegevoerd; anders zou de aanvaller er gebruik van kunnen maken, om het reduit te beschieten.

Bij den aanvang van het gevecht heeft de infanterie achter de borstwering niet anders dan eenige scherpschutters geplaatst, die, even als de artillerie, met de afstanden van verschillende punten tot de schans bekend moeten zijn, om daarnaar hunne opzetten te regelen. Zij vuren aanvankelijk op de artillerie. De overige infanterie der bezetting dekt zich zoo veel mogelijk tegen het vijandelijk artillerie-vuur. Zoodra de vijandelijke tirailleurs naderen, plaatst men eenige infanterie achter de borstwering; de scherpschutters mikken nu op de officieren en op de manschappen met stormgereedschappen voorzien, en naar mate de aanvaller vooruit rukt, plaatst men meer infanterie achter de borstwering, totdat er eindelijk een geheel gelid staat te vuren, en het tweede gelid de geweren laadt. Zoodra de aanvaller in de gracht is neêrgedaald, zal men daarin soms nog handgranaten en granaten met korte buizen kunnen werpen. De infanterie begeeft zich nu van achter de borstwering bij de reserve, om, als de aanvaller zich op de borstwering vertoont, hem een salvo te geven, en onmiddellijk daarna met de bajonet aan te vallen. Mislukt die aanval des verdedigers, dan zal men in het reduit de verdediging kunnen voortzetten.

§ 211. Opdat schansen, die de slaglinie van een leger moeten versterken, aan hare bestemming voldoen, behooren zij op de

beheerschende punten van het slagveld aangelegd te worden, zoodat zij het voorgelegen terrein in alle rigtingen kunnen bestrijken. Zij moeten elkander ondersteunen, doch tevens toelaten, dat de reserven een vrij gebruik van hare wapens kunnen maken, dat deze tevens onder der schansen bescherming weder kunnen verzamelen, en dat eindelijk het verlies van eene der schansen niet het verlies der overigen ten gevolge heeft. Gewoonlijk hebben zoodanige veldwerken weinig verdedigings-vermogen, doordien zij meestal in haast opgeworpen worden, en dikwijls uit niets anders bestaan, dan uit opgeworpen hoopen aarde, waarvoor zich grachten bevinden. Dikwerf zijn zij niet eens in de keel gesloten, of zij hebben eene ligte palissadering tot sluiting, en somtijds staat de artillerie niet *in* maar *zijdwaarts van* de schans, achter eene afzonderlijke borstwering.

De verdedigingswijze van zoodanige schansen is van geheel anderen aard dan de vorige. De schans zelve levert geen ander voordeel op, dan dat de artillerie bedekt is geplaatst, en dat de aanvaller bij zijne bestorming, gedurende het afdalen in de gracht en het beklimmen der borstwering in verwarring gebragt, door de reserve van den verdediger geslagen kan worden. In die reserven berust de kracht van den verdediger, en de schansen zijn alleen de draaipunten, waarom de gevechten geleverd worden; dikwerf genomen en hernomen, zal de schans eindelijk in het bezit blijven van hem, die het laatst over ongedeerde reserven kan beschikken.

De artillerie van den verdediger moet telkens als de bestormers nabij de schans zijn gekomen, het geschut uit het werk terugtrekken, en het op 200 à 300 pas achter de schans in batterij stellen, om den vijand het deboucheren uit het werk te beletten. Zoo de artillerie zijdwaarts van de schans is opgesteld, zal zij haar vuur op de aanvals-kolonnen en, als deze met onze infanterie in gevecht zijn geraakt, op de reserve van den aanvaller rigten.

De bezetting van zoodanige schansen bestaat uit infanterie, waaronder zich eenige goede scherpschutters moeten bevinden; zij moet niet te talrijk zijn, daar zij anders door het werpgeschut van den vijand veel verliezen zou ondergaan. De verdediging geschiedt voor het overige op dezelfde wijze als vroeger is gezegd.

§ 212. De *aanval* op eene schans behoort weder tot die moeijelijke ondernemingen, waartoe men niet moet overgaan, zoo men op eene andere wijze, hetzij door verrassing of door insluiting, zijn doel kan bereiken. De wijze van aanval zal natuurlijk weder afhangen van de vraag, of men alleen met de bezetting van de schans te doen heeft, of dat deze door sterke reserven ondersteund wordt. In het eerste geval moet men allereerst de schans verkennen, en de verdedigings-middelen van de bezetting trachten uit te vorschen.

De artillerie zal den aanval voorbereiden. Zij moet daartoe eene overmagt van geschut op den verdediger hebben; want hare taak is, het geschut van den verdediger tot zwijgen te brengen, de palissaderingen en fraiseringen te vernielen, en de bezetting met granaten te bewerpen.

Om het geschut van den verdediger tot zwijgen te brengen, plaatst de aanvaller zijn geschut gedeeltelijk in het verlengde der facen van de schans, en een gedeelte, met groote tusschenruimten, in het verlengde der embrasuren, om het vijandelijk geschut te ontblooten en te vernielen. De afstand, waarop zich de artillerie van de schans plaatst, zal afhangen van de dekkende voorwerpen, die zich op het terrein bevinden, doch niet meer dan 800 pas mogen bedragen, en zoo men het geschut gedurende den nacht door ingraving in eene gedekte stelling heeft kunnen brengen, zal dit zeer voordeelig zijn.

Zoodra de artillerie hare pogingen bekroond ziet, gaan de 12-ponders en houwitsers tot op 500 à 600 pas van de schans vooruit, doch blijven nog altijd de facen enfileren. Zij moeten de borstwering, vooral op de saillanten, afkammen, en in de schans granaten werpen; zoo zich verdedigers op den wal vertoonen, worden deze door een paar stukken met kartetsen beschoten.

Zoodra de artillerie hare taak heeft volbragt, en de schans grootendeels van hare verdedigings-middelen is beroofd, wordt er tot den verderen aanval overgegaan. Daartoe is de infanterie in drie deelen gesplitst. Een gedeelte is met de eigentlijke bestorming der schans belast, een ander blijft in reserve, en het derde is reeds vroeger afgezonden, om aan de bezetting alle ondersteuning van buiten af te snijden.

Het gedeelte, dat de bestorming zal verrigten, wordt in zoo vele

kolonnen afgedeeld, als er punten van aanval zijn uitgekozen. Die punten zijn gewoonlijk de uitspringende hoeken, de slecht bestrekene en zwakke gedeelten der schans, en soms ook de keel van het werk. Bij elke kolonne zijn soldaten ingedeeld, voorzien van bijlen, schoppen, spaden, fascinen, kruidzakken en al hetgeen verder vereischt wordt, ten einde de palissaden om te hakken of door kruidzakken te doen springen, de grachtsboorden en de borstwering af te graven, en in de natte gracht eenen dam te maken. De formatie der infanterie tot den aanval kan in linie, doch zal meestal in kolonne zijn. Die kolonnen moeten echter niet te groot zijn, en door eene sterke tirailleur-linie voorafgegaan worden. Bij deze tirailleurs bevinden zich de soldaten met gereedschappen voorzien. De tirailleurs gaan tot den grachtsboord vooruit, dekken zich daar zoo goed mogelijk, en vuren op de verdedigers, die zich achter de borstwering vertoonen. Inmiddels houden de soldaten met de gereedschappen zich onledig met het opruimen van alle hindernissen.

Zoodra deze daarmede gereed zijn, gaan de storm-kolonnen vooruit; zij doorloopen met groote snelheid den afstand, die hen van de schans scheidt, dalen in de gracht neder, en dringen op verschillende punten het werk binnen, ten einde de reserve van den verdediger aan te vallen.

Terwijl dit gevecht plaats heeft, moeten de met gereedschappen voorziene soldaten de bressen vergrooten en meer beklimbaar maken, om, als de stormaanval wordt afgeslagen, eene tweede bestorming gemakkelijker te maken. Zoo de aanval gelukt en de reserve van den verdediger geslagen wordt, moet de aanvaller trachten te gelijk met haar in het reduit te dringen; mislukt dit, dan zal men, door de artillerie in het werk te brengen, het reduit tot de overgave dwingen. Zoo de aanval geheel mislukt, worden de terugtrekkende troepen door de reserve opgenomen, en de aanval onmiddellijk hervat, ten einde den verdediger geen tijd te geven, om het werk te herstellen.

§ 213. Daar de schansen, in de slaglinie van een leger gelegen, meestal in korten tijd, en daardoor met minder zorg aangelegd worden, zal bij dezulken de aanval op de schans zelve minder bezwaar opleveren; maar de aanvaller moet er op bedacht zijn, dat de schans in den regel door andere werken bestreken zal worden, en dat hij in de reserve van den verdediger eenen krachti-

gen vijand te bestrijden zal hebben. De aanval moet daarom met sterk geschutvuur worden ingeleid, waarbij men niet alleen de bezetting der schans beschiet, maar ook op de reserve vuurt, zoo zij zigtbaar is; of wel, indien zij niet zigtbaar is, granaten werpt in de rigting waar die reserve geplaatst is.

De aanvals-kolonnen worden ondersteund door sterke afdeelingen, die bestemd zijn om de reserven van den verdediger af te slaan, waartoe het geschut van den aanvaller moet blijven medewerken, door die reserven zoo lang mogelijk te beschieten. Dikwerf zullen alleen de reserven van den aanvaller en den verdediger in gevecht geraken; van dit geregeld gevecht hangt dan het lot der schans af. Wordt de aanvaller door de reserve van den verdediger teruggeslagen, dan valt aan de verovering der schans niet meer te denken; doch heeft het omgekeerde plaats, dan zal de verovering der schans gemakkelijk volgen.

In de veldslagen van de *Moskowa* in 1812, en van *Dresden* in 1813, zijn merkwaardige schansgevechten geleverd; terwijl de veldtogten van 1796 in *Italie* en van 1808—1814 in *Spanje* menig voorbeeld geven van goed verdedigde en aangevallen afzonderlijke schansen.

ALGEMEENE THEORIE DER DEFILÉ-GEVECHTEN.

§ 214. Men noemt *defilé* of *engte*, elk gedeelte van een terrein, dat wegens plaatselijke hindernissen geen groote magtsontwikkeling toelaat. De beteekenis van het woord defilé is dus zeer weinig bepaald, en hangt af van het aantal troepen en ook van de wapensoorten, die zich in het defilé kunnen ontwikkelen.

Men heeft twee soorten van defilés: *eenvoudige* en *zamengestelde* of *groote*. De eersten, die meestal op de flanken ontoegankelijk zijn, verbinden de niet ver van elkander gelegen terrein—afscheidingen; hiertoe behooren de bergpassen, waadbare plaatsen, bruggen en dammen. De zamengestelde defilé's, die meestal op de flanken voor kleine troepen-afdeelingen toegankelijk zijn, bestaan uit verbindingen, die door de hindernissen zelve voeren, zich dikwerf over eene groote lengte uitstrekken, en hier en daar door ruimer en breeder terrein worden afgewisseld; hiertoe behooren dus de dalwegen, de dijken in overstroomde landen, en de hoofdwegen, die door aaneengeschakelde gehuchten voeren.

De gevechten, die om het bezit van deze onderscheidene defilés geleverd worden, komen in vele opzigten met elkander overeen, en verschillen onderling alleen in zoo verre als de gedaante en toestand van het defilé daartoe aanleiding geeft. Zij hebben daardoor eenige grondregelen met elkander gemeen, die, om noodelooze herhalingen te vermijden, hier kortelijk medegedeeld zullen worden.

§ 215. Bij het verkennen van het defilé moet men bijzonder letten op den ingang aan 's vijands zijde, op den uitgang aan de andere zijde, op de lengte van het defilé, op de wegen, die er in uitkomen, en op de naastbij zijnde wegen, die het omgaan.

Men bezet een defilé, om zich het gebruik er van te verzekeren, of om te beletten dat de vijand er gebruik van maakt. Beide gevallen vorderen verschillende maatregelen, die in verband met het lokale van het defilé bepalen, of de verdediger *achter*, *vóór* of *in* het defilé stelling zal nemen.

§ 216. Een defilé wordt aan de *achterzijde* bezet, als men den vijand beletten wil er uit te deboucheren: die positie is voor den verdediger de beste.

De verdediger plaatst alsdan zijne troepen op 500 à 600 pas achter het defilé, waar eene batterij 12–ponders in eene geschut-stelling komt, die het defilé in de lengte bestrijkt; de batterijën, die op de vleugels staan, moeten onderling zoodanigen afstand hebben, dat zij zich gemakkelijk kunnen bewegen.

De infanterie plaatst zich in twee liniën: de eerste achter de tusschenruimten der artillerie gedeploijeerd, de tweede in kolonne van aanval; de vleugels moeten aan het defilé geleund zijn. De kavallerie staat met de rijdende artillerie op de vleugels, om den deboucherenden vijand in de flanken te vallen. De huizen, boschjes en andere terreinvoorwerpen, aan den uitgang van het defilé gelegen, worden met infanterie en vooral met scherpschutters bezet. Eene kleine voorhoede, uit infanterie en eenige kavallerie bestaande, staat vóór het defilé en bij den ingang, om de bewegingen van den vijand waar te nemen en zijne sterkte uit te vorschen.

Daar de aanvaller steeds zal trachten het defilé om te trekken, of zich door flankaanvallen meester daarvan te maken, zoo moet de verdediger de naastbijzijnde defilés versperren, en met

een paar stukken geschut en eenige infanterie bezetten; bovendien moet een gedeelte der kavallerie met rijdende artillerie gereed staan, om de omtrekkende bewegingen tegen te gaan.

§ 217. Men neemt eene stelling *vóór* een defilé, als men aanvallenderwijze wil handelen, en daartoe meester wil blijven van het defilé, of wanneer men een geslagen troepenkorps moet opnemen. Somtijds is dit eene hoogst gevaarlijke stelling, waarvan de bezwaren door het opnemen van geslagen troepen nog zeer vermeerderd worden.

De stelling der troepen vordert hier groote voorzigtigheid en naauwkeurige uitvoering van de vooraf beraamde bewegingen. Een goed gebruik van het terrein en manoeuvreer-vaardigheid der troepen is hiertoe noodig. Bij het bezetten der stelling zij men er op bedacht, dat de aanvaller niet, door het veroveren van een enkel punt, onmiddellijk tot het defilé mag kunnen doordringen, dat het defilé niet door het geschutvuur des aanvallers bestreken mag kunnen worden, en dat men bij het terugtrekken eene goede achterhoede-stelling moet hebben uitgekozen, waarin de verdediger den vijand eenigen tijd kan tegenhouden, om aldus het defilé te blijven dekken.

De troepen worden ook hier gewoonlijk in twee of meer liniën geplaatst, met de vleugels aan het defilé geleund, in dier voege, dat zij eenen boog vóór het defilé vormen. Eene sterke tirailleurlinie bezet alle terreinvoorwerpen; zij wordt ondersteund door soutiens en reserven. Eenige pelotons kavallerie nemen den vijand waar. De artillerie dekt den ingang van het defilé met eene of meer batterijën 12-ponders; bij de eerste linie der infanterie bestrijken eenige batterijën de wegen, en het voorliggend terrein. De kavallerie, met de rijdende artillerie, staat vooruit, om den vijand bij zijne ontwikkeling aan te vallen. Achter het defilé staat eene reserve, uit alle wapens zamengesteld.

De diepte der stelling moet geëvenredigd wezen aan het aantal troepen, die er voor bestemd zijn: is de stelling te uitgebreid, dan kan zij ligt worden doorgebroken, 't welk vooral hier voor den verdediger allergevaarlijkst is, dewijl hij aldus van zijnen terugtogtsweg zou worden afgesneden; staat men daarentegen te digt bij het defilé, dan loopt men gevaar, om bij den terugtogt op het defilé te worden geworpen, waaruit de grootste verwarring kan voortvloeijen. Ook behoort de verdediger bijzonder zijne

aandacht te vestigen op de wegen, waar langs de vijand den terugtogt van den verdediger zou kunnen bedreigen.

Als de verdediger achter het defilé moet terugtrekken, dan plaatst de achterhoede zich in hare stelling, en verdedigt die zoo lang, totdat de overige troepen den terugtogt hebben volbragt. De terugtogt vangt aan met die gedeelten, welke het minst aan de vijandelijke aanvallen blootgesteld zijn; gewoonlijk trekt de kavallerie het eerst door het defilé, daarna de artillerie, en eindelijk de infanterie; alle troepen stellen zich achter het defilé op, gelijk zoo even voor de verdediging achter het defilé is gezegd. De achterhoede heeft de moeijelijkste taak te vervullen; zij moet daarom uit de beste troepen bestaan, en als zij terugtrekt, wordt zij in het defilé door andere troepen opgenomen.

Alles zal bij dezen terugtogt afhangen van het ten juisten tijde afbreken des gevechts; wordt de terugtogt één oogenblik te laat aangevangen, dan ontstaat daardoor verwarring bij de troepen in het defilé, die de noodlottigste gevolgen voor den verdediger na zich kan slepen.

§ 218. Zelden neemt men stelling *in* een defilé, tenzij dit zeer lang zij en genoegzame ruimte bevatte, om troepen te kunnen ontwikkelen.

In dit geval blijft eene kleine voorhoede den uitgång van het defilé waarnemen. De plaatsing der troepen in het defilé regelt zich naar het terrein; de smalste punten worden versperd, en deze versperringen worden door geschutvuur en tirailleurs verdedigd. De kavallerie en de reserve-infanterie staan achter het defilé. Tegen omtrekkingen of flankaanvallen worden maatregelen genomen.

§ 219. De regtstreeksche *aanval* op eene goed bezette stelling *achter* een defilé is eene zeer gewaagde onderneming; de aanvaller moet daarom trachten het defilé door verrassing te vermeesteren, of den verdediger door omtrekkingen en flankaanvallen tot den terugtogt te noodzaken. Alleen indien dit onuitvoerbaar is, en de aanvaller wil meester van het defilé zijn, moet het aangevallen worden.

Het plan van aanval wordt gegrond op de kennis der gesteldheid van het defilé, en op de sterkte en verdedigings-maatregelen van den verdediger.

Kavallerie en infanterie jagen de vijandelijke voorposten in het defilé, en beletten hun de sterkte van den aanvaller waar te nemen; zij verkennen tevens het defilé en den vijand.

Eenige kompagnies-kolonnen, door eene sterke tirailleur-linie vooraf gegaan, trekken door het defilé, en trachten zich aan den uitgang vast te nestelen, ten einde van daar haar vuur op de artillerie te rigten. Eene batterij 12-ponders gaat door het defilé, zij wordt door infanterie gevolgd, stelt zich onder bescherming der tirailleurs zijdwaarts van het defilé in batterij, en vuurt op de midden-stukken van den verdediger. Deze batterij zal het zeer kwaad krijgen, doch door het vuur op zich te trekken, maakt zij het deboucheren der overige troepen mogelijk. De artillerie wordt door eenige bataillons infanterie in kolonne gevolgd, die zich achtereenvolgens buiten het defilé onmiddellijk regts en links uitbreiden, om plaats te maken voor de volgende bataillons, doch in kolonne blijven om de aanvallen der kavallerie af te weren. Worden zij teruggeworpen, dan trekken zij niet in het defilé terug, maar blijven regts of links daarvan, om het deboucheren der volgende troepen niet te beletten. Na deze infanterie volgt rijdende artillerie, die zich spoedig zijdwaarts van de 12-ponder-batterij opstelt, en op de vijandelijke artillerie vuurt; zij wordt weder gevolgd door infanterie-kolonnen, en eindelijk, als de artillerie van den verdediger wijkt, rukt de kavallerie door het defilé, gevolgd door veld-batterijën, die de rijdende artillerie aflossen, opdat deze met de kavallerie de flanken van den verdediger kunne aanvallen. De infanterie der reserve volgt het laatst.

Naar mate de troepen uit het defilé komen, moeten zij trachten terrein naar voren te winnen, en de terreinvoorwerpen, die door den vijand bezet zijn, te veroveren.

Deze korte schets der handelwijze van den aanvaller zal genoegzaam aantoonen, hoe moeijelijk zulk een aanval is, en dat daarbij de meeste bedaardheid en orde noodzakelijk zijn.

§ 220. Heeft de verdediger *vóór* het defilé stelling genomen, dan heeft er een regelmatig gewoon gevecht plaats, waarbij de aanvaller moet trachten, den verdediger op het defilé te werpen, hem daarin te vervolgen, en zoo mogelijk er met hem door te dringen. Dat doel zal het gemakkelijkst bereikt worden, wan-

neer men den verdediger van zijnen terugtogtsweg afsnijden, en het defilé met geschutvuur bestrijken kan

Bij de inleiding van het gevecht door de voorhoede wordt het terrein en de stelling van den vijand verkend, en daarna het aanvalspunt bepaald. Zoodra in de gelederen van den verdediger eenige verwarring bespeurd wordt, en men hem voorbereidselen tot den terugtogt ziet maken, is het tijd, om eenen krachtigen aanval in de rigting van zijnen terugtogtsweg te ondernemen; de uitslag van dezen aanval beslist daarna over de verdere handelingen.

§ 321. Als de verdediger *in* het defilé stelling heeft genomen, en er mogelijkheid bestaat die stelling om te trekken, dan zal de aanvaller een gedeelte zijner troepen vóór het defilé, buiten bereik van 's vijands vuur opstellen, en de troepen, tot de omtrekking bestemd, heimelijk afzenden. Zoodra men door het geschut- en geweervuur hoort, dat de omtrekkende kolonne met den verdediger slaags geraakt is, wordt het defilé ook in front aangevallen; doch niet te hevig, ten einde der omtrekkende kolonne tijd te geven, de omtrekking te volbrengen. Zoodra men tot den uitgang van het defilé nadert, heeft het tegenovergestelde plaats. De aanval moet nu tot de grootst mogelijke hevigheid worden opgevoerd, om te gelijk met den verdediger uit het defilé te komen. Hoe de onderscheiden wapens daarbij gebruikt moeten worden, en welk wapen het eerst uit het defilé zal deboucheren, dit hangt van de plaatselijke gesteldheid achter het defilé af.

§ 222. Men zal deze beschouwingen eindigen met hierbij te voegen, dat de voorgaande grondregelen, hoezeer voor groote massa's berekend, niettemin ook de grondtrekken bevatten voor kleinere troepengedeelten; dat daarbij slechts in acht moet worden genomen, het juist waarderen van den toestand, waarin men zich bevindt, en van de strijdkrachten, waarover men beschikken kan.

§ 223. Een *bergpas* is een enge weg, aan weêrszijden door hooge bergen ingesloten. Als een zoodanige pas niet omgetrokken kan worden, en bovendien zijne zijwanden volstrekt onbegaanbaar zijn, dan is die positie, door het aanbrengen van versterkingen, onneembaar te maken. In dezen toestand komen zij echter zelden voor, en meesttijds bestaat de mogelijkheid om, al

gaat zulks soms met vele bezwaren gepaard, den bergpas om te trekken, terwijl de zijwanden door vlugge infanterie beklommen kunnen worden.

§ 224. De *verdediger van eenen bergpas* zal, als hij er den tijd en de middelen toe heeft, dien pas door veldwerken, blokhuizen, palissaderingen en verhakkingen moeten versterken en versperren, en wel zoodanig, dat de aanvaller, al heeft deze ook eene versperring kunnen opruimen, telkens op nieuwe beletselen stuit; zoo de zijwanden op enkele plaatsen beklimbaar zijn, behooren deze op die plaatsen eveneens van veldwerken voorzien te worden. Hij moet zorgen, dat de versperringen onder het bereik van zijn krachtdadig geweervuur zijn gelegen, zoodat de aanvaller ze niet kan opruimen. De wapens, die tot de verdediging van bergpassen gebruikt worden, zijn: infanterie en artillerie. De infanterie is hier weder het meest afdoende wapen, waarbij scherpschutters noodzakelijk zijn.

De artillerie zal uit berggeschut moeten bestaan: ligte houwitsers, zoo als de Franschen daarvoor hebben, zijn zeer doeltreffend; zoo men zwaarder veldgeschut heeft, zal dit achter den uitgang van den pas het best geplaatst zijn, om den aanvaller, als hij uit de engte debouchеert, met kartetsen te beschieten. Eene sterke reserve, uit infanterie en soms gedeeltelijk uit kavallerie zamengesteld, moet gereed staan, ten einde den aanvaller in het defilé terug te werpen.

§ 225. De *aanval van eenen goed versterkten bergpas* is eene moeijelijke en gevaarvolle onderneming; kan deze onmogelijk omgetrokken worden, en moet men toch den pas volstrekt vermeesteren, zonder daarbij artillerie te kunnen gebruiken, dan zal men gedurende den nacht of bij mistig weder talrijke tirailleurs, die hunne randsels hebben afgelegd, de bergwanden van weêrszijden laten beklimmen, om aldus den verdediger verrassend aan te vallen, en minder verliezen te lijden. Tot die onderneming behoort veel stoutheid en moed, want niet alleen zullen die tirailleurs eenen sterken vijand moeten bevechten, maar zij kunnen bovendien ligtelijk, langs onbekende en ongebaande wegen, door de duisternis misleid, in afgronden neêrstorten. Zij moeten de verdedigers bedekt naderen, en zoodra de dag aangebroken of de mist opgeklaard is, vuren zij op den verdediger, die achter de versperringen en de veldwerken geplaatst is. Inmiddels staan

kleine kolonnen infanterie gereed, om, zoodra zij het vuur der tirailleurs van de hoogten hooren, met de grootste snelheid de verschansingen en versperringen in het front aan te vallen; zij hebben daartoe eveneens hunne randsels afgelegd. Gelukt dit, dan moeten zij trachten te gelijk met de verdedigers bij de volgende verschansing of versperring aan te komen, en zich alzoo van den bergpas meester te maken. Nu blijft echter de moeijelijkste taak nog te volbrengen: het deboucheren uit de engte. Zoodra de versperringen in den bergpas uit den weg geruimd zijn, rukt de reserve op; tirailleurs en scherpschutters plaatsen zich aan den uitgang, en trachten de artillerie van den verdediger tot den terugtogt te noodzaken; bestaat daartoe geen gelegenheid, dan moet zich een zwerm van tirailleurs op de artillerie storten, gevolgd door de storm-kolonnen, die, uit het defilé gekomen, zich regts en links uitbreiden. Als de aanvaller van berg-houwitsers is voorzien, zal hij de verdedigers in de veldwerken en achter de versperringen met granaten kunnen bewerpen, en de versperringen opruimen; daardoor zal de aanval veel gemakkelijker worden gemaakt.

Belangrijke gevechten om bergpassen zijn die van den bergpas der *Somo Sierra*, 1808, in Spanje, welke pas, als eene uitzondering op den regel, door ruiterij veroverd werd; verder dat bij *Osteria* in den slag van *Rivoli*, en de bestorming van den *Mont-Serrat*, 1811, in Spanje, vermeld door den maarschalk Suchet in zijne *Mémoires*.

§ 226. De *brug-gevechten* hebben in het algemeen veel overeenkomst met de defilé-gevechten, vooral als de bruggen niet zijn afgebroken; zoo deze echter door den verdediger vernield zijn, hebben die gevechten een geheel ander karakter, omdat de aanvaller, ten einde zijnen aanval op den anderen oever over te brengen, onder het vuur van den verdediger eene brug moet slaan of herstellen, hetgeen meesttijds tot de onmogelijkheden zal behooren. Daarom zal hier dan ook aangenomen worden, dat de bruggen niet zijn afgebroken.

§ 227. Het is voor den *verdediger eener brug* zeer voordeelig, wanneer de brug versperd en in eene bogt der rivier gelegen is, waarvan de bolle zijde naar den achter de brug geplaatsten verdediger gekeerd is, zoodat deze den aanvaller concentrisch beschieten kan; wanneer verder het voorliggend terrein open is,

en zich op het achter gelegen terrein voorwerpen bevinden, die goed verdedigd kunnen worden. Eindelijk is het van groot belang, dat de oever des verdedigers den anderen beheerscht. Natuurlijk zal het omgekeerde hiervan den aanvaller weder begunstigen. Even als de defilé-gevechten zullen de brug-gevechten *vóór* of *achter* de brug kunnen plaats hebben.

§ 228. Als de verdediger *vóór* de brug stelling moet nemen, dan verkeert hij in eenen nog ongunstigeren toestand dan bij eene stelling vóór een defilé, omdat de aanvaller soms door eenige schoten uit zijn geschut de brug kan vernielen. De verdediger zal juist handelen, alsof hij een defilé onder zoodanige omstandigheden moest verdedigen; alleen moet hij met nog meer zorg de brug aan het vijandelijk vuur onttrekken, door de punten, van waar de aanvaller de brug met zijne artillerie kan beschieten, onder het bestrijkend vuur van zijn geschut te houden, en vooral bedacht te zijn, dat de terugtogt van kavallerie en artillerie, zoo zij te laat geschiedt, zeer gevaarlijk kan worden, en altijd met groote verliezen gepaard gaat. Wanneer de reserve gedurende den terugtogt der troepen ziet, dat de aanvaller tot de brug is doorgedrongen, en daardoor eenige troepen afgesneden zijn geraakt, rukt zij de brug over, om die troepen te ontzetten.

De terugtogt der korpsen over de brug geschiedt, even als die door een defilé, onder bescherming van eene achterhoede, en alvorens deze de terugtogt aanneemt, laat zij door een gedeelte van hare infantérie de huizen en boschjes vóór de brug gelegen bezetten. Die infanterie moet zich daarin staande houden, totdat er maatregelen genomen zijn om de brug af te breken; daarna gaat zij de brug over, die dan vernield wordt.

§ 229. Als de verdediger *achter* de brug stelling heeft genomen, moet hij de brug versperren, waartoe hij zich bedienen kan van eenige met mest geladen wagens, waarvan de raderen zijn afgenomen. Van eene steenen brug worden de leuningen afgebroken, om de vuurwapens niet hinderlijk te zijn.

Moet nu de verdediging door een gering aantal troepen geschieden, dan stelt zich de artillerie in eene gedekte geschutstelling, zoodat zij de wegen en toegangen naar de brug aan de overzijde kan bestrijken. Scherpschutters plaatsen zich aan weêrszijden van de brug, langs den oever, maar zorgen dat zij het artillerie-vuur niet hinderlijk zijn; zij graven zich in tegen 't vij-

andelijk vuur. Een gedeelte der infanterie bezet de huizen en boschjes, in de nabijheid der brug gelegen, en rigt deze ter verdediging in. De reserve der infanterie staat met de kavallerie zoo veel mogelijk gedekt, gereed om den aanvaller, zoo deze over de brug mogt doordringen, terug te werpen. Door de kavallerie wordt de rivier boven en beneden de brug waargenomen.

Wanneer daarentegen die brug door een groot troepenkorps verdedigd moet worden, zullen de stelling der troepen en hunne overige handelingen dezelfde zijn, als bij de verdediging achter een defilé.

§ 230. De *aanval* op eene brug zal, wanneer de verdediger *vóór* de brug stelling heeft genomen, naar de grondregels geschieden, welke voor dien toestand bij de defilé-gevechten zijn verklaard.

De aanvaller zal trachten door geschutvuur de brug te vernielen, ten minste haar te bestrijken, en zoodra hij ziet, dat de verdediger een gedeelte van zijne troepen over de brug laat trekken, moet hij den aanval met kracht doorzetten, en trachten te gelijk met hem de brug over te komen.

§ 231. Heeft de verdediger zich *achter* de brug geplaatst, dan is de taak des aanvallers veel moeijelijker. De aanval wordt dan door een krachtig geschutvuur voorbereid; de artillerie rigt hare schoten op het geschut van den verdediger, op de versperringen der brug, op de bezette huizen, en op de troepen achter de brug.

Scherpschutters en tirailleurs bezetten de terreinvoorwerpen in de nabijheid vóór de brug, en rigten hunne schoten vooral op de scherpschutters des verdedigers en op zijne artillerie, dewijl de vuurwerking van deze verlamd moet worden, alvorens de stormkolonnen in werking komen. Een gedeelte der kavallerie tracht de waadbare plaatsen in de rivier op te sporen, en het overige houdt zich gereed om, als de brug vermeesterd is, den vijand te vervolgen.

Zoodra de verdediger door het geschutvuur aan het wankelen is gebragt, gaat men tot de bestorming over, die weder op dezelfde wijze wordt uitgevoerd, als bij den aanval op een defilé is verklaard.

De krijgsgeschiedenis is rijk aan brug-gevechten, die zoowel door de verdediging, als door de wijze van aanval ten voorbeeld

kunnen strekken. Vooral zijn merkwaardig, het brug-gevecht bij *Lodi*, 1796, door de generaals JOMINI en CLAUSEWITZ, doch nog al verschillend, beschreven.

Verder verdienen bestudeerd te worden de vermeestering van de *Tamegabrug* in 1809, bij NAPIER te vinden, alsmede het gevecht om de brug van *Montereau* in 1814, en om de brug bij *Wavre* in 1815, door de geschiedschrijvers van die veldtogten geboekt.

§ 232. De gevechten om *waadbare plaatsen* hebben weêr veel overeenkomst met de brug-gevechten; alleen verschillen zij daarin, dat de toestand van den aanvaller daarbij nog ongunstiger is, omdat bij het doortrekken van eene waadbare plaats de troepen nog meer in wanorde geraken, dan bij het overtrekken van eene brug.

De maatregelen, die den verdediger worden voorgeschreven, om de waadbare plaats onbruikbaar te maken, door er scherp gepunte voorwerpen in te plaatsen, of haar uit te graven, zullen zelden veel afdoen.

De plaatsing der troepen, en de wijze van verdediging is voor het overige dezelfde, als bij de brug-gevechten.

§ 233. De *verdediger* moet trachten zoo lang mogelijk de waadbare plaats voor den aanvaller verborgen te houden; daartoe behoort hij zijne verdedigings-maatregelen zoodanig te nemen, dat de aanvaller daaruit niet kan afleiden, wáár zich de waadbare plaats bevindt. De troepen en het geschut moeten derhalve zoodanig geplaatst worden, dat de aanvaller ze van den anderen oever niet zien kan, doch tevens ook zoodanig dat de artillerie, bij het naderen van den aanvaller, dezen kan beschieten. Indien daartoe de mogelijkheid bestaat, moeten enkele stukken het wad van ter zijde kunnen bestrijken.

Langs den oever moeten scherpschutters geplaatst worden, die op de enkele vijandelijke officieren mikken, welke soms de rivier zouden willen verkennen. Des nachts kunnen sluippatrouilles de waadbare plaats doorgaan om verkenningen aan de overzijde te doen, of zij kunnen daartoe met schuitjes worden overgezet.

Van signalen langs den oever hebben de Pruissen in den laatsten Sleeswijkschen oorlog veel nut getrokken.

§ 234. De *aanval* op eene waadbare plaats blijft altijd eene zeer gewaagde onderneming.

De aanvaller zal eerst moeten uitvorschen waar zich het wad bevindt; daartoe zal hij de bewoners van den rivieroever, bijzonder de visschers en schippers, moeten raadplegen; of zoo de verdediger veldwachten of patrouilles aan deze zijde van de rivier heeft geplaatst, moet hij die troepen onverwacht aanvallen, en hen daardoor noodzaken, onder zijne oogen de waadbare plaatsen door te gaan. Anders moet hij bij nacht de rivier laten verkennen.

Als de waadbare plaats bekend is, zal de aanvaller des nachts zijn geschut tegenover die plaats in batterij brengen, waarbij dikwerf van de dijken partij kan worden getrokken. Den volgenden morgen kan nu de aanval door de artillerie worden voorbereid, even als bij den aanval op bruggen, en zoodra de uitwerking daarvan voldoende wordt geacht en de verdediger zijn geschut uit zijne stelling heeft teruggetrokken, gaat de infanterie het eerst door de waadbare plaats, en vestigt zich op den anderen oever. Eerst daarna volgen de andere wapens, omdat deze de waadbare plaats onbruikbaar zouden maken.

De hoofdmassa der kavallerie gaat het laatst door de rivier. Schuiten en vlotten moeten stroom-afwaarts in de rivier geplaatst zijn, om de door den stroom medegesleepte soldaten te redden; door bovendien stroom-opwaarts eenige kavallerie in de rivier te plaatsen, zal de kracht van den stroom zeer gebroken worden. De munitie wordt met schuitjes en vlotten overgevoerd.

In den veldtogt van 1796 aan den Rijn, komen merkwaardige gevechten om waadbare plaatsen voor, te vinden in het werk van St. Cyr, *Campagne du Rhin.*

§ 235. Eene *dijkstelling* kan dán met regt sterk genoemd worden, als het terrein aan weêrszijden van den dijk, door onderwaterzettingen onbegaanbaar is gemaakt, zoo als dit bij onze Hollandsche dijken veelal plaats kan hebben. Wanneer daarentegen dat terrein uit drooge weilanden bestaat, al zijn die ook met slooten doorsneden, dan zal daardoor wel de kavallerie en artillerie belet worden er gebruik van te maken, maar zulk terrein houdt geen infanterie tegen, en daardoor heeft eene zoodanige positie veel van hare sterkte verloren.

De studie der dijkgevechten is inzonderheid voor den Nederlandschen officier van hoog belang, doordien hij bij de verdediging van zijn vaderland vaak den vijand het bezit van dijken

zal moeten betwisten. De grondregelen, die daarbij gevolgd moeten worden, zijn echter zeer eenvoudig, en komen weder in vele opzigten met die der defilé-gevechten overeen.

§ 236. De *verdediger* kan weder zijne stelling *vóór*, *op* of *achter* den dijk nemen.

§ 237. De stelling vóór den dijk is alweder de slechtste.

Daarom zal van zoodanige stelling alleen bij uitzondering gebruik worden gemaakt, en zoo dit volstrekt moet plaats hebben, zal die stelling door kunst en natuur zeer versterkt moeten zijn.

§ 238. Wanneer men *op* den dijk stelling moet nemen, dan behoort deze zoo ver van het begin des dijks verwijderd te zijn, dat de aanvaller genoodzaakt is zijn geschut op den dijk te brengen om de positie te beschieten, en zulks niet kan doen uit eene geschut-stelling op de vlakte. Daardoor zal de verdediger het voordeel hebben, dat hij zijn geschut in eene gedekte stelling heeft geplaatst, terwijl dat van den aanvaller ongedekt is, en de laatste niet meer geschut dan de verdediger op den dijk kan plaatsen. Op kartetsschots-afstand van de borstwering laat de verdediger eene coupure in den dijk graven, om daardoor den aanvaller onder het werkzaam bereik van zijn geschut op te houden; ten minste zoo daardoor de inundatie niet afloopt.

Eenige scherpschutters van den verdediger worden aan weêrszijden van den dijk achter borstweringen geplaatst.

Als de dijk niet in eene regte lijn doorgaat, maar kronkelingen vormt, dan zullen deze afzonderlijk kunnen verdedigd worden, en soms zal men van den eenen arm partij kunnen trekken, om, door het aanleggen van eene tweede batterij, den anderen te bestrijken.

Heeft de verdediger geschut, dan zal hij in den dijk, op ongeveer 200 pas vóór de borstwering waarachter nu zijne infanterie staat, eene doorgraving laten maken, diep genoeg om de vijandelijke scherpschutters te beletten er gebruik van te maken, om zich in die doorgraving te nestelen en op de verdedigers te vuren. De huizen en boschjes, die langs den dijk staan, moeten natuurlijk tot verdediging ingerigt, en de inundatie-sluizen door veldwerken of traversen gedekt worden.

§ 239. Bij het nemen eener stelling *achter* den dijk is de verdediger nog meer in het voordeel dan bij eenig bedekt defilé, doordien hij den aanvaller reeds op verren afstand zien en dezen

derhalve beschieten kan, zoodra hij onder het bereik van des verdedigers geschut komt.

De verdediger plaatst nu zijn geschut achter en nabij het einde van den dijk in eene gedekte stelling, zoodat hij dezen over de geheele lengte kan bestrijken; hij tracht bovendien met eenige zijdwaarts geplaatste stukken den aanvaller *en echarpe* te beschieten. Zoo lang de vijand op den dijk in kolonne is, wordt hij met kogels, doch bij het ontwikkelen van zijne magt, zoodra hij van den dijk deboucheert, met kartetsen beschoten. De huizen, boschjes en andere terreinvoorwerpen zijn weder met infanterie bezet, terwijl de verdere handelingen van den verdediger wederom dezelfde zijn, als bij het verdedigen van een defilé is gezegd.

§ 240. De *aanvaller* zal, indien de verdediger *niet vóór* den dijk stelling heeft genomen, eene moeijelijke taak te vervullen hebben, hetgeen genoegzaam uit de hiervoren vermelde handelingen van den verdediger kan worden afgeleid; de aanval op eene dijkstelling zal derhalve in dit geval zeer gevaarlijk zijn, en altijd bloedige offers kosten. Men moet daarom geene dijkstelling regtstreeks aanvallen, wanneer zij omgetrokken kan worden, waartoe men geene middelen onbeproefd mag laten.

Zoo men eene dijkstelling in front moet aanvallen, zal men daarbij de volgende regels in acht nemen.

Men tracht het gevecht door artillerie-vuur in te leiden; een zwerm tirailleurs tracht onder langs den dijk de stelling van den verdediger te naderen; de scherpschutters vuren op de vijandelijke artillerie; kleine aanvals-kolonnen houden zich gereed, om, zoodra het vijandelijke vuur flaauwer wordt, snel langs den dijk de stelling aan te vallen. Bij deze kolonnen bevinden zich pionniers, voorzien van gereedschappen om de versperringen op te ruimen, en van fascinen om de doorgravingen te digten. Gelukt deze aanval, die te gelijker tijd door de tirailleurs onder langs den dijk ondersteund wordt, dan vervolgen de kolonnen den verdediger zoo snel mogelijk, opdat hij niet in eene achtergelegene stelling stand houde; de reserve-infanterie volgt in bataillons-kolonne, met eenige tusschenruimte; doch de kavallerie begeeft zich niet op den dijk, vóórdat het gevaar om teruggeslagen te worden, geheel geweken is.

De moeijelijkheden aan zulk eenen aanval verbonden, maken het geraden, hem des nachts of bij mistig weder uit te voeren.

Onder de menigte van dijkgevechten, die er plaats hebben gehad, behooren inzonderheid vermeld te worden: het dijkgevecht bij *Arcole* in 1796, te vinden bij de schrijvers over dien veldtogt; dat bij *Ebersberg* in 1809, beschreven door PELET, en dat van *Ostrolenka* in 1831, te vinden in VAN RIJNEVELD's *Geschiedenis van den veldtogt in Polen.*

III.

DE KLEINE OORLOG.

§ 241. Door den *Kleinen Oorlog* verstaat men in het algemeen alle krijgsverrigtingen, waardoor men den toestand van het eigen leger begunstigt en den vijand op alle mogelijke wijze afbreuk doet, zonder dat men die uitkomsten door beslissende gevechten zoekt te verkrijgen. Tot die krijgsverrigtingen behooren voornamelijk:

a. De *voorpostendienst*, waardoor een stilstaand of marscherend leger, en ook kleinere troepenafdeelingen, beschermd en tegen onverwachte aanvallen des vijands beveiligd worden;

b. De *patrouille-*, *waarnemings-* en *verkenningsdienst*, welke ten doel hebben, berigten van den vijand in te winnen, zijne handelingen waar te nemen, en zoo wel het terrein als den vijand te verkennen;

c. Het verrigten en verhinderen van *requisitiën* en *fourageringen*, het beschermen en aanvallen van *konvooijen*, handelingen waardoor men het eigen leger bevoordeelt en dat van den vijand nadeel toebrengt;

d. Het uitvoeren van *alarmeringen* en *overvallen*, het plaatsen van *hinderlagen*, waardoor men den vijand verlies aan strijdkrachten tracht toe te brengen, en eindelijk

e. Alle handelingen van den *partijgangers-oorlog*.

§ 242. Uit eene overweging van deze menigvuldige en hoogst belangrijke handelingen is gemakkelijk af te leiden, welke voordeelen een leger geniet, waar die krijgsverrigtingen met kennis, oordeel en naauwgezetheid uitgevoerd worden, in tegenstelling van een leger, waar het omgekeerde plaats heeft, en hoe nood-

zakelijk het is, dat in tijd van vrede én de officieren én de troepen daarin oordeelkundig onderwijs ontvangen.

OVER DE DETACHEMENTEN.

§ 243. De krijgsverrigtingen, die tot den Kleinen Oorlog behooren, worden meestal door kleinere afdeelingen uitgevoerd, die uit een of meer wapens zamengesteld kunnen zijn, en *detachementen* genoemd worden. Hunne sterkte, zamenstelling en gedragsregels, hangen hoofdzakelijk af van het doel, waarvoor zij bestemd zijn. Zij moeten bij voorkeur uit ligte troepen bestaan; doch dit ziet meer op de kavallerie en artillerie dan op de infanterie, want alle infanterie moet daarvoor geschikt wezen. In de tirailleur-kompagnieën bezitten wij eenen uitmuntenden kern voor deze dienstverrigtingen. Bij de kavallerie is uitsluitend de ligte voor die dienst bestemd, en bij de artillerie heeft de rijdende daarvoor de meeste geschiktheid. De infanterie maakt gewoonlijk de hoofdkracht uit van deze detachementen, — somtijds bestaan zij alléén uit dit wapen; — maar als groote afstanden met veel snelheid afgelegd moeten worden, dan zal men daartoe kavallerie bezigen. De detachementen worden uit infanterie en kavallerie zamengesteld, als men daardoor beter het doel kan bereiken, en men voegt er artillerie bij, om hunne aanvals- en verdedigingskracht te verhoogen; een klein aantal pionniers zal daarbij soms goede diensten kunnen bewijzen.

Bij alle ondernemingen moeten die detachementen hunne betrekkelijk geringe sterkte door de snelheid hunner bewegingen trachten te vergoeden, en meer door list en verrassing dan door openlijken aanval het voorgestelde doel zien te bereiken; daardoor zullen hunne gevechten zelden langdurig of hardnekkig zijn. Deze eigenaardige handeling vordert, zoo wel voor de officieren als voor de troepen, bijzondere eigenschappen, die onontbeerlijk zijn. De officieren moeten niet alleen bekend zijn met alle dienstverrigtingen van den Kleinen Oorlog, maar zij moeten zelfstandig en naar eigen oordeel weten te handelen, omdat zij dikwerf op zich zelven staan. Zij moeten naauwgezet hunne pligten vervullen, want daarvan hangt niet alleen hunne eigen veiligheid af, maar somtijds die van het korps, waartoe zij behooren. Elk officier dient voorzien te zijn van een horologie en verrekijker, van

eene goede kaart van het land, waarin de oorlog gevoerd wordt, van eene zak-boussole, en van schrijfgereedschappen, waarbij kaartenblad zeer aan te bevelen is.

De troepen moeten vermoeijenissen en ontberingen kunnen verduren, en daar zij dikwerf zonder toezigt aan zich zelven zijn overgelaten, moet men op hunne goede krijgstucht kunnen vertrouwen. Zij behooren volkomen geoefend te zijn in alles, wat van de ligte infanterie en kavallerie gevorderd wordt.

GRONDREGELEN VOOR DE DETACHEMENTS-KOMMANDANTEN.

§ 244. De kommandant van zulk een detachement moet naauwkeurig met het doel van den hem opgedragen last bekend zijn, en mogt aan die dienstverrigtingen eene buitengewone verantwoordelijkheid verbonden wezen, of mogt de lastgeving voor dubbelzinnige uitlegging vatbaar zijn, dan behoort hij eene schriftelijke instructie te verzoeken. Hij moet echter daarbij in het oog houden, dat die instructie niet in alles voorzien kan, en dat hij genoegzame zelfstandigheid moet bezitten om, ook zonder haar, naar eigen oordeel te handelen. Hij moet met de sterkte en den toestand van zijn detachement bekend zijn, en onderrigt wezen van alles wat men van den vijand weet. Vóór den afmarsch moet hij zich overtuigen, dat de wapens en munitie, het schoeisel, het hoefbeslag der paarden in goeden staat zijn. Hij moet weten aan wien en waarheen hij zijne rapporten moet zenden, en nadere bevelen kan vragen; waar en met welke troepen-gedeelten hij in verbinding moet komen, en van waar hij ondersteuning heeft te verwachten; of er levensmiddelen of fourage voor de paarden moeten worden medegenomen, en anders van waar die te bekomen zijn. Somtijds, wanneer een detachement met spoed moet marscheren, worden de randsels wel eens op wagens geladen, of als de onderneming van korten duur is, in het leger achtergelaten. De kommandant van het detachement moet voor de goede orde en krijgstucht waken, zijne onderhoorigen ten voorbeeld strekken in waakzaamheid en activiteit, en door eene gestadige zorg voor hun welzijn, door het vermijden van alle onnoodige krachtsinspanning zal hij, als het noodig is, alles van hen kunnen gedaan krijgen. Hij moet trachten met de inwoners, ook in

's vijands land, in goede verstandhouding te blijven, en streng toezien, dat deze niet mishandeld worden; menige onderneming in den Kleinen Oorlog is door de verbittering der inwoners mislukt.

Bij het doen van verkenningen moet hij zoo veel mogelijk zelf waarnemen, en waar dit niet mogelijk is, zulks door vertrouwde en bekwame personen doen verrigten. Bij het inwinnen van berigten bij ingezetenen of reizigers moet hij eenen vertrouwelijken, beleefden toon aannemen; vooral moet hij in aanmerking nemen of de berigtgever het medegedeelde *kan* weten, en de waarheid *wil* mededeelen. De berigten van deserteurs, krijgsgevangenen en inwoners uit het vijandelijk land zijn altijd te mistrouwen. Zijn gedrag tegen gidsen moet eveneens vriendelijk doch ernstig zijn. Zij moeten goed behandeld, maar streng in het oog gehouden worden. De beste gidsen worden onder de jagers, boschwachters, houthakkers, marskramers, stroopers en sluikhandelaren aangetroffen.

Bij het maken van rapporten moet hij in het oog houden, dat van alle belangrijke voorvallen en waarnemingen dadelijk rapport moet gemaakt worden, en zoo de berigten van eenigen invloed kunnen zijn op de nevenstaande troepen, moeten deze mede daarvan onderrigt worden. De rapporten moeten, zoo lang zulks mogelijk is, schriftelijk gemaakt worden; mondelinge rapporten worden door vertrouwde personen overgebragt.

De terreinkennis is voor den detachements-kommandant een eerst vereischte; daartoe moet hij van eene goede kaart voorzien zijn, deze telkens met het terrein vergelijken, en het ontbrekende aanvullen, of daarvan aanteekeningen maken. Bij een verblijf van eenigen duur moet hij van het terrein eene uitvoerige schets maken, doch daarop alleen datgene aanteekenen, wat uit een krijgskundig oogpunt van belang is. Omtrent de bewoonde oorden, bosschen en bergen vermeldt hij op deze schets hunne afstanden onderling en van den post; omtrent de wegen, hunne rigting en graad van bruikbaarheid voor de verschillende wapens; omtrent de rivieren, hare breedte, gemiddelde diepte en overgangs-punten, en verder alles, wat betrekking heeft op de verdediging van zijnen post.

Gedurende den marsch moet hij bovendien aanteekening houden van de rigting en den toestand der wegen en defilés, en of deze laatsten ook om te trekken zijn.

DE VOORPOSTENDIENST.

§ 245. Om niet door den vijand verrast, of tot een nadeelig gevecht genoodzaakt te worden, zou een leger of eene legerafdeeling steeds slagvaardig moeten zijn; dit is echter onmogelijk, en zelfs in de nabijheid des vijands is dit dikwerf niet uitvoerbaar. Daarom moet een leger, dat in rust of in beweging is, een gedeelte afzonderen, 't welk voor de veiligheid der overigen waakt. De dienstverrigting van dat gedeelte, wordt in 't algemeen *voorpostendienst* genoemd.

§ 246. Bij de meeste legers van Europa wordt de voorpostendienst naar zekere voorschriften stelselmatig uitgevoerd, welke in de hoofdzaak weinig van elkander verschillen, omdat zij uit dezelfde bron zijn voortgevloeid. Bij de Russische en Oostenrijksche legers, waar eene bijzondere troepensoort, Kozakken, Croaten en andere minder beschaafde volken deze dienst verrigten, wordt daarvan geheel afgeweken, en de ondervinding van vele oorlogen heeft geleerd, dat die volken, welke gestadig tegen de strooptogten van hunne nog minder beschaafde naburen op hunne hoede moeten zijn, beter de voorpostendienst verrigten dan de geregelde troepen bij de overige legers. De wijze, waarop deze volkeren de veiligheidsdienst verrigten, verschilt van die der anderen hoofdzakelijk daarin, dat zij daarbij minder stelselmatig te werk gaan, steeds naar omstandigheden handelen, en hunne handelingen zoo veel mogelijk afwisselen. Meer door een naauwkeurig gadeslaan van den vijand, dien zij steeds omzwerven, bekruipen en bespieden, dan door eene geregelde postenketen uit te stellen, weten zij zich tegen elke verrassing des vijands te beveiligen. Het is niet te ontkennen, dat deze volken door hun nomaden-leven bijzonder voor de voorpostendienst geschikt zijn; maar zeker is het ook, dat de veiligheid van een leger er veel bij zou winnen, zoo men bij de velddienst-oefeningen in tijd van vrede er toe komen kon, om het stelselmatige van onze voorpostendienst, dat in den oorlog nimmer zoo uitgevoerd kan worden als het wordt voorgeschreven, te wijzigen, en indien men bij die oefeningen de handelwijze van de pas bedoelde minder beschaafde volken tot rigtsnoer nam. Het Fransche leger, dat in de vroegere oorlogen alles behalve uitblonk in de uitoefe-

ning der veiligheidsdienst, heeft aan de oorlogen tegen de sluwe Arabieren en de ondernemende Kabijlen, maar welligt nog meer aan het doeltreffend onderwijs in den Kleinen Oorlog van den maarschalk BUGEAUD en de officieren in zijne school gevormd te danken, — dat zijne Zouaven en andere ligte infanterie in den laatsten oorlog in het Oosten, zelfs niet voor de Kozakken hebben behoeven onder te doen; terwijl daarentegen de Engelsche troepen met hunne stelselmatige voorpostendienst meermalen verrast zijn geworden.

§ 247. Het algemeene doel der voorposten is, berigten in te winnen van de sterkte, stelling en oogmerken des vijands; den vijand te verhinderen eenige berigten van het eigen leger te erlangen; het terrein te verkennen en tot op zekeren afstand van vijanden vrij te houden; zoo vroegtijdig mogelijk tijding te geven van de nadering des vijands, en bij eenen onverwachten aanval hem zoo lang op te houden, totdat het eigentlijke leger den tijd gehad heeft zich te vereenigen, en maatregelen ter verdediging te nemen, of zonder nadeel het gevecht te ontwijken. Om nu al deze verrigtingen te doen uitvoeren, bezigt men meestal zelfstandige afdeelingen, uit de drie wapens zamengesteld.

Vroeger nam men uit elk regiment of bataillon van het korps, dat beveiligd moest worden, eenige kavallerie en infanterie, die onder een tijdelijk bevelhebber de voorpostendienst uitoefende. Bij deze zamengestelde afdeelingen ontbrak het natuurlijk aan éénheid, die in alle krijgshandelingen zoo noodig, doch bij de uitvoering der voorpostendienst volstrekt onmisbaar is. In lateren tijd werden eenige bataillons infanterie genomen, die, met ligte kavallerie en rijdende artillerie vereenigd, tot zoogenaamde *voorposten-brigaden* geformeerd werden. Die zamenstelling was veel beter dan de vorige, maar had het nadeel, dat de divisie-generaals ongaarne bataillons van hunne divisiën daarvoor afstonden, dewijl deze later niet altijd in den besten toestand terugkeerden. In den laatsten tijd heeft men daarvoor genomen taktische éénheden: bataillons, regimenten, brigaden, divisiën, — al naar mate der sterkte van de bewaakt wordende magt.

§ 248. Naar gelang het leger rust, of marscheert, worden de hierbij te bezigen veiligheids-maatregelen door de benamingen *voorpostendienst in staat van rust* en *voorpostendienst in staat van beweging* onderscheiden.

DE VOORPOSTENDIENST IN STAAT VAN RUST.

§ 249. Een leger, dat in een kamp of bivouac is vereenigd, of kantonnementen heeft betrokken, zal zich tegen onverhoedsche aanvallen des vijands moeten dekken door *voorposten*. De hiervoor bestemde troepen kunnen door het leger zelf worden gegeven, en in dit geval blijven zij in een onmiddellijk verband met het leger, en men plaatst tusschen de voorposten en het leger, dáár waar men eene goede positie vindt, eene sterke afdeeling als reserve. Meesttijds zal een bijzonder korps, dat *voorhoede* heet en de voorposten uitzet, met de veiligheidsdienst belast zijn. De voorposten bestaan uit onderscheiden detachementen, die zoo veel mogelijk eene zamenhangende keten vóór het front en dikwerf op de flanken van het bewaakt wordend leger vormen. Mogt de vijand in andere rigtingen, die niet door de voorposten-linie gaan, het leger kunnen naderen, dan moeten die wegen, naar gelang van het min of meer gevaarlijke van den daardoor ontstanen toestand, door patrouilles of gedetacheerde posten bewaakt worden. Eene goed geregelde patrouille-dienst zal gewoonlijk voldoende zijn, om den rug en de flanken van een leger of legerkorps te beveiligen, omdat de vijand daarheen meesttijds niet dan door omwegen kan komen, en hij eene onderneming in die rigting alleen met sterke troepen-afdeelingen kan wagen, welke vroegtijdig door de patrouilles ontdekt kunnen worden. In 's vijands land, als de strijd het karakter van eenen volksoorlog heeft aangenomen, zal men meer bijzonder voor rug en flanken moeten waken. Kleine troepen-afdeelingen zullen zich altijd door voorposten moeten *omringen*. In het kamp of bivouac worden daarenboven nog wachten uitgesteld, die men *kamp-* en *bivouac-wachten* noemt, en wier dienstverrigtingen met die van de veldwachten overeenkomen; voorts *reserven* en *reserve-piketten*, waarvan de eersten dienen om de bivouac-wachten te ondersteunen, en de laatsten om in de plaats te treden van de eersten wanneer deze het kamp of bivouac verlaten. Zij staan onder de bevelen van den *generaal van den dag*.

De veiligheidsdienst van kantonnerende troepen wijkt in eenige opzigten van de hier aangegevene af; zij zal daarom later afzonderlijk behandeld worden.

§ 250. Als zich vóór het leger een bijzonder korps bevindt,

dat met de veiligheidsdienst belast is, dan draagt dat korps den naam van *voorhoede*. Deze voorhoede neemt eene gunstige stelling aan, alwaar zij den voorposten tot hoofdreserve moet dienen, en den vijand beletten kan, het daarachter gelegerd leger te naderen. De voorhoede plaatst op de voornaamste wegen en toegangen, die van haar naar den vijand geleiden, sterke afdeelingen, welke den naam hebben van *voorposten–detachementen*; deze omgeven zich naar den kant des vijands met wachten, *veldwachten* genaamd; en de veldwachten beveiligen zich op hare beurt met eene keten van posten, die bij de infanterie *schildwachten*, bij de kavallerie *vedetten* genoemd worden. De rigting van deze voorposten–keten zal het voordeeligst zijn, als zij evenwijdig aan het front van de voorhoede, nagenoeg eene regte lijn vormt, en als hare vleugels aan ontoegankelijke terreinhindernissen sluiten; waar dit laatste niet plaats heeft, moeten de vleugels naar de flanken worden omgebogen. Het is verder voor de voorposten zeer voordeelig, wanneer zij door eene terrein-afscheiding gedekt zijn, bijv. als zij achter eene rivier staan, waarvan de overgangen door hen bezet zijn.

§ 251. Bij de bepaling der sterkte en zamenstelling van de voorhoede en van den afstand, waarop zij van het hoofdkorps naar de zijde des vijands vooruit gebragt moet worden, zal men in het oog houden, dat de voorhoede den vijand zoo lang weêrstand moet kunnen bieden, totdat het hoofdkorps slagvaardig is. Hoe meer tijd daartoe vereischt wordt, des te langer moet derhalve de vijand worden opgehouden. Daarom zal de voorhoede van een kantonnerend leger verder vooruitgebragt en sterker zamengesteld moeten zijn, dan de voorhoede van een leger, dat in een kamp of bivouac vereenigd is. Evenzoo zal de meerdere of mindere geschiktheid van het terrein, zoo wel ten opzigte van de verdediging als van de bewaking, op de sterkte en ook op de zamenstelling der voorhoede van invloed zijn. Zoo bijv. zal eene goed te verdedigen terrein-afscheiding, door eene voorhoede bezet, minder strijdkrachten vorderen, dan een overal toegankelijk terrein; terwijl een geheel open terrein minder troepen tot bewaking, maar daarbij meer kavallerie zal vereischen dan een bedekt terrein. Het is daarom niet mogelijk, dat men voor de sterkte en zamenstelling, of voor den afstand, waarop de voorhoede vooruitgeschoven moet worden, vaste bepalingen geve. De vol–

gende algemeene opgaven mogen daarbij als leiddraad, maar volstrekt niet als regel dienen. Een detachement van 100 man en minder neemt $\frac{1}{3}$ voor de voorhoede; bij 1000 man $\frac{1}{4}$; bij 10000 man $\frac{1}{5}$ à $\frac{1}{6}$, en bij meerdere magt $\frac{1}{7}$ à $\frac{1}{8}$, zoodat een zwak korps eene betrekkelijk sterkere voorhoede noodig heeft dan een sterk korps. Eene voorhoede van eene divisie of brigade uit alle wapens zamengesteld, kan, naar mate zij eene goede verdedigings-stelling aantreft, 2 à 3 uur van het leger verwijderd zijn; naar gelang van de mindere sterkte van het korps zal die afstand geringer moeten zijn, zoodat een zwak korps zijne voorhoede slechts tot op eenige honderd pas vooruit zal kunnen brengen. Het gros der voorhoede moet dáár geplaatst worden, waar het eene goede verdedigings-stelling vindt, en goede terugtogtswegen heeft.

§ 252. Het aantal, de sterkte en de zamenstelling der *voorposten-detachementen*, alsmede de afstanden, waarop zij van de voorhoede verwijderd moeten zijn, hangen weder van zoo veel omstandigheden af, dat daarvoor evenmin vaste bepalingen te geven zijn. Zij behooren geplaatst te worden op alle hoofdwegen, die van den vijand naar het leger voeren, zoodat zij die wegen afsluiten, en tevens de flanken van het te bewaken korps dekken. In den regel wordt $\frac{1}{3}$ van de voorhoede voor de voorposten-detachementen gebezigd. Hunne sterkte en zamenstelling worden door het terrein en door de meerdere of mindere belangrijkheid der te bezetten stelling bepaald. Zij moeten uit ten minste één bataillon infanterie en één eskadron kavallerie bestaan. Gewoonlijk zijn zij uit de drie wapens zamengesteld. De afstand, waarop zij van de voorhoede verwijderd zijn, kan $\frac{1}{2}$ à 1 uur bedragen; doch hierover beslist weder hunne sterkte, en tevens het terrein, zoodat eigentlijk niets bepaalds, noch van het eene, noch van het andere gezegd kan worden.

§ 253. Het aantal der uit te stellen *soutiens* zal hoofdzakelijk afhangen van den afstand, waarop de postenketen van de voorposten-detachementen verwijderd is, en van het aantal hoofdwegen, die door de postenketen naar het gros der voorhoede voeren; bijzonder zullen zij achter defilés, op punten waar meer wegen te zamen komen, en bij overgangen van terrein-afscheidingen geplaatst worden, welke stellingen zij door veldwerken moeten versterken. Hunne sterkte hangt weder van de meerdere

of mindere belangrijkheid hunner stelling af. Die sterkte kan eene kompagnie, een eskadron, of een onderdeel van beide bedragen. Het terrein zal bepalen of zij uit infanterie of kavallerie bestaan; doch aan infanterie-soutiens worden steeds eenige kavaleristen voor patrouille- en ordonnance-dienst toegevoegd. Hun afstand van de veldwacht mag bij infanterie-soutiens niet boven de 1500 pas, en bij kavallerie-soutiens niet meer dan 3000 pas bedragen.

§ 254. Het aantal, de sterkte en de afstand der *veldwachten* van de voorposten-detachementen, zijn weder van verschillende omstandigheden afhankelijk. De veldwachten van elk voorposten-detachement moeten zoo mogelijk eene zamenhangende keten met die van het nevenstaande vormen, zoodat de laatste veldwacht van het eene detachement in verband komt met de eerste veldwacht van het volgende. Haar aantal zal derhalve afhangen van de uitgestrektheid van het terrein, dat zij moeten waarnemen; doch daarbij moet nog gelet worden op de weêrsgesteldheid, op den tijd van den dag en op de nabijheid des vijands. Bij mistig weder, gedurende den nacht, en als de vijand zeer nabij is, zal men gewoonlijk meer veldwachten moeten plaatsen dan bij helder weder, over dag en als de vijand nog zeer verwijderd is. In het algemeen kan men echter aannemen, dat vele, ofschoon zwakke veldwachten, meer veiligheid verschaffen, dan weinige, hoewel sterke veldwachten; doch de hoofdwegen die door de postenketen voeren, moeten altijd met sterkere veldwachten bezet worden, dan de minder belangrijke punten. In den regel kan de sterkte der veldwacht bepaald worden, als men het aantal schildwachten of vedetten kent, die men van de wacht moet uitstellen; door voor elken post vier man te rekenen, zal men $\frac{2}{3}$ van dat aantal voor schildwachten of vedetten, en $\frac{1}{3}$ voor de patrouille- en andere diensten bij de veldwacht kunnen bezigen; men zal hierbij echter op nachtposten bedacht moeten zijn. De afstanden van de veldwachten tot de voorposten-detachementen en ook hare onderlinge afstanden, zijn weder van hare sterkte, van het terrein en andere omstandigheden afhankelijk. Men neemt gewoonlijk aan, dat kavallerie-veldwachten niet verder dan 2000 à 3000 pas van het voorposten-detachement of van het soutien verwijderd mogen zijn, en eenen onderlingen afstand van 2500 pas mogen hebben; terwijl infanterie-veldwachten zich niet ver-

der dan 1500 pas van het detachement of soutien, met eenen onderlingen afstand van 600 pas, verwijderen. Voorts mogen de vedetten niet verder dan 1500 pas en de schildwachten ten hoogste 300 à 500 pas van de veldwacht verwijderd wezen. Het spreekt van zelf, dat deze opgaven volstrekt niet bindend zijn, daar die afstanden, zoo als reeds hiervoren is gezegd, van onderscheiden omstandigheden afhangen, welke men op de plaats zelve moet onderzocht hebben, om ze te kunnen bepalen.

§ 255. Het uitzetten der voorposten en de regeling der geheele voorpostendienst is aan den kommandant der voorhoede opgedragen; door den kommandant en chef wordt alléén bepaald op welk terrein en in welke rigting de voorposten-linie zal worden uitgesteld.

§ 256. Zoodra de voorhoede op hare standplaats is aangekomen, begeeft zich haar kommandant met den chef van zijnen staf en met de detachements-kommandanten, die met de veiligheidsdienst belast zullen zijn, naar het terrein, waar de voorposten geplaatst moeten worden, om dit in al zijne bijzonderheden te verkennen. Daarna geeft hij de grenzen en de rigting der waarnemings-linie aan, d. i. de rigting, waarin de uiterste posten moeten staan. Hierbij is het wenschelijk, dat het terrein, waarop die posten geplaatst zullen worden, met weinig troepen te bewaken zij; dat in alle rigtingen naar de veldwachten gemeenschap besta, en dat de posten gelegenheid hebben, om zich zoo veel mogelijk bedekt op te stellen. Hij bepaalt de plaatsen der veldwachten en soutiens, de sterkte en standplaatsen der voorposten-detachementen, de punten die versterkt moeten worden, en deelt zijne instructiën aan de detachements-kommandanten op het terrein mede. Zoo de vleugels der voorposten aan geen terreinhindernissen kunnen aansluiten, dan moet men, door het opwerpen van veldwerken, daarin voorzien. Na zijne terugkomst marscheren de voorposten-detachementen, door officieren van den staf geleid, naar de hun aangewezen standplaatsen, en de kommandant der voorhoede laat de stelling, die hij voor het gros der voorhoede heeft gekozen, met alle zorg versterken, tot verdediging inrigten en bezetten, terwijl de overige troepen een bivouac achter die stelling betrekken.

§ 257. Als de voorposten-detachementen ver van de voorhoede verwijderd zijn, of als de voorposten zeer nabij den vijand staan,

of als men eenen vijandelijken aanval vreest, dan worden van de voorhoede eene of meer reserven achter het midden der voorposten-detachementen geplaatst. Deze reserven bestaan alsdan uit de drie wapens, en dienen ter ondersteuning van de voorposten-detachementen.

§ 258. Geheel anders wordt gehandeld, wanneer het leger en de voorhoede des avonds op de standplaatsen zijn aangekomen, waar zij den nacht zullen doorbrengen, om den volgenden morgen weder op te breken. Een geregeld uitzetten der voorposten zal dan geen plaats kunnen hebben, maar ook minder noodig zijn. Gewoonlijk stellen zich alsdan de vóór- en zijtroepen als veldwachten op; zoo er groote openingen zijn, worden dáár tusschenposten geplaatst. Naar de zijde des vijands en naar de nevenposten worden gestadig patrouilles gezonden. De voorhoede geeft eenige ondersteunings-posten en reserven, terwijl de overige troepen achter eene goede stelling een bivouac betrekken. Voor eenen enkelen nacht zijn deze veiligheids-maatregelen voldoende, daar de vijand onmogelijk zoo spoedig de zwakke punten der voorpostenketen kan kennen; doch wanneer men den volgenden dag niet opbreekt, dan behoort men de veiligheids-maatregelen te verbeteren, of men zou gevaar loopen van overvallen te worden.

§ 259. De taak der *voorposten-detachementen* is: de hoofdtoegangen naar het leger, dat in een kamp of bivouac vereenigd is, te bewaken, den vijand weêrstand te bieden en zoo mogelijk terug te drijven. De kommandanten dezer detachementen hebben vóór hun vertrek de noodige inlichtingen en instructiën ontvangen; zij zijn bekend gemaakt met alles wat betrekking heeft op de verdediging van hunnen post, met de standplaatsen der neven-detachementen en van de reserve, zoo die is uitgesteld. Indien zij niet door een officier van den generalen staf vergezeld worden, moeten zij zelve de voorposten uitstellen. Zoodra het detachement ter bestemde plaats is aangekomen, zendt de kommandant patrouilles uit, om de verbinding met de nevenstaande detachementen op te sporen, en nadere berigten van den vijand in te winnen. Met een gedeelte van het detachement verkent hij het terrein, terwijl het overige onder de wapens blijft. Hij plaatst achtervolgens de veldwachten, die hij ieder een nummer, of nog beter eenen naam geeft, naar de plaats waar zij zijn uitgesteld, en deelt aan de kommandanten der veldwachten de noodige in-

10

structiën mede nopens het doel van hunnen post, den graad van weêrstandbieding bij eenen vijandelijken aanval, het al of niet doorlaten van reizigers en landlieden, het al of niet aanleggen van vuren bij de wachten, en al hetgeen hij verder noodig acht.

Daarna handelt hij op dezelfde wijze met de soutiens en reserve. Bij zijne terugkomst op de standplaats van zijn detachement bepaalt hij of de manschappen aldaar in gebouwen vereenigd onder dak gebragt zullen worden, of een bivouac betrekken; hij wijst den troepen de stelling aan, die zij verdedigen moeten, en welke hij zoo veel mogelijk laat versterken. Hij moet zich naauwkeurig in alle rigtingen met het terrein bekend maken, en zijne kaart daarmede vergelijken. Met zijne uitgezette veldwachten en andere gedetacheerde posten, alsmede met het gros der voorhoede, moet hij door patrouilles de verbinding onderhouden, en vooral maatregelen treffen, dat zijn terugtogts-weg steeds vrij blijve.

§ 260. De *soutiens* dienen ter ondersteuning of opname van veldwachten, die te ver van het voorposten-detachement verwijderd zijn, om onmiddellijk op het detachement terug te trekken; of ook wel ter bezetting en verdediging van terreinvoorwerpen, die, tusschen de veldwacht en het voorposten-detachement gelegen, geschikt zijn om er den vijand met eene betrekkelijk geringe magt eenigen tijd tegen te houden. Wat toch den graad van weêrstandbieding der voorposten betreft, bedenke men vooral, dat het hierbij bijzonder op het winnen van tijd aankomt, en op het daarbij uitvorschen van 's vijands voornemen, sterkte en zamenstelling.

Daar de soutiens de belangrijke toegangen met hunne schildwachten bewaken, ofschoon deze geen zamenhangende keten van posten vormen, zoo dragen ook zij veel bij om de achterstaande troepen tegen verrassende aanvallen des vijands te beveiligen. De kommandant van het soutien zal, zoodra hij op zijne bestemming is aangekomen, het terrein verkennen, de standplaats der veldwacht en posten nagaan, en zijne eigen positie versterken. Hij ontwerpt een plan van verdediging, dat hij des noods aan zijne ondergeschikten mededeelt. Door het uitzenden van kleine patrouilles moet hij in voortdurende gemeenschap met zijne veldwachten blijven, en trachten berigten van den vijand in te winnen. Over dag plaatst hij eenen waarnemingspost, om zoo schielijk mogelijk onderrigt te worden van hetgeen bij de veldwachten

voorvalt, en des nachts zendt hij in alle rigtingen sluippatrouilles, en plaatst op alle toegangen dubbele posten, om zich tegen eene vijandelijke verrassing te beveiligen. Hij kan over dag zijne manschappen rust doen nemen, doch des nachts moet alles waakzaam zijn.

§ 261. De *veldwachten* dienen ter bewaking van het voorliggend terrein, om de vijandelijke nadering vroegtijdig te ontdekken, vijandelijke verkenningen en alarmeringen te beletten, en vooral ook om berigten van den vijand in te winnen. De middelen, die zij daartoe bezigen, zijn het uitzetten van schildwachten of vedetten en het uitzenden van kleine patrouilles.

Het is altijd verkieslijk, dat de veldwacht uit kavallerie besta, tenzij het terrein of gebrek aan ligte kavallerie zulks onmogelijk make. Neemt men zijne toevlugt tot infanterie, dan voegt men aan de veldwachten gaarne eenige kavalleristen toe, om voor de ordonnance- en patrouille-dienst gebruikt te worden. De sterkte van eene veldwacht zal afhangen van het aantal schildwachten of vedetten, dat zij moet uitstellen, en van den meerderen of minderen weêrstand, dien zij bij eenen vijandelijken aanval moet bieden. In den regel zijn echter de veldwachten meer tot waarneming dan tot verdediging bestemd; zij trekken doorgaans bij eenen ernstigen aanval des vijands op de ondersteunings-posten terug. Gewoonlijk wordt eene sectie en zeer zelden eene kompagnie infanterie van ongeveer 150 man voor eene veldwacht genomen, of wel een half of een geheel peloton kavallerie.

§ 262. De kommandant der veldwacht ontvangt van den kommandant van het voorposten-detachement zijne instructiën, en somtijds het parool en contresigne. Daarna houdt hij inspectie over zijne manschappen. Gedurende den marsch naar zijne bestemming neemt hij de noodige veiligheids-maatregelen; hij vestigt zijne aandacht op de wegen, die hij voor zijnen terugtogt zal kunnen nemen, en op het terrein waarop hij zich, zoo het noodig is, het best zal kunnen verdedigen; voorts deelt hij zijne opmerkingen in dit opzigt aan zijne ondergeschikten mede.

§ 263. Zoodra de veldwacht op hare bestemming is aangekomen, zendt zij kleine patrouilles uit, om in de rigting des vijands het terrein te doorzoeken, de standplaats der nevenveldwachten op te sporen, en op gunstige plaatsen voorloopig schildwachten of vedetten te stellen. De kommandant der veldwacht

gaat vervolgens met een gedeelte zijner onderofficieren en soldaten vooruit, om zelf het terrein te verkennen, en zijne schildwachten of vedetten te plaatsen, aan elk van wie hij een nummer geeft. Daarna plaatst hij zijne veldwacht en den examineertroep, deelt aan zijne ondergeschikten de noodige instructiën mede, en maakt een schriftelijk rapport aan den kommandant van het voorposten-detachement. Het zal steeds wenschelijk zijn, dat dit rapport van eene terreinschets vergezeld ga, waarop de plaatsing der veldwacht en posten is aangewezen.

§ 264. Als aan den kommandant der veldwacht niet is gelast, met zijne veldwacht een bepaald punt, bijv. eenen weg, een dorp of eene brug te bezetten, dan zal hij zelf de plaats voor zijne wacht bepalen, daarbij in acht nemende, dat zij zoo veel mogelijk achter het midden der postenketen staat, doch door struiken of terreingolvingen gedekt is, opdat de vijand hare stelling, sterkte en zamenstelling niet kunne ontwaren.

Indien nu de veldwacht hare postenketen, en door middel van deze het voorliggend terrein kan overzien, indien zij niet door terrein-hindernissen gescheiden is van hare postenketen, noch van het soutien of voorposten-detachement, en indien zij ook met hare nevenwachten, door hare uiterste schildwachten of vedetten en door patrouilles, in behoorlijke gemeenschap is, — dan is de wacht goed geplaatst.

Geen veldwacht mag in de nabijheid van bedekt terrein geplaatst worden, waardoor de vijand haar ongezien zou kunnen naderen. Als eene infanterie-veldwacht op de vlakte is geplaatst, dan moet zij zich eenige dekking verschaffen, hetzij door eene ligte aarden borstwering, of door een paar omgehouwen boomen. Bij bosschen staan de veldwachten in den boschrand, indien ten minste het terrein, vóór het bosch gelegen, toelaat de schildwachten buiten het bosch bedekt te plaatsen. Bij eene rivier worden zij gewoonlijk nabij de overgangs-punten, bruggen, pontveren of waadbare plaatsen gesteld. Zoo de veldwacht achter een defilé, bijv. eenen hollen weg of eene brug is opgesteld, ten einde den vijand althans tijdelijk het doortrekken van dit defilé te beletten, dan zal zij het door eene versperring kunnen afsluiten.

§ 265. Zoodra het donker is geworden, verplaatst men de veldwacht, en wel elken avond op eene andere plaats; doch men laat de wachtvuren branden, om aldus den vijand te misleiden,

indien hij het voornemen had de veldwachten te overvallen. Ook wordt de veldwacht 'snachts digter bij het punt gebragt, dat zij verdedigen moet, en waarvan zij bij dag iets meer verwijderd mag zijn.

§ 266. Mogt de voor de veldwacht bestemde plaats reeds door den vijand bezet zijn, dan zal haar kommandant daarvan onmiddellijk rapport zenden, nadere orders vragen, doch inmiddels den vijand blijven waarnemen.

§ 267. Kavallerie-veldwachten worden gewoonlijk op de vlakte geplaatst, waar zij zich achter het midden van hare vedetten opstellen. Zij mogen nimmer nabij bedekte terreinen staan, en geen naauwe defilés, als smalle bruggen of dijken, achter zich hebben, of deze moeten door infanterie bezet zijn. Zij behooren drinkwater voor de paarden in de nabijheid der veldwacht te hebben.

§ 268. Als de veldwacht des nachts op hare standplaats aankomt, dan blijft zij in de nabijheid van den terugtogts-weg onder de wapens; de wachtkommandant zendt kleine patrouilles tot op 1500 pas naar de zijde des vijands, die onderling in verbinding eene postenketen moeten vormen. Daarna begeeft hij zelf zich met eene patrouille van post tot post, om hunne stelling te onderzoeken, en zoo noodig te verbeteren; plaatst vervolgens eenige tusschenposten, en laat een gedeelte van zijne veldwacht rust genieten, terwijl het overige onder de wapens blijft, totdat dit op zijne beurt afgelost wordt. Hier mag geen vuur aangemaakt, en moet de uiterste stilte in acht genomen worden. De officieren en onderofficieren behooren hierbij een goed voorbeeld van waakzaamheid te geven, hetwelk trouwens overal bij het verrigten der veiligheidsdienst vereischt wordt.

§ 269. Als eene veldwacht afgelost wordt, hetgeen gewoonlijk tegen het aanbreken van den dag geschiedt, dan begeven zich de beide wachtkommandanten, met de noodige manschappen voor de aflossing, naar de postenketen om de nachtposten in te trekken, en de dagposten af te lossen. Het is echter aan te raden, dat de beide wachtkommandanten, vóórdat deze aflossing plaats heeft, het terrein naar de zijde des vijands tot op eenigen afstand verkennen, en daarbij de manschappen, voor de aflossing bestemd, medenemen. De kommandant der afkomende wacht geeft aan zijnen opvolger de noodige inlichtingen omtrent de

plaatsing, sterkte en zamenstelling der vijandelijke voorposten; omtrent de rigting, waarin hunne patrouilles worden uitgezonden; omtrent de namen der bewoonde oorden, wegen en andere terreinvoorwerpen, in den gezigtskring gelegen; omtrent de plaatsing der nevenposten en de derwaarts voerende wegen; eindelijk omtrent het aantal, het doel, de marschrigting en de sterkte der uit te zenden patrouilles. De kommandant der oude wacht zal meestal gedurende zijnen wachttijd wel gelegenheid gehad hebben, om die inlichtingen op te teekenen, ten einde ze schriftelijk aan zijnen opvolger over te geven, hetwelk altijd verkieslijk is. Bovendien is het wenschelijk, dat hij daarbij tevens eene duidelijke schets van het terrein aan zijnen opvolger overgeve, waardoor al die inlichtingen veel in duidelijkheid winnen.

Indien zich nu geene kenteekenen voordoen, dat de vijand eenige onderneming in den zin heeft, in welk geval de oude wacht bij de nieuwe blijft en het bevel aan den oudsten officier is opgedragen, dan zal de eerste afmarscheren. De kommandant der nieuwe wacht kan, indien hij het noodzakelijk oordeelt, eenige verandering in de veiligheidsdienst brengen; doch hij moet hiervan onverwijld rapport zenden.

§ 270. De *schildwachten* en *vedetten* kan men in drie soorten onderscheiden, namelijk: de *uiterste posten*, in de eigenlijke waarnemings-linie geplaatst, de *tusschenposten*, die de waarnemingen der uiterste posten aan de veldwacht mededeelen, zoo deze door de veldwacht niet gezien kunnen worden, en de *examineertroep*, bestemd om alles, wat in de postenketen voorvalt, te onderzoeken.

De uiterste posten zijn de belangrijkste, waarvoor derhalve de meest ervaren soldaten genomen worden. Op de gewigtigste punten plaatst men steeds dubbele schildwachten of vedetten, waartoe een jong met een oud soldaat vereenigd kan worden. De tusschenposten kunnen door minder ervaren soldaten worden bezet; doch voor den examineertroep moeten de schranderste worden uitgekozen, onder bevel van een sergeant of korporaal.

§ 271. Het uitzetten der schildwachten en vedetten is voor den wachtkommandant eene zeer belangrijke taak, waarvan grootendeels de veiligheid van zijnen post afhangt. Hij moet daarbij als algemeene regel in het oog houden, dat weinig schildwachten en vedetten, maar veel kleine, doch goede sluippatrouilles meer veiligheid opleveren dan een groot aantal schildwachten, wier dienst zeer

vermoeijend en onaangenaam is, en de manschappen noodeloos afmat.

Het ware midden te vinden tusschen *te veel* en *te weinig* is geen gemakkelijke taak, zegt von Brandt in zijnen *Kleinen Oorlog*. Meestal vervalt men echter in *te veel*, en hoe het *niet* moet geschieden, kan men veelal bij de velddienst-oefeningen der manschappen zien.

De voorschriften der velddienst verlangen, dat de schildwachten of vedetten der postenketen vóór het front der veldwacht zoodanig gesteld worden, dat zij met de schildwachten der nevenveldwachten in verband staan, en de vleugel-veldwachten op hare buitenste flanken eveneens daardoor gedekt worden. Zij behooren daarbij zoo geplaatst te wezen, dat zij *zoo min mogelijk* door den vijand gezien worden, en *zoo veel mogelijk* van hem waarnemen kunnen; dat zij *zoo nabij* elkander staan, dat niemand ongemerkt tusschen hen kan doorsluipen, en *zoo ver* van elkander verwijderd, als het terrein bij de inachtneming van dit vereischte toelaat; dat zij elkander onderling, en tevens de veldwacht kunnen zien, en waar dit niet kan, moet men, door achter hen te plaatsen tusschenposten, daarin voorzien. Hun onderlinge afstand zal van den toestand des terreins afhangen, en hun afstand van de veldwacht zal zich uit den regel laten afleiden, dat de veldwacht nog den tijd moet hebben om onder de wapens te komen, als de schildwacht de nadering des vijands aankondigt. Voorts moeten de schildwachten zoodanig geplaatst worden, dat zij met de veldwacht vrijë gemeenschap hebben, en door den vijand niet ligtelijk van haar afgesneden kunnen worden; zij moeten bij dag nimmer in de nabijheid van bedekt terrein, als boschjes of korenvelden geplaatst worden, waardoor de vijand hen ongemerkt zou kunnen naderen en opligten.

In al deze voorschriften zal echter, ten minste bij dag, eene groote wijziging plaats hebben, als in de nabijheid van de wacht eenig hoog punt gelegen is, bijv. een molen, huis, boom of toren, van waar men een ruim uitzigt heeft. Men zal alsdan, door op dat voorwerp een dubbelen schildwacht te plaatsen, het geheele terrein vóór de veldwacht kunnen overzien, en aldus met deze en den schildwacht vóór het geweer voldoende posten uitgesteld hebben. Zoo echter deze terreinvoorwerpen ontbreken, dan zal men de hoofdwegen, waar langs de vijand kan naderen, met dub-

bele, en de minder belangrijke met enkele schildwachten of vedetten bewaken. Als op eenigen afstand vóór de postenketen eene hoogte mogt gelegen zijn, die wegens te verren afstand niet in de postenketen is getrokken, dan zal men op die hoogte een paar vedetten, zoo er kavallerie bij de veldwacht is, kunnen plaatsen, of anders zal men er eenen kleinen waarnemingspost van een korporaal met twee man kunnen stellen, die om de 4 uur afgelost wordt. Zoodra het donker wordt, zal deze post bij de veldwacht inrukken. De aflossing der schildwachten geschiedt om de twee uur.

§ 272. Bij nacht en bij mistig weder wordt gewoonlijk de voorpostenketen versterkt. Het is een vaste regel, om bij het vallen van den avond de geheele waarnemings-linie meer zamenhangend te maken, opdat er niets ongemerkt kunne doorsluipen; daarom wordt, zoodra het donker is geworden, de postenketen meer teruggetrokken, hetgeen vooral met jonge soldaten noodzakelijk zal zijn. In sommige omstandigheden worden echter de posten meer vooruitgeschoven. Zoo zal bijv. eene voorpostenketen, die achter eene niet breede rivier is geplaatst, zoodra het donker wordt, zich digt aan den oever opstellen; een schildwacht, die over dag eene brug of ander smal defilé op eenigen afstand heeft waargenomen, zal zich des nachts bij die brug moeten plaatsen, of zoo hij bij dag over de brug geplaatst was, moet hij des nachts zich aan deze zijde stellen, en soms de dekplanken van de brug afnemen. Schildwachten, die des nachts op hoogten staan, plaatsen zich, als het donker wordt, dezerzijds aan den voet der hoogte. Voor het overige moeten de schildwachten, die bij dag achter boschjes, heggen of muren bedekt geplaatst waren, 's avonds als het donker is op het open veld worden geplaatst, om beter te kunnen luisteren, en hierom moeten zij nimmer bij geraasmakende voorwerpen, als watermolens, op post staan. Indien vóór de postenketen defilés zijn gelegen, welke te ver van de postenketen verwijderd zijn, om ze daarin te trekken, dan zal men als het donker is, in hare nabijheid eenen post van een korporaal met een paar man in hinderlaag kunnen leggen, die, bij de nadering van sterke vijandelijke afdeelingen, de veldwacht waarschuwt door te vuren, maar van kleine vijandelijke detachementen rapport maakt, en hen blijft waarnemen. Zij worden des winters om de 2 à 4 uur, doch des zomers dikwerf in het

geheel niet afgelost. De aflossing van de overige schildwachten geschiedt des nachts om het uur.

§ 273. Eene der gewigtigste bezigheden van den wachtkommandant is, zijne schildwachten en vedetten met hunne pligten bekend te maken, vooral als hij weinig ervaren soldaten aan de veldwacht heeft. Alvorens zij op post komen, moet hij zelf hun de consignes geven, en hun aanwijzen waar de vijand staat, waar de nevenposten geplaatst zijn, en welke wegen en terreinpunten zij bijzonder moeten gadeslaan; hij moet hun de namen van de omliggende dorpen, gehuchten en andere terreinvoorwerpen mededeelen, opdat zij, van hetgeen zij daaromtrent waarnemen, behoorlijk rapport kunnen maken. De korporaals van aflossing moeten verder zorgen, dat de consignes goed worden overgegeven, en de wachtkommandant moet zich hiervan dikwerf overtuigen. De kommandant der veldwacht moet verder een herkenningsteeken bepalen, waardoor men de manschappen van de veldwacht, die bij de nadering tot de schildwachten op eenigen afstand dit teeken geven, herkennen kan; dit teeken kan in een slag tegen het geweer, het afnemen van den schacot, of iets dergelijks bestaan. Ook moet hij met de schildwachten en vedetten afspreken, door welke teekens zij aan de veldwacht sommige waargenomen verschijnselen mededeelen. Bij de infanterie kan dit in eene bepaalde handgreep met het geweer bestaan; bij de kavallerie in het rijden van kleine volten. Als bijv. de schildwacht op verren afstand den vijand ziet, dan zal hij dit door het afzetten en weder schouderen van zijn geweer kenbaar kunnen maken, en naar mate het gevaar grooter is, die handgreep sneller achtereen doen. De vedet zal, door sneller in de volte te rijden, de grootte van dat gevaar kunnen aankondigen. Om niet te veel van het geheugen der schildwachten te vergen, is het echter zaak, die teekens niet al te zeer voor elk geval te vermenigvuldigen, en liever een sein af te spreken, waarmede zij den examineertroep tot zich roepen. Bij de dubbele posten geschieden de rapporten mondeling door één man van den post, en als het gevaar groot is, bijv. bij eene verrassing, zullen alle posten vuren.

§ 274. De algemeene gedragsregels der uiterste schildwachten of vedetten zijn kortelijk de volgende: *bij dag* moet elke schildwacht of vedet van alle buitengewone verschijnselen, die hij ziet of hoort, als vijandelijke troepen, veel stof, 't flikkeren van geweren,

schieten, hondengeblaf, aan de veldwacht rapport maken, en inzonderheid de nadering des vijands ten spoedigste mededeelen. Tegen een ieder, die zijnen post nadert, en op de herhaalde waarschuwing niet halt maakt, moet hij zijne wapens gebruiken. Alle personen, die zonder schijnbare vijandelijke oogmerken van den kant des vijands komen, laat hij halt maken, om hen te ondervragen; enkele ongewapende personen kan hij naar de veldwacht zenden; ook laat hij de patrouilles, die van de veldwacht uitgezonden worden, doorgaan, zoo zij hem bekend zijn. Al wat verder vóór de postenketen komt, parlementairen, reizigers enz. laat hij halt en regts-om-keert maken, totdat er nadere bevelen van de veldwacht komen. Deserteurs moeten hunne wapens afleggen, en zich op eenigen afstand daarvan verwijderen. Naar des vijands zijde laten de posten niemand door, zonder vergunning van den wachtkommandant. Staan de schildwachten in de nabijheid van vijandelijke posten, dan mogen zij niet met hen spreken, hen beschimpen, of op hen vuren. Zoo de schildwachten of de vedetten den vijand vroegtijdig zien naderen, dan ontvangen zij order hoedanig te handelen; maar bij eenen onverwachten aanval vuren zij, en trekken tiraillerende terug.

Bij nacht moeten de schildwachten hunne waakzaamheid verdubbelen; het gehoor moet dan het gezigt vervangen, en de diepste stilte door allen in acht genomen worden. Zij moeten bijzonder hunne aandacht vestigen op alles, wat in de verte gehoord wordt en troepenbewegingen aanduidt. Zoo zij nabij den vijand staan, moeten zij luisteren naar zijn krijgsgeroep en letten op het branden en onderhouden van zijne wachtvuren, om daaruit de veranderingen in de vijandelijke postenketen en andere voornemens te ontraadselen. Van de dubbele schildwachten moet van tijd tot tijd en om beurten één man tot op 30 à 40 pas vooruitgaan om te luisteren, en van alles wat men verneemt, hoe geringschijnend ook, moet aan de veldwacht rapport gemaakt worden. Bespeurt een schildwacht in zijne nabijheid eenige bewegingen, of hoort hij eenig gedruisch, dan moet hij de oorzaak trachten te ontdekken, door omzigtig derwaarts te gaan. Zoo hij personen waarneemt, laat hij hen halt maken, om zich te overtuigen of het vriend of vijand is.

Zonder bijzondere vergunning laten de posten niemand door, dan de patrouilles en de aflossingen van de veldwacht. Als de

schildwachten des nachts wat ver van elkander staan, en ook bij dag bij mistig weder, zal men de dubbele posten eene soort van gestadige patrouille kunnen laten doen; terwijl één der manschappen op den post blijft, gaat namelijk de andere naar den nevenpost, die hem eveneens te gemoet gaat, en daarna terugkeert; daarna gaat de schildwacht op dezelfde wijze naar den anderen nevenpost. Zoodra zij 's nachts den vijand ontwaren, wordt er dadelijk gevuurd, maar tevens waargenomen, of de vijand terugkeert, of tot de veldwacht blijft naderen. In het laatste geval wordt gehandeld als bij dag.

§ 275. De *tusschenposten* moeten, even als de schildwacht vóór het geweer, op de signalen der buitenste posten achtgeven, en deze aan de veldwacht kenbaar maken. Des nachts moeten zij aandachtig luisteren, en op alles letten, wat er buitengewoons voorvalt; zij waken mede voor de veiligheid van de veldwacht.

§ 276. De *examineertroep* bestaat gewoonlijk uit een schrander onderofficier of korporaal met 4 soldaten. Hij wordt in de nabijheid van de veldwacht geplaatst, zoodanig dat hij over dag de postenketen kan overzien, en des nachts het schot en alles wat daar buitengewoons mogt plaats hebben, kan hooren. Van alles wat in de postenketen voorvalt, maakt hij dadelijk rapport aan den veldwacht-kommandant, die hem dan gelast, het voorgevallene te onderzoeken. Hij ondervraagt alle door de schildwachten aangehouden personen en patrouilles. Zoo die dienst zeer vermoeijend is, wordt de examineertroep nu en dan afgelost, door manschappen, voor de patrouille-dienst bestemd.

§ 277. De taak der *veldwacht-patrouilles* is: de nadering des vijands te ontdekken, het doorsluipen van de postenketen moeijelijk te maken, de stelling der vijandelijke voorposten heimelijk te bespieden, berigten nopens het voornemen van den vijand in te winnen, en de schildwachten en vedetten waakzaam te houden. Men heeft die patrouilles *visiteer-*, *verkennings-* en *sluippatrouilles* genoemd, omdat deze benamingen haren werkkring aanduiden; daarenboven heeft het gebruik die benamingen gewettigd.

§ 278. De *visiteer-patrouilles* moeten de schildwachten waakzaam houden; zij gaan daartoe tusschen den tijd der aflossing, vooral des nachts en bij mistig weêr, langs de postenketen tot

aan die der nevenstaande veldwachten; zij overtuigen zich, dat de consignes goed worden nagekomen, en zoo een schildwacht op zijnen post vermist wordt, maken zij daarvan dadelijk rapport, terwijl intusschen een man van de patrouille zoo lang op dien post blijft, totdat hij afgelost wordt. De patrouille bestaat gewoonlijk uit een korporaal met 2 à 3 man, en bij zwakke veldwachten wordt deze dienst door de aflossing verrigt.

§ 279. De *verkennings-patrouilles* worden uitgezonden om berigten van den vijand in te winnen. Des morgens vóór het aanbreken van den dag doen zij de veldontdekking. Na hare terugkomst worden de dagposten uitgezet. Hare sterkte regelt zich naar de sterkte der veldwacht, het terrein, en de meerdere of mindere moeijelijkheden der uitvoering. Zij zijn zelden sterker dan een onderofficier en 8 man. De infanterie-patrouilles verwijderen zich niet verder dan een half uur, kavallerie-patrouilles tot op een uur afstands van de postenketen. Patrouilles, die op verderen afstand worden uitgezonden, behooren sterker te zijn en worden gewoonlijk door de voorposten-detachementen gegeven.

§ 280. Als de postenketen des vijands nabij staat, zal men dikwerf door een paar schrandere en koene soldaten, die men onder de benaming van *sluippatrouille* uitzendt, vollediger berigten van den vijand kunnen bekomen, dan door sterke patrouilles. Deze soldaten nemen niets mede dan hunne wapens, vermijden de wegen, en sluipen nabij en soms door de vijandelijke postenketen heen, om te zien wat daar omgaat. Bij mistig weêr en ook des nachts zijn zij zeer noodzakelijk om de veldwacht te beveiligen.

§ 281. Elke veldwacht moet steeds gereed zijn, om op het eerste alarm strijdvaardig te wezen; *bij dag* is het daartoe gewoonlijk voldoende, dat de manschappen aan de wacht bijeen blijven, en de wapens bij zich hebben. Men zal hen beurtsgewijze laten slapen, en door eenige schuurdeuren of een rieten afdak tegen wind en regen beschutten. De paarden der kavallerie moeten gezadeld en opgestangd blijven; wanneer er echter geen regtstreeksch gevaar is, kan men beurtelings laten afzadelen om de ruggen te verfrisschen. Meesttijds zal men kunnen vergunnen, dat er vuur wordt gemaakt, doch men zorge om het zoo bedekt mogelijk te laten aanleggen. De medegenomen vivres worden aan de wacht gereed gemaakt, of het eten wordt door

manschappen van het soutien of het voorposten-detachement aan de veldwacht gebragt. De koffij, die bij het Fransche leger te velde verstrekt wordt, zal voor de veldwacht een geschikte drank zijn. De paarden worden bij gedeelten gevoederd en gedrenkt.

Des nachts moet alles waakzaam zijn; doch na voorafgegane sterke vermoeijenissen, en als de vijand niet al te nabij is, zal men de manschappen beurtsgewijze eenige rust kunnen vergunnen. In gevaarlijke toestanden echter moeten de troepen onder de wapens, en de kavallerie opgezeten blijven; terwijl men gestadig kleine sluippatrouilles naar den kant des vijands uitzendt, worden er in de flanken en in den rug eenige luisterposten op ongeveer 100 pas van de veldwacht geplaatst. Valt er des nachts een schot bij de voorposten, of ontstaat er eenig alarm, dan schaart zich alles ten spoedigste in rij en gelid, terwijl eene patrouille de oorzaak van het voorgevallene onderzoekt.

Deserteert 's nachts een man van de veldwacht, dan behoort het herkenningsteeken en contresigne veranderd, aan de beide nevenwachten daarvan kennis gegeven, en rapport aan het voorposten-detachement gemaakt te worden. Voor het overige zal eene angstige bezorgdheid van den wachtkommandant evenmin aanbevelenswaardig zijn, als eene groote zorgeloosheid; door het eerste zou hij zijne troepen noodeloos afmatten, zonder dat daardoor de veiligheid vermeerderd wordt, en door het laatste zou hij gevaar loopen van overvallen te worden. Het gevaarlijkste oogenblik voor de veldwacht is het aanbreken van den dag, omdat de manschappen, door de nachtdienst afgemat, dan het minst waakzaam zijn. Daarom moet nu, van de veldwacht tot het gros der voorhoede, alles onder de wapens zijn en blijven, totdat de veldontdekkingen ingerukt zijn, de dag goed is aangebroken, en alle ingekomen rapporten en berigten eensluidend behelzen, dat alles rustig is.

§ 282. Als bij dag een vijandelijke aanval op de veldwacht geschiedt, die alleen eene verkenning of alarmering ten doel heeft, moet de veldwacht stand houden, en den vijand afweren. Zoo die aanval door sterke overmagt geschiedt, dan trekt de veldwacht vechtende, maar nimmer in overijling, terug. Hare schildwachten, door eenige manschappen versterkt, vormen eene tirailleur-linie, en de overige dienen als soutien. De terugtogt geschiedt

langs eenen omweg op het soutien of op het voorposten-detachement, ten einde daardoor den vijand te misleiden, en den achterstaanden troepen tijd te geven om zich te verdedigen.

Als eene infanterie-veldwacht, door vijandelijke kavallerie aangevallen, over eene vlakte moet terugtrekken, dan zal zij dien terugtogt gesloten moeten uitvoeren.

§ 283. Des nachts mogen de veldwachten bij eenen vijandelijken aanval hare standplaatsen niet verlaten, vóórdat zij het oogmerk en de sterkte des vijands kennen. Dit zal wel is waar in de duisternis moeijelijk zijn, doch daarentegen kan de veldwacht, die het terrein kent, veel wagen. Een moedig en vastberaden gedrag van den wachtkommandant zal hierbij alles afdoen. Terwijl bij dag een bedaard en goed gerigt tirailleur-vuur het beste verdedigings-middel van de veldwacht is, zal des nachts een stoute bajonet-aanval den vijand behoedzaam maken, en hem noodzaken slechts langzaam voort te rukken, waardoor het doel, tijdwinnen, bereikt wordt.

Als eene veldwacht overvallen of afgesneden is geworden, dan moet zij zich verspreid eenen uitweg zoeken, minder om voor hare eigen redding te zorgen, dan om althans door enkele geredde manschappen het berigt der vijandelijke nadering te doen te regt komen; de veldwacht kan zich ook in gesloten orde en met drieste stoutheid vereenigd op den vijand werpen, om er zich door te slaan.

§ 284. De kommandant van het soutien moet, bij eenen ernstigen aanval des vijands, zijne stelling zoo lang verdedigen, totdat hij den stelligen last ontvangt om op het voorposten-detachement terug te trekken. Wanneer evenwel de vijand met eene geringe magt de voorposten wil alarmeren en de veldwachten terugdrijven, dan moet hij zijne veldwachten ondersteunen en den vijand terugwerpen. Wordt een neven-soutien aangevallen, dan zal de kommandant, zonder daardoor zijnen post in gevaar te brengen, een detachement derwaarts afzenden, om den vijand in de flank te vallen.

§ 285. De kommandant van het voorposten-detachement zal, bij eenen ernstigen aanval des vijands, als zijne soutiens goede verdedigings-stellingen ingenomen hebben, deze met een gedeelte van zijne magt ter hulp komen, of wel hij trekt die posten bij zich aan, om met hen vereenigd zijne stelling te verdedigen.

Daar de voorposten-detachementen gewoonlijk een terreinvoorwerp, bijv. een dorp, eene pachthoeve, een boschje bezet hebben, zoo zal de verdediging daarvan op dezelfde wijze geschieden als in de toegepaste taktiek is gezegd. Zij moeten die verdediging ten minste zoo lang voortzetten, totdat het gros der voorhoede slagvaardig is, en alle veldwachten ingerukt zijn; maar zij mogen ook niet te lang stand houden, daar zij dan ligtelijk afgesneden zouden kunnen worden.

Het werkje *der Feldwach-Kommandant*, van Bernhard von Baumann, bevat belangrijke voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis over dit onderwerp.

DE VOORPOSTENDIENST VOOR INGESLOTEN VESTINGEN.

§ 286. Als eene vijandelijke vesting wordt ingesloten, dan zijn, even als te velde, bijzondere afdeelingen met de voorpostendienst belast, en het hoofdkorps betrekt op twee of meer plaatsen een kamp of bivouac, of is digt bijeen gekantonneerd.

De taak der voorposten vóór eene vesting is aan de eene zijde gemakkelijker, doch aan den anderen kant moeijelijker dan te velde. Gemakkelijker, omdat men bepaald weet waar de vijand is, zoodat de schildwachten en vedetten hunne aandacht enkel op de vesting behoeven te rigten; moeijelijker, omdat de voorposten elk oogenblik aangevallen kunnen worden, vooral des nachts, waarbij de aanvaller aanvankelijk steeds de overmagt zal hebben, en in het geschut der vesting eenen goeden steun bezit. Daarom behooren de voorposten vóór eene vesting zelfstandiger te zijn zamengesteld, en zij moeten van de veldverschansing een goed gebruik weten te maken. De voorposten worden hier op eene andere wijze dan te velde uitgesteld.

Hier gaat men uit van de vesting, en men plaatst eerst de schildwachten, daarna de veldwachten en eindelijk de soutiens en voorposten-detachementen. Te velde waar men van het eigen leger uitgaat, en dikwerf in het onzekere verkeert waar de vijand zich bevindt, worden eerst de voorposten-detachementen en soutiens, daarna de veldwachten en eindelijk de schildwachten geplaatst. Ook de vorm der postenketen heeft hier eene andere gedaante dan te velde. Dáár vormt die keten eene regte lijn met teruggetrokken vleugels, of eenen boog met de bolle zijde

naar den vijand gewend. Hier wordt de vesting als het middenpunt eens cirkels beschouwd, en de postenketen vormt eenen boog, met de holle zijde naar de vesting gewend.

§ 287. De schildwachten en vedetten worden rondom de vesting uitgesteld, zoodat er niemand onbemerkt in of uit kan komen, doch daarom moet de postenketen des nachts versterkt en digter bij de vesting geplaatst worden. Op welken afstand de schildwachten en vedetten over dag van de vesting verwijderd moeten blijven, dit zal van het omliggend terrein afhangen; hoe digter hoe beter, want hoe kleiner de cirkel van insluiting is, des te minder troepen heeft men daarvoor noodig en des te scherper wordt de vesting bewaakt. Zoo er geen dekkend terrein is, zal men echter de vedetten niet digter dan 800 en de schildwachten niet digter dan 600 pas bij het glacis mogen plaatsen, om niet te veel blootgesteld te zijn aan de schoten der scherpschutters uit de vesting. De schildwachten zullen zich des nachts meer nabij kunnen ingraven; doch dan moeten zij ook den geheelen dag in die kuilen blijven, en kunnen alleen des nachts afgelost worden.

De plaatsing der veldwachten zal mede van het terrein afhangen; naar mate zij digter bij de vesting staan, moeten zij meer soutiens hebben. Als de veldwachten des nachts nader bij de vesting geplaatst worden, dan zullen meesttijds hare vorige plaatsen door de soutiens ingenomen worden.

De voorposten-detachementen plaatst men daar, waar onderscheiden wegen uit de vesting zich vereenigen: achter defilés, in dorpen of andere terreinvoorwerpen, doch liefst niet verder dan 1500 à 1800 pas van de vesting, en zoodanig, dat ieder detachement een bepaald gedeelte van deze kan gadeslaan.

Al deze verschillende deelen der voorposten moeten hier van de veldverschansing gebruik maken.

§ 288. De verpligtingen der schildwachten en vedetten zijn hier dezelfde als te velde, doch zij moeten bijzonder hunne aandacht wijden aan al hetgeen in de vesting voorvalt, als: troepenbeweging, wapengedruisch, seinen en telegrapheringen, werkzaamheden aan sommige deelen der vesting- of mijnwerken, die door kloppen aangeduid worden, het ontruimen of bezetten van enkele buitenwerken, veranderingen, die in de garnizoensdienst plaats hebben. Als de vijand met zwakke troepen eenen uitval

doet, dan rukken de ondersteunings-troepen hem te gemoet, en werpen hem weder in de vesting, of trachten hem daarvan af te snijden. Zoo echter de vijand met eene sterke magt aanvalt, dan moeten de veldwachten vechtende, doch niet regtstreeks, op het soutien of voorposten-detachement terugtrekken. Daar deze altijd goed verschanst zullen zijn, kunnen zij den vijand tegenhouden, totdat er versterking aankomt, die altijd tegen de vijandelijke flanken zal oprukken. Wordt de vijand teruggeslagen, dan zal men, terwijl zijne eigen troepen de werking van het geschut der vesting belemmeren, hem krachtig kunnen vervolgen. De niet aangevallen posten blijven staan. Mogt de vijand des nachts eenen uitval doen, dan moet men hem met de bajonet terugwerpen. Indien de vijandelijke vesting ontzet kan worden, zal men het terrein naar de zijde vanwaar dat ontzet kan opdagen, moeten verschansen, en handelen zoo als het Fransche leger zulks onder die omstandigheden vóór *Sebastopol* gedaan heeft.

DE VOORPOSTENDIENST DER KANTONNEMENTEN.

§ 289. De voorpostendienst bij kantonnerende troepen wijkt in zoo ver van de vorige af, dat zij minder schildwachten en vedetten, en meer kleine posten, detachementen en verkenningen vordert.

Daar een gekantonneerd leger veel meer tijd noodig heeft om slagvaardig te zijn, dan een leger dat in een bivouac vereenigd is, zoo zal men hier de nadering des vijands vroegtijdig moeten weten, en de voorposten moeten derhalve in staat zijn den vijand langen tijd weêrstand te bieden.

Als de kantonnementen door eene groote terrein-afscheiding, bijv. eene rivier, eene bergketen of een moeras gedekt zijn, en de voorhoede daardoor van den vijand gescheiden is, dan zal de taak der voorposten niet moeijelijk wezen. Op de enkele overgangspunten van de terrein-afscheiding plaatst men sterke voorposten-detachementen, die door veldwachten en patrouilles het vóór- en zijdwaarts gelegen terrein bewaken, terwijl het gros der voorhoede, in de naastbij gelegen kantonnementen onder dak gebragt, steeds gereed moet zijn om op het eerste signaal de bedreigde punten ter hulp te snellen. Inmiddels moeten dan de

gekantonneerde troepen van het leger de meer achterwaarts gelegen verzamelplaats bereiken.

Zoodanige gunstig gedekte kantonnementen komen echter zelden voor, en men zal dikwerf meer op goede veiligheids-maatregelen moeten rekenen dan op zulke terreinvoordeelen. Tot die maatregelen behoort in de eerste plaats eene goed georganiseerde veiligheids- en waarnemingsdienst, welke door ligte kavallerie uitgevoerd moet worden; het is vooral bij deze dienst, dat dit wapen volstrekt onontbeerlijk is.

Vóór langs de geheele linie der kantonnementen, voor zoo verre zij niet door eene terrein-afscheiding van den vijand gescheiden zijn, worden op onderscheiden goed gekozen punten detachementen ligte kavallerie geplaatst. Deze detachementen maken de eerste veiligheids-linie uit. Hoe ver die detachementen van de kantonnementen geplaatst worden, en hoe sterk zij behooren te zijn, dit zal zoodanig van het terrein afhangen, dat het korps, tot hunne ondersteuning bestemd, genoeg tijd hebbe om hen bij te staan. Op heuvels, bergen, en op alle wegen, zelfs in de nabijheid der vijandelijke kantonnementen, worden waarnemingsposten geplaatst, die weder kleine posten vóór zich uit hebben staan, waarvan afgestegen ruiters, op torens, molens en andere uitstekende punten gesteld, waarnemingen doen. Meer achterwaarts worden een paar eskadrons gereed gehouden om deze detachementen, als zij geworpen mogten worden, op te nemen. Deze geheele voorposten-linie staat onder de leiding van een bekwaam en daarvoor geschikt officier. Het aantal van deze ruiters zal, bij een goed gebruik van het terrein, veel minder behoeven te zijn dan het aanvankelijk wel schijnt. Deze eerste linie toch behoeft geen zamenhangend geheel te vormen; het zal voldoende zijn indien hare deelen zoo veel verband met elkander hebben, dat geen vijandelijke troepen tusschen hen kunnen doorsluipen. Bij die eerste linie zal een telegraaph, die met de achter gelegen kantonnementen in verbinding staat, hoogst nuttig wezen.

§ 290. De tweede linie bestaat uit infanterie, ligte kavallerie en eenig geschut. Deze troepen, die onder bevel staan van den kommandant der voorhoede, zijn in groote dorpen, achter de eerste linie gelegen, onder dak gebragt, waar zij nogtans dezelfde veiligheidsdienst moeten verrigten, alsof zij op de voorposten stonden. Naar gelang van de belangrijkheid en het verdedi-

gings-vermogen van het dorp is de bezetting talrijk, en uit één of meer wapens zamengesteld. Zijn die dorpen zoodanig gelegen, dat zij elkander ondersteunen, en wordt hier en daar nog eene terreinhindernis aangetroffen, welke men in de verdedigingslijn kan trekken, dan zal de tweede linie goed te verdedigen zijn. De belangrijkste punten worden bovendien versterkt, en sommige toegangen versperd.

§ 291. In alle overige kantonnementen moeten maatregelen worden getroffen, om de troepen zoo spoedig mogelijk op de algemeene verzamelplaats, gewoonlijk achter de kantonnementen gelegen, te doen aankomen; daartoe behoort vooral dat de verzamelplaatsen van de bataillons, regimenten, brigades en diviSiën allen zoodanig zijn gekozen, dat deze geen omwegen behoeven te maken, en er daardoor toch spoediger dan de vijand kunnen aankomen; dat men, zoo wel door telegraphering als door eene goed geregelde ordonnancedienst, zoo spoedig mogelijk van de nadering des vijands berigt krijgt, en dat de troepen in de kantonnementen steeds vereenigd blijven en des nachts in groote gebouwen huisvesten. In de kantonnementen zelve zal men, naar mate zij meer aan den aanval des vijands zijn blootgesteld, eene goede veiligheidsdienst invoeren. Daartoe moet de kommandant van het kantonnement het omliggend terrein verkennen, bijzonder op de wegen letten, die achter het kantonnement op zijnen terugtogt uitkomen, en op geschikte punten veldwachten plaatsen. Die veldwachten moeten het kantonnement in eenen cirkel omringen, en zich meer door sluippatrouilles dan door eene aaneengeschakelde postenketen bewaken. Vooral des nachts moeten deze sluippatrouilles onophoudelijk op de been zijn.

§ 292. Zoodra eene van de veldwachten den vijand ontdekt, zal zij signalen geven, hetzij door vuurpijlen, petarden, of op eene andere wijze. Het eerste signaal geeft de ontdekking des vijands te kennen, en het tweede de noodzakelijkheid dat zich alle detachementen en de gekantonneerde troepen onmiddellijk naar de verzamelplaats, achter het kantonnement gelegen, begeven. Daar men zich echter op deze seinen niet onvoorwaardelijk mag verlaten, worden er tevens met den meesten spoed en in alle rigtingen bereden ordonnancen uitgezonden. Indien de vijand blijft voortrukken, en de kommandant van een kantonnement geen last

heeft den vijand tegen te houden, wordt de terugtogt naar de algemeene verzamelplaats voortgezet. In kantonnementen, die het eerst aan eenen vijandelijken aanval zijn blootgesteld, moet de infanterie in zoogenaamde alarmhuizen vereenigd blijven, en gedurende den nacht met de wapens in de hand gereed staan. De kavallerie heeft hare paarden gezadeld en opgestangd, en de artillerie moet gedeeltelijk hare stukken aangespannen hebben. De manschappen dezer wapens moeten bij hunne paarden onder dak zijn; eenige infanterie wordt hun tot verdediging toegevoegd. In kleine kantonnementen zal men zich des noods verschansen en verdedigen. Bij grootere kantonnementen rukken de troepen bij dreigend gevaar uit de dorpen, en betrekken een bivouac. Overal blijven de officieren bij hunne troepen, des avonds worden steeds piketten naar de belangrijkste punten gezonden, en de inwoners ontvangen last om, bij het eerste alarm, licht aan de vensters te plaatsen. Al deze maatregelen moeten door goed aangevoerde kavallerie-patrouilles en door een uitmuntend spionnenstelsel worden ondersteund.

In den *Kleinen Oorlog* van von Brandt vindt men zeer belangrijke voorbeelden aangeteekend, welke op deze dienstverrigtingen betrekking hebben.

DE VOORPOSTENDIENST IN STAAT VAN BEWEGING.

§ 293. Deze dienst heeft zeer veel overeenkomst met die in staat van rust. Zij is in zeker opzigt gemakkelijker, omdat een marscherend leger spoediger slagvaardig kan zijn dan een leger, dat in staat van rust is; maar zij is daarentegen veel moeijelijker, omdat de marsch gewoonlijk over een onbekend terrein gaat, waar men niet alleen den aanrukkenden vijand, maar ook zijne hinderlagen heeft te vreezen, en door hem kan aangevallen worden op terreindeelen, die hem bijzonder gunstig zijn, of op tijdstippen, waarop de troepen door den marsch zijn afgemat. De voorhoede van een rustend leger daarentegen kent het terrein waarop zij zich bevindt; zij heeft zich gewoonlijk eene sterke stelling uitgekozen, welke zij gemakkelijk verdedigen kan, en hare voorposten, naar alle zijden uitgezet, kunnen haar vroegtijdig van de nadering des vijands kennis geven.

Om zoo veel mogelijk tegen eene onverhoedsche ontmoeting van den vijand gewaarborgd te zijn, wordt gedurende den marsch

elke troepen-afdeeling, van welke sterkte ook, vóór het front, op de flanken en in den rug door beweegbare voorposten gedekt, die men *voorhoede*, *flankdekkingen* en *achterhoede* noemt, en wier sterkte en zamenstelling hoofdzakelijk zal afhangen van de omstandigheid of men den vijand in het front, op de flanken of in den rug verwacht.

§ **294.** De *voorhoede* heeft ten doel, den marsch te openen, het voorliggend terrein te verkennen en te doorzoeken, en de voorkomende hindernissen uit den weg te ruimen; zij moet het leger tijd en ruimte verschaffen om zich slagvaardig te kunnen ontwikkelen; daarom moet zij het terrein tot op verren afstand doorzoeken, de hinderlagen des vijands opsporen, van zijne nadering vroegtijdig kennis geven en hem weêrstand bieden, totdat het leger slagvaardig is, of maatregelen genomen heeft om het gevecht te ontwijken.

Hare sterkte hangt af van die van het hoofdkorps en van de omstandigheid of men den vijand te gemoet rukt, of zich van hem verwijdert.

Eene voorhoede mag niet te zwak zijn, want dan zou zij hare veelomvattende en moeijelijke taak niet kunnen vervullen; doch zij moet ook niet te sterk wezen, daar hare dienst zeer vermoeijend is. De voorhoede van kleine detachementen, die den vijand vóór zich hebben, kan van $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ van hunne sterkte bedragen. Een bataillon, een regiment of eene brigade zal daartoe van $\frac{1}{5}$ tot $\frac{1}{6}$ bezigen. De voorhoede van een groot korps moet uit de drie wapens zijn zamengesteld, om eenigen tijd een gevecht tegen eenen sterkeren vijand vol te kunnen houden. Daarbij zal steeds veel ligte kavallerie wenschelijk zijn. Wanneer bij het hoofdkorps slechts ééne batterij is, dan wordt daarvan altijd eene sectie bij de voorhoede ingedeeld. Ook zal eene afdeeling pionniers hierbij van veel nut kunnen wezen. De afstand van de voorhoede tot het hoofdkorps hangt hoofdzakelijk af van den tijd, dien dit laatste noodig heeft om slagvaardig te zijn. Die tijd wordt bepaald door de sterkte van het hoofdkorps en door zijnen marschvorm: in hoe breeder front een korps marscheert, des te sneller zal het opgemarscheerd zijn. Een leger, dat langs slechts éénen weg marscheert, zal veel meer tijd voor den opmarsch noodig hebben dan wanneer het over meerdere digt bij elkander gelegen wegen voortrukt. Wanneer men nu den tijd kent, dien de kolonne tot

den opmarsch noodig heeft, dan zal men met eenige zekerheid den behoorlijken afstand tusschen de voorhoede en het hoofd der kolonne kunnen bepalen. Was hiertoe bijv. één uur tijds noodig, dan zou vijf kwartier afstands voldoende zijn, daar men hierbij de vijandelijke infanterie tot maatstaf aanneemt. Indien echter de voorhoede te ver van het hoofdkorps verwijderd is, dan loopt zij gevaar geslagen te worden, zoo als de voorhoede van den Generaal Murat bij *Cerea* in den veldtogt van 1796. Indien zij daarentegen te nabij het hoofdkorps marscheert, zal zij gevaar loopen op het hoofdkorps geworpen te worden, alvorens dit slagvaardig is. Het terrein, de weêrsgesteldheid en de dapperheid der troepen, die de voorhoede uitmaken, kunnen hierin ook wijzigingen noodzakelijk maken. De voorhoede van een klein detachement infanterie kan volstaan met op een geweerschot afstands van den hoofdtroep verwijderd te zijn. De voorhoede van kavallerie-detachementen kunnen dien afstand wat grooter nemen.

De voorhoede zou hare taak niet kunnen vervullen, indien zij vereenigd bleef; daarom zendt zij een detachement vóór haar uit, dat men *voortroep*, en twee meer zijdwaarts, die men *zijtroepen* noemt.

Groote voorhoeden laten wel eens achter den voortroep een *soutien* marscheren; en als de voorhoede zeer sterk is, behoudt zij een gedeelte van hare sterkte in *reserve*, dat achter de voorhoede marscheert.

§ 295. De *voortroep* heeft de moeijelijkste taak te vervullen. Zij moet het terrein doorzoeken, berigten van den vijand inwinnen, terreinhindernissen uit den weg ruimen, en zij is daarenboven aan den eersten aanval des vijands blootgesteld. Hare sterkte bedraagt gewoonlijk de helft van die der voorhoede, waarvan zij weder de helft voor de zijtroepen bestemt. Bij sterke voorhoeden, uit de drie wapens zamengesteld, kan de voortroep ook uit de drie wapens bestaan. De voortroep eener minder sterke voorhoede bestaat óf uit enkel kavallerie, óf uit enkel infanterie — waaraan nogtans eenige kavalleristen worden toegevoegd —, óf uit beide wapens, al naar mate het terrein open, bedekt en doorsneden, of afwisselend is.

De afstand, dien de voortroep van de voorhoede moet nemen, bedraagt gemiddeld van $\frac{1}{4}$ tot $\frac{1}{2}$ van dien, waarop de voorhoede van het hoofdkorps verwijderd is; doch hierop zal het terrein, de

weërsgesteldheid en de troepensoort van den voortroep grooten invloed uitoefenen.

De marschvorm van den voortroep regelt zich naar het terrein.

Op *open terrein*, als de voortroep bijv. uit drie eskadrons kavallerie bestaat, wordt de marsch geopend door een korporaal met twee ruiters als *spits*. Op een honderd pas daarachter volgt een onderofficier met 8 à 10 ruiters, om des noods de spits onmiddellijk te ondersteunen; op ongeveer 200 pas daarachter wordt regts en links, tot op een paar duizend pas van den weg, eene tirailleur-linie met kleine soutiens uitgebreid, welke op eenige honderd pas door een gesloten eskadron op den hoofdweg gevolgd wordt.

Op *afwisselend terrein*, als de voortroep uit infanterie en kavallerie bestaat, zal zijn marschvorm dezelfde blijven; alleen zal op bedekte terreinen de infanterie de kavallerie aflossen.

Als het terrein geheel *bedekt en doorsneden* is, zal de infanterie het regts en links van den weg moeten doorzoeken; doch de spits, die op den weg gaat, zal steeds uit kavallerie bestaan. Bij nacht en bij mistig weder moeten alle deelen van de veiligheidsketen digter bij het hoofdkorps marscheren, terwijl alsdan de voor- en zijtroepen uit infanterie bestaan.

Bij den voortroep van een groot legerkorps bevindt zich een officier van den generalen staf, die onder zijn toezigt door eenige officieren het terrein laat verkennen, en alles regelt wat voor den marsch der overige troepen noodig is. Aan de artillerie, die bij den voortroep ingedeeld mogt zijn, hetgeen echter zelden plaats heeft, wordt een peloton kavallerie of eene kompagnie infanterie tot bedekking toegevoegd. De pionniers zijn mede bij den voortroep ingedeeld; zij moeten van een paar wagens met materialen en gereedschappen voorzien zijn.

§ 296. De *zijtroepen* zijn bestemd om, even als de voortroep, het terrein meer zijdwaarts en op de flanken der voorhoede te doorzoeken. Of zij daarbij ter hoogte van den voortroep of van de voorhoede marscheren, dit zal weinig afdoen. Zij bestaan gewoonlijk uit infanterie of uit kavallerie, naar gelang van het terrein. Soms, als zij uit een bataillon infanterie met eenige kavallerie, of uit een paar eskadrons kavallerie bestaan, voegt men er eene sectie artillerie bij. Hunne sterkte wordt gemiddeld op de helft der sterkte van den voortroep gerekend. De afstanden,

waarop zij van de voorhoede kunnen marscheren, zullen ongeveer dezelfde zijn als die, welke den voortroep van de voorhoede scheiden; doch dit zal veelal van de daar aanwezige wegen afhangen.

De zijtroepen hebben weder op zich zelve eene beschermende keten vóór zich uit en op de buitenste flanken; zij trachten steeds in verbinding met de tirailleurs van den voortroep en in gemeenschap met den weg te blijven, waar langs de hoofdmagt marscheert.

§ 297. Het *soutien* dient om den voortroep zoo noodig te ondersteunen, en behulpzaam te zijn bij een moeijelijk te doorzoeken terrein; of om, bij verandering der gesteldheid van dit laatste terrein, den voortroep af te lossen. Het bestaat gewoonlijk uit die wapens, welke zich niet bij den voortroep bevinden; het kan echter ook uit de drie wapens bestaan.

Wanneer het soutien alleen uit infanterie bestaat, mag het niet zwakker zijn dan eene kompagnie; bestaat het uit enkel kavallerie, dan moet het ten minste een eskadron sterk zijn. Het soutien marscheert steeds vereenigd, ongeveer midden tusschen den voor- en hoofdtroep.

§ 298. De *hoofdtroep der voorhoede* marscheert vereenigd over den grooten weg, met dát wapen vooraan, hetwelk vermoedelijk het eerst in gevecht moet komen.

De artillerie volgt gewoonlijk achter het eerste bataillon of eskadron, om haar vuur spoedig in werking te kunnen brengen.

§ 299. De *reserve* dient om in het gevecht tot het beslissend oogenblik gespaard te blijven; zij volgt den hoofdtroep der voorhoede op den grooten weg.

§ 300. De volgende voorbeelden kunnen eenigzins tot maatstaf, maar volstrekt niet tot vasten regel dienen, hoedanig de voorhoede bij troepen-afdeelingen van verschillende sterkte ingedeeld moet worden.

Eene *kompagnie infanterie* heeft eene sectie tot voorhoede, door een officier aangevoerd, die op 300 à 400 pas vóór de kompagnie uit marscheert. De voorhoede zendt op 200 à 300 pas een onderofficier met 16 à 20 man als voortroep, die wederom een korporaal met twee man tot spits heeft, en aan weêrszijden van den weg een paar man tot zijtroepen laat marscheren.

Een *bataillon infanterie* heeft eene kompagnie tot voorhoede,

waarvan eene sectie tot voortroep, en aan weêrszijden van den weg eene halve sectie tot zijtroepen dient. De onderlinge afstanden van deze afdeelingen kunnen ongeveer het dubbele van die der voorgaande bedragen.

Een *regiment kavallerie* heeft een eskadron tot voorhoede, dat op 1000 à 2000 pas vooruit marscheert. Hiervan wordt een peloton tot zijtroepen gebezigd. De voortroep en zijtroepen marscheren op eenen afstand van 500 à 1000 pas van de voorhoede.

Een *gemengd detachement* van 4 bataillons infanterie, 4 eskadrons kavallerie en 1 batterij rijdende artillerie, op afwisselend terrein marscherende, heeft tot voorhoede 1 bataillon infanterie, 1 eskadron kavallerie en 1 sectie artillerie; tot voortroep worden hiervan afgezonderd 1 kompagnie infanterie, en 2 pelotons kavallerie. De zijtroepen bestaan, aan elke zijde, uit eene sectie infanterie of een half peloton kavallerie, naar mate van het terrein.

Wanneer de voorhoede van eene *zamengestelde divisie* uit 3 bataillons infanterie, 4 eskadrons kavallerie en 1 rijdende batterij bestaat, kan zij ingedeeld worden als volgt:

Op *open terrein* $\frac{1}{2}$ eskadron voortroep, $\frac{1}{4}$ eskadron aan elke zijde zijtroep, 3 eskadrons en 2 stukken geschut hoofdtroep der voorhoede; de infanterie en de overige artillerie in reserve.

Op *afwisselend terrein* $\frac{1}{2}$ eskadron voortroep, 1 kompagnie en $\frac{1}{4}$ eskadron voor de zijtroepen; de infanterie hierbij te bezigen, dáár waar het terrein bergachtig is. De hoofdtroep bestaat uit 4 kompagnieën infanterie, daarop volgen 2 stukken geschut, en daarna $1\frac{1}{4}$ eskadron kavallerie. De reserve bestaat uit 2 bataillons infanterie, gevolgd door 6 stukken geschut, en daarna 2 eskadrons kavallerie.

Op *bedekt terrein* $\frac{1}{4}$ eskadron voortroep, en aan weêrszijden 1 kompagnie infanterie als zijtroep. De hoofdtroep der voorhoede 1 bataillon infanterie, 2 stukken geschut, $\frac{3}{4}$ eskadron kavallerie. De reserve 8 kompagnieën infanterie, 6 stukken geschut en 3 eskadrons kavallerie.

Overal waar men te paard sneller kan voortkomen, wordt kavallerie gebruikt.

§ 301. De algemeene gedragsregels voor de onderscheidene afdeelingen der voorhoede zijn kortelijk de volgende:

Het doorzoeken van het terrein is aan de spits, den voortroep

en de zijtroepen opgedragen; wanneer echter eenig terrein, buiten het bereik van die afdeelingen gelegen, doorzocht moet worden, dan worden van den voortroep kavallerie–patrouilles derwaarts gezonden.

De spits doorzoekt de terreinvoorwerpen aan den hoofdweg gelegen, de voor- en zijtroepen het terrein vóór het front en tot op eenige honderde passen regts en links van den weg, zoodat de voorhoede bij hare aankomst het terrein doorzocht vindt. Als de marsch over een geheel open terrein gaat, dan kunnen de zijtroepen zich bij den voortroep aansluiten, en gebezigd worden om de enkele terreinvoorwerpen, die nabij den weg gelegen zijn, met patrouilles te verkennen. Het doorzoeken van een zoodanig terrein levert geen bezwaar op, en zal den marsch der troepen niet vertragen. Geheel anders is het echter gesteld, als het terrein bedekt en doorsneden is; een naauwkeurig doorzoeken van zulk terrein vereischt veel moeite en vele troepen; men zal daarbij het navolgende in acht kunnen nemen, waardoor die moeijelijkheid eenigermate wordt verminderd. De tirailleur–rotten moeten uit drie man bestaan; twee daarvan doorzoeken het terrein en de derde volgt op 25 à 30 pas, zijne twee makkers in het oog houdende en gereed om hen zoo noodig bij te springen. Aldus zal het terrein spoediger doorzocht worden, en het gevaar voor de tirailleurs verminderen; daarenboven zullen troepen en paarden minder afgemat worden.

Kleine defilés doorzoekt de spits vóórdat de voor- en zijtroepen aankomen, en zoo deze het defilé niet kunnen omtrekken, moeten zij naar het defilé aansluiten om zich, aan gindsche zijde gekomen, dadelijk weêr uit te breiden. De voorhoede begeeft zich niet in het defilé, vóórdat de voortroep aan gene zijde daarvan stelling heeft genomen. Bij zeer lange defilés zou zulks echter den voortroep in gevaar brengen van afgesneden te worden; bovendien zou de marsch daardoor te veel vertraging ondergaan; evenwel moet alsdan de voortroep reeds eenen vrij grooten afstand in het defilé gevorderd zijn, vóórdat de voorhoede zich daarin begeeft. De zijwegen, die in het defilé uitkomen, worden een eind wegs door patrouilles doorzocht; zij worden bovendien door posten van den voortroep en daarna van de voorhoede bewaakt, totdat het hoofdkorps aankomt, die deze posten laat aflossen.

Bij het doorzoeken van bewoonde oorden moeten kleine pa-

trouilles, dikwerf uit infanterie en kavallerie zamengesteld en door sterkere detachementen ondersteund, die oorden omsingelen; de infanterie doorzoekt de gebouwen, de kavallerie de straten en open pleinen, en de soutiens bezetten bij opvolging de ingangen, de kruiswegen en de uitgangen van die plaatsen, welke door de patrouilles verkend zijn. Vóórdat men echter de bewoonde oorden binnentrekt, moet men berigten van de inwoners hebben ingewonnen, en eenige daarvan als gijzelaars bij zich houden.

Kleine bosschen worden met infanterie-tirailleurs door- en met kavallerie-patrouilles omgetrokken. Groote bosschen moeten door infanterie in eene uitgebreide tirailleur-linie doorgetrokken worden; de soutiens van dat wapen volgen de hoofdwegen, en kavallerie-patrouilles worden tot verkenning langs de meer verwijderde wegen gezonden.

De kommandant van den voortroep moet steeds goede gidsen bij zich hebben, die hem met den toestand der defilés, bewoonde oorden en bosschen kunnen bekend maken.

Het doorzoeken van het terrein, zoo als zulks in de bestaande voorschriften en leerboeken van de velddienst wordt voorgeschreven, blijft steeds eene zeer moeijelijke opgave. Hierbij valt echter op te merken, dat de hiermede belaste officieren steeds de sterkte van de marscherende troepenmagt in aanmerking moeten nemen. Hoe sterker deze is, des te minder zal het noodig zijn, alle terreinvoorwerpen te doorzoeken. Een detachement van 50 man mag geen aan den weg gelegen kleine boerenwoning voorbijgaan, zonder zich overtuigd te hebben, dat zich daarin geen vijand bevindt; doch een bataillon zou deze doorzoeking reeds gerustelijk kunnen nalaten.

De kommandant van den voortroep eener sterke voorhoede zou, door het laten doorzoeken van alle kleine terreinvoorwerpen, den marsch noodeloos vertragen, zijne troepen afmatten en hun geduld uitputten.

Bij het halt houden van het hoofdkorps, maakt de voorhoede de beschermende keten uit.

§ 302. De omstandigheden, die er plaats kunnen hebben, wanneer de voorhoede den vijand ontdekt, verschillen zoo zeer, dat men aan haren kommandant niet onvoorwaardelijk kan voorschrijven, hoe zich daarbij te gedragen. Hij moet zijnen toestand

en dien des vijands snel overzien, en daaruit zijne gedragsregels afleiden.

Als de vijand *in de verte* ontdekt wordt, zendt de kommandant van den voortroep, na zich daarvan overtuigd te hebben, rapport aan den kommandant der voorhoede, en deze zendt berigt aan den kommandant der hoofdmagt, terwijl alles blijft voortrukken, totdat er nadere bevelen gegeven worden. Als men zich daarbij aan het oog des vijands kan onttrekken, is zulks des te beter. Wanneer men *in de nabijheid* eene vijandelijke positie ontdekt, dan moet alles halt maken; de tirailleurs en soutiens plaatsen zich in eene goede stelling, om den vijand, zoo hij mogt voortrukken, te ontvangen. De order tot den aanval op de vijandelijke positie kan alleen door den kommandant der voorhoede of van het hoofdkorps gegeven worden, en deze aanval moet door eene verkenning en gevechts–inleiding voorafgegaan worden.

Als de vijand de voorhoede met kleine afdeelingen tracht te verontrusten om den marsch te vertragen, dan zal de voorhoede hem moeten verdrijven, en daartoe geheel of gedeeltelijk uit den marschvorm tot den gevechtsvorm overgaan.

Wanneer de vijand plotseling met eene aanzienlijke magt aanvalt, dan zullen gewoonlijk de voor- en zijtroepen tiraillerende op de voorhoede terugtrekken, terwijl deze inmiddels tot den gevechtsvorm overgaat, om den vijand op te houden, totdat het hoofdkorps slagvaardig is. Het zal nu verder van de hoogere beslissing afhangen of de voorhoede ondersteund moet worden, of op het korps terugtrekken. Hoe verrassender de vijandelijke aanval geschiedt, des te noodzakelijker wordt het, zelfs met opoffering, den vijand op te houden.

§ 303. Als men met een bepaald doel *tot den aanval* voortrukt, dan moet de voorhoede zich op marsch zoo min mogelijk ophouden, het doorzoeken van het terrein daarnaar wijzigen, hare beweging zoo veel mogelijk verbergen, de belangrijke debouchés in bezit zien te krijgen, de vijandelijke voortroepen terugwerpen, en zich op het veroverd terrein vastzetten. Het verder gebruik van de voorhoede bij het hoofdgevecht hangt van hoogere bevelen af.

§ 304. Bij de *vervolging* van eenen vijand, dien men onmiddellijk vóór zich heeft, zal men in den gevechtsvorm voortrukken. Op een geheel open terrein blijft alsdan de voorhoede vereenigd;

in een bedekt terrein moet zij zich meer zijdelings uitbreiden, en het zal van de meerdere of mindere orde des vijands op zijnen terugmarsch afhangen, of men bij de vervolging omzigtiger of stouter moet handelen.

§ 305. De *flankdekkingen* dienen om den marsch van eene legerafdeeling of van een kleiner detachement tegen onverhoedsche aanvallen op de flanken te beveiligen. Dit kan geschieden door detachementen, die den vijand eenigen tijd tegenhouden, totdat het hoofdkorps de vereischte maatregelen getroffen heeft, of anders door patrouilles, die, naar verwijderde punten gezonden, berigten van den vijand inwinnen.

§ 306. De sterkte en zamenstelling dezer detachementen zal afhangen van de meerdere of mindere waarschijnlijkheid eens vijandelijken aanvals op de flanken, van den toestand van het terrein, in zoo verre het den vijand dien aanval gemakkelijk maakt, en van de lengte der marsch-kolonne, daar de flanken van eene lange kolonne moeijelijk te verdedigen zijn.

Als men bij het uitvoeren van eenen marsch zeker weet, dat de vijand zich op eene flank der kolonne bevindt, dan zal men aan die zijde een uit de drie wapens zamengesteld korps laten marscheren, dat genoegzaam sterk moet zijn om den vijand weêrstand te bieden, totdat de hoofdmagt hare maatregelen genomen heeft. Eene zoodanige flankdekking marscheert langs eenen weg evenwijdig met dien van het leger, en op eenen afstand gelijk aan dien, waarop de voorhoede des legers van het hoofd der kolonne verwijderd is. Zoo men daarentegen bijna zeker is, dat de vijand zich niet op de flanken bevindt, dan zullen eenige derwaarts gezonden flankpatrouilles van kavallerie, ten minste als het terrein dit toelaat, voldoende zijn.

Als eene zamengestelde divisie gedurende den marsch den vijand in het front verwacht, maar het toch niet onmogelijk acht, dat zij op eene harer flanken zal aangevallen worden, dan kan zij een detachement van 2 kompagnieën infanterie, 2 eskadrons kavallerie en eene halve rijdende batterij zamenstellen, — zoo het terrein voor de werking der kavallerie minder geschikt is, één bataillon infanterie en één eskadron kavallerie met eene halve rijdende batterij — om als flankdekking, op ongeveer een half uur afstands van den hoofdweg, de kolonne te dekken.

§ 307. De flankdekking marscheert met hare eigen voorhoede,

zijtroepen en achterhoede. De kommandant ontvangt zijne instructiën en inlichtingen omtrent de belangrijke terreinpunten, defilés en dwarswegen, waar de vijand de kolonne zou kunnen naderen, en omtrent den tijd gedurende welken hij op die punten halt moet houden. Hij laat door kavallerie-patrouilles op zijne buitenste flank het terrein doorzoeken, en bepaalt den weg, dien deze moeten volgen en het punt, waar zij weder bij het detachement moeten aansluiten. Hij onderhoudt eene gestadige verbinding met de kolonne en zendt langs de dwarswegen schriftelijk rapport aan haren kommandant; bijaldien dat rapport van veel belang is, wordt een officier daarmede afgezonden. De flankdekking moet gedurende den marsch zoo veel mogelijk trachten, geen groote terrein-afscheiding tusschen zich en de hoofdkolonne te laten, en zoo die terrein-afscheiding in de nabijheid is en evenwijdig aan de marschlijn der kolonne loopt, dan moet zij de verschillende overgangen daarvan zoo lang bezetten of gadeslaan, totdat de kolonne voorbijgetrokken is. De kommandant der flankdekking laat voor het overige het geheele terrein waarnemen, en van torens, molens en hoogten het omliggend terrein bespieden; hij moet wijders bij reizigers en landlieden berigten omtrent den vijand trachten in te winnen.

Als de kolonne halt maakt om eenigen tijd te vertoeven, dan zal de flankdekking zich bij wijze van veldwachten of voorposten-detachement opstellen.

Wanneer men berigt van de nadering des vijands ontvangt, of hem onverwacht ontmoet, zendt de kommandant der flankdekking daarvan dadelijk rapport aan den kommandant der kolonne; hij tracht den vijand zoo lang op te houden, totdat de hoofdmagt eene verdedigende stelling heeft genomen, of den vijand te gemoet rukt. Als de flankdekking terugtrekt, dan zorgt zij, dat daardoor de hoofdmagt in hare werking tegen den vijand niet belemmerd wordt.

§ 308. Als eene legerafdeeling over een geheel open terrein marscheert, dan zal zij op hare flanken voldoende beveiligd zijn, door het uitzenden van kavallerie-patrouilles, die gewoonlijk uit één officier met een 20tal ruiters bestaan, en meestal van de voorhoede uitgezonden worden. Aan den kommandant van eene zoodanige patrouille wordt meêgedeeld langs welke wegen hij moet marscheren, welke punten hij moet onderzoeken, waar hij van

zijne bevinding rapport moet zenden, en op welk punt hij zich weder bij de kolonne moet aansluiten.

Eene kleine kolonne is door inzwenking spoedig slagvaardig; hare flankdekking behoeft daarom niet sterk te zijn, noch ver verwijderd te worden, en in de meeste gevallen zal zij door de zijtroepen der voorhoede op hare flanken genoeg gedekt wezen.

§ 309. De *achterhoede* van eene, voor den vijand terugtrekkende kolonne moet deze tegen verrassingen beveiligen, en den voortdringenden vijand zoo lang ophouden als de toestand der kolonne het noodzakelijk maakt. Die taak is gemakkelijk, wanneer de kolonne niet door den vijand vervolgd wordt, of wanneer zij, hoewel door den vijand vervolgd, in staat is onmiddellijk het gevecht op te nemen; zij is zeer moeijelijk, wanneer de terugtogt van geslagen en door den vijand vervolgde troepen gedekt moet worden, of wanneer er noodzakelijkheid bestaat, dat de kolonne onafgebroken haren marsch voortzette.

De achterhoede van eene vooruittrekkende kolonne, die als het ware zeker is, dat zij niet in den rug aangevallen kan worden, heeft enkel tot taak het vereenigen van achterblijvers en marodeurs, en het bewaken der bagaadje. Zij behoeft daarom niet sterk te wezen, veeltijds zal een bataillon infanterie hiertoe voldoende zijn. Wanneer echter de marsch van zulk eene kolonne door vijandelijk land gaat, alwaar de inwoners deel aan den oorlog nemen en partijganger-korpsen rondzwerven, of wanneer de vijand veel ligte kavallerie heeft, dan zal de achterhoede sterker zamengesteld moeten zijn.

§ 310. De sterkte en zamenstelling van eene achterhoede zal derhalve afhangen van het doel van den marsch, en van den toestand, de sterkte en zamenstelling van het korps, dat zij in den rug moet dekken. Als een korps terugtrekt, dat zich in geen ernstig gevecht met den vijand mag inlaten, maar onafgebroken den marsch moet voortzetten, dan zal zijne achterhoede even sterk en op dezelfde wijze zamengesteld moeten wezen als de voorhoede zulks bij den frontmarsch was; daarbij moet in acht genomen worden, dat de achterhoede uit de beste troepen van het korps moet bestaan.

De marschvorm van deze achterhoede is dezelfde als die der

voorhoede, maar omgekeerd, even alsof de voorhoede regtsom-keert had gemaakt.

De *achtertroep* heeft het voordeel, dat hij niet gelijk de voortroep het terrein behoeft te verkennen en te doorzoeken; doch dit voordeel wordt bij eene ernstige vervolging des vijands door groote bezwaren opgewogen. Zoo lang de vijand de kolonne op verren afstand blijft volgen, zal de achtertroep hem blijven waarnemen, door telkens op hooge punten van het terrein eenige vedetten te stellen, die zich opvolgender wijze verplaatsen. Zoo daarentegen de vijand meer van nabij volgt, zal eene tirailleurlinie uit ligte kavallerie of infanterie, naar gelang van het terrein, deze waarnemingen doen. Bijaldien de vijand wel niet vervolgt, maar toch in het oog gehouden moet worden, zal dit het best door kavallerie-patrouilles geschieden.

§ 311. Als de kolonne halt maakt, hetzij om te rusten, hetzij omdat zij opgehouden wordt, dan neemt de achterhoede eene stelling, waarin zij den vijand het hoofd kan bieden. Zij moet bij de keuze van die stelling meer op de voordeelen van het terrein, dan op den afstand van de kolonne letten.

De achtertroep en de zijtroepen stellen alsdan veldwachten uit, en in een bedekt terrein worden door deze patrouilles uitgezonden. Na het einde van den dagmarsch wordt eveneens door de achterhoede eene zoodanige stelling ingenomen.

§ 312. De vijand kan met het aanvallen der achterhoede verschillende oogmerken hebben. Hij kan namelijk alleen den marsch der achterhoede willen verontrusten, deze in haren marsch willen ophouden, haar in een ernstig gevecht willen wikkelen om haar verlies toe te brengen, of het kan zijn oogmerk zijn de kolonne zelve op te houden en tot een gevecht te noodzaken. Dit voornemen nu moet de kommandant der achterhoede trachten uit te vorschen, en hiertoe zal hij het best geraken door zich zekerheid omtrent de sterkte des vijands te verschaffen. Hij moet daarna zijne bevinding ten spoedigste aan den kommandant der kolonne mededeelen; blijft vervolgens de vijand steeds op zekeren afstand, dan is een rapport over de gedane waarneming voldoende. Als de vijand aanvalt, of dreigt aan te vallen, en de kolonne het gevecht niet behoeft te ontwijken, dan moet de achterhoede alles aanwenden om den vijand op te houden, totdat de kolonne slagvaardig is. Valt de vijand aan, en moet de kolonne het ge-

vecht ontwijken, dan heeft de achterhoede de moeijelijkste taak te vervullen: zij moet namelijk den vijand steeds de spits bieden, doch zorg dragen, dat zij niet op het hoofdkorps geworpen, of daarvan afgesneden worde. Een bekwaam achterhoede-kommandant, met ondervinding en bedaardheid toegerust, met tact, oordeel en eenen scherpen blik begaafd, voorts troepen die door moed en volharding uitmunten, eindelijk een gepast gebruik van het terrein en van de omstandigheden, zijn in eenen zoodanigen toestand onontbeerlijk. De volgende zeer algemeene gedragsregelen moeten bovendien opgevolgd worden.

Eene achterhoede mag nimmer geheel in het gevecht gewikkeld worden; steeds moet een gedeelte zoo ver achterwaarts in eene ruime stelling geplaatst zijn, dat men onder bescherming daarvan den terugtogt kan voortzetten; is men sterk genoeg, dan wordt er meer dan ééne zoodanige replis-stelling achtereenvolgend bezet. Bij afwisseling van terrein moeten kavallerie en infanterie elkander wederkeerig opnemen.

Als de vijand niet sterk opdringt, dan wordt het gevecht tiraillerende voortgezet, waarbij men echter moet zorgen, dat men daardoor niet vastgehouden worde, middelerwijl de vijand welligt eene omtrekking uitvoert. Vervolgt de vijand onvoorzigtig, dan tracht men hem, door hinderlagen en eene stoute offensive handeling, afbreuk te doen; doch daarna moet wederom dadelijk de terugtogt worden voortgezet.

Het meeste gevaar voor de achterhoede ontstaat, wanneer het den vijand gelukt, haar tot een staand gevecht te noodzaken, en zij dit niet ter regter tijd afbreekt, hetzij ten gevolge van een kwalijk begrepen bevel, of doordien de onderbevelhebbers den algemeenen loop van het gevecht uit het oog verliezen en zich te lang bij het verdedigen van bosschen, dorpen en andere terreinvoorwerpen ophouden, met dat gevolg, dat daardoor het reeds op andere punten afgebroken gevecht zich hier op nieuw verlevendigt.

Als de achterhoede den last ontvangt om eenen houdbaren post tot het uiterste te verdedigen, dan moeten alle andere bedenkingen zwichten, en zoo de vijand de achterhoede heeft omgetrokken, moet zij zich trachten door te slaan.

Wanneer de achterhoede zich niet tot den avond in eene positie kan handhaven, dan moet de terugtogt voortgezet worden totdat het donker wordt. De duisternis is de vriend van de

zwakke partij; maar ook eene gevaarlijke klip, waarop de discipline ligt schipbreuk kan lijden.

PATROUILLES.

§ 313. Bij de voorpostendienst heeft men de patrouilles leeren kennen als middel van eigen veiligheid der *voorposten*. Hier zal men ze nader beschouwen als kleine detachementen, die van het *leger* uitgezonden worden om berigten in te winnen, welke soms van zoo veel gewigt kunnen zijn, dat men daarop belangrijke krijgsverrigtingen uitvoert. Zoodanige patrouilles worden dan ook steeds door officieren aangevoerd, die daarvoor tact, oordeel en militaire kennis behooren te bezitten, en daarenboven omzigtigheid met stoutheid moeten weten te paren. Een voorbeeld van eene goed uitgevoerde patrouille is dat van den Pruissischen luitenant Lemke, te vinden in mijne vroegere *Handleiding tot de Krijgskunst*, Dl. II.

§ 314. Patrouilles, die eenen langen weg hebben af te leggen, of die een open terrein overtrekken, bestaan gewoonlijk uit kavallerie. Als de afstand niet groot, of het terrein bedekt is, ook des nachts en in het algemeen als het meer op geheimhouding dan wel op snelheid aankomt, geeft men aan infanterie de voorkeur, waaraan men dan wel eens een paar kavalleristen toevoegt. Gemengde patrouilles van infanterie en kavallerie zijn echter niet goed te keuren; zij kunnen alleen dán van nut zijn, als gedurende den gang der patrouille eenig terreinpunt tot beveiliging van den terugtogt moet worden bezet, waartoe alsdan de infanterie der patrouille gebezigd wordt, terwijl de kavallerie den togt voortzet.

De sterkte der patrouilles regelt zich naar het oogmerk, den afstand, de uitgestrektheid van het terrein en der wegen, die zij moeten verkennen. Als maatstaf daarvoor kan men aannemen, dat — met uitzondering der sluippatrouilles, die wel eens uit slechts 2 man bestaan, — de zwaksten 5 à 10 en de sterksten 40 à 60 man tellen. Het is wenschelijk om aan zulke sterke patrouilles 2 officieren toe te voegen, opdat de patrouille niet onverrigter zake terugkeere, wanneer haren officier een ongeluk overkomt. Gewoonlijk zijn de infanterie-patrouilles sterker dan die der kavallerie.

De kommandanten der verschillende troepen-afdeelingen regelen gewoonlijk den gang der patrouilles; zij moeten daarmede nooit regelmatig te werk gaan, nooit de patrouilles dikwerf achtereen denzelfden weg laten volgen, noch haar op hetzelfde uur, noch van dezelfde sterkte uitzenden. Hoe meer zij hierin afwisselen, des te minder wordt den vijand gelegenheid gegeven om patrouilles op te ligten.

§ 315. De marschvorm eener patrouille moet telkens naar het terrein en de omstandigheden gewijzigd worden; in defilés moeten de manschappen meer achter elkander, op bedekte terreinen meer naast elkander marscheren. Ongeoefende troepen moeten meer bijeen blijven dan geoefende. In den regel marscheren zij met eene voorhoede, zijtroepen en eene achterhoede. Eene patrouille van 8 man laat 2 man vóór zich, en één man aan weêrszijden en achter zich marscheren. Eene patrouille van 12 man, kan aan alle zijden 2 man tot dekking hebben, en de spits op 50 pas door een korporaal laten volgen. Eene patrouille van 20 à 30 man zal behalve de spits, die nu verder vooruit kan marscheren, eenen voortroep hebben van 1 onderofficier met 4 man, en eenen kleinen achtertroep. De onderlinge afstanden van die deelen moeten steeds zoodanig zijn, dat deze elkaâr kunnen zien. Sterke patrouilles zenden weder dikwerf kleine patrouilles langs zijwegen, welke zich op bepaalde punten bij de hoofdpatrouille aansluiten.

§ 316. De kommandant eener patrouille moet bekend zijn met het terrein, dat hij zal doortrekken, en met de wegen, die hij moet volgen en waar langs hij terug moet keeren. Hij moet zoo veel mogelijk onderrigt wezen omtrent den toestand en de stelling des vijands, en bovendien weten, hoe zich te gedragen als hij den vijand ontmoet. De algemeene gedragsregels, die hij daarenboven in acht moet nemen, zijn de volgende.

Met de diepste stilte en grootste omzigtigheid marscheert de patrouille in de nabijheid van, maar *niet op* de hoofdwegen. Zij moet alles wat daarop voorvalt waarnemen, zonder zelve gezien te worden; kavallerie-patrouilles, die de krachten harer paarden moeten sparen, volgen zoo veel mogelijk de goede wegen.

Eene patrouille, welke geruimen tijd uitblijft, behoort levensmiddelen en fourage mede te nemen. Het voederen der paarden en het rusten der manschappen geschiedt altijd bedekt in bosch-

jes, of op afgelegen punten; hierbij worden posten uitgesteld, terwijl men de paarden bij gedeelten voedert, om altijd ten minste de helft dadelijk beschikbaar te houden. Patrouilles overnachten bij goed weder op bedekte terreinen nabij den grooten weg, dien men door schildwachten gadeslaat; hierbij mogen geen wachtvuren branden, en van tijd tot tijd wordt een onderofficier eenige passen vooruit gezonden om te luisteren. Bij zeer slecht weder wordt door de patrouille eene afgelegen woning tot nachtverblijf gekozen; de inwoners worden alsdan bewaakt, en bij groot gevaar blijft beurtelings de helft der patrouille buiten onder de wapens.

§ 317. Als eene kavallerie-patrouille op verren afstand uitgezonden wordt, dan kan zij niet aan elk defilé posten achterlaten, dewijl het onzeker is of de vijand haar zal toelaten langs denzelfden weg terug te keeren; daarenboven zou aldus weldra de geheele patrouille in vedetten opgelost zijn. Zij moet meer op hare wapens en paarden vertrouwen, dan op soortgelijke veiligheids-maatregelen. Wanneer echter eene patrouille op minder verren afstand en in genoegzame sterkte vooruitgezonden wordt, om berigten van den vijand in te winnen, of als zij onmiddellijk door haar eigen korps gevolgd wordt, dan zal zij op gevaarlijke punten, bijv. bij defilés, eenen post plaatsen, die haar van het dreigend gevaar onderrigt. Voor het overige moeten de patrouilles, die een terrein verkennen, altijd langs eenen anderen weg terugkeeren, omdat zij daardoor minder gevaar loopen van opgeligt te worden, en tevens meer terrein verkennen.

§ 318. De kommandant eener patrouille moet alles, wat in zijn vermogen is, aanwenden om den last, die hem is opgedragen, zoo volledig mogelijk te volbrengen; hij moet zich door geen moeite of gevaar laten afschrikken, en toch daarbij steeds bedenken, dat hij zoo veel mogelijk zonder gevecht dat doel moet trachten te bereiken. Geen patrouille mag zich noodeloos in een gevecht begeven, al is de vijandelijke patrouille ook zwakker; zoo zij echter door het opligten van vijandelijke schildwachten of kleine vijandelijke patrouilles berigten van den vijand kan verkrijgen, en deze noodzakelijk zijn, mag zij daartoe overgaan. De patrouille-aanvoerder moet aan zijne manschappen achterwaarts gelegen punten aangewezen hebben, waar zij zich verzamelen,

indien zij door onverwachte gebeurtenissen verstrooid mogten geraken.

§ 319. Bij het doorzoeken van een terrein moet de patrouille dezelfde regels opvolgen, die daarvoor aan den voortroep eener voorhoede zijn voorgeschreven, met dit onderscheid, dat zij, geheel op zich zelve staande, daarbij des te voorzigtiger moet handelen. Het doorzoeken van terreinvoorwerpen geschiedt zoo als in de beginselen der velddienst wordt geleerd. Kleine bosschen worden omgetrokken en tevens inwendig doorzocht; defilés, die men niet kan omtrekken, moeten door de patrouilles met groote tusschenruimten en grooten spoed worden doorgetrokken. Bewoonde oorden gaan zij niet door, vóórdat zij de zekerheid hebben dat er geen vijand in is; doch in het algemeen moeten deze oorden door patrouilles vermeden worden.

§ 320. Het eerste wat eene patrouille, die den vijand ontdekt, te verrigten heeft, is zich te verbergen; haar verder gedrag moet zij zoodanig inrigten, dat het doel hetwelk zij beoogt, zoo volledig mogelijk bereikt wordt. Als eene patrouille den vijand moet opsporen, dan is haar doel volbragt, zoodra zij werkelijk den vijand ontdekt heeft. Moet zij naauwkeurige berigten van hem inwinnen, dan sluipt zij zoo digt mogelijk tot in zijne nabijheid door, ten einde hare waarnemingen te kunnen verrigten.

Moet zij een bepaald terreingedeelte doorzoeken, of een bepaald bevel of berigt overbrengen, dan moet zij trachten langs eenen anderen weg den vijand om te gaan, ten einde aldus hare bestemming te bereiken.

Van alle buitengewone voorvallen, die van gewigt kunnen zijn voor de troepen van waar de patrouille is uitgezonden, wordt oogenblikkelijk rapport gemaakt, al zijn zij niet begrepen in den last, dien de kommandant der patrouille vóór zijn vertrek ontvangen heeft. Gewone voorvallen echter worden eerst na de terugkomst gemeld. Is de patrouille afgesneden en door den vijand omringd, of wordt zij onverwacht uit eene hinderlaag aangevallen, dan moet zij zich doorslaan, en de verstrooide manschappen moeten het reeds vooraf bepaalde vereenigingspunt trachten te bereiken.

§ 321. Uit al deze werkzaamheden van den patrouille-aanvoerder is genoegzaam af te leiden van hoeveel belang het voor den officier is, dat hij deze dienst grondig kenne, maar tevens

ook hoe noodzakelijk het is, dat een goed patrouille-aanvoerder kunne beoordeelen, of de door hem waargenomen handeling des vijands voor zijn leger gevaarlijk kan worden, om daarnaar zijne rapporten in te rigten.

WAARNEMINGS-DETACHEMENTEN EN GEDETACHEERDE VERDEDIGINGS-POSTEN.

§ 322. Behalve de reeds behandelde veiligheidsdienst komen er dikwerf omstandigheden voor, waarin men tot buitengewone veiligheids–maatregelen zijne toevlugt moet nemen, die, wanneer zij goed uitgevoerd worden, de meeste veiligheid aan een leger verschaffen. Daartoe behooren in de eerste plaats, *de waarnemings–detachementen* en *de gedetacheerde verdedigings-posten.*

§ 323. De *waarnemings-detachementen* zijn bestemd, om een bepaald terreingedeelte of den vijand waar te nemen, en zulks met een betrekkelijk gering aantal troepen. Voor deze dienstverrigting is de ligte kavallerie het meest geschikt; van daar dat die legers, welke veel ligte of ongeregelde ruiterij bezitten, het best bewaakt worden: somtijds zal men infanterie met kavallerie daartoe bezigen. De sterkte dezer detachementen hangt af van de uitgestrektheid van het waar te nemen terrein. Nu eens zijn slechts eenige ruiters, dan weder een eskadron daarvoor noodig. De afstand, waarop zij zich van het leger mogen verwijderen, kan zich tot eenen dagmarsch, maar ook nog verder uitstrekken. Daar geheimhouding voor deze ondernemingen een hoofdvereischte is, waarvan het welslagen hoofdzakelijk afhangt, zoo moeten deze detachementen volgens de grondregels der geheime marschen naar hunne bestemming marscheren. Deze grondregels zijn kortelijk de volgende.

§ 324. De *geheime marschen* kunnen zelden door groote troepenkorpsen verrigt worden. Zij geschieden alleen door kleine detachementen, meesttijds des nachts, bij zeer donker weder, door digte bosschen of langs afgelegen wegen, en daartoe wordt vereischt, dat men die wegen goed kenne, of van vertrouwde en kundige gidsen voorzien zij. De gidsen worden zonder noodzakelijkheid niet afgewisseld, maar blijven bij het detachement, zoo lang men vrees heeft, dat men door hen zou kunnen verraden worden. Men geeft aan de troepen voor eenige dagen levens-

middelen mede, en zoo men zich daarvan onder weg moet voorzien, laat men ze des nachts uit afgelegen woningen halen. De bewoonde oorden worden vermeden, en zoo inwoners het detachement mogten ontdekt hebben, moeten deze in verzekerde bewaring genomen of met zware straffen bedreigd worden, indien zij het detachement mogten verraden. Alleen op afgelegen plaatsen wordt gerust; zoo echter het detachement door slecht weder genoodzaakt werd te schuilen, dan moet het daartoe eene afgelegen woning kiezen, waarvan men de inwoners belet het huis te verlaten, en waarbij men posten uitstelt. Bij geheime marschen blijft de beschermende keten digt bij het detachement, en des nachts laat men een officier met eenige beraden soldaten aan de spits marscheren, die scherp toeluisteren. Wordt er iets verdachts opgemerkt, dan tracht men zich te verbergen. Vijandelijke patrouilles laat men ongemoeid voorbijtrekken, daar eene poging om haar op te ligten steeds met alarm gepaard gaat, en het detachement daardoor ligtelijk verraden zou kunnen worden.

§ 325. In het eigen land is de taak van een waarnemingsdetachement veel gemakkelijker dan in 's vijands land; in het eigen land zal men dikwerf partij kunnen trekken van inwoners, die vroeger in krijgsdienst waren, en daardoor oordeelkundige berigten kunnen mededeelen: tolwachters, postillons en veldwachters zijn daarvoor mede zeer geschikt. Als men een marscherend vijandelijk korps moet waarnemen, om hiervan de sterkte en zamenstelling uit te vorschen, dan zal een officier met eenige goed bereden ruiters die taak het best kunnen volbrengen. De officier plaatst zich bedekt in de nabijheid van den weg waarlangs de kolonne moet komen, tusschen de zijtroepen van het detachement en de zijpatrouilles des vijands; hij heeft zich door eenige bedekt geplaatste ruiters omgeven. Zoodra hij zijne waarnemingen volbragt heeft, verwijdert hij zich spoedig van daar. Somtijds zal men die waarnemingen van hoogten, torens, molens, in de nabijheid gelegen, kunnen doen. Men zal steeds het best slagen, als de waarneming geschieden kan aan die zijde der kolonne, waar de vijand zulks het minst verwacht.

§ 326. De waarneming van eene door den vijand bezette stad is niet zeer moeijelijk. Het detachement nadert de plaats, stelt zich bedekt op, en neemt maatregelen, opdat niets uit of in de stad kunne gaan, zonder gezien te worden. De uit de plaats ko-

mende personen worden opgeligt, en als men door hen genoegzaam is ingeligt, verwijdert men zich. Heeft de vijand het detachement ontdekt, vóórdat men nog genoegzame inlichtingen verkregen heeft, dan verwijdert men zich spoedig, om op een ander punt van de stad de waarneming weder voort te zetten.

§ 327. Als een uitgestrekt terreingedeelte waargenomen moet worden, dan zal men daarvoor meesttijds een sterk detachement kavallerie moeten gebruiken, dat, in kleine afdeelingen opgelost, van alle hooge terreinpunten het omliggende terrein waarneemt, en des nachts, door kleine patrouilles naar den kant des vijands uit te zenden, of door de inwoners en reizigers te ondervragen, berigten van den vijand inwint. Aan deze kleine afdeelingen wordt een vereenigingspunt opgegeven, waar zich de detachements-kommandant ophoudt. Derwaarts zenden zij hunne rapporten, en op dat punt vereenigen zij zich bij de nadering des vijands.

§ 328. Een *gedetacheerde verdedigings-post* dient niet enkel tot waarneming, maar tevens om voor de veiligheid van het leger een belangrijk punt, buiten de postenketen gelegen, te verdedigen. Deze detachementen kunnen uit eene kompagnie tot een bataillon infanterie bestaan, waaraan men dan eenige kavallerie toevoegt, of uit infanterie en kavallerie; soms uit de drie wapens, naar gelang van het terrein en de belangrijkheid van den post.

Deze posten hebben in 's vijands land eene moeijelijke taak te volvoeren; zij behooren buitengewoon waakzaam te zijn; niet alleen in het front en op de flanken, maar ook in den rug moeten zij zich tegen verrassingen beveiligen; door schildwachten, vedetten, patrouilles en spionnen worden de waarnemingen gedaan, en daarvan aan het hoofdkorps rapport gezonden. Van de instructie zal het verder afhangen, of de posten zich tot het uiterste verdedigen moeten, of tijdig terugtrekken, en of zij in het eerste geval op ondersteuning mogen rekenen. Zij maken van de veldverschansing gebruik om het aan hunne zorg toevertrouwde punt te versterken. Deze posten worden dagelijks of om de twee dagen afgelost.

In von Brandt's *Kleine Oorlog* vindt men voorbeelden, hoedanig zich deze posten in 's vijands land moeten gedragen.

TAKTISCHE VERKENNINGEN.

§ 329. Door *taktische verkenningen* verstaat men in het algemeen het opsporen en uitvorschen van de sterkte, zamenstelling, toestand en stelling des vijands. Zij worden onderscheiden in *heimelijke* en *openlijke*. De heimelijke verkenningen geschieden gewoonlijk door een officier, die daarmede belast wordt, en daartoe een klein aantal manschappen tot bedekking medeneemt. Hij nadert in 't geheim den vijand, en handelt daarbij verder zoo als dit bij de waarnemings–detachementen en patrouilles is gezegd.

§ 330. De openlijke verkenningen behooren door sterke detachementen te geschieden, wier sterkte en zamenstelling zich regelt naar het doel, de grootte der onderneming, het terrein en den weêrstand, waarop men waarschijnlijk stooten zal.

Moet eene vijandelijke stelling verkend worden, dan is het de vraag, of men daartoe slechts de uiterste postenketen, of ook de veldwachten en soutiens des vijands wil terugwerpen; in het laatste geval, en in het algemeen als men den vijand wil noodzaken om zijne strijdkrachten te vertoonen, wordt een sterk, uit alle wapens zamengesteld detachement vereischt. Bij alle verkenningen moet men eene behoorlijke reserve achterhouden voor onverwachte gebeurtenissen, en ook om den terugmarsch te beveiligen, zoo de vijand met overmagt tot eene krachtige vervolging besloot.

Het oogmerk is niet, om bij zulk eene verkenning den vijand groote verliezen toe te brengen, maar wel om dóór dat gevecht, 's vijands sterkte en stelling te leeren kennen. Zoodra derhalve dit doel bereikt is, moet het gevecht worden afgebroken. De officier, met de verkenning belast, moet, zoodra de vijandelijke voorposten teruggeworpen zijn, van een geschikt standpunt zijne waarneming doen, en opmerken in welke mate de voorposten weêrstand bieden, welke seinen of teekens de zamentrekking van troepen aanduiden, in welke rigting de ordonnancen vertrekken en hoe spoedig zij terugkeeren. Hij zelf moet geen deel aan het gevecht nemen, maar wel den officier, die de troepen daartoe aanvoert, aanduiden, in welke rigting deze het gevecht moet voortzetten, of afbreken. Somtijds zal men door het terugwerpen der vijandelijke schildwachten de verkenning voldoende kunnen uitvoeren; soms zal men ook de veldwachten moeten terugdrijven, en zoo men nog verder moet doordringen, behoort men op eenen

ernstigen wêerstand bedacht te zijn, waartoe natuurlijk het verkennings-detachement voldoende sterk moet wezen.

§ 331. Behalve deze groote verkenningen worden er nog *verkennings-detachementen* uitgezonden, die, op verderen afstand dan de patrouilles, berigten van den vijand moeten inwinnen, en de vijandelijke patrouilles beletten om in eene aangewezen strekking hare waarnemingen te doen.

Zoodra namelijk de vijandelijke legers elkander op eenige dagmarschen genaderd zijn, is het noodzakelijk, dat zij elkaârs standplaats, sterkte, toestand en voornemens uitvorschen. De detachementen, die men daartoe bezigt, bestaan bij voorkeur uit ligte kavallerie; zij kunnen een eskadron, doch soms ook een geheel regiment bedragen. Zij blijven, door middel van ordonnancen, in verbinding met het leger van waar zij zijn uitgezonden. Zoodra een zoodanig detachement ter plaatse is gekomen, van waar het zijne verdere waarnemingen wil doen, neemt het de noodige veiligheids-maatregelen, en zendt nog denzelfden avond ééne of meerdere patrouilles van een officier met een 20tal ruiters naar de plaatsen waar het vermeent, dat berigten van den vijand te verkrijgen zijn. Van de berigten dezer patrouilles zal het nu afhangen, of men den volgenden dag met het detachement verder marscheert, of dat het op deze standplaats blijft. In het eerste geval blijft een ordonnancen-post op dit standpunt achter, en het detachement rukt voorwaarts, om van het nieuw bereikte punt weder patrouilles uit te zenden. Zijn de berigten daarentegen voldoende, dan trekt het detachement, nadat de patrouilles zijn binnengekomen, naar het leger terug. De uitgezonden patrouilles moeten zeer op hare hoede zijn, vooral in 's vijands land, en de aanvoorders moeten veel tact, kennis en oordeel bezitten. Zij moeten in bewoonde plaatsen de brieven van den post ligten, de reizigers ondervragen die van den kant des vijands komen, en alles aanwenden om stellige berigten te verkrijgen. Des avonds keeren zij telkens naar het detachement terug.

ONDERHOUD DER GEMEENSCHAP.

§ 332. Het is van het grootste belang, dat het verband tusschen de verschillende deelen van een leger niet verbroken, en de gemeenschap met de achtergelegen magazijnplaatsen niet ver-

stoord worde. Behalve de patrouilles, die men daartoe van het eene gedeelte des legers naar het andere zendt, bezigt men hiervoor *correspondentie-eskorten*. Deze bestaan uit detachementen tot dekking van adjudanten en koeriers, die orders of berigten overbrengen. Zoodanige eskorten, die altijd uit kavallerie bestaan, moeten vrij sterk zijn, omdat de noodzakelijke spoed van den togt niet veroorlooft het terrein te doorzoeken, zoodat zij gemakkelijk in eene hinderlaag zouden kunnen vallen.

§ 333. Op de wegen, waar langs de toevoeren naar het leger gezonden moeten worden, en ook op de verbindings-wegen met andere legerafdeelingen, plaatst men *communicatie-posten*. Daartoe kiest men bij voorkeur kleine steden of dorpen, die des noods versterkt, en van een toereikend garnizoen voorzien worden. Zij dienen tevens tot stapelplaatsen, en tot dekking van magazijnen, hospitalen en depots.

§ 334. Eindelijk bezigt men nog *mobiele kolonnes*, meestal uit 200 à 800 man infanterie en kavallerie zamengesteld, die, gelijk haar naam aanduidt, eenen grooten graad van beweegbaarheid moeten bezitten, en nu hier dan daar de landstreek tusschen de verschillende legerafdeelingen van vijandelijke strooptogten zuiveren. Zij worden mede gebezigd om aldus het onderhouden der gemeenschap te bevorderen, en moeten niet zelden in 's vijands land de volkswapeningen voorkomen en beletten.

HET BELETTEN DER VIJANDELIJKE VERKENNINGEN.

§ 335. Bleek reeds uit het voorgaande van hoe veel belang het is, dat men steeds goed onderrigt zij omtrent de sterkte, het standpunt, de zamenstelling en de voornemens des vijands, — hierin ligt van zelf opgesloten, dat men niets onbeproefd moet laten om den vijand het inwinnen van zulke berigten te beletten, en hem zelfs zoo veel mogelijk te misleiden. Het beletten der vijandelijke verkenningen is echter eene zeer moeijelijke taak, die alleen dán met goed gevolg uitgevoerd kan worden, wanneer men over veel en over goed geoefende ligte kavallerie kan beschikken. Deze heeft alsdan tot taak om, door plotselinge verschijningen en bewegingen zonder eind, de vijandelijke patrouilles, waarnemings-detachementen, spionnen en koeriers te verontrusten en op te ligten, ten einde aldus den vijand tot de grootste

behoedzaamheid te noodzaken, en de troepen, met zijne veiligheidsdienst belast, onophoudelijk af te matten.

§ 336. Somtijds is het noodig, dat men, om zijne voornemens te verbergen, den vijand misleide, en wel verre van alsdan de vijandelijke verkenningen te beletten, maakt men die gemakkelijk, daar het alsdan van belang is, hem door valsche vertooningen in eenen verkeerden waan te brengen. Zoo bijv. kan men, door het vertoonen van kleine detachementen, den vijand in de meening brengen, dat er sterke troependeelen in de nabijheid zijn; men kan ook den schijn aannemen van ergens troepen te willen zamentrekken, door aldaar requisitiën uit te schrijven; men kan mede, om den terugmarsch van het leger te verbergen, de voorposten laten staan, die dan eerst later als achterhoede volgen. Dit laatste zal het best kunnen geschieden, wanneer het leger des avonds aftrekt, en de voorposten eerst tegen het aanbreken van den dag volgen. Moeten echter de voorposten bij dag het reeds teruggetrokken leger volgen, dan wordt dit veel moeijelijker, en de afstand die hen van het leger scheidt, brengt hen alsdan in eenen zeer neteligen toestand. Wel kan men daartoe bij voorraad de infanterie-veldwachten door kavallerie doen aflossen, omdat dit wapen des te schielijker het inmiddels teruggetrokken leger inhaalt; maar juist daardoor wordt de aandacht des vijands reeds te voren gewekt, en ontstaat bij hem ligtelijk het vermoeden der voorgenomen handeling.

HET DEKKEN EN AANVALLEN VAN MAGAZIJNEN EN OORLOGS-WERKZAAMHEDEN.

§ 337. De plaatsen, waar *magazijnen* aangelegd worden, bevinden zich gewoonlijk in den rug van het leger, op of nabij zijne terugtogts-wegen. Ofschoon zij door het voorwaarts geplaatste leger en zijne voorposten behoorlijk beschermd zijn, vooral tegen de ondernemingen van eene groote troepenmagt, die niet ligt onbemerkt in den rug van het leger doordringt, zoo is het toch noodzakelijk ze van bezetting te voorzien, ten einde die plaatsen te dekken tegen de ondernemingen van partijgangers, of soms van eene vijandig gezinde bevolking. Zijn die plaatsen niet versterkt, of slechts van eene geringe bezetting voorzien, dan is hare verdediging tegen eenen krachtigen aanval zeer moeijelijk; toch kan hare bezetting gewoonlijk niet sterk zijn, en bestaat zij dikwijls

uit ongeoefende troepen, omdat men ongaarne de hoofdmagt van het leger door menigvuldige detacheringen verzwakt. De kommandant van eene zoodanige plaats heeft derhalve eene moeijelijke en hoogst gewigtige taak te vervullen.

Hij moet bij zijne aankomst aldaar dadelijk de middelen beramen om de hem toevertrouwde plaats te versterken en te verdedigen, en daarbij vooral bedacht zijn op de pogingen, die de aanvaller in het werk kan stellen, om met zijne artillerie de magazijnen te vernielen. Om deze pogingen te beletten, moet hij óf zijne verdedigings-maatregelen tot buiten de plaats uitbreiden, óf de magazijnen tegen het werpgeschut blinderen.

Steden, die vroeger versterkt waren en daarvan nog overblijfselen bezitten, zijn voor de plaatsing dezer magazijnen zeer geschikt. De kommandant der plaats moet echter niet te veel op hare sterkte vertrouwen, en daardoor veiligheids-maatregelen verwaarloozen, gelijk zulks de Fransche generaal Guyot deed te *Figueras*, in den veldtogt van 1811 in Spanje. Hij moet zich verder bekend maken met de voorwerpen, die zich in de magazijnen bevinden, en met de middelen om ze des noods te vervoeren.

De verdediging van zoodanige plaats geschiedt zoo als zulks in de Toegepaste Taktiek is verklaard. Moet men de plaats verlaten, dan zal men de voorwerpen, die niet vervoerd kunnen worden, vernielen, en somtijds zal het raadzaam zijn om reeds bij de nadering des vijands de goederen zoo veel mogelijk te verzenden. Daartoe is het noodzakelijk, dat men reeds vroegtijdig kennis drage van de nadering en sterkte des vijands, waartoe vooral spionnen en menigvuldige patrouilles gebezigd worden.

§ 338. De dekking van *hospitalen* geschiedt op dezelfde wijze als die der magazijnen. De verdediging wordt echter niet zoo hardnekkig gevoerd, en bij het verlaten van de plaats worden de zieken den vijand aanbevolen.

§ 339. Moet een detachement dienen om de eene of andere *oorlogswerkzaamheid* te dekken, als het slaan van bruggen, of het opwerpen van veldwerken, dan moet de vijand belet worden zoo nabij te komen, dat hij die werken vernielen kan. Bovendien moet men bij de werkers, die meestal niet tot den krijgsstand behooren, politie-maatregelen nemen, ten einde hun het wegloopen gedurende den vijandelijken aanval te beletten.

§ 340. De *aanvallen* op plaatsen, waar de vijand magazijnen

heeft aangelegd, moeten meestal geschieden door detachementen, die daartoe in den rug van het vijandelijke leger zijn doorgedrongen. Op welke wijze men daarbij te werk gaat, dit hangt voornamelijk af van den toestand der plaats en der bezetting; doch altijd zal de verovering met grooten spoed moeten geschieden, daar de verdedigers niet zelden op ontzet kunnen rekenen.

Eene verrassing zal het schielijkst tot het doel voeren, en met de noodige stoutheid zal men hiertoe des te gemakkelijker geraken, omdat maar al te dikwijls de verdediger zich in den rug van zijn eigen leger volkomen veilig waant, en niet genoeg op zijne hoede is.

Kan men de plaats niet vermeesteren, dan moet men trachten de magazijnen te vernielen, door ze in brand te schieten, waartoe men brandgranaten, en nog beter vuurpijlen gebruikt.

De staking en vernieling van krijgswerkzaamheden zal meestal gelukken, zoo men tot de arbeiders kan doordringen.

KONVOOIJEN TE LANDE.

§ 341. Door een *transport* verstaat men niet alleen de wijze, waarop goederen verzonden worden, maar ook de goederen zelve, die men vervoert. Meestal worden die transporten door troepen beschermd, en zij dragen alsdan den naam van *konvooi*. Met betrekking tot de wijze van vervoer worden zij in konvooijen *te lande* en *te water* onderscheiden.

Het begeleiden en verdedigen, alsmede het aanvallen van konvooijen behoort tot de gewigtigste handelingen van den Kleinen Oorlog, omdat daarvan dikwijls het onderhoud van het leger en bijgevolg ook zijne oorlogsvoering in groote mate afhangt.

§ 342. De dekking van groote *konvooijen te lande* wordt met regt voor eene der moeijelijkste ondernemingen in den oorlog gehouden, en die moeijelijkheid neemt toe naar mate het konvooi grooter is, de vervoermiddelen slechter zijn, de wegen onbruikbaarder, het geleide zwakker en de vijand meer nabij is. De spoorwegen zullen wel is waar deze taak gemakkelijker maken, doch daarop mag men alleen maar rekenen zoo lang de vijand niet nabij is. Men zal derhalve op middelen bedacht moeten zijn, om zoo veel mogelijk de hieraan verbonden bezwaren te overwinnen.

Het zal reeds een groot voordeel wezen, als op den weg, dien het konvooi moet nemen, communicatie-posten zijn; dan zal men het konvooi in gedeelten van post tot post kunnen laten vertrekken, en het des nachts een veilig onderkomen verschaffen. Voor het overige zal daartoe moeten bijdragen eene bedekking, welker sterkte berekend wordt naar de grootte van het konvooi en naar de waarschijnlijkheid van vijandelijke aanvallen; verder zorge men voor goede voertuigen, eene stipte orde en eene strenge marsch-discipline.

§ 343. Men kan de maatregelen, die de verdediger moet nemen, onderscheiden in: *politie-maatregelen*, welke dienen om de orde bij het konvooi en den geregelden marsch te verzekeren, en in *taktische maatregelen*, welke meer strekken om het konvooi tegen de aanvallen des vijands te verdedigen.

§ 344. Tot de *politie-maatregelen* behooren eene goede indeeling van den trein, eene voldoende bespanning en eene stipte orde gedurende den marsch. Het getal wagens mag de 600 niet te boven gaan, daar deze op eene rij reeds een lengte van 10,000 pas beslaan. Zulke wagentreinen moeten in afdeelingen van 200 wagens gesplitst worden, die elkander met 2 à 3 uur tusschenruimte volgen. Elk gedeelte wordt weder in afdeelingen van 50 wagens afgedeeld, waarover een officier het bevel voert, en elk dezer afdeelingen weêr in 2 deelen, waarover een onderofficier het toezigt houdt. De wagens worden genummerd en de officieren hebben staten van de voorwerpen, die zich op elken wagen van hunne afdeeling bevinden.

De kommandant van het konvooi moet vóór den afmarsch eene naauwkeurige inspectie houden over de goederen, de wagens en de bespanning, en wel toezien, dat de lasten evenredig verdeeld zijn, om door de paarden gemakkelijk getrokken te kunnen worden.

Bij elke twee wagens wordt een kavallerist, of bij elken wagen een infanterist geplaatst, om het toezigt te houden op de voerlieden, en zorg te dragen, dat er niet gerookt worde als er munitie-wagens bij het transport zijn; zij zorgen voorts dat de wagens opgesloten blijven, dat op den bepaalden tijd gevoederd en weder aangespannen worde, en dat de voerlieden bij het verschijnen van den vijand niet wegloopen.

De trein wordt op eenen voldoenden afstand voorafgegaan

door een detachement pionniers, van gereedschappen voorzien, en eenige kavalleristen; de eersten om voor het herstel van wegen en bruggen te zorgen, en de laatsten, om, indien er wagens met munitie bij het konvooi zijn, de vuren langs den weg te doen uitdooven en te beletten dat men met brandende pijpen of sigaren het konvooi nadert, terwijl zij bovendien tot ordonnancen dienen.

Aan het hoofd van het konvooi marscheren de losse paarden, die in voorraad zijn om des noods de bespanningen te versterken, of gekwetste paarden te vervangen; daarop volgen een of twee wagens met gereedschappen, daarna eenige wagens met belangrijke voorwerpen; van afstand tot afstand een wagen met gereedschappen en verwisselstukken voor raderen en assen. De wagens met munitie volgen gedeeltelijk vóór, gedeeltelijk achter de kolonne. De voorwerpen aan officieren en marketentsters behoorende, sluiten den wagentrein. Tusschen elke 50 wagens blijft eene ruimte van ongeveer 25 pas. Als een wagen breekt, dan wordt hij uit de kolonne weggenomen, en de goederen worden op de reserve-wagens overgeladen. Als de trein beletselen op den weg ontmoet, bijv. bij het breken van eene brug, dan moeten de afgesneden afdeelingen parkeren, totdat de weg hersteld is. Hierdoor verstaat men, dat het transport in 2 rijën oprijdt, de paarden naar binnen, en de rijën ongeveer 20 pas van elkander verwijderd: de ruimte tusschen de uiteinden dier rijën kan door eenige wagens worden afgesloten. Als de weg het toelaat, dan rijden de wagens twee aan twee, en zelfs met meer wagens naast elkander, mits men ten minste één uur aldus kunne voortgaan, anders zal het open afrijden te veel tijd doen verloren gaan. Groote defilés worden in afdeelingen van niet meer dan 50 wagens doorgetrokken, zoodanig, dat eerst de oneven afdeelingen het defilé doorgaan en aan de andere zijde rusten, terwijl deze daarna door de evene gevolgd worden, die aan deze zijde van het defilé rust hebben genomen. Om te rusten en te voederen, wordt een terrein gekozen, dat voor de verdediging gunstig is, en het konvooi moet alsdan parkeren. De tijd voor het afrijden en parkeren der wagens moet praktisch berekend worden, om het aanspannen en afrijden in behoorlijke orde te doen plaats hebben. Om te overnachten, wordt een bijzonder goed te verdedigen terrein gekozen, en van de wagens eene wagenburgt gevormd. Hiertoe laat men een gedeelte der wagens tot een park oprijden, op twee rijën

met 15 à 20 pas afstands; om dit park heen wordt eene rij wagens geplaatst met den disselboom onder den voorgaanden wagen, en voor deze rij kiest men die wagens, die met de minst brandbare stoffen geladen zijn. Die met munitie komen in het binnenste van den wagenburgt, waarin ook de paarden blijven, zoo zij niet gezamentlijk in de nabijheid onder dak gebragt kunnen worden. Men moet de vuren dáár aanleggen, waar zij niet schaden kunnen. De veiligheidsdienst geschiedt door de voorhoede en zijtroepen, en men zendt in de rigting van waar men den vijand vermoedelijk verwacht, kavallerie-patrouilles.

De marschen moeten niet te groot zijn; het konvooi mag niet vóórdat de dag is aangebroken afmarscheren, en niet laat op zijne bestemming of in het nachtkwartier aankomen.

Na al deze beschikkingen in den vorm eener order aan de officieren, voor zoo verre hen aangaat, bekend gemaakt te hebben, laat de kommandant van het transport den trein bij het afrijden voor zich heen defileren; hij overtuigt zich daarbij, dat alles in orde is, en hoeveel tijd er vereischt wordt om het geheele konvooi in marsch te stellen.

§ 345. Tot de *taktische maatregelen* behoort in de eerste plaats de indeeling der dekkingstroepen. Zij worden in drie deelen gesplitst: een gedeelte blijft, zoo als reeds gezegd is, bij de wagens; een ander is tot voorhoede, zijdekking en achterhoede bestemd, en het derde gedeelte, dat het sterkste moet zijn, vormt het hoofdkorps en de reserve.

De voorhoede, zijdekkingen en achterhoede zijn zamengesteld even als bij alle marschen, doch daar een konvooi aan alle zijden kan aangevallen worden, moet de achterhoede genoegzaam sterk zijn om den vijand eenigen tijd weêrstand te kunnen bieden. Ook zal de veiligheidsketen veel verder dan gewoonlijk vooruit gebragt moeten zijn, omdat het konvooi veel tijd noodig heeft, om zich in staat van verdediging te stellen, en dus veel vroeger berigt moet krijgen van de nadering des vijands. Daarom zullen de voorhoede en flankdekkingen hoofzakelijk uit ligte kavallerie moeten bestaan. Het hoofdkorps der dekkingstroepen moet daarentegen meerendeels uit infanterie en artillerie zijn zamengesteld, en bij de verdedigers van den wagenburgt zullen scherpschutters goede diensten bewijzen. De indeeling van het

hoofdkorps der dekkingstroepen is als volgt: $\frac{1}{8}$ aan het hoofd der kolonne ter regter zijde, en $\frac{1}{8}$ aan den staart ter linker zijde, of omgekeerd; terwijl de overigen als reserve ter hoogte van het midden der wagenkolonne marscheren. Bij kleine konvooijen zal de bedekking vereenigd kunnen blijven, en aan die zijde marscheren, waar men den aanval des vijands verwacht. De voorhoede gaat een paar uur vóór het konvooi op marsch; zij heeft reeds vroegtijdig sterke patrouilles uitgezonden, die in alle rigtingen het terrein doorzoeken, den toestand der wegen opnemen, en daarvan rapport maken. Als het mogelijk is, gaat de voorhoede van de eene terrein-afscheiding tot de andere vooruit, neemt daar stelling, bezet de over- of doorgangen van die terrein-afscheiding, en laat door patrouilles de andere zijde tot op zekeren afstand doorzoeken. Zij wacht het konvooi af, en verzekert daarvan op die wijze den marsch. De flankdekkingen begeven zich, even als de voorhoede, vroeger dan het konvooi op marsch, en bezetten de zijdwaarts gelegen wegen en defilés, waarlangs de vijand de wagenkolonne zou kunnen naderen, totdat zij daarin door de troepen der achterhoede worden afgelost. De achterhoede, die bij groote konvooijen van geschut is voorzien, moet de achterwaarts gelegen defilés zoo lang bezet houden, totdat de laatste wagens der kolonne haar eenigen tijd voorbij zijn getrokken.

§ 346. De regels, die bij de *verdediging* van een konvooi moeten opgevolgd worden, zijn kortelijk de navolgende.

Het konvooi kan door den vijand van ééne of van meer zijden worden aangevallen. In het eerste geval vereenigen zich de dekkingstroepen, om den vijand weêrstand te bieden, zonder nogtans de overige punten van den wagentrein geheel te ontblooten. In het laatste geval moet men de dekkingstroepen zoodanig verdeelen, dat elk aangevallen punt beschermd kan worden; maar tevens zoodanig, dat men de geheele magt ten spoedigste op één punt kan vereenigen. Wordt alléén het hoofd der kolonne bedreigd, dan zal men de voorhoede versterken, en even zoo zal men handelen met de achterhoede, als de vijand alléén den staart der kolonne dreigt aan te vallen.

Als de voorhoede of de flankdekkingen zwakke vijandelijke troepen ontmoeten, dan worden deze door haar teruggedreven, en het konvooi blijft den marsch voortzetten, hetgeen altijd zoo lang

mogelijk moet plaats hebben. Zoo zij daarentegen op eene sterke vijandelijke magt stooten, die voor het konvooi gevaarlijk kan worden, dan zenden zij daarvan ten spoedigste berigt aan het hoofdkorps, hetwelk nu den vijand te gemoet rukt, en dáár stelling neemt waar het den vijand beletten kan tot het konvooi door te dringen. Indien de vijand geheel of grootendeels uit kavallerie bestaat, dan zal het voldoende wezen, dat de wagenkolonne *parkeert;* zoo hij daarentegen uit alle wapens bestaat, dan zullen een of meer *wagenburgten* geformeerd worden. Een groot konvooi zal zich het best verdedigen, door uit zijne wagens drie of vier wagenburgten te laten vormen, en deze zoodanig te plaatsen, dat zij elkander kunnen ondersteunen; de verdediging zal daardoor krachtiger zijn, het gevaar voor brand zal zeer verminderen en men zal, door des noods eene afdeeling op te offeren, de anderen kunnen redden.

Als de vijand wordt teruggeslagen, dan begeeft de wagenkolonne zich weêr op weg, en de vijand wordt niet vervolgd, maar alleen zullen eenige kavallerie-patrouilles hem blijven waarnemen. Indien daarentegen de bedekking wordt teruggeslagen, dan moet men zich tot de verdediging van de wagenburgten bepalen. Daartoe zal de artillerie zich op gunstig gelegen punten tusschen de wagens plaatsen.

Men stelt de scherpschutters en overige infanterie, die bij de wagens waren, en tirailleur achter en op de wagens, terwijl het hoofdkorps, de infanterie en kavallerie, zijdwaarts van de wagenburgten stelling neemt. Als de vijand van veel geschut voorzien is, vooral van houwitsers en vuurpijlen, dan zal de bedekking het slechts weinige uren kunnen volhouden, en zoo er alsdan geen ontzet komt opdagen, zal men moeten trachten, met opoffering van een gedeelte der wagens, de meest belangrijke goederen te redden.

Zoo evenwel na eene dappere verdediging alle pogingen om eenige wagens te redden vruchteloos gebleven en alle verdedigings-middelen uitgeput zijn, zal men de wagens in brand steken en de kaissons doen springen; hierdoor zal natuurlijk verwarring bij den vijand ontstaan, waarvan men gebruik moet maken om zich met de afgespannen paarden door te slaan. Men zal daartoe echter slechts mogen overgaan, wanneer alle hoop op ontzet is verloren. Somtijds zal men zich aan de hevige vervolging des vijands kun-

nen onttrekken door de wagens, die met sterke dranken geladen zijn, achter te laten, na eerst de bodems der vaten geopend te hebben; of door eenige wagens om te werpen en als barrikaden te doen dienen, hetgeen vooral in een defilé met goed gevolg kan worden toegepast.

Als men vroegtijdig de verzekering heeft bekomen, dat eene sterke vijandelijke magt, van veel geschut voorzien, in aantogt is, dan zal het beter zijn het transport onverwijld te doen aftrekken, en de gezamentlijke bedekking eene stelling te doen nemen om den aftogt te dekken.

§ 347. De *aanval* op een konvooi behoort tot eene der gemakkelijkste ondernemingen, als hij met oordeel overlegd en met stoutheid en voortvarendheid uitgevoerd wordt; zelfs met geringe strijdkrachten zullen hierbij nog groote voordeelen te behalen wezen.

De troepen voor den aanval bestemd, behooren uit de drie wapens te zijn zamengesteld; vooral zullen ligte kavallerie en artillerie, en deze van houwitsers en vuurpijlen voorzien, goede diensten bewijzen. Wanneer men onderrigt is van den marsch van een vijandelijk konvooi, dan kan men, door het onbruikbaar maken der wegen, dien marsch ophouden; of ook kan men in de plaatsen, welke het konvooi moet doortrekken, het gerucht verspreiden, dat men met eene sterke magt nabij is, om door dit middel het konvooi omzigtiger en daardoor langzamer te doen voortgaan. Omgekeerd zal het wel eens voordeelig zijn, wanneer het konvooi eenen langen weg heeft af te leggen, de bedekking tot zorgeloosheid uit te lokken, door zich in de eerste dagen volstrekt niet te vertoonen.

Die aanval moet steeds geschieden op terreinen, waar de verdediger geen gunstige stelling aantreft, of waar hij de wagens niet kan laten oprijden, en waar de aanvaller zijne bewegingen zoo veel mogelijk kan verbergen. Het gunstigste oogenblik voor den aanval is bij den afmarsch van het konvooi, als het eenigzins in verwarring is, of bij het einde van den dag, als de paarden en troepen vermoeid zijn.

Als de aanval met eene geringe magt uitgevoerd moet worden, dan zal daarvoor het gunstigste oogenblik zijn als het konvooi een defilé doortrekt; het aangevallen gedeelte zal alsdan gemakkelijk

genomen worden, maar het gedeelte dat zich aan de andere zijde van het defilé bevindt, zal ook gewoonlijk ontkomen.

Is daarentegen de aanvaller sterk genoeg, dan zal hij zijne troepen in drie deelen splitsen. Het sterkste gedeelte moet de bedekking aanvallen; het tweede rigt zijnen aanval tegen de wagens, en het derde blijft in reserve om den aanval van het eerste gedeelte te ondersteunen of om vijandelijke troepen, die ter hulp mogten komen opdagen, terug te slaan. De aanval op de bedekking moet zoo snel mogelijk tot eene beslissing gebragt worden, door zich niet lang met een schietgevecht op te houden, maar spoedig tot den aanval met blanke wapens over te gaan. Gedurende dit gevecht moet de artillerie het konvooi in de lengte met granaten, vuurpijlen en granaatkartetsen beschieten; zij moet zich zoodanig plaatsen, dat zij geen nadeel lijdt door de scherpschutters van den vijand, die op de wagens geplaatst zijn. Eenige infanterie-tirailleurs rigten van ter zijde hunne schoten op de voerlieden en paarden; scherpschutters trachten met brandkogeltjes de kaissons in brand te schieten; kleine afdeelingen kavallerie verspreiden zich langs het konvooi, verdrijven de voerlieden, kappen de strengen der paarden door, en trachten verwarring in de wagenkolonne te brengen.

Als de vijand een of meer wagenburgten heeft gevormd, dan moet de aanval daarop door geschutvuur worden voorbereid. Bij meer wagenburgten wordt, even als bij carrés die elkaâr flankeren, die wagenburgt het eerst aangevallen, welke door de overigen in het geheel niet of slechts weinig bestreken wordt. Granaten met zwakke ladingen en vooral vuurpijlen zullen hier veel uitwerking doen. Zoo men het konvooi meester wordt, moeten er maatregelen genomen worden, opdat de aanvalstroepen niet tot plunderen overgaan; hiertoe moet men hen ten spoedigste verzamelen, en vreest men, dat de vijand het konvooi zal trachten te hernemen, dan moet men de belangrijkste wagens van dubbele bespanning voorzien en zich daarmede verwijderen, terwijl men de overige laat verbranden. De kavallerie moet de vlugtende vijandelijke bedekking vervolgen, en gevangenen trachten te maken.

In de geschiedverhalen der veldtogten in Spanje van 1808—1814 vindt men belangrijke gevechten, waartoe het begeleiden van konvooijen aanleiding gaf, waaronder dat van den toenmaligen kolonel

van Geen, te vinden in mijne vroegere *Handleiding tot de Krijgskunst*, Dl. II, eene roemrijke plaats bekleedt.

KONVOOIJEN TE WATER.

§ 348. Het *begeleiden en verdedigen* van konvooijen te water heeft wel eenige overeenkomst met dat van die te lande, doch het wijkt ook weder in vele opzigten daarvan af.

In vaartuigen kan men veel meer goederen bergen dan op wagens, daardoor blijft het konvooij te water digter bijeen dan te lande, en de orde is daarbij gemakkelijker te handhaven. Zoo men daarenboven van stoombooten gebruik kan maken, zal het transport spoedig ter bestemder plaatse zijn. Hier staat echter een groot nadeel tegenover: te water is men gebonden aan eenen bepaalden weg; zoo nu de vijand de rivier afgesloten heeft, of meester van de beheerschende punten op den oever is, dan wordt daardoor het overbrengen van het transport onmogelijk. Men zal derhalve eene talrijke bedekking moeten hebben, om alle punten, die de rivier beheerschen of versperren, zoo lang te doen bezetten, totdat het konvooi voorbij is gevaren. Deze detachementen zullen zich daarna weder verzamelen, om zich ter plaatse te begeven, waar hunne tegenwoordigheid noodig zal zijn. Daar bovendien de verdediging hoofdzakelijk door het schietgevecht zal plaats hebben, zoo moeten er vooral veel rijdende artillerie en scherpschutters aan de bezetting toegevoegd worden.

Bijaldien de bedekking sterk genoeg is om het gevecht met den vijand op te nemen, zal zij op den oever marscheren waar men den vijand verwacht, ten einde hem te verhinderen tot den oever te naderen en het transport door zijn artillerievuur te vernielen. Indien echter de bezetting niet zoo sterk mogt zijn, hetgeen wel zelden het geval is, dan zal de bedekking op den minder bedreigden oever ter hoogte van het konvooi blijven, en op den anderen oever slechts eenige kavalleristen op patrouille zenden, om de nadering van de vijandelijke troepen te vernemen. Opdat die ruiters niet afgesneden worden, moeten er eenige ledige schuiten volgen, om hen spoedig over te zetten. Op elk vaartuig wordt een bevelhebber met eenige scherpschutters geplaatst; deze heeft in last, bij de nadering des vijands het

vaartuig naar den anderen oever te doen aanhouden, en zich zoo mogelijk achter eilandjes in de rivier te plaatsen, om aldaar te ankeren.

De artillerie, maar vooral ook de scherpschutters, moeten door hunne welgemikte schoten beletten, dat de vijandelijke artillerie op den oever stelling neemt om de schepen door haar vuur te vernielen, waarin deze zekerlijk zal slagen, indien men niet genoeg scherpschutters bij de bedekking heeft.

Is er geen kans om de schepen aan den vijand te ontrukken, dan moet men ze laten zinken, terwijl de bemanning zich op schuiten redt. Gaat het transport stroomafwaarts op eene snel-stroomende rivier, dan zal de bedekking ingescheept moeten worden, omdat zij anders te veel zoude achterblijven. In VON BRANDT's *Kleinen Oorlog* vindt men daarvan een voorbeeld uit den oorlog in Spanje in 1810. Ditzelfde zal ook moeten plaats hebben, als het transport met stoombooten gaat, of als het vaarwater altijd digt bij dien oever blijft, waar de bedekking niet kan zijn.

§ 349. Om een konvooi te water op eene breede rivier *aan te vallen*, moet men van de versperringspunten op die rivier meester zijn, of van beheerschende punten aan den oever gelegen, en daarbij moet men voorzien wezen van geschut; houwitsers en vuurpijlen zullen hierbij goed te gebruiken zijn. Bij eene naauwe rivier of een kanaal is het voldoende, slechts eene brug, sluis of vernaauwing der rivier bezet te houden, of door het laten zinken van schepen den gang van het konvooi te stuiten, om het alzoo te bemagtigen of te vernielen. Zoo dit niet mogelijk is, zal men de rivier moeten naderen, en door artillerievuur de vaartuigen vernielen, of tot overgaaf noodzaken; hierbij zal men echter met de artillerie des vijands en nog meer met zijne scherpschutters te kampen hebben, die én van de schepen én van den anderen oever hunne schoten op de artillerie des aanvallers zullen rigten. De aanvaller moet daarom veel rijdende artillerie bezitten, en met vuurpijlen de schepen in brand zien te steken.

Als de aanvaller bij eene kromming van de rivier eene geschut-stelling heeft opgeworpen, dan zal hij de schepen van het konvooi in de lengte kunnen beschieten. Indien de bedekking aan deze zijde van de rivier marscheert, moet de aanvaller haar

plotseling op het lijf vallen, als zij op een daarvoor gunstig terrein is gekomen, en haar van het konvooi verwijderen, terwijl een ander gedeelte zich van de schepen tracht meester te maken.

Het vernielen der schepen kan geschieden door ze in brand te steken, of door ze te doen zinken.

In de veldtogten in Spanje van 1808—1814, vooral in *Arragon* en *Cataloniën*, komen belangrijke voorbeelden voor van konvooijen te water, te vinden in Suchet's *Mémoires*.

HET BEGELEIDEN VAN KRIJGSGEVANGENEN.

§ 350. Het *begeleiden van krijgsgevangenen* kan men, in zeker opzigt, nog onder de transporten rangschikken.

Die taak is somtijds zeer moeijelijk, omdat men daarbij niet alleen maatregelen moet nemen tegen den vijand, die de krijgsgevangenen zal trachten te bevrijden, maar ook tegen de gevangenen zelve, welke tot die bevrijding zullen medewerken.

Een detachement, dat met die taak wordt belast, behoort in evenredigheid van het aantal krijgsgevangenen en van het meerdere of mindere gevaar der vijandelijke pogingen tot hunne bevrijding sterk en ook zamengesteld te wezen, en niet zelden zal het uit de drie wapens moeten bestaan.

Vóór den afmarsch worden de gevangenen regelmatig afgedeeld, en zij marscheren met verdubbelde rotten uit de flank. Zoo men voor eenen vijandelijken aanval, of voor eenen opstand onder de gevangenen heeft te vreezen, dan laat men de gevangen officieren niet bij hunne manschappen marscheren, maar deze worden afzonderlijk begeleid. Tot handhaving der orde, en om elke poging tot ontvlugting of tot opstand der gevangenen krachtdadig tegen te gaan, marscheren op de flank van afstand tot afstand eenige kavalleristen. Deze moeten de gevangenen welwillend, doch tevens met hoogen ernst behandelen, en bij verzet van hunne wapens gebruik maken.

De rusten worden op een open terrein gehouden, en men neemt de noodige maatregelen, om eene ontvlugting te voorkomen.

Des nachts worden de gevangenen in bewoonde oorden, in daarvoor geschikte gebouwen onder dak gebragt en bewaakt. Men laat

in die gebouwen licht branden, en men gedoogt niet, dat de gevangenen veel met elkander spreken of gedruisch maken, om daardoor het smeden van een komplot te verhinderen.

Bespeurt men, dat er iets van dien aard bij hen gaande is, dan tracht men de hoofden van het komplot te ontdekken, die men dan van de overige afscheidt en afzonderlijk begeleidt. Men duldt nu niet meer, dat zij met elkander spreken, en men overtuigt zich elken morgen vóór den afmarsch, in tegenwoordigheid der gevangenen, dat de geweren geladen zijn.

De taktische maatregelen voor het detachement bestaan in het navolgende: eene voorhoede, zijtroepen en eene achterhoede omringen, even als bij de konvooijen, ook hier het detachement. De hoofdtroep marscheert op de flank der gevangenen, aan die zijde, alwaar men eenen vijandelijken aanval te vreezen heeft. Zoodra er bij den hoofdtroep berigt van de nadering des vijands komt, rukt hij hem te gemoet, om daardoor het gevecht van de gevangenen verwijderd te houden, en men laat eene genoegzame bedekking bij deze achter, die nu hare waakzaamheid verdubbelt en op hare hoede is.

Als de aanval wordt afgeslagen, dan zal men zich niet ophouden met den vijand te vervolgen, maar den marsch weder geregeld doen voortgaan; wordt daarentegen de hoofdtroep tot wijken genoodzaakt en komt de vijand met overmagt opzetten, dan zal men welligt genoodzaakt zijn, den gevangenen de vrijheid te geven, om niet zelf in gevangenschap te geraken.

Het is uitdrukkelijk verboden, in zoodanig geval de gevangenen te dooden; eene zoodanige onmenschelijke daad zou niet alleen tot schande strekken van het leger, waartoe het detachement behoort, maar zij zou tevens eene onuitwischbare vlek werpen op het volk, waartoe dat leger behoorde.

§ 351. Om een transport gevangenen te *bevrijden*, moet men trachten dit bedekt te naderen, of zich in eene hinderlaag te leggen in de nabijheid van den weg, waarlangs het transport marscheert. Dit zal echter niet gemakkelijk uit te voeren zijn, als de bedekking de veiligheidsdienst goed waarneemt.

Wanneer men de bedekking openlijk wil aanvallen, dan behoort de magt daartoe in evenredigheid te zijn met de sterkte van het geleide De aanval moet steeds zoo verrassend mogelijk in de nabijheid der gevangenen plaats hebben, om deze tot opstand aan

te sporen. Als de aanval gelukt, dan worden de gevangenen zoo veel mogelijk van wapens voorzien, en men tracht langs omwegen het eigen leger te bereiken.

FOURAGERINGEN EN REQUISITIËN.

§ 352. Onder de middelen, welke men bezigt om een leger in zijn onderhoud te doen voorzien, en die tot de handelingen van den Kleinen Oorlog behooren, bekleeden de *fourageringen* en vooral de *requisitiën* eene niet geringe plaats.

Door *fourageringen* verstaat men het bijeenbrengen van levensmiddelen voor troepen en paarden; door *requisitiën* niet enkel levensmiddelen, maar ook alle andere voorwerpen, die bij het oorlogvoeren nuttig kunnen zijn. Bij het fourageren worden de levensmiddelen meestal door de troepen zelve opgehaald, terwijl bij de requisitiën de gemeente-besturen worden aangeschreven om de gevorderde voorwerpen door de inwoners te doen afleveren. De taktische maatregelen voor de uitvoering en de bescherming dier beide handelingen komen nagenoeg met elkander overeen. De fourageringen worden onderscheiden in *drooge* en *groene;* bij de eerste worden de reeds door de inwoners ingezamelde levensmiddelen uit de dorpen en boerenwoningen opgehaald; bij de laatste worden zij van de akkers afgemaaid en medegevoerd. De werkzaamheden, die daarbij te verrigten zijn, worden onderscheiden in het ophalen der levensmiddelen, en het beschermen van die handelingen tegen de aanslagen des vijands.

Alvorens in eene landstreek gefourageerd zal worden, moet er eene verkenning plaats hebben van den voorraad levensmiddelen, die zich in de dorpen of op de akkers bevindt. Die verkenning moet voor den vijand geheim gehouden worden, om hem niet opmerkzaam te maken; vervolgens zullen aan de verschillende deelen van het leger de dorpen aangewezen worden, waar zij de fouragering zullen volbrengen. Bij groene fourageringen worden de akkers en velden afgedeeld, en eveneens aan de troepen-afdeelingen toegewezen om ze af te maaijen.

§ 353. De *bedekking* gaat zoo vroegtijdig op marsch, dat zij hare veiligheids-maatregelen genomen heeft, tegen dat de foura-

geurs aankomen. Hare sterkte en zamenstelling zal afhangen van de uitgestrektheid van het terrein, waarop de fouragering moet plaats hebben, en van de mindere of meerdere waarschijnlijkheid van eenen vijandelijken aanval. In enkele omstandigheden zal ligte kavallerie alleen voldoende zijn, doch meesttijds zullen daartoe de drie wapens gebezigd moeten worden. De bevelhebber laat dadelijk op het terrein naar de zijde des vijands, doch ten minste een half uur van de fourageurs verwijderd, eene keten van wachten plaatsen, meesttijds uit kavallerie bestaande, zoodat de fourageurs tegen verrassing beveiligd zijn, en van de nadering des vijands vroegtijdig berigt kunnen ontvangen. Achter deze wachten, op gunstige terreinpunten, bijv. bij bruggen en defilé's, worden detachementen geplaatst, uit infanterie en kavallerie en soms uit de drie wapens zamengesteld, om de vooruit staande posten te kunnen opnemen en den vijand eenen krachtigen weêrstand te bieden. Achter het midden van die detachementen staat één-derde van de geheele bedekking als reserve, waarbij zich veel rijdende artillerie moet bevinden, opdat zij ten spoedigste, waar het noodig mogt zijn, de aangevallen voorposten kunne ondersteunen. De bevelhebber zal zich dáár ophouden.

§ 354. De *fourageurs* gaan wat later op marsch; zij bestaan meestal uit infanterie, waarbij eenige kavalleristen gevoegd zijn, om als ordonnancen te dienen. Zij zijn van een genoegzaam aantal wagens, paarden, zakken, en bij eene groene fouragering van zeissen en sikkels voorzien. De infanteristen zijn zonder randsel en ledergoed, zij dragen het geweer aan den geweerriem, en hebben eenige patronen bij zich.

Zoodra zij bij het dorp aankomen, wordt dit dadelijk omringd door schildwachten, die niemand in of uit het dorp laten gaan. De wagens rijden zoodanig op, dat zij gemakkelijk weder kunnen afrijden. Zeer verkieslijk is het, dat de inwoners zelve hunne levensmiddelen aanbrengen, dan kunnen de fourageurs buiten het dorp blijven, en aldaar de wagens opladen; in dat geval worden er ook altijd *bons* voor het medegevoerde afgegeven. Zoo echter de inwoners daartoe ongezind zijn, worden eenige officieren met een genoegzaam aantal fourageurs en wagens in het dorp gezonden, en aan elk officier wordt een gedeelte van het dorp aangewezen, om de daarin gelegen huizen en schuren te doorzoeken. Zij zullen hierbij streng toezien, dat hunne manschappen

niet tot plundering of mishandeling der ingezetenen overslaan. De gevonden voorraad wordt op de wagens geladen, en elke geladen wagen wordt onmiddellijk buiten het dorp naar de verzamelplaats gezonden. Op geschikte punten worden tamboers of trompetters geplaatst, die bij de nadering des vijands door seinen daarvan kennis geven.

Als eene uitgestrekte landstreek afgefourageerd moet worden, dan moet men altijd beginnen met die dorpen, welke het verst verwijderd en het digtst bij den vijand gelegen zijn. Nadat elke afdeeling het verlangde verzameld heeft, trekt zij af, tenzij er andere orders mogten gegeven zijn, en zij neemt daarbij de veiligheids-maatregelen in acht, welke bij de konvooijen zijn voorgeschreven. Als de vijand de bedekking aanvalt, vóórdat de fouragering geëindigd is, dan moet zij hem weêrstand bieden, waarbij de reserve haar zal ondersteunen.

De fourageringen worden zoo lang mogelijk voortgezet en eerst dán gestaakt, wanneer de voortzetting te groot gevaar oplevert. In het laatste geval marscheren de fourageurs met de wagens van de voorste dorpen het eerst af, en de anderen volgen. Somtijds zal, zoo zulks noodzakelijk wordt geacht, een gedeelte der fourageurs de bedekking gaan versterken, die nog met den vijand slaags is.

355. De *requisitiën* hebben zoo veel overeenkomst met de fourageringen, dat voor beiden grootendeels dezelfde gedragsregels te volgen zijn. Het voornemen om requisitiën te doen, moet zoo lang mogelijk geheim worden gehouden, en dat zal hier gemakkelijker kunnen plaats hebben, daar de requisitiën niet door verkenningen worden voorafgegaan. Dikwerf worden aanzienlijke requisitiën aan intendanten opgedragen, wier bevelen door detachementen ondersteund worden. Zoo echter die taak aan den detachements-kommandant zelven wordt opgedragen, dan behoort hij van eene schriftelijke instructie voorzien te worden. De marsch naar de bestemde plaats moet met de grootste geheimhouding geschieden, en nu zal zijn gedrag afhangen van de volgende omstandigheden.

Als de requisitie in korten tijd uitgevoerd kan worden, dan neemt men bij de plaats eene stelling en voldoende veiligheidsmaatregelen. Men laat het hoofd der gemeente bij zich komen, en gelast hem om in eenen bepaalden tijd de gevorderde voor-

werpen of gelden te leveren, op straffe van militaire executie, en om zich van de nakoming te verzekeren, neemt men eenige aanzienlijke ingezetenen tot gijzelaars.

Als de requisitie niet spoedig uitgevoerd kan worden, dan zal zich het detachement moeten gedragen, als een gedetacheerde post. Zoo de gerequireerde voorwerpen uit meer plaatsen bijeengebragt moeten worden, dan kiest het detachement eene geschikte plaats, waar het zich opstelt en van waar kleine detachementen naar de onderscheiden plaatsen gezonden worden, om de geeischte voorwerpen in ontvangst te nemen.

Als men met een zwak detachement eene requisitie moet uitvoeren, dan zal die taak moeijelijk zijn; in dit geval moet stoutheid met list vereenigd zamenwerken: somtijds zal men daarin des nachts het best kunnen slagen.

§ 356. Om eene fouragering of requisitie te *beletten*, is dikwerf een verrassende aanval en alarmering voldoende; maar wil men zich tevens van de bijeengebragte voorwerpen meester maken, dan moet men de vijandelijke bedekking terugwerpen en tot de fourageurs doordringen. Daartoe moet een gedeelte van de aanvallers de vijandelijke bedekking aantasten, terwijl een eskadron ligte kavallerie de fourageurs aanvalt en zich van de bijeengebragte voorwerpen meester maakt. De geheele handeling daarbij komt overeen met den aanval op een konvooi. Is men niet sterk genoeg om de vijandelijke magt, welke de fouragering of requisitie dekt, aan te vallen, dan moet men door kleine zijdelingsche aanvallen en door alarmeringen den vijand trachten te verontrusten en daardoor te storen. Het gepaste oogenblik tot storing van eene groene fouragering is dan, wanneer de fourageurs op het veld verstrooid zijn. Men tracht hen op dat oogenblik met kavallerie aan te vallen, terwijl de bedekking door andere troepen wordt beziggehouden. Requisitiën van eenig belang en waarvoor tijd noodig is, zal men in zijn eigen land ligtelijk gewaar worden, en zoo men dan sterk genoeg is, moet men trachten het requisitie-detachement op te ligten, of anders te alarmeren.

ALARMERINGEN, HINDERLAGEN EN OVERVALLINGEN.

§ 357. Tot de middelen, waarvan men zich in den Kleinen Oorlog veelvuldig bedient, om den vijand af te matten en hem

in het klein afbreuk te doen, behooren de *alarmeringen*, *hinderlagen* en *overvallingen.*

Door *alarmeringen* verstaat men schijnaanvallen met eene betrekkelijk geringe magt, met het doel om den vijand er zóó door te verontrusten, dat hij eene groote magt ter afwering moet bezigen.

Door *hinderlagen* tracht men den marscherenden vijand in eene bedekte stelling af te wachten, om hem daar plotseling aan te vallen.

Door *overvalling* tracht men den vijand heimelijk te naderen en dan verrassend aan te vallen.

Al deze ondernemingen berusten hoofdzakelijk op eene misleiding en verschalking des vijands; hoe beter deze kan bewerkstelligd worden, des te volkomener zal de uitslag zijn. Hiertoe wordt eene goede kennis van het terrein en van den toestand des vijands, benevens eene groote geheimhouding vereischt, en naar mate der moeijelijkheid van de onderneming zal men voor de plaatsing van behoorlijke soutiens moeten zorgen.

§ 358. De *alarmering* kan een op zich zelven staand doel hebben, of tot ondersteuning van andere oogmerken moeten dienen. In het eerste geval wil men de vijandelijke troepen afmatten; dit doel zal het best bereikt worden, door den vijand in het begin van den nacht te alarmeren, en dit op verschillende punten te herhalen, zoodat hij zijne troepen den geheelen nacht onder de wapens moet doen blijven.

Ter bevordering van andere voornemens bezigt men alarmeringen, om de aandacht des vijands van andere punten af te leiden, of wel men herhaalt de alarmeringen eenigen tijd op dezelfde uren, om daardoor de vijandelijke voorposten op andere uren zorgeloos te maken, en op die wijze later aan eenen werkelijken aanval meer kans van slagen te geven. De zamenstelling van een daarvoor bestemd detachement moet, zoo wel wat de sterkte als wat de soort van troepen aangaat, naar het terrein, de sterkte des vijands, den afstand dien men moet afleggen om op de plaats der alarmering te komen, en de bijzondere oogmerken der onderneming geregeld worden. Men zal daartoe infanterie of kavallerie, en somtijds de drie wapens noodig hebben. Men neemt echter voor alarmeringen niet meer troepen dan noodzakelijk is; daarbij met zorg overwegende, in hoe verre de omstandigheden de mis-

leiding des vijands kunnen begunstigen, en in hoe verre de geheele toestand van den vijand hem tot vrees geneigd maakt. Bij nachtelijke alarmeringen zal men de minste troepen noodig hebben, omdat dan de vijand in het onzekere blijft omtrent onze wezentlijke sterkte.

De marsch naar den vijand geschiedt in stilte. Bij de uitvoering van den aanval moet men trachten den vijand zoo veel mogelijk vrees aan te jagen, zonder zich daarbij aan veel verlies bloot te stellen. Hiertoe moet de aanval verrassend en krachtig op enkele deelen van de stelling geschieden, zonder dat hij wordt doorgezet, of wel men knoopt een verspreid gevecht met den vijand aan, of men verontrust hem, door zich op zoodanige punten te vertoonen, welker bezetting de veiligheid des vijands wezentlijk in gevaar brengt. Als op deze wijze het doel bereikt is, breekt men het gevecht bij tijds af, en trekt snel terug.

§ 359. De *hinderlagen* worden tot verschillende oogmerken gebezigd. Men tracht, door troepen in eene hinderlaag te leggen, een marscherend vijandelijk leger of eene legerafdeeling verrassend aan te vallen; of men wil daardoor eene vijandelijke patrouille gevangen maken, of ook enkel een koerier of ander belangrijk persoon opligten. In het eerste geval zal de uitslag van het gevecht vooral afhangen, van het wel gelukken der verrassing, en in de beide laatste gevallen zal men altijd slagen, als de aanval slechts ter regter tijd geschiedt.

De sterkte der troepen, die men voor eene hinderlaag bestemt, regelt zich naar die des vijands; daar men echter door het verrassende van den aanval een aanmerkelijk voordeel op den vijand heeft, zoo zal men met geringer magt tegen hem kunnen strijden. De keuze der daarvoor te bestemmen troepen zal weder van het terrein afhangen: bij groote hinderlagen heeft men de drie wapens noodig; bij kleine zal men somtijds infanterie en kavallerie, of één van deze wapens bezigen. Infanterie is gemakkelijker te verbergen dan kavallerie, doch zij kan minder snel aanvallen. Op vlak en open terrein kan eene hinderlaag van infanterie alleen goed zijn tegen infanterie; kavallerie zal anders hier beter werkzaam kunnen wezen. Dit laatste wapen zal echter op een bedekt terrein daarvoor minder geschiktheid bezitten dan infanterie. Wanneer evenwel hinderlagen op eenen verren afstand geplaatst moeten worden, dan zal men daartoe meestal ka-

vallerie moeten nemen. De plaats waar de hinderlaag gesteld zal worden, behoort aan de troepen de gelegenheid te geven om zich bedekt te houden; zij moet aan ieder wapen een terrein opleveren, geschikt voor zijnen werkkring; zij moet zoo nabij mogelijk aan de vermoedelijke marschlinie van den vijand gelegen wezen, opdat de vijand door den aanval verrast worde, en eindelijk moet zij, bij eene mogelijke mislukking der onderneming, goede terugtogts-wegen opleveren.

De marsch naar de hinderlaag moet zoo geheim mogelijk geschieden, en opdat de sporen van den marsch, die zelden te vermijden zijn, den vijand niet in het oog vallen, neemt men soms omwegen om er te komen. Het zal steeds verkieslijk zijn, dat men slechts weinige uren vóór den vijand aankomt, want hoe langer men zich moet ophouden, des te meer loopt men gevaar van ontdekt te worden. In de hinderlaag moet men steeds slagvaardig zijn, en alles vermijden, waardoor de troepen zich kunnen verraden. Tot op de komst des vijands wordt de hinderlaag omgeven met niet verwijderde, maar bedekt geplaatste posten. Kleine vijandelijke afdeelingen, tegen wie oorspronkelijk de aanval niet bepaald was, of bijzondere personen, laat men ongemoeid voorbijtrekken, als men de zekerheid heeft, dat zij de hinderlaag niet bemerkt hebben; in een tegenovergesteld geval moet men ze gevangen trachten te nemen.

De aanval kan bij de nadering des vijands op verschillende wijzen plaats hebben. Men kan namelijk met de geheele vereenigde magt aanvallen, of men kan haar verdeelen, om met het eene gedeelte de vijandelijke kolonne aan het hoofd, en met het andere de flanken of den rug aan te vallen. In het eerste geval loopt men minder gevaar van ontdekt te worden, en daarbij is de geheele onderneming in de hand van den aanvoerder; de laatste handelwijze zal den indruk grooter maken, bij den vijand meer verwarring doen ontstaan en dus de grootste voordeelen opleveren: maar men moet hierbij zeer duidelijk het oogenblik van den aanval bepalen, opdat niet de eene afdeeling op de andere blijve wachten, en het gunstige oogenblik daardoor verloren ga. De aanval, hoe dan ook, moet, zoodra het gunstige oogenblik is aangebroken, met onstuimigheid worden uitgevoerd, en men moet van de eerste verrassing partij trekken, om de zaak tot beslissing te brengen; want laat men den vijand tijd om van zijne

verwarring te bekomen, dan zal al het voordeel der verrassing verloren gaan, en zelden zal men nu slagen, of men moet sterker dan de vijand wezen. Wordt men te vroegtijdig ontdekt, dan moet de wederzijdsche sterkte beslissen, of men de onderneming zal opgeven of doorzetten. Meesttijds zal het zaak zijn, zoo spoedig mogelijk af te trekken, ten einde niet zelf door den vijand aangevallen te worden.

Als in de nabijheid van den weg, waarlangs de vijand komen moet, geen geschikte plaatsen zijn, waar zich troepen verborgen kunnen houden, of wanneer men vreest dat de vijand door zijne veiligheids-maatregelen de hinderlaag te vroeg ontdekken zal, dan kan men daarvoor eene geschikte plaats kiezen, eenigzins van den weg verwijderd, en aldaar een groot gedeelte van zijne magt stellen, terwijl men met het andere gedeelte den vijand aanvalt, om dezen, door eenen geveinsden terugtogt, tot eene vervolging in de rigting van de hinderlaag uit te lokken.

Wanneer men aan kleine vijandelijke detachementen of patrouilles eene hinderlaag wil leggen, dan geschiedt dit met het doel, hen gevangen te nemen; daarvoor is het noodig, dat alle wegen, waarlangs die manschappen zouden kunnen ontkomen, bezet zijn.

Om enkele officieren of koeriers die zonder eskorte reizen op te ligten, zal het voldoende wezen, dat men zich met eenige daarvoor geschikte soldaten, in de nabijheid van den weg op de loer legt, en hun van alle kanten den weg afsnijdt.

§ 360. De *overvallingen* zijn even als de hinderlagen zeer verschillend; zij kunnen ten oogmerk hebben, den vijand zoo onverwacht te naderen en aan te vallen, dat hij geen tijd meer heeft, om een goed gebruik van zijne strijdmagt te maken; zij kunnen ook dienen om eenen gedetacheerden vijandelijken post op te ligten, of om eene versterkte of door den vijand bezette plaats door overvalling te vermeesteren. De overvallingen kunnen volgens een vooraf beraamd plan, of ook ten gevolge van een plotseling ontstaan gunstig oogenblik uitgevoerd worden. Dit laatste zal plaats hebben, als men den vijand onverwacht in eenen toestand vindt, die eenen overval begunstigt.

Om eene overvalling volgens een vooraf beraamd plan uit te voeren, moet men eene naauwkeurige kennis trachten te verkrijgen van den vijand, van zijnen toestand, zijne stelling en vei-

ligheids-maatregelen, van de bekwaamheid zijner aanvoerders en de degelijkheid zijner troepen; verder van het terrein en de wegen, die naar den vijand voeren en achter zijne stelling uitkomen, en eindelijk moet het voornemen zeer geheim worden gehouden. Men bedenke daarbij echter, dat zoo wel overdreven als verzuimde voorzigtigheids-maatregelen onze plannen kunnen doen mislukken.

De keus der troepensoort zal van den toestand des vijands en van het terrein afhangen. Kavallerie is daarvoor gunstig, als de goede uitslag meer van de snelheid dan van eene heimelijke nadering afhangt; heeft het tegenovergestelde plaats, vooral des nachts, dan is infanterie verkieslijker; meesttijds zullen beide deze wapens daarvoor gebruikt worden, en alleen bij groote aanvallen, bijv. van kantonnementen, zal men daarbij artillerie noodig hebben. De sterkte van deze troepen wordt bepaald naar het doel der onderneming en naar den waarschijnlijken wederstand; deze laatste nu hangt af van de sterkte des vijands, van den toestand waarin men hem aantreft, alsmede van de mogelijkheid dat hij ondersteund kan worden. Het aanvalspunt kiest men gaarne in eene rigting, waarin men niet ligt ontdekt kan worden en waar men den minsten weêrstand verwacht; derhalve bij voorkeur op de flanken of in den rug des vijands, vooral als men hem tevens den terugtogt wil afsnijden. Ook het tijdstip voor den aanval moet zoodanig gekozen worden, dat de vijand zoo weinig mogelijk tot tegenweer gereed kan zijn. Bij dag zal het steeds zeer moeijelijk wezen den vijand bedekt te naderen, tenzij mistig, donker of onstuimig weder daartoe medewerkte. De overvallingen bij dag moeten daarom sneller en met eene betrekkelijk sterkere magt uitgevoerd worden. De nachtelijke overvallingen hebben ook hare eigenaardige bezwaren, zoo wel bij den marsch als bij de gevechts-leiding der troepen. Indien de aanvaller zijne onderneming vóór het aanbreken van den dag geëindigd wil hebben, dan zal hij het middernachts-uur voor zijnen aanval kiezen. Indien hij echter den aanval op helderen dag wil voortzetten, nadat de eerste overvalling der vijandelijke voorposten gelukt is, dan zal hij des nachts naar de bestemde plaats marscheren, om vóór het aanbreken van den dag de vijandelijke voorposten overvallen te hebben.

Des nachts geschiedt de marsch met de diepste stilte; de voorhoede blijft digt bij de kolonne, zij volgt alsdan de hoofdwegen,

daar men langs zijwegen ligtelijk oponthoud ontmoet. Wanneer een vijandelijke post van verschillende zijden aangevallen moet worden, dan zal men daarvoor de afdeelingen bepalen, terwijl andere afdeelingen bestemd worden tot reserve en om de wegen te versperren, waarlangs de vijand ondersteuning zou kunnen bekomen. De kolonne blijft echter zoo lang mogelijk vereenigd tot in de nabijheid der vijandelijke stelling, en eerst dáár laat men haar uiteen gaan; hierdoor zal men meer verzekerd zijn, dat de aanval op de verschillende punten gelijktijdig geschiedt. Bij de berekening daartoe zal men den tijd en de ruimte, voor de verschillende afdeelingen benoodigd, naauwkeurig moeten bepalen, en daarbij den toestand der wegen, de vermoeijenis der troepen en de mogelijke korte verdwalingen in rekening brengen.

Elke afdeeling marscheert nu naar het haar aangewezen punt, met geene andere veiligheids-maatregelen, dan dat kleine patrouilles, door officieren aangevoerd, op een 20tal passen voorop gaan. De afdeelingen zijn voor den aanval ingedeeld: het hoofd der kolonne bestaat bijv. uit 1 bataillon infanterie in kompagnies-kolonnen als voorhoede, waarvan eene kompagnie den voortroep uitmaakt. De voorste sectie van die kompagnie heeft niet geladen, omdat bij nachtelijke overvallingen geen schiet- maar bajonetgevecht de zaak moet beslissen. Vóór deze sectie marscheert een beraden onderofficier met een viertal dappere soldaten, om den eersten vijandelijken schildwacht te overrompelen, zoodat hij zijne wacht niet door vuren kan waarschuwen. Gelukt dit niet, dan zal men onmiddellijk die wacht moeten bestormen. De tweede sectie volgt met geladen geweren als soutien; hierbij zijn eenige soldaten, met de noodige gereedschappen en werktuigen voorzien, om daarvan zoo noodig gebruik te maken. De overige troepen volgen onmiddellijk in zulk een breed front en zoo opgesloten als mogelijk is. Opdat de aanvallen der verschillende afdeelingen gelijktijdig kunnen plaats hebben, worden er van te voren signalen van vuurpijlen, of op trom en hoorn afgesproken en vastgesteld; doch dit oogmerk zal nog beter door goed geregelde horologiën, waarvan elke afdeelings-kommandant voorzien moet zijn, bereikt kunnen worden. Zoo men echter den terugtogt wil aannemen, zal dit door een overeengekomen sein aan de verschillende kolonnen kenbaar gemaakt worden.

§ 361. De overvalling van een *bivouac* of *legerkamp* zal slechts

dán kunnen gelukken, als de vijand geene of zeer slechte veiligheids-maatregelen genomen heeft. Bij het minste oponthoud, dat de aanvallers hebben, zal de vijand onder de wapens en tot het gevecht gereed staan. Men zal daarom van zijne veiligheids-maatregelen kennis moeten dragen, en daarop de overvalling gronden. De kavallerie kan hier het best den aanval inleiden; zij moet met de meeste snelheid en onstuimigheid het bivouac binnenrennen, de wapenplaats trachten te bereiken, en beletten dat de vijandelijke troepen zich verzamelen. Zij moet zich van het geschut en van den bevelhebber meester maken, en zoo deze in een nabij gelegen dorp gehuisvest mogt zijn, dan zal men hem, door derwaarts gezonden ruiters, trachten op te ligten. Meesttijds zal zich eene zoodanige overvalling enkel bepalen tot het brengen van verwarring onder de vijandelijke troepen, en soms tot vernieling der artillerie-voertuigen. De zorgelooze handelwijze der Fransche bevelhebbers onder het eerste Keizerrijk hebben hen menigmaal aan zoodanige overvalling blootgesteld.

§ 362. De overvalling van *uitgebreide kantonnementen* zal gelukken, indien men den vijand kan aanvallen, alvorens hij zich uit de verschillende kantonnementen heeft kunnen vereenigen. Aldus werden die der bondgenooten in 1815 achter *de Sambre* door het Fransche leger overvallen.

De overvalling van een *enkel kantonnement* zal somtijds niet moeijelijk zijn, als de vijand zich achter eene terrein-afscheiding veilig waant, en daardoor de veiligheidsdienst verzuimt, of gebrekkig laat uitvoeren. Die overvallingen hebben echter ook weder hare eigenaardige moeijelijkheden, hoofdzakelijk daarin bestaande, dat de ingangen der dorpen versperd zullen zijn, dat men zich in die plaatsen verdeelen moet, waardoor de éénheid en het overzigt verloren gaan, en dat de vijand zich in de huizen hardnekkig verdedigen kan.

Bij het overvallen van een kantonnement, moet men dadelijk de alarmplaats bezetten — daardoor belet men de vereeniging der troepen — en verder moet men den vijandelijken bevelhebber trachten gevangen te nemen, waardoor verwarring bij den vijand ontstaan zal.

§ 363. De overvalling van eene *gesloten stad* of *vesting* behoort tot de moeijelijkste ondernemingen in den oorlog; zij zal

alleen kunnen gelukken wanneer de grachten droog of digt gevrozen zijn, en de vijand nalatig in zijne veiligheidsdienst is. Verstandhouding met de inwoners is altijd een groot voordeel en verhoogt de kans van het welgelukken; doch men mag zich hierop niet te veel verlaten. Zich door list van de poorten eener stad meester te maken, zoo als dit in vroegere oorlogen meermalen gelukte, is, wanneer de stad buitenwerken heeft, zeer moeijelijk geworden; somtijds zal het gelukken dezer onderneming van een toeval afhangen.

Alvorens tot eene zoodanige onderneming over te gaan, behoort men met de plaatselijke gesteldheid goed bekend te zijn, en zoodra de vijand de aanvallers ontdekt, moeten onderscheiden schijnaanvallen zijne aandacht verdeelen, terwijl de hoofdaanval op het zwakste punt der stad gerigt wordt. Aan het hoofd der aanvals-kolonnen moeten pionniers zijn met de noodige gereedschappen. Heeft men zich meester van eenen der ingangen gemaakt, dan moet deze sterk bezet worden. De troepen moeten gesloten naar de markt of alarmplaats doordringen, om te beletten, dat de vijandelijke magt zich verzamele. Men moet verder zorgen, dat de troepen zich niet verspreiden en zich niet aan plunderen overgeven; gewoonlijk zal één uur voor het aanbreken van den dag als het beste tijdstip voor deze overvallingen beschouwd kunnen worden.

Tot de gelukte overvallingen van steden en vestingen behooren die van *Wezel* in 1629, gedurende de belegering van *'s Hertogenbosch* door Frederik Hendrik; die van *Koevorden* in 1672; die van *Coimbra* in 1810, door den Portugeeschen partijganger Trant; terwijl de overvalling van *Bergen op Zoom* in 1814 tot de mislukten behoort.

§ 364. De overvallingen van *groote legers* komen in de latere oorlogen minder voor dan vroeger; waar zij nog plaats hebben gehad, daar was groote onachtzaamheid er de oorzaak van.

Tot de zoodanige behooren die van Frederik II bij *Hochkirch* in 1758, van Soult bij *Oporto*, 1809, — van den Franschen Generaal Girard bij *Aroijo de Moleno*, 1811, — van den Generaal Sebastiani bij *Inkowa* in 1812.

DE PARTIJGANGERS.

§ 365. Men verstaat door *partijganger* den aanvoerder van een zelfstandig georganiseerd korps, dat geheel op zich zelve tegen den vijand handelen zal.

De kommandant ontvangt daarvoor eene instructie, die in verband staat, met de operatiën van het leger, waartoe hij behoort. Voor het overige is hij geheel onafhankelijk van het leger, en kan naar eigen inzigten de middelen kiezen, waardoor hij den vijand afbreuk zal doen.

§ 366. De sterkte van een partijgangers-korps moet geëvenredigd zijn aan de werkzaamheden, die het zal verrigten, en zijne zamenstelling, — of het uit infanterie of uit kavallerie zal bestaan, — zal afhangen van de landstreek, alwaar het werkzaam moet wezen.

Als minimum neemt men daarvoor 25 à 30 man aan. Meesttijds bestaat een partijgangers-korps uit 50 à 200 ruiters; somtijds voegt men daar eene sectie rijdende artillerie bij, en in enkele gevallen is een zoodanig korps uit de drie wapens zamengesteld.

Het nadeel van een te sterk partijgangers–korps bestaat hierin, dat het te veel aan snelheid verliest, te veel zorg voor het onderhoud kost, en minder zijn voornemen verbergen kan. Beter is het, wanneer de partijgangers–oorlog bijzonder nuttig geacht wordt, verschillende kleine partijgangers–korpsen op te rigten, en deze met elkander in verband te laten werken.

Voor de degelijkheid van het korps is de keuze van den aanvoerder van het grootste belang. Hij behoort eenen natuurlijken aanleg voor die werkzaamheden te bezitten, met een scherp en doordringend oordeel begaafd te zijn, bedaardheid met besluitvaardigheid te vereenigen, zoodat hij in de hagchelijkste omstandigheden nog uitkomst weet te vinden. Ook de overige officieren moeten in alle opzigten uitmunten, en in staat zijn op zich zelve te handelen. De troepen moeten tegen de vermoeijenissen des oorlogs gehard wezen en lange marschen kunnen uithouden, goed gedisciplineerd en uitmuntend onderwezen zijn. De infanterie moet zoo ligt mogelijk gekleed en uitgerust, en van getrokken-loopgeweren voorzien wezen; de kavallerie moet uitmuntende paarden bezitten.

Bij het korps mogen geen wagens en voertuigen worden medegenomen; deze zouden den marsch vertragen en het voortkomen langs binnenwegen beletten. De munitie en de bagage der officieren worden op pakpaarden medegevoerd, en de officier van gezondheid is daarenboven van een ambulance-paard voorzien. Voorts behooren bij dat korps eenige personen te zijn, die als gidsen en tevens als spionnen werkzaam kunnen wezen, en die zich daartoe van verschillende kleedingen voorzien hebben.

Alvorens het partijgangers-korps zijne operatiën begint, moet zijn kommandant zich onledig houden met een naauwkeurig onderzoek naar de deugdelijkheid van het materiëel, zoowel als van die der paarden en manschappen. Hij moet de laatsten door oefeningen voorbereiden tot den werkkring die hen wacht; hij zal daardoor tevens de bekwaamheid van zijne officieren leeren kennen.

§ 367. De werkzaamheden van den partijganger omvatten bijna alle handelingen, die men in den Kleinen Oorlog heeft leeren kennen, zoo als: het waarnemen van het vijandelijk leger en van hetgeen op de flanken of in den rug van dat leger omgaat; het storen der gemeenschap tusschen de vijandelijke korpsen en het beveiligen der eigen gemeenschap; het opligten van koeriers, veldposten, krijgskassen; het vernielen van vijandelijke munitie-transporten en levensmiddelen; het beletten van requisitiën; het overvallen van kleine posten, en alle overige handelingen van den Kleinen Oorlog, waardoor men den vijand benadeelt, in zoo verre de sterkte van het korps zulks toelaat. De meeste van die handelingen zullen in den rug van het vijandelijke leger plaats hebben. Om dáár te komen, staan twee wegen open; men kan namelijk het vijandelijk leger omgaan, of tusschen twee vijandelijke korpsen doortrekken. De eerste weg is de veiligste, maar de langste; de laatste zal, zoo men met omzigtigheid te werk gaat, volstrekt niet onuitvoerbaar wezen. Het partijgangerskorps begeeft zich daartoe tegen den avond nabij de vijandelijke voorposten en trekt, zoodra het donker geworden is, onder geleide van goede gidsen en met inachtneming der grootste stilte, langs niet of slecht bewaakte wegen, tusschen de deelen van het vijandelijke leger door. Met het aanbreken van den dag moet het korps het vijandelijk leger zijn doorgetrokken, en eene goede schuilplaats gevonden hebben, van waar men de verdere waarnemingen kan doen. In het eigen land, waar men op de me-

dewerking der ingezetenen vertrouwen kan, zal deze taak veel gemakkelijker zijn dan in 's vijands land. Eene naauwkeurige kennis van de landstreek is mede een voornaam middel om in zijne oogmerken te slagen, en menigmaal aan de vervolging des vijands te ontkomen.

De partijganger mag zich nooit langer dan 24 uur in dezelfde bewoonde plaats ophouden; meesttijds moet hij reeds des nachts vertrekken, wanneer hij des morgens is aangekomen, en omgekeerd. Nimmer moet hij de ware plaats zijner bestemming mededeelen; op marsch moeten de manschappen steeds voor een paar dagen van levensmiddelen voorzien zijn. Dáár waar het korps overnacht, worden de noodige veiligheids–maatregelen genomen, en alle patrouilles, die over dag uitgezonden worden, moeten vóór den avond bij het korps terug zijn, omdat dit laatste des nachts van standplaats zou kunnen veranderen.

In de nabijheid van de vijandelijke verbindings-wegen zal de partijganger de beste slagen kunnen toebrengen; hij wage zich echter niet aan ondernemingen, die voor zijne sterkte niet berekend zijn.

Konvooijen vernielen, gevangenen bevrijden, munitie–transporten doen springen, hiermede zal hij zich hoofdzakelijk moeten bezig houden. Het maken van gevangenen is daarbij eene zeer ondergeschikte zaak, omdat men ze toch niet bij zich kan houden; men ontneemt hun de wapens en équipement-stukken, en laat ze gaan, onder stellige belofte van gedurende zekeren tijd niet tegen ons te zullen dienen. Gevangen officieren laat men eveneens op hun woord van eer gaan. Zoodra eene gewigtige onderneming, bijv. een veldslag, op handen is, moet het partijgangers-korps zijne opmerkzaamheid verdubbelen, en alle belangrijke tijdingen onmiddellijk aan den bevelhebber van het leger mededeelen. Heeft het vijandelijk leger eene neêrlaag geleden, dan zal de partijganger van de daardoor veroorzaakte verwarring de meeste voordeelen zien te trekken. Als daarentegen het eigen leger geslagen is, dan zal hij alles aanwenden, om door kleine voordeelen, als het bevrijden van gevangenen en het opligten der overbrengers van zegeteekens, den indruk der geleden nederlaag te verzwakken.

Tot de partijgangers, die in den laatsten tijd den meesten naam verworven hebben, behooren onder anderen, SCHILL in den veld–

togt vau 1806 en 1807; de Hertog van Brunswijk Oels in 1809; Colomb, Lutzow en von Marnitz bij de Duitschers, en Czernischeff en Tettenborn bij de Russen, in de veldtogten van 1812—1814. Belangwekkender nog voor de studie van dit onderwerp is de oorlog in Spanje van 1808—1814, en in den lateren oorlog met Don Carlos komt een partijganger voor, Zumala-Carreguy genaamd, die alle overigen overtreft, en wiens daden, door Henningsen beschreven, eene hoogst belangrijke studie opleveren.

IV.

DE HOOGERE TAKTIEK.

VERKENNINGEN.

§ 368. Door *hoogere taktiek* verstaat men de krijgshandelingen, welke zoo wel tot de *taktiek*, als tot de *strategie* behooren. Onder deze mag men in de eerste plaats de *verkenningen* noemen, daar zij, als het ware, den grondslag van alle taktische en strategische handelingen uitmaken.

§ 369. Door *verkenningen* verstaat men alle handelingen, waardoor men zoo naauwkeurig mogelijk kennis tracht te verkrijgen van al hetgeen eene landstreek, uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, belangrijks oplevert, alsmede van alles wat den toestand, de sterkte en zamenstelling des vijands betreft. Zij worden onderscheiden in *topographische*, *statistieke* en *taktische* verkenningen. De beide eersten hebben plaats zoo wel in tijd van vrede als in tijd van oorlog, zoo wel in het eigen als in 's vijands land.

Over de laatsten is reeds in den Kleinen Oorlog gehandeld.

§ 370. De groote *topographische verkenningen in tijd van vrede* behooren geheel tot de werkzaamheden van den generalen staf; zij kunnen in het eigen land met de meeste naauwkeurigheid geschieden. Het is naar die verkenningen, dat de topographische kaarten en memoriën ontworpen worden van het gedeelte des lands, dat vermoedelijk eenmaal het tooneel van den oorlog zal

zijn, om daarvan te zijner tijd gebruik te maken. Deze verkenningen worden tot in de aangrenzende rijken uitgestrekt; doch daar zij hier heimelijk uitgevoerd moeten worden, zoo zijn zij ook minder uitvoerig, en daarbij ook minder naauwkeurig dan de verkenningen in het eigen land.

§ 371. De *topographische verkenningen in tijd van oorlog* bepalen zich meestal tot het verkennen van enkele terreindeelen en terreinvoorwerpen. Zij worden gewoonlijk zonder meetinstrumenten verrigt, enkel door het begrooten van hoeken en het afpassen van afstanden. Zoodanige vlugtige verkenningen, die in eenen betrekkelijk korten tijd verrigt moeten worden, kunnen natuurlijk die juistheid en die uitvoerigheid niet bezitten, welke de verkenningen in tijd van vrede kenmerken; zij moeten evenwel zoodanig zijn, dat daarvan eene behoorlijke schetsteekening kan vervaardigd worden, waarop niets belangrijks mag ontbreken, maar ook alle onnutte bijzonderheden weggelaten worden. Zoodanige terreinschets wordt door een korte beschrijving vergezeld, die alles bevat, wat men niet door teekens heeft kunnen uitdrukken en nogtans, uit een militair oogpunt beschouwd, belangrijk is te achten. De officier, aan wien deze taak wordt opgedragen, behoort dus niet alleen vaardigheid te bezitten in het schetsen van het terrein op het bloote oog, maar hij moet daarenboven heldere taktische inzigten hebben. Bij voorkeur worden de officieren van den generalen staf met die verkenningen belast; doch dit neemt niet weg, dat deze taak ook aan de officieren van elk wapen kan worden opgedragen, en het is daarom zoo hoogst nuttig, dat elk officier zich in tijd van vrede toelegge om daarin genoegzame vaardigheid te verkrijgen, opdat hij in tijd van oorlog dezen gewigtigen arbeid naar eisch kunne volbrengen.

372. De topographische verkenningen in tijd van oorlog bestaan in:

1°.) Het verkennen van *wegen* en *rivieren*, die men verdedigen, overtrekken of als communicatie-lijnen bezigen wil; en

2°.) Het verkennen van zeker *terrein* of van bepaalde *terreinvoorwerpen*, voor zoo verre zij invloed kunnen uitoefenen op het taktische gebruik der troepen.

Naar mate van de uitgestrektheid van het terrein en van den spoed, waarmede de verkenning uitgevoerd moet worden, zal deze

werkzaamheid aan één of meer officieren worden opgedragen, aan wie men dan eenige manschappen toevoegt, om tot bedekking te dienen, en anderen om bij de werkzaamheden behulpzaam te zijn.

§ 373. De verkenning van eenen *weg* kan voor eene strategische of voor eene taktische operatie moeten dienen. Bij de eerste is snelheid en verrassing het hoofdvereischte, en daar de strategische marschen meesttijds buiten het onmiddellijk bereik des vijands uitgevoerd worden, zoo zal daarbij minder op de veiligheids-maatregelen dan op het gemak der troepen worden gelet, zoodat niet alleen van kunstwegen, welke door het vruchtbaarste gedeelte van het land voeren, maar zelfs van spoorwegen gebruik kan worden gemaakt.

Geheel anders is het echter met de wegen, die voor eene taktische operatie moeten dienen; deze operatiën hebben meestal plaats in het onmiddellijk bereik des vijands, weshalve daarbij een bestendig slagvaardige marschvorm voor de troepen noodzakelijk is, zoodat het gemak der troepen op den achtergrond geraakt, en men niet enkel van kunstwegen, maar ook dikwerf van landwegen, die dwars door de velden voeren, gebruik zal moeten maken.

Bij de verkenning van eenen weg, die voor eene taktische operatie moet dienen, moet derhalve niet enkel onderzocht worden in welken toestand zich die weg bevindt, en in hoe verre hij derhalve voor den marsch der verschillende wapens geschikt is, maar ook welke stellingen op of nabij den weg gevonden worden, waarvan de vijand gebruik zou kunnen maken. Gewoonlijk wordt in het laatste opzigt voorgeschreven, dat het terrein tot op een kanonschots-afstand, dus ongeveer 1500 pas aan weêrszijden van den weg, moet worden verkend. Deze afstand is echter wel wat ruim genomen, en kan als maximum beschouwd worden.

§ 374. Het *rapport* der verkenning van eenen weg kan geschieden: *door beschrijving met of zonder schetsteekening*, of *in tabellarischen vorm*. Voor beiden blijft eenvoudigheid en duidelijkheid het hoofdvereischte.

De beschrijving moet de volgende punten behandelen:

De *rigting* van den weg; deze wordt liefst door een schetsteekening aangeduid. Zulks is vooral noodzakelijk, als de weg niet op de kaart staat aangeteekend, en zoo hij er wel op staat,

kan de schetsteekening dienen om bijzonderheden aanschouwelijk te maken, welke op de kaart niet gevonden worden.

De *lengte* van den weg; deze wordt gewoonlijk in gelijke tijdsafdeelingen bijv. van $\frac{1}{4}$ uur gaans opgegeven, en om alle verwarring voor te komen, rekent men altijd van het punt, waarvan men uitgaat.

De *breedte* van den weg, waarvan de vermelding moet dienen om daaruit te zien, met welke frontbreedte de verschillende wapens er op kunnen marscheren.

De *hoogte* van den weg met betrekking tot het omliggend terrein.

De *bijzondere toestand* van den weg, waarbij vermeld moet worden in hoe verre hij voor den marsch der verschillende wapens bruikbaar is; waar de weg slecht is en hoe hij verbeterd kan worden; of de klimmende of dalende helling van den weg ook soms invloed kan hebben op den marsch der troepen en bijzonder op de voertuigen, en of daartoe voorspan genomen of de wagens geremd moeten worden; waar zich defilés bevinden, hun toestand en vooral ook of zij omgetrokken kunnen worden.

Omtrent de *zijwegen* en *kruiswegen* moet gemeld worden, waar zij heen voeren en in welken toestand zij zijn.

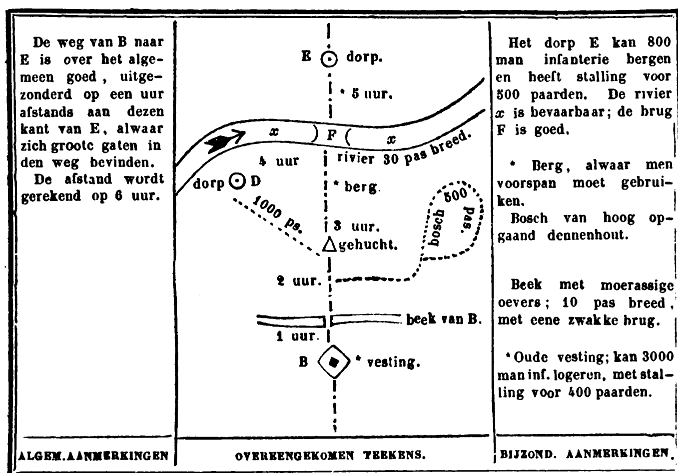
Ten aanzien der *voorwerpen aan* en *nabij den weg gelegen*, bijv. bewoonde oorden, bosschen, groote vlakten, bruggen en veren, moet aangeteekend worden, op welken afstand zij zich van den weg bevinden, en in hoe verre zij geschikt zijn om eene goede stelling op te leveren. Dit laatste behoort tot het belangrijkste gedeelte van de verkenning, en moet derhalve naauwkeurig omschreven worden

§ 375. Het rapport der verkenning van eenen weg in tabellarischen vorm heeft gewoonlijk plaats, als die taak wordt opgedragen aan een officier der voorhoede, waarvan het hoofdkorps onmiddellijk volgt. Die officier neemt daartoe eene rol papier, die hij in drie kolommen verdeelt. De middenste is bestemd voor de overeengekomen teekens. Door eene regte lijn duidt hij hierbij den weg aan, dien hij verkennen zal, en plaatst daarbij de teekens, die de verschillende voorwerpen aanduiden, welke aan of nabij den weg liggen. In de linker kolom teekent hij de geheele lengte aan, en den toestand van den weg. In de regter kolom den toestand van de verschillende terreinvoorwerpen, die hij op of nabij den weg ontmoet. Hij teekent bij zijn vertrek op het

eind van het papier, het punt van uitgang bijv. de vesting B. op; al voortgaande schrijft hij in de drie kolommen met de grootste naauwkeurigheid de namen der onderscheiden plaatsen, welke hij doortrekt of voorbij gaat, alsmede het getal troepen en paarden, dat in de bewoonde oorden onder dak gebragt kan worden, den toestand der wegen, bruggen en wateren: kortom alles wat voor de wetenschap van den korps-kommandant noodzakelijk kan worden geacht. Zoodra hij op het eind van den marschdag in zijn nachtkwartier gekomen is, snijdt hij zijne aanteekening van de rol, voorts schrijft hij er het opschrift boven, en zendt nu zijne tabel aan den bevelhebber van het hoofdkorps. Den volgenden dag begint hij zijne aanteekening te vervolgen met het tweede punt van uitgang, en zoo vervolgens.

Tot opheldering van het hier gezegde diene de volgende

ITINERAIRE OF WEGWIJZER VAN DE VESTING B NAAR HET DORP E.

§ 376. Men kan eene *rivier* moeten verkennen, om te weten in hoe verre zij tot verdedigings-lijn kan dienen, waar zij het best overgetrokken kan worden, of zij als gemeenschaps-lijn tot vervoer van troepen en goederen geschikt is, en of men door haar het omliggend terrein onder water kan zetten. Bij al deze ver-

kenningen moeten de volgende punten in het rapport worden opgenomen:

De *loop* van de rivier, met bijvoeging van eene schets, even als bij de verkenning van wegen;

De *breedte* op verschillende punten gemeten, maar vooral op dat van den vermoedelijken overgang;

De *diepte*, eveneens op onderscheidene plaatsen van de rivier, bij hooge waterstanden gepeild en in ellen–maat opgegeven;

De *bedding*, *stroomsnelheid*, *bevaarbaarheid*, en bij het laatste door welke soort van schepen. Voorts de toestand van *bruggen*, *veren*, *waadbare plaatsen.*

Omtrent de *sluizen* en *dammen* moet vermeld worden, in hoe verre men daarmede eene onderwaterzetting kan bewerkstelligen, en tot hoe ver deze zich kan uitstrekken.

Eindelijk vermelde men den *toestand der oevers en dien van het omliggend terrein* tot ongeveer 1500 pas, en of het terrein voor de verdediging geschikt kan worden geacht.

§ 377. De verkenning van een *terrein* met de voorwerpen die zich daarop bevinden, ten einde daaruit af te leiden in hoe verre het invloed kan uitoefenen op het taktisch gebruik der troepen, wordt in een rapport gemeld, vergezeld van eene schetsteekening. Dit rapport moet, in logische orde ontworpen, de terreinvoorwerpen uitvoerig beschrijven, en de punten die bezet, verdedigd of aangevallen moeten worden, behooren daarin duidelijk uit te komen. Op het einde van het rapport vermeldt men of en in hoe verre het terrein onder de bestaande omstandigheden met voordeel gebruikt kan worden.

Daar deze punten bij de leer van de gevechten om plaatselijke voorwerpen reeds behandeld zijn, zal men ze hier niet herhalen, maar alleen aandringen op de noodzakelijkheid, om zich toch vooral in deze belangrijke verkenningsleer te oefenen, ten einde spoedig te kunnen beoordeelen, of een terrein voor een bepaald taktisch doel geschikt is, en of er een gevecht onder gunstige of ongunstige omstandigheden geleverd kan worden. De jonge officier moet daartoe met de eenvoudigste terreinvoorwerpen aanvangen; wanneer hij hierin goed bedreven is, moet hij tot het verkennen van verdedigings– en operatie-lijnen overgaan, en eindelijk geheele operatie–velden tot het doel zijner verkennings–studiën maken.

§ 378. De *statistieke verkenningen* dienen om den toestand en de hoeveelheid der voortbrengselen en van de welvaart des lands te leeren kennen, ten einde daaruit op te maken, of die voortbrengselen gedurende eenen bepaalden tijd voor een zeker aantal troepen voldoende zijn.

Deze verkenningen worden mede veelal door de officieren van den generalen staf verrigt; doch zij kunnen ook aan officieren van elk wapen opgedragen worden. Het verslag of rapport daarvan, meestal in tabellarischen vorm vervaardigd, behelst de volgende hoofdzaken, als: de namen der steden, vlekken, dorpen, gehuchten, die verkend zijn; de grootte der bevolking; het aantal huizen en stallen, en het aantal manschappen en paarden dat er ingekwartierd kan worden; de hoeveelheid granen, slagtvee en andere levensmiddelen, welke aanwezig zijn; de onderscheiden vervoermiddelen die voorhanden zijn; de werklieden en andere middelen tot onderhoud en herstelling van het materiëel, en eindelijk de geldelijke hulpbronnen van het land en de gezondheid der bevolking.

Deze verkenningen geschieden door eigen opnemingen en door het raadplegen der verschillende gemeente-besturen. Men kan echter niet onvoorwaardelijk aan de opgaven dezer laatste geloof slaan, omdat zij er belang bij hebben, zoo veel mogelijk de hulpmiddelen der gemeente te verbergen, ten einde daardoor minder in het onderhoud der troepen bij te dragen.

Eenen zekeren maatstaf nopens de welvaart van eenig oord, kan men uit de registers van onderscheiden belastingen verkrijgen, terwijl hij ook uit de hoofdbronnen van het bestaan der inwoners kan worden afgeleid. Bij deze beoordeeling moet echter wel in aanmerking genomen worden, of de landstreek reeds met troepen is belast geweest en daardoor eenigzins is uitgeput, en of de handel en de voortbrengselen van den grond gedurende den oorlog blijven voortduren, of dat hunne bronnen er door verstopt worden.

DE STELLINGEN.

§ 379. De leer der *stellingen* behoort weder gedeeltelijk tot de taktiek, gedeeltelijk tot de strategie, doordien de strategie in het algemeen de plaats der stelling aanwijst, in verband met de overige oorlogsoperatiën; terwijl de taktiek die stelling kiest, inrigt en bezet.

§ 380. Men noemt *stelling* of *positie* het terrein, waarop de troepen voordeelig geplaatst kunnen worden tot bereiking van eenig krijgsdoel; maar ook verstaat men daardoor de plaatsing der troepen zelven op het terrein; zoodat eigentlijk het woord *stelling* of *positie* eene tweeledige beteekenis heeft.

Eene reeks van zamenhangende terrein-afscheidingen, die gunstige stellingen ter verdediging opleveren, noemt men eene *verdedigings-lijn* Daarentegen geeft men aan eene stelling van geringe uitgebreidheid den naam van *post*. Een zoodanige post behoort van alle zijden verdedigd te kunnen worden, omdat hij dikwerf door overmagt wordt aangevallen. De stellingen worden naar mate van haar doel en ligging met betrekking tot den vijand onderscheiden in *offensive*, *defensive*, *centrale* en *flank-stellingen*; met betrekking tot hare inrigting, in *uitgebreide* en *diepe stellingen* en in *versterkte stellingen*, of de zoodanige, die te voren met zorg door veldwerken versterkt zijn.

381. Eene *offensive stelling* is eene zoodanige, waarin men zijne troepen vereenigd heeft, niet om den aanval des vijands daarin af te wachten, maar om hem aan te vallen, zoodra hij op een voor hem ongunstig terrein zijne strijdmagt wil ontwikkelen, of in het algemeen vóórdat hij slagvaardig is.

Hare voornaamste vereischten zijn: dat men een groot gedeelte van zijne strijdmagt voor den vijand verborgen kan houden; dat er vele en goede wegen worden aangetroffen, om de troepen slagvaardig en met spoed uit de stelling tegen den vijand aan te voeren, en dat men haar des noods verdedigen kan, indien de omstandigheden zulks vorderen.

De krijgsgeschiedenis levert weinig voorbeelden op van zuiver offensive stellingen. Men kan die van Napoleon I op het eiland *Lob - Aue*, vóór den slag van *Wagram* in 1809, als eene zoodanige beschouwen.

§ 382. Men geeft den naam van *centrale stelling* aan eene zoodanige, die nagenoeg even ver van de onderscheiden punten is gelegen, waar de vijand kan deboucheren; zij is bestemd om daaruit den vijand te gemoet te trekken en hem slag te leveren, als de kansen daartoe voordeelig zijn. Bij den aanvang van den oorlog bijv. zal de verdediger, zoo lang hij nog niet zeker weet waar de vijand over de grenzen wil doordringen, achterwaarts van die grenzen eene centrale stelling nemen.

Eveneens zal, gelijk later bij de riviergevechten breeder omschreven wordt, de verdediger eener kleine rivier, in 't onzekere waar de vijand haar zal overtrekken, achterwaarts eene centrale stelling bezetten, om daaruit de bedreigde punten bij te springen.

Hare vereischten zijn: dat zij van de verschillende punten van aanval nagenoeg even ver verwijderd en met die punten door goede wegen verbonden zijn; dat men bij eenen ongunstigen uitslag goede terugtogts-wegen heeft, en zoo mogelijk achter eene verdedigings-lijn terug kan trekken, en dat de stelling eene goede legerplaats voor de troepen oplevert.

§ 383. Eene *flankstelling* is eene zoodanige, die bezet blijft, ook dán wanneer de vijand haar voorbij trekt, of die soms eerst bezet wordt, als de vijand haar voorbij is getrokken. Door het bezetten eener flankstelling wil men den vijand noodzaken haar aan te vallen, dewijl hij haar niet durft voorbijtrekken uit vrees van daardoor de verbinding met zijn eigen land te verliezen; of wel men bezet de stelling als de vijand haar voorbij is getrokken, om met detachementen in den rug van het vijandelijk leger zijne verbindingen af te snijden, en aldus der tegenpartij alle mogelijke nadeelen toe te brengen. Zoodanig was de flankstelling van het Russische leger, na de ontruiming van *Moskou*, bij *Kaluga* in den veldtogt van 1812.

Eene flankstelling moet, door natuurlijke en kunstmatige sterkte, het leger dat haar bezet de gelegenheid geven, om er met goed gevolg eenen vijandelijken aanval in af te wachten, om bij voordeelige kansen tot het offensive over te gaan, en bij minder gunstige kansen eenen veiligen terugtogt te kunnen maken.

§ 384. Onder de algemeene benaming van *defensive stelling* verstaat men zulk eene, waarin men stand houdt en gebruik maakt van het terrein en de aangebragte kunstmatige hindernissen, ten einde met meer kansen op de overwinning, eenen vijandelijken aanval af te wachten, onverschillig of men daarbij meer of minder verdedigend of aanvallend te werk gaat; doch geen defensive stelling kan op den duur gehandhaafd worden, wanneer men zich enkel lijdelijk verdedigt.

Zij wordt gewoonlijk met een der volgende oogmerken bezet:

1°. Om den vijand te noodzaken haar, onder voor hem on-

gunstige omstandigheden, aan te vallen, of eenen grooten omweg te maken, ten einde de stelling om te trekken;

2°.) Om den vijand tot splitsing zijner strijdkrachten te noodzaken;

3°.) Om eenig belangrijk punt, bijv. de hoofdstad, te dekken;

4°.) Om zich van zekere terreinvoorwerpen te verzekeren, en den vijand te beletten, dat hij van die voordeelen meester wordt.

§ 385. Zal nu eene verdedigende stelling aan deze oogmerken voldoen, dan moet zij verschillende *strategische* en *taktische* vereischten bezitten. De strategische vereischten zullen later behandeld worden; de taktische zijn de volgende:

Vóór *het front der stelling* moet het terrein tot op een klein half uur afstands een ruim uitzigt opleveren, zoodat geene bedekte nadering des vijands mogelijk is, en men den vijand van verre reeds kan gewaar worden. Het is echter voordeelig, wanneer zich vóór het front terreinhindernissen bevinden, die den vijand in zijnen opmarsch hinderen, en hem noodzaken met een smal front en in diepe kolonnen de stelling te naderen, waardoor hij lang aan het vuur der verdedigers is blootgesteld.

Wanneer de verdediger eene sterke magt aan kavallerie en rijdende artillerie heeft, dan zal hij, zoo er eene opene effen vlakte vóór de stelling is gelegen, van beide wapens een goed gebruik kunnen maken, door met aanvallende bewegingen den opmarsch der vijandelijke kolonnen te vertragen. Enkele terreinvoorwerpen, als pachthoeven, boschjes en dorpen, welke op kanonschots-afstand, of nagenoeg 1000 pas vóór de stelling zijn gelegen, zullen, zoo zij ter verdediging ingerigt en goed bezet zijn, zeer voordeelig tot de verdediging der stelling medewerken. De aanvaller toch zal meesttijds die punten moeten vermeesteren, alvorens hij tot de stelling zelve kan doordringen, terwijl de verdediger, door geschutvuur uit de stelling en door het zenden van reserven, die posten krachtdadig ondersteunen kan.

Daarbij zal de aanvaller hier veel meer troepen dan de verdediger in het gevecht moeten brengen, en daardoor zijne krachten breken, vóórdat hij de stelling zelve kan aanvallen. Daarenboven hebben die vaste punten voor den verdediger het voordeel, dat door hun bezit de aanval op de stelling zelve onmogelijk is, en

toch hun verlies haar niet verzwakt. Heeft de verdediger boven dien offensive plannen, dan zal hij welligt hier gelegenheid hebben om ze uit te voeren. De meeste veldslagen van de laatste oorlogen hebben het groote nut van de verdediging dezer posten aangetoond.

In de *frontlijn der stelling* moeten de troepen zoo veel mogelijk bedekt staan, en aan het gezigt en het vuur des vijands onttrokken zijn.

De frontlijn moet het voorliggend terrein in verschillende rigtingen beheerschen, zoodat men daarop kruisvuur brengen, en met geschutvuur de uitgangen der wegen bestrijken kan, waaruit de vijand moet deboucheren. In of nabij de frontlijn moeten eenige terreinvoorwerpen, als boschjes en dorpen gelegen zijn, die, ter verdediging ingerigt en bezet, als bastions van de stelling beschouwd kunnen worden; vooral als zij tot op niet meer dan een 1000tal passen van elkander verwijderd zijn. Die punten zullen alsdan de toegangen tot de overige deelen der stelling afsluiten, en eerst door den aanvaller genomen moeten worden, alvorens hij verder kan doordringen. Hierdoor zal dikwerf de beslissing van den slag van het behoud dier punten kunnen afhangen. In de frontlijn of op de flanken moeten bovendien eenige gedekte uitgangen bestaan, om, wanneer de kansen daarvoor gunstig zijn, tot het offensive over te gaan.

De *lengte der frontlijn* behoort eenigzins geëvenredigd te wezen aan de sterkte van het leger, zoodat zij door de eerste linie bezet kan worden, die gewoonlijk het $\frac{3}{5}$ van het geheele leger bevat. Dit hangt echter ook af van het terrein, van de plaatsing der troepen en van den vijand, zoodat men hiervoor niets bepaalds kan opgeven; ook kan men uit de veldslagen van den lateren tijd geen regels daarvoor afleiden, want daarbij werd al zeer verschillend te werk gegaan. Zoo had bij *Marengo* de positie van het Oostenrijksche leger, dat 31000 man sterk was, eene frontlijn van 9000 el; terwijl bij *Austerlitz* het Fransche leger, dat uit 60,000 man bestond, eene frontlengte van slechts 6000 el bezette.

De *flanken der stelling* moeten aangeleund zijn aan terreinvoorwerpen, die, goed bezet, den vijand tot op kanonschots-afstand verwijderd houden; daarvoor zijn rivieren, beken — wanneer men door haar eene onderwaterzetting tot stand kan brengen —

moerassen, bosschen, hoogten, dorpen — wanneer zij goed bezet zijn — zeer geschikt, en somtijds zullen ook veldwerken daarvoor nuttig kunnen wezen.

Het *inwendige der stelling* moet zoodanig wezen, dat de plaatsing der troepen, zoowel als hunne bewegingen, voor den vijand verborgen zijn, en dat er eene onbelemmerde gemeenschap in de stelling bestaat, om de onvermijdelijke evolutiën door de troepen te doen uitvoeren: men rekent, dat zij daartoe ten minste 1200 à 1500 el diepte moet beslaan. Terrein-afscheidingen, die beletten om van het eene gedeelte der stelling naar het andere te rukken, zijn bepaald nadeelig, en wel vooral wanneer zij loodregt op de frontlijn staan. Men kan dit nadeel eenigzins verminderen, door op die terrein-afscheidingen een groot aantal overgangen te maken. Terrein-afscheidingen, die evenwijdig aan de frontlijn loopen, zullen wel is waar het snel oprukken der reserve belemmeren, maar daarentegen leveren zij het voordeel op, dat troepen, die uit de stelling geslagen zijn, zich achter haar kunnen herzamelen, om op nieuw tegen den vijand te worden aangevoerd, waartoe eveneens een groot aantal overgangen noodzakelijk zijn. Het inwendige der stelling moet verder geschikt wezen voor de legering der troepen, terwijl de omliggende landstreek of de nabij zijnde magazijnen in het onderhoud van troepen en paarden moeten kunnen voorzien. De troepen zijn gelegerd onmiddellijk achter de plaats, die zij in de stelling moeten innemen.

In *den rug der stelling* moeten zich vele en goede wegen bevinden voor den terugtogt; het terrein moet aldaar goede achterhoede-stellingen opleveren, om der achterhoede gelegenheid te geven den vijand op te houden, en den terugtogt te dekken. In het algemeen is een defilé in den rug gevaarlijk; slechts in enkele gevallen kan het dienen om den vijand op te houden, doch dan moet eerst het leger gelegenheid gehad hebben, om het tijdig door te trekken.

§ 386. Het zal wel onnoodig zijn, hier aan te merken, dat men zelden defensive stellingen zal aantreffen, die *al* deze vereischten in zich vereenigen, maar de besten zijn die, welke aan de meeste dezer voorwaarden voldoen.

Ook is men in de keus eener stelling niet altijd geheel vrij; somtijds zullen de omstandigheden noodzaken, haar dáár te

nemen, waar het terrein er juist niet zeer geschikt voor is, en toch moet eene zoodanige stelling den meest mogelijken weêrstand kunnen bieden, gelijk van zelf voortvloeit uit de omstandigheden, die genoodzaakt hebben om haar aldaar te nemen. Hier moet de veldverschansing ter hulp worden geroepen.

§ 387. Bij het plaatsen der troepen in de stelling, moet men op hunne eigenaardigheden letten, vooral met het oog op de verbeterde vuurwapens, om daarvan de beste uitwerking te verkrijgen. Men trachte de troepen zoo veel mogelijk tegen de uitwerking der vijandelijke projectilen te dekken, en hiertoe zal men bij de toekomstige oorlogen een veelvuldiger gebruik van schop en spade moeten maken dan te voren plaats had.

§ 388. Eene *uitgebreide stelling* is zulk eene, wier lengte grooter is dan die der normale stelling van de voor haar bestemde troepen; bij eene *diepe* heeft juist het omgekeerde plaats.

§ 389. Bij de beoordeeling eener stelling is het niet voldoende, dat men het terrein enkel uit het oogpunt van den verdediger beschouwt; men moet zich ook in den toestand van den aanvaller plaatsen, en uit dat oogpunt het terrein vóór de stelling, in alle rigtingen van waar de vijand kan naderen, onderzoeken.

Hierbij moet overwogen worden, op welke wijze de vijand het voordeeligst kan aanvallen, en welke middelen de verdediger bezit, om die aanvallen af te weren; zoo men nu, ook onder de ongunstigste omstandigheden, goede uitkomsten te wachten heeft, dan mag men aannemen dat de stelling goed is.

§ 390. De plaatsing der troepen in de stelling is verder van zoo veel omstandigheden afhankelijk, dat daarvoor geen bepaalde regels te geven zijn. Men moet echter zorgen, dat bij eene verdedigende stelling de troepen zoo veel mogelijk aan de uitwerking der vuurwapens en aan het gezigt des vijands onttrokken zijn, en dat iedere troepensoort zoodanig geplaatst is, dat men de beste uitwerking van hare vuurwapens kan verwachten.

Hiertoe behoort, dat de infanterie, met getrokken-loopgeweren gewapend, en ook de zware veld-artillerie een ruim schietveld vóór zich heeft. Voorts moet de kavallerie geheel aan het vijandelijk vuur onttrokken zijn, en een schokveld vóór haar front hebben, waarop zij zich snel tot den aanval kan ontwikkelen.

Gewoonlijk worden de troepen in drie deelen: *voortroepen*, *hoofdkorps* en *reserve* gesplitst.

De *voortroepen* zijn meestal zamengesteld uit de drie wapens. Hunne taak is den vijand waar te nemen en zoo lang tegen te houden, totdat het hoofdkorps in slagorde is geschaard. Door infanterie en vooral een groot aantal scherpschutters worden de terreinvoorwerpen bezet, vóór de stelling gelegen. De sterkte van den voortroep kan van $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{10}$ van het geheel bedragen.

Het *hoofdkorps* bestaat hoofdzakelijk uit infanterie, die in twee liniën geschaard is. Zij bezet de eigentlijke stelling. De eerste linie is in de frontlijn gedeploijeerd of in kolonne geschaard, en gedeeltelijk in verspreide orde, al naar gelang van het terrein.

De tweede linie staat meer achterwaarts, en is in kolonne gesteld. De voornaamste punten in de frontlijn zijn door artillerie bezet, en het overige geschut is in reserve. Hierbij is het te verkiezen, aanvankelijk geen groote hoeveelheid artillerie in werking te brengen, maar ze langzamerhand te versterken, naar mate de vijand zijne aanvallen meer doet uitkomen. Van de kavallerie worden soms eenige gedeelten afgezonderd, om de infanterie te ondersteunen; wanneer zulks onnoodig is, dan blijft de kavallerie vereenigd buiten het gezigt in reserve. De sterkte van het hoofdkorps kan $\frac{1}{2}$ à $\frac{2}{3}$ van het geheel bedragen.

De *reserve* wordt, als de beide vleugels aangeleund zijn, zoodanig geplaatst, dat zij de beslissende punten ter hulp kan snellen, en in de nabijheid der terugtogts-wegen staat, om des noods den terugtogt te dekken. Is eene der flanken van de stelling onaangeleund, dan wordt de reserve bij voorkeur achter en in de nabijheid van dien vleugel geplaatst. Zoo geen der beide flanken aangeleund is, moet de reserve gesplitst worden; doch dit behoort tot de zeer nadeelige omstandigheden, even als het detacheren van een gedeelte des legers, om andere gewigtige punten te dekken. De sterkte der reserve wisselt af tusschen $\frac{1}{3}$ en $\frac{1}{5}$ van het geheel.

In het algemeen is het een hoofdregel om in de slaglinie niet meer troepen te plaatsen, dan noodig zijn om haar te bezetten, en liever de reserve zoo sterk mogelijk te maken.

§ 391. De verdedigende stellingen komen in den oorlog het meeste voor, zoowel voor groote troepenkorpsen als voor kleinere

afdeelingen; elk officier moet daarom met de vereischten eener goede verdedigende stelling bekend zijn, om hare voor- en nadeelen spoedig te kunnen beoordeelen. Daartoe wordt, behalve de taktische kennis, een geoefende militaire blik vereischt, en om dezen te verkrijgen, moet men zich veel onledig houden, met op verschillende terreinen en onder verschillende omstandigheden stellingen te kiezen voor onderscheiden zamenstellingen van troepen, en die volledig te beschrijven.

§ 392. Het beschrijven eener stelling geschiedt in den vorm eener memorie, en deze moet alles bevatten, wat betrekking heeft tot de hierboven behandelde punten. De plaatsing van voortroepen, hoofdkorps en reserve moet daarin naauwkeurig en uitvoerig worden aangegeven, alsmede de wijze waarop die troepen verpleegd en gevoed kunnen worden. Voorts beschrijve men welke versterkingswerken er dienen te worden aangelegd, en eindelijk zal eene oordeelkundige beschouwing over de waarde der stelling onder verschillende mogelijke omstandigheden die memorie voltooijen. Bij deze memorie wordt eene terreinteekeding gevoegd, op de schaal van $\frac{1}{10.000}$ geteekend.

Onder de goede verdedigings-stellingen, die als taktische studiën zijn aan te prijzen, behooren die van Bonaparte te *Rivoli*, 1797, die van Wellington te *Busaco* in Spanje, 1810, en die van de Verbondenen bij *Waterloo* in 1815; allen te vinden bij de schrijvers van die veldtogten.

§ 393. Wanneer de verdediger zich zwakker gevoelt dan de aanvaller, zal hij in eene verdedigende stelling door veldschansen versterkt den aanval des vijands afwachten; zoodanige stellingen worden *verschanste slagvelden* genoemd.

Men heeft in de laatste oorlogen weder eenig gebruik van de verschanste slagvelden gemaakt, zoo als de Russen in den slag van *Borodino* in 1812 en de bondgenooten bij *Bautzen* in 1813, en hoezeer die veldwerken op zich zelve onbeduidend waren, heeft men gezien, dat zij eene groote waarde verkrijgen, wanneer zij slechts met beleid worden aangelegd, en er een goed gebruik van gemaakt wordt. De generaal Rogniat heeft in zijne *Considérations sur l'art de la guerre* alle voordeelen der verschanste slagvelden aangetoond, en de wijze aangegeven, waarop zij aangelegd moeten worden.

De verbeterde vuurwapens, bijzonder de vér en juist dragende

geweren der infanterie, maken het nog noodzakelijker, dat men zich op het slagveld verschanse, niet alleen om zich tegen het vuur der vijandelijke scherpschutters te dekken, maar ook om van dat der eigen scherpschutters des te beter partij te trekken. Het is daarom zoo noodzakelijk, dat een stelselmatig beoefenen der pionnierdienst voor de geheele infanterie als een onmisbaar vereischte ingevoerd worde.

§ 394. Geheel verschillend van de bovengemelde verschanste slagvelden zijn die versterkte stellingen, welker schansen, vooraf met zorg aangelegd, het leger of een gedeelte daarvan geheel omgeven. Zulk eene stelling heet een *verschanst kamp* Een hoofdvereischte van zulk een kamp is, dat de vijand genoodzaakt zij het aan te vallen; want kan hij het ongestraft voorbijtrekken, dan is het nutteloos, zoo als het Russische kamp bij *Drissa* in den veldtogt van 1812. De vijand moet verder het kamp niet geheel kunnen insluiten, of men moet met zekerheid op ontzet kunnen rekenen, hoezeer het dan toch nog gevaarlijk is, daar het leger, dat tot ontzet komt opdagen, teruggeslagen kan worden.

Wanneer een verschanst kamp nabij eene vesting is gelegen, dan maakt het met die vesting als het ware één geheel uit, en beide èn vesting èn kamp ondersteunen en versterken elkander. Een zoodanig kamp kan onoverwinnelijk zijn, wanneer het met het binnenste van het land eene vrijë gemeenschap blijft behouden. Dusdanige verschanste legerkampen kunnen voor kleine korpsen ingerigt, maar ook voor geheele legers dienstbaar zijn.

§ 395. Wanneer men van eene groote terrein-afscheiding de toegangen doór veldwerken afsluit, en aldus den vijand noodzaakt die stelling aan te vallen, vóórdat hij verder kan doordringen, dan wordt zoodanige stelling eene *verschanste linie* genoemd. De vereischten van zoodanige liniën zijn: dat hare uitgestrektheid geëvenredigd zij aan de strijdmagt, die haar verdedigen zal; dat zij niet omgetrokken kunnen worden, eenen vrijën terugtogt toelaten, en dat hare gemeenschap met het binnenste van het land niet afgesneden kunne worden. De linie van *Torres Vedras* in Portugal door de Engelschen onder Wellington, 1810—1811, kan men als eene uitmunde toepassing dezer liniën beschouwen. Men zie hierover het werk van den Engelschen Ingenieur Jones.

§ 396. De liniën van *Circonvalatie* en *Contravalatie*, die in

de vesting-oorlogen van vroegere eeuwen algemeen in gebruik waren, doch in lateren tijd minder van toepassing geweest en wel eens als geheel nutteloos beschouwd zijn, hebben in den grootsten veldheer van den laatsten tijd NAPOLEON I, en in den beroemden militairen schrijver VON CLAUSEWITZ groote voorstanders gevonden.

De eerste zegt in zijne Commentariën op den veldtogt van 1757, dat FREDERIK II zich, bij de insluiting van *Praag*, binnen verschanste liniën had moeten plaatsen, waardoor hij in weerwil van DAUN het beleg van *Praag* had kunnen voortzetten; de laatste vermeent dat BONAPARTE zich in den veldtogt van 1796 bij het beleg van *Mantua*, binnen verschanste liniën had moeten plaatsen, waardoor hij bij WURMSER's nadering het beleg dier vesting niet had behoeven op te breken.

(Zie de *Mémoires* van NAPOLEON, en VON CLAUSEWITZ, *de veldtogt van* 1796 *in Italië*).

In den laatsten oorlog in *de Krim*, bij de belegering van *Sebastopol*, is op nieuw bewezen, dat deze liniën, met oordeel toegepast, soms volstrekt noodig zijn om het doel te bereiken. Zonder de contravalatie-liniën, want dit waren de veldwerken, door de bondgenooten aangelegd om zich tegen het Russisch leger te dekken, had de verovering van *Sebastopol* niet plaats gehad.

DE MARSCHEN.

§ 397. De marschen zijn overgangen van de eene stelling tot de andere; zij vormen den grondslag van alle krijgsoperatiën, en daarom behoort de leer der marschen zoowel tot de strategie als tot de taktiek.

Gewoonlijk splitst men haar in: *marschen in tijd van vrede* en *marschen in tijd van oorlog*. De laatsten worden weder verdeeld in marschen *buiten* de onmiddellijke nabijheid des vijands en in die, welke *in* zijne nabijheid plaats hebben. Deze laatsten worden bij de Franschen *marches-manoeuvres* genoemd.

Bij de vredesmarschen moeten twee voorwaarden vervuld worden: den afstand in eenen bepaalden tijd af te leggen, en zoo veel mogelijk de krachten der troepen te sparen. Bij de oorlogsmarschen moet men daarenboven bedacht zijn op de mogelijkheid van gedurende den marsch door den vijand te worden aangeval-

len, en derhalve moet men daarbij steeds gereed wezen om hem het hoofd te kunnen bieden. Voor de vredesmarschen bestaan dezelfde grondregelen als voor de oorlogsmarschen; alleen zal men bij deze laatste nog bovendien te letten hebben op al datgene, wat op den vijand betrekking heeft. Om nu in geene herhalingen te vallen, zal men met de vredesmarschen aanvangen en daarna de oorlogsmarschen behandelen, voor zoo verre zij maatregelen vorderen, die den vijand betreffen.

§ 398. Bij alle marschen komen verschillende omstandigheden voor, welke daarop eenen gunstigen of ongunstigen invloed kunnen uitoefenen. Het is noodig deze te kennen, om eenen marsch behoorlijk te regelen, en ongeveer den tijd te bepalen, waarin hij uitgevoerd kan worden.

De versnelling van eenen marsch, zonder dat daardoor de troepen bijzonder worden afgemat, wordt door eene goede *marsch-discipline* zeer bevorderd. Hierdoor verstaat men, dat het hoofd der kolonne geregeld in eene vaste tijdmaat blijft doormarscheren, die volgehouden kan worden; dat niemand, wie hij ook zij, gedurende den marsch zijne plaats verlaat, wanneer daardoor de gang van het geheel gestoord wordt; dat de reglementair voorgeschreven afstanden zoo veel mogelijk bewaard blijven, en zoo die afstanden door hindernissen verloren mogten zijn, dat dan toch allen in denzelfden gang blijven doormarscheren, zonder door loopen dien verloren afstand te willen herwinnen; dat de slechte plaatsen in den weg in tijds door pionniers hersteld worden; dat de troepen op behoorlijke en geschikte terreinen rusten, waarbij men zorgt, dat vooral bij warm weder zich niemand ontkleede, of verhit zijnde, door koud water te drinken zich te veel verkoele, hetwelk zelfs met strengheid moet worden belet, en eindelijk, dat bij eene groote kolonne de troepen niet allen te gelijk aantreden, maar de tijd voor elk korps goed worde berekend. Wanneer de omstandigheden zulks veroorloven, laat men dagelijks de vleugels in de marschorde onderling verwisselen, zoodat zij beurtelings aan het hoofd marscheren.

Tot de bijzondere zorg van den bevelhebber behoort verder, dat aan de troepen gedurende den marsch goede verpleging en nachtkwartier worde verstrekt. In den zomer zal de infanterie des morgens om drie of vier uur op marsch kunnen gaan; doch de kavallerie en artillerie zullen, omdat zij eerst de paarden moe-

ten voederen, ten minste één uur later moeten vertrekken. Des winters kan de infanterie tusschen vijf en zeven uur afmarscheren; doch de beide andere wapens weder een uur later. Altijd moet het uur van afmarsch zoodanig geregeld worden, dat de troepen zoo vroegtijdig mogelijk, en altijd vóór dat het duister is, in het nachtkwartier zijn aangekomen.

Als de omstandigheden het toelaten, en men in de keuze der wegen niet beperkt is, dan geeft men aan de infanterie den kortsten weg, aan de kavallerie zandwegen, mits deze goed bruikbaar zijn, en aan de artillerie en bagaadje kunstwegen.

Men zal in tijd van vrede altijd, en in tijd van oorlog zoo lang het zonder gevaar geschieden kan, de onderscheidene wapens afzonderlijk en langs verschillende wegen laten marscheren, hetgeen tot de versnelling van den marsch en tot het gemak van troepen en paarden veel bijdraagt. Gedogen de omstandigheden dit evenwel niet, dan moet de kavallerie aan het hoofd marscheren, daarna de infanterie, en eindelijk de artillerie en bagaadje. Vreest men echter, dat de kavallerie den weg zal bederven, dan marscheert zij achter de infanterie op een of twee uur van deze verwijderd. De rijdende artillerie volgt de kavallerie, en de veld-artillerie marscheert achter de kolonne, tenzij er bijzondere redenen tegen mogten bestaan. De pionniers marscheren aan het hoofd der kolonne; zij zijn van de noodige wagens met materialen en gereedschappen voorzien, om de slechte gedeelten van den weg te herstellen. Wat echter het meest van alles tot de versnelling van eenen marsch bijdraagt, is *de geoefendheid der troepen* in het marscheren. De voordeelen, die daaruit voor een leger ontstaan, zijn onberekenbaar. Het groote belang van deze militaire oefening, welke in tijd van vrede zoo doeltreffend gegeven kan worden, wordt bij de meeste legers niet genoeg gewaardeerd.

§ 399. Onder de oorzaken, die tot de vertraging van den marsch en tot de afmatting der troepen het meest bijdragen, behooren: de weêrsgesteldheid, groote hitte, sterke wind, sneeuwjagt en hevige regen, en niets heeft daar meer invloed op, dan slechte wegen, waar troepen en paarden in den modder blijven steken of door het zware zand niet voort kunnen komen. Ook het doortrekken van defilés vertraagt den marsch en vermoeit de troepen; zij moeten daarom zoo veel mogelijk vermeden worden.

Waar dit niet kan, moeten de voorste afdeelingen bij het naderen van het defilé, na hun front verminderd te hebben om de engte te kunnen doortrekken, met eenen versnelden pas het defilé doorgaan. Zij nemen aan gindsche zijde de vorige marsch-snelheid weder aan.

Als men met eene groote kolonne een lang defilé moet doortrekken, dan zal men handelen even als bij den marsch van een konvooi is gezegd. De *oneven* bataillons trekken namelijk door het defilé en rusten aan de andere zijde, de *even* bataillons rusten aan deze zijde, en trekken na de onevene het defilé door. Op deze wijze zal men het tijdverlies, dat hierdoor ontstaat, besteden om de troepen te laten rusten. Bij het marscheren van onderscheiden kolonnen in verschillende, elkander kruisende rigtingen, moet de tijd van afmarsch van iedere kolonne zoodanig bepaald worden, dat de eene het punt, waar de wegen elkaâr kruisen, reeds voorbij is, vóórdat de andere daar aankomt. Zoo nogtans eene zoodanige kruising der kolonnen mogt plaats hebben, dan zal de kolonne, die er het meeste belang bij heeft om den marsch het spoedigst te volbrengen, blijven door marscheren, terwijl de andere zoo lang rust neemt.

Het is een groot bezwaar, zoowel voor het tijdverlies als voor eene behoorlijke verpleging der troepen, met eene groote magt op denzelfden tijd langs éénen weg te marscheren. Een legerkorps van ongeveer 30,000 man, dat met zijnen legertros langs éénen weg marscheert, beslaat ten minste eene diepte van ongeveer $2\frac{1}{2}$ à 3 uur, zoodat het laatste peloton 3 à 4 uur later dan het eerste op zijne bestemming aankomt. Hierdoor zullen de marschen noodzakelijk minder groot moeten gemaakt worden. Zij zullen daarenboven vermoeijender zijn, doordien er ligter oponthoud ontstaat, en de voeding en behoorlijke verpleging der troepen zal dikwerf te wenschen overlaten. Indien daarentegen dat korps zoo veel mogelijk gesplitst in kleine kolonnen marscheert, langs verschillende in dezelfde rigting loopende wegen, dan zal zulks den marsch zeer bespoedigen, en de troepen en paarden zullen veel beter verpleegd en gevoed worden.

. Is men echter verpligt met dat korps langs éénen weg te marscheren, dan zal het zich per divisie in kolonnen moeten splitsen, die elkander op 1 à 2 uur afstands volgen, en men tracht elke divisie nagenoeg even veel wegs te doen afleggen, door aan diegene,

welke in het vorige nachtkwartier de meest verwijderde kantonnementen had, in het volgende de digtstbij zijnde toe te wijzen. De chefs van de generale staven der divisiën zorgen, dat dit zelfde ook plaats heeft met de onderscheiden troepenkorpsen, waaruit hunne divisie is zamengesteld.

Zoo er geen bezwaar tegen is, zal het echter beter wezen, dat eene groote troepenmagt, die denzelfden weg moet volgen, niet gelijktijdig op marsch gaat, maar in echelons marscheert, met eenen afstand van een dagmarsch tusschen de echelons. Het eenigste bezwaar hierbij is, dat op de rustdagen het tweede echelon het eerste inhaalt, waardoor dubbele inkwartiering op ééne plaats zou ontstaan. Deze regeling kan dus alleen gevolgd worden, wanneer de troepen telkens des avonds het bivouac betrekken; het zal anders beter zijn, de echelons met twee dagmarschen tusschenruimte te laten marscheren.

Wanneer de omstandigheden vorderen, dat de troepen des nachts marscheren, dan verkeeren zij in eenen zeer nadeeligen toestand, want de *nachtmarschen* zijn niet alleen afmattend voor troepen en paarden, maar zij geven daarenboven zeer ligtelijk aanleiding tot wanorde. Zij duren gewoonlijk van $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ van den tijd langer dan noodig is om denzelfden afstand bij dag af te leggen, en zoo de troepen reeds vooraf groote vermoeijenissen hebben doorgestaan, is dat tijdverlies onberekenbaar. De nachtmarschen moeten daarom zoo veel mogelijk vermeden worden.

§ 400. Naar mate van de grootte en de wijze van uitvoering der marschen, worden zij onderscheiden in *gewone*, *snelle* en *geforceerde* marschen.

Een *gewone marsch* bedraagt niet meer dan 4 à 5 uur afstands daags, en men geeft daarbij aan de troepen om de 4 dagen eenen rustdag. Deze zijn de marschen, waarvan men gewoonlijk in vredestijd gebruik maakt, als men geen reden heeft om den togt meer te bespoedigen. Op het einde van den dagmarsch kan men zonder bezwaar de troepen laten kantonneren, waarbij men echter de infanterie zonder noodzakelijkheid niet verder dan één uur, en de kavallerie niet meer dan twee uur van den staf verwijdert. De artillerie moet altijd aan den grooten weg gekantonneerd blijven.

Als men dagelijks 7 à 8 uur afstands aflegt, dan wordt zulks een *snelle marsch* genoemd. Men zal hierbij om de 3 of 4 dagen eenen

rustdag moeten geven. De kantonnementen behooren hier digt bijeen te zijn, of anders moeten de troepen een bivouac betrekken en levensmiddelen medevoeren, of deze door requisitiën op het bivouac ontvangen.

Deze marschen worden in den oorlog uitgevoerd, om het een of ander belangrijk punt spoedig te bereiken. Zij komen in alle oorlogen menigvuldig voor; vooral heeft Napoleon I daarvan dikwerf gebruik gemaakt, en vele zijner overwinningen daaraan te danken gehad. Het zijn vooral zijne veldtogten in 1796 in Italië, in 1805 en 1809 in Duitschland, in 1814 in Frankrijk, die door deze marschen uitmunten. Zij kunnen met de infanterie langer dan met de kavallerie en artillerie volgehouden worden, vooral als men om beurten de randsels kan laten afleggen en op wagens medevoeren.

Men noemt *geforceerde marschen* de zoodanige, waarbij de troepen 10 à 12 uur afstands per dag moeten afleggen. Daar deze de strijdkrachten uitputten, zoo voert men ze niet uit, dan in de hoogste noodzakelijkheid, of wanneer er groote voordeelen door te behalen zijn. Zij kunnen niet lang volgehouden worden, en wel *het minst* door de kavallerie en artillerie, en *het langst* door goede infanterie, van vivres voorzien en zonder randsels marscherende.

§ 401. *Kunstmatig versnelde marschen* zijn die, waarbij de troepen door middel van wagens of vaartuigen vervoerd worden. Deze kunnen enkel plaats hebben, zoo lang men buiten bereik van den vijand is; met wagens kan men alleen infanterie vervoeren, voor wie zulks nog zeer vermoeijend is. Men kan daarmede 16 à 20 uur afstands per dag afleggen, mits men op de afstanden van 5 à 6 uur versche paarden en goede voeding voor de troepen aantreffe. Om de 3 of 4 dagen moet aan de troepen een rustdag gegeven worden, om hunne kleeding en wapens in orde te doen brengen, die hierbij veel te lijden hebben.

Napoleon I heeft bij den opmarsch van zijn leger in 1805 tot aan den Rijn van dit vervoermiddel gebruik gemaakt, en in 1830 werd ook een gedeelte van ons leger met wagens en karren uit de Noordelijke naar de Zuidelijke provinciën overgebragt.

Deze marschen kunnen ook nog zoodanig ingerigt worden, dat de troepen een gedeelte van den dag op wagens rijden, en een gedeelte daarvan marscheren.

Het vervoer met stoombooten of vaartuigen door stoomslepers getrokken, is bijzonder geschikt om troepen onvermoeid over te brengen. Hiervan zal men in tijd van oorlog vooral daar gebruik kunnen maken, waar groote stroomen het land doorsnijden, zoo als in ons Vaderland het geval is.

Als een bijzonder gunstig vervoermiddel voor de troepen van alle wapens kan men de spoorwegen beschouwen, die weldra alle hoofdpunten van Europa onderling zullen verbinden. De proeven, daarmede genomen, hebben voldoende bewezen, dat wanneer slechts een genoegzaam materiëel van voertuigen bij de treinen voorhanden is, het vervoer van paarden, geschut en munitie geen bezwaar meer oplevert. Het is derhalve te voorzien, dat bij eenen volgenden oorlog in Europa van dit vervoermiddel veel gebruik zal worden gemaakt, waarvan echter de verdediger in zijn eigen land de meeste voordeelen zal kunnen trekken.

§ 402. De *marschen zonder indeeling van den dag*, waarbij de troepen dag en nacht doormarscheren, met uitzondering alleen van den hoogst noodzakelijken tijd voor de voeding en het rusten, zijn de meest vermoeijende marschen, die dan ook niet lang volgehouden kunnen worden, en waarvan men alleen in de allergewigtigste omstandigheden gebruik mag maken. Een zoodanige marsch was die van het Fransche leger in den veldtogt van 1814, toen Napoleon I zich na den slag van *Vauchamp* naar de *Yères* wendde, om daar Schwarzenberg het hoofd te bieden, en door eenen dergelijken marsch bragt Maarschalk Dietbitsch zijn leger in 1831 naar *Ostrolenka*, om onmiddellijk daarna die plaats aan te vallen.

§ 403. Hoezeer men geen vasten maatstaf heeft om den tijd te berekenen, dien de troepen noodig hebben om eenen zekeren afstand af te leggen, doordien er zoo veel omstandigheden zijn, die daarop invloed uitoefenen, zoo heeft echter de ondervinding geleerd, dat een afstand van 4 uur de gewone marsch is, welken een leger dagelijks kan volhouden, en waarover eene divisie van 8,000 man, als de wegen redelijk zijn, 8 à 10 uur tijds zal doorbrengen, de rusten daaronder begrepen. Als meerdere divisiën in ééne kolonne dien zelfden afstand moeten marscheren, dan mag men daarvoor nog wel een paar uur meer rekenen, zoodat de soldaat alsdan 10 à 12 uur met zak en pak op de been is.

Om met eene divisie van dezelfde sterkte eenen snellen marsch van 7 à 8 uur afstands af te leggen, heeft men 16 uur noodig, en bij meer divisiën in ééne kolonne ten minste 20 uur.

Het spreekt verder van zelf, dat als de wegen minder goed, of het weder ongunstig is, zulks in rekening gebragt moet worden, indien men geen grove misrekening wil maken.

§ 404. Marschen, welke dienen om vóór den aanvang des oorlogs de troepen te vereenigen, worden *vereenigingsmarschen* (door de Franschen *marches de concentration*) genoemd.

Deze worden uitgevoerd zoodra het operatie-plan is vastgesteld, en men uitgemaakt heeft, waar de troepen zich zullen vereenigen, om van daar tijdig met genoegzame sterkte op de beslissende punten te kunnen verschijnen.

Zoo nu die vereeniging ergens op de grenzen moet plaats hebben, dan vorderen deze marschen geen andere zorg dan die, welke bij de gewone vredesmarschen reglementair zijn voorgeschreven; de troepen marscheren wapensgewijze en in kleine kolonnen, waarbij men van de spoorwegen een goed gebruik zal kunnen maken.

Geheel anders worden die marschen geregeld, wanneer men, bij eenen invasie-oorlog, den vijand wil verrassen te midden van zijne toebereidselen, of als hij reeds eene valsche beweging gemaakt heeft, zoo als het Oostenrijksche leger in 1805 onder Mack bij *Ulm*. Het vereenigingspunt zal daarbij dikwerf over de grenzen zijn gelegen. Bij deze marschen moeten dan ook alle veiligheids-maatregelen, voor de oorlogsmarschen voorgeschreven, worden opgevolgd, en de troepen moeten vooraf ten minste in zamengestelde divisiën vereenigd zijn, omdat kleine detachementen ligtelijk zelfs door de inwoners verontrust zouden kunnen worden.

Eene goede keus van het vereenigingspunt, de juiste berekening der afstanden en der mogelijke gebeurtenissen, die gedurende den marsch kunnen plaats hebben, de geheimhouding van het voornemen tot misleiding van den vijand, de verdeeling der strijdkrachten met het oog op de gevechten die later geleverd kunnen worden, — dit zijn de vereischten en middelen om niet alleen de troepen op het bepaalde punt te vereenigen, maar ook om zijn doel, het verrassen des vijands, te bereiken.

§ 405. De *oorlogsmarschen* worden onderscheiden in: *frontmarschen*, *flankmarschen* en *terugtogtsmarschen*, al naar mate men

gedurende den marsch den vijand van voren, op eene der zijden, of van achteren heeft.

Deze marschen vereischen, dat men zoo veel mogelijk bekend zij met het voornemen en den toestand des vijands, en dat men eene naauwkeurige kennis bezitte van de te volgen wegen, alsmede van de door te trekken landstreek. Het laatste is vooral noodig voor eene goede voeding en verpleging der troepen, en voor eene goede keuze der te bezetten stellingen.

De oorlogsmarschen behooren tot de moeijelijkste en tevens belangrijkste ondernemingen in den oorlog; zij zijn als het ware de toetsteen der bekwaamheid van de aanvoerders.

§ 406. Bij de *frontmarschen*, even als bij alle oorlogsmarschen, moet men er op bedacht zijn, dat men gedurende den marsch elk oogenblik den vijand kan ontmoeten, en dat derhalve het leger in zoodanige orde marscheren moet, dat het zich met spoed uit den marsch- in den gevechtsvorm kan ontwikkelen, zoodat elk korps volgens zijn nummer, zijne plaats in de slagorde inneemt, en ook weder gemakkelijk tot den marschvorm kan overgaan. Daar echter de diepte der kolonne met de snelheid van hare ontwikkeling in eene omgekeerde rede staat, zoo moet een in front marscherend leger zich in een groot aantal kleine en daardoor ondiepe kolonnen splitsen, die langs evenwijdige wegen en op gelijke hoogte met behoorlijke afstanden marscheren.

Zelden echter zal een leger daarvoor een toereikend aantal geschikte wegen aantreffen, en zulks is ook onnoodig, tenzij men de stellige zekerheid hebbe, dat men den vijand onmiddellijk zal ontmoeten. In dat geval behooren daartoe kolonnewegen gemaakt te worden, waarover men later zal handelen.

De indeeling van een leger in zelfstandige afdeelingen, — bij groote legers in legerkorpsen, bij kleinere in divisiën — maakt het mogelijk, om bij de uitvoering der marschen, wanneer het waarschijnlijk maar niet zeker is dat men den vijand ontmoeten zal, slechts van de bestaande wegen gebruik te maken. De ondervinding toch heeft geleerd, dat eene divisie van nagenoeg 10,000 man met de noodige kavallerie en artillerie, in staat is een gevecht, zelfs tegen eenen veel sterkeren vijand, eenige uren vol te houden. Men kan derhalve zoodanige divisiën op eenen onderlingen afstand van 1 à 2 uur laten marscheren, en daarbij verzekerd zijn, dat zij, zoo noodig, elkander

nog tijdig genoeg kunnen ondersteunen. Een legerkorps, dat uit *ééne* center-divisie, *twee* vleugel-divisiën en *ééne* reserve-divisie bestaat, benevens een park en de reserve-artillerie, zal op de volgende wijze zijnen marsch kunnen regelen.

Aan de center-divisie, die de sterkste moet zijn, wordt de kortste en beste weg aangewezen, die tusschen de beide vleugels is gelegen. Deze divisie wordt op ongeveer één uur afstands gevolgd door de reserve-divisie, waarachter het park aansluit, aan welks hoofd de reserve-artillerie en aan welks staart de bagaadje is geplaatst, zoo deze laatst niet verder, soms op eenen dagmarsch, van het leger verwijderd is. Somtijds wordt uit de reserve-kavallerie en artillerie eene bijzondere kolonne zamengesteld, die vóór de reserve-divisie marscheert, en ook wordt de reserve-kavallerie wel eens achter de voorhoede aangetroffen, om deze te ondersteunen.

Aan de beide vleugel-divisiën worden twee wegen aangewezen, die ten hoogste 2 uur van den weg, door de center-divisie gevolgd, verwijderd mogen zijn. Dit behoeven geen kunstwegen te zijn, daar eene divisie met haar geschut en kaissons zonder groot bezwaar langs landwegen marscheren kan.

De reserve-divisie moet, wanneer eene der anderen door den vijand mogt worden aangevallen, deze ter hulp kunnen komen; doch zij moet vooral de divisie van het midden, bij eenen vijandelijken aanval, spoedig kunnen bijstaan, omdat de nederlaag van deze veel grooter nadeelen met zich zou slepen, dan die der vleugel-kolonnen. Immers zoo eene der vleugel-kolonnen geslagen werd, dan zou altijd de andere zich bij die van het centrum kunnen aansluiten; maar wordt de kolonne van het centrum geslagen, dan zijn de beide vleugel-kolonnen gescheiden; zij kunnen zich dan niet meer vereenigen, en loopen gevaar afzonderlijk geslagen te worden.

Als de vijand niet zeer nabij is, dan zal men, om het gemak der troepen en de snelheid van den marsch te bevorderen, gebruik maken van nog meerdere wegen, die in de nabijheid aangetroffen worden, ten einde een gedeelte der infanterie of der kavallerie daar langs te laten marscheren.

Bij elken marsch moeten aan de bevelhebbers der verschillende kolonnen naauwkeurige bevelen en inlichtingen gegeven worden, omtrent den weg, dien zij te volgen hebben, het uur waarop

zij op marsch moeten gaan, het doel van den marsch, de wijze waarop die moet worden verrigt, de plaats waar zich de opperbevelhebber zal ophouden om de rapporten te ontvangen, de stelling bij het einde van den marsch te nemen, en de te volgen beginselen bij eene ontmoeting van den vijand.

§ 407. Naar gelang men meer in de nabijheid des vijands marscheert, moet men ook meer maatregelen nemen om spoedig slagvaardig te zijn. Daartoe behoort, dat men in elke kolonne dát wapen vooraan laat marscheren, 't welk het eerst in gevecht moet komen, en hierbij moet als vaste regel worden aangenomen, dat achter het voorste bataillon of eskadron altijd eene batterij moet marscheren, om dadelijk artillerie in werking te kunnen brengen. De onderlinge gemeenschap tusschen de kolonnen moet steeds onderhouden worden, door het afzenden van kavallerie-patrouilles en het gebruik maken van signalen. Tusschen de wegen, die de verschillende kolonnen volgen, mogen zich nimmer groote terreinhindernissen bevinden, welke de vereeniging van de kolonnen beletten of aanmerkelijk vertragen zouden. Het verwaarloozen van dezen gewigtigen regel zou den vijand in de gelegenheid stellen, het leger bij gedeelten te slaan, zoo als de Oostenrijkers in den veldtogt van 1796 onderscheiden malen door Bonaparte geslagen werden, doordien zij met hun leger in verschillende kolonnen, nu eens door het *Guarda–meer*, dan weder door het dal van de *Etsch* en de *Brenta* waren gescheiden. Diezelfde misslag was oorzaak, dat de maarschalk Blücher bij zijne eerste onderneming tegen *Parijs* eene dure les betaalde, en dat de Maarschalk Grouchy in 1815 geen deel kon nemen aan den slag van *Waterloo*, daar de Pruissen hem beletteden de rivier de *Dyle* over te trekken en den Franschen Keizer ter hulp te snellen. Indien men evenwel niet kan vermijden om de kolonnen wegen te doen volgen, door terreinhindernissen gescheiden, dan moet de voorhoede zóó sterk zamengesteld en zóó ver vooruitgebragt worden, dat zij den vijand belet de kolonnen aan te vallen, zoo lang deze die terreinhindernissen tusschen zich hebben. Eindelijk mag eene kolonne nimmer een defilé binnentrekken, vóórdat de uitgang door de voorhoede of door andere troepen bezet, en het terrein aan gindsche zijde verkend is geworden.

Als de kolonnen digt bij elkaâr marscheren, dan zal de voorhoede van de middenste divisie, die daarom sterker gemaakt is,

voor allen voldoende zijn; zoo echter de kolonnen op één à twee uur onderlingen afstand marscheren, dan behooren zij elk eene eigen voorhoede te hebben; doch de voorhoede van het midden zal altijd de sterkste moeten zijn. Vóór elke kolonne marscheert nog bovendien eene kleine voorhoede, waarbij zich de pionniers bevinden. Bij de meeste offensive oorlogen van Napoleon I waren de voorhoeden geheel uit kavallerie zamengesteld.

De sterkte, zamenstelling en gedragsregels der voorhoede, flankdekkingen en achterhoede zijn reeds in den Kleinen Oorlog behandeld, derhalve zal men ze hier niet herhalen. Deze veiligheidskorpsen geven niet alleen aan het marscherend leger het voordeel van daardoor beschermd te zijn tegen onverwachte vijandelijke aanvallen, maar, daar zij een uitgebreid terrein beslaan, leveren zij nog het middel, om beter in het onderhoud van het leger te voorzien. Daarenboven geeft de voorhoede het voordeel, dat zij de beweging des legers als achter een gordijn verbergt, en door den vijand in front tegen te houden, verschaft zij de gelegenheid om hem onbemerkt met eenige kolonnen snel om te trekken.

§ 408. Zoodra eene der kolonnen door hare voorhoede berigt ontvangt van de nadering des vijands, moet zij, naar gelang van hare instructie, óf eene stelling nemen, waarin zij hare voorhoede opneemt en den aanval des vijands afwacht, óf in de aangewezen rigting terugtrekken, óf eindelijk den marsch blijven vervolgen. In dit laatste geval moet zij echter van den marschvorm tot den gevechtsvorm overgaan, door de kolonnen met gesloten bataillons op deploijements-afstand in twee liniën te laten marscheren, de artillerie gedeeltelijk bij die liniën ingedeeld. De kolonnen van de eerste linie behooren op het midden geformeerd te zijn, om spoedig te kunnen deploijeren. Van de nadering des vijands moet onmiddellijk aan den opperbevelhebber rapport worden gemaakt.

Bij elken marsch wordt eene algemeene dispositie gegeven, waarnaar de verschillende bevelhebbers zich te gedragen hebben; als voorbeeld tot studie kan men daartoe aanbevelen den opmarsch van het Fransche leger naar de *Sambre* in 1815, bij alle schrijvers over dien veldtogt te vinden.

§ 409. De *flankmarschen* worden naar mate van den afstand, waarop men zich van den vijand bevindt, in *strategische* en *taktische* onderscheiden.

Als een flankmarsch, op eenige dagmarschen afstands, om eenen der vleugels van het vijandelijke leger wordt uitgevoerd, dan wordt hij eene *strategische omtrekking* genoemd. Gedurende dien marsch heeft men voor eenen vijandelijken aanval weinig te vreezen, zoodat de taktische maatregelen daar weinig afdoen; maar wel is het mogelijk dat de vijand, wanneer hij zich tegen ons wendt, het leger van de gemeenschap met zijne achterliggende vestingen en magazijnen afsnijdt, en den terugtogts-weg in gevaar brengt. De omtrekkende beweging van Prins Eugenius in den veldtogt van 1706 om *Turin* te ontzetten, kan men als eenen zoodanigen flankmarsch in het groot beschouwen.

De *taktische flankmarschen* daarentegen geschieden op het slagveld zelf, in de onmiddellijke nabijheid, in het gezigt en onder het vuur des vijands.

Deze marschen geschieden met de vereenigde magt, omdat men geen *onverwachte* vijandelijke aanvallen heeft te vreezen. Zij behooren eigentlijk meer tot de *evolutiën*, welke op het slagveld worden uitgevoerd, dan tot de marschen, dewijl zij slechts voor korten afstand dienen. Deze taktische flankmarschen, welke in den zevenjarigen oorlog zoo menigvuldig voorkwamen, en door Frederik II zoo dikwerf met voordeel uitgevoerd zijn, komen in de latere veldslagen veel minder voor. Gedurende den slag van *Wagram* in 1809 echter, werd door Massena nog een dergelijke flankmarsch uitgevoerd, welken men als voorbeeld kan aanprijzen.

§ 410. De flankmarschen, welke in de tegenwoordige oorlogen meer bijzonder voorkomen, zijn die, welke niet in de onmiddellijke nabijheid, of in het gezigt des vijands plaats hebben, nogtans op eenen zoo geringen afstand, dat men gedurende den marsch, door den vijand aangevallen kan worden.

Het gevaarlijke van eenen dusdanigen flankmarsch is hoofdzakelijk hierin gelegen, dat het leger, hetwelk dien marsch verrigt, meesttijds de gemeenschap met zijne magazijnen en met zijne terugtogtslijn in gevaar brengt. Daarbij zal dat leger gedurende den marsch op alle punten van de kolonne aangevallen kunnen worden, en zoo er openingen in die kolonne zijn ontstaan, kan zij door den vijand gemakkelijk worden doorgebroken en in twee deelen gesplitst, waardoor dat leger totaal geslagen kan worden.

Het grootste gevaar bij eenen flankmarsch, het doorbreken van

het leger, kan door het nemen van gepaste maatregelen worden voorgekomen, en dan is die marsch niet gevaarlijk, want bij het verschijnen van den vijand op eene der flanken is men schielijker in slagorde geschaard dan wanneer de vijand het leger in het front aanvalt. Die maatregelen bestaan hoofdzakelijk in het volgende:

Op de flank, waar men den vijand verwacht, moet een zelfstandig zamengesteld korps marscheren, dat, even als de voorhoede bij eenen frontmarsch, den marsch van het leger beschermt en bij eenen aanval den vijand zoo lang tegenhoudt, totdat het leger stelling genomen heeft. De naar den vijand leidende wegen, de stellingen die deze wegen beheerschen en de punten die de operatie begunstigen, moeten door dit zijkorps worden bezet. Door het afzenden van ligte kavallerie-detachementen moet het trachten vroegtijdig berigten van den vijand te ontvangen.

Het leger marscheert in twee of drie kolonnen, (zulks zal veelal van de wegen afhangen); elke kolonne is zelfstandig zamengesteld, zoodanig, dat zij eenigen tijd in staat is, het gevecht tegen eenen overmagtigen vijand vol te kunnen houden; zoo mogelijk moeten de kolonnen niet zoo ver als bij de frontmarschen van elkander verwijderd zijn. Heeft dit nogtans plaats, dan marscheert elke kolonne met eene eigen voorhoede, anders zal ééne voorhoede voor allen voldoende zijn. De reserve moet, zoo het zijn kan, op den weg marscheren, die het verst van den vijand is verwijderd, terwijl de bagaadje en alle voertuigen, welke bij de kolonnen gemist kunnen worden, vereenigd, maar nog verder van den vijand en zoo mogelijk door eene terrein-afscheiding gedekt, marscheren.

§ 411. De *opmarsch* van het leger in de onmiddellijke nabijheid des vijands heeft plaats onder bescherming der voorhoede, die zich daartoe van eenige gunstig gelegen punten heeft meester gemaakt.

Zoodra nu de onderscheiden kolonnen het slagveld naderen, laat de infanterie de gelederen oprukken en divisiën formeren. De kavallerie marscheert met eskadrons in front, en de artillerie en kaissons met sectiën. Naar mate het terrein zulks toelaat, worden de behoorlijke afstanden genomen, om zich later te kunnen ontwikkelen. Somtijds echter zijn de wegen, welke de onderscheiden kolonnen gevolgd hebben, te ver van elkander ver-

wijderd, om behoorlijk den opmarsch te volbrengen, en dan behooren er kolonnewegen geopend te worden.

§ 412. Door *kolonnewegen* verstaat men diegene, welke men dwars door het veld afbakent en bruikbaar maakt in de rigting, welke de kolonnen moeten volgen. In die rigting worden vervolgens in de heggen openingen gemaakt, de sloten gedempt en alle hindernissen opgeruimd, opdat de infanterie ten minste met sectiën, de kavallerie met vieren, en de artillerie met sectiën daarover marscheren kunne. De onderlinge afstand der kolonnewegen moet zoo veel mogelijk de deploijements-afstand zijn, en hun aantal zal natuurlijk afhangen van het aantal kolonnen, die er gebruik van moeten maken.

Het aanleggen der kolonnewegen geschiedt niet enkel bij den opmarsch tot den slag; ook bij het bezetten eener stelling zullen zij menigwerf aangelegd moeten worden.

§ 413. *Terugtogts-marschen* kunnen onder zeer verschillende omstandigheden worden uitgevoerd; zij kunnen *vrijwillig* plaats hebben, of men kan daartoe *genoodzaakt* worden.

De *vrijwillige terugtogten* kunnen ten oogmerk hebben, eenen vijand uit eene stelling te lokken, of eene achterwaarts gelegen stelling te bezetten; somtijds ook dienen zij den uitvoerder om zich met andere legerkorpsen te vereenigen. Daar deze marschen niet in de onmiddellijke nabijheid des vijands geschieden, zoo volgt hieruit, dat zij niet moeijelijk zijn uit te voeren, en alleen daarin van de frontmarschen onderscheiden zijn, dat de voorhoede van den frontmarsch, nu de achterhoede is geworden van den terugtogts-marsch.

De *gedwongen terugtogts-marschen* daarentegen, behooren tot de moeijelijkste operatiën in den oorlog, doordien zij, behalve het hoogst moeijelijke en gevaarlijke van de uitvoering zelve, het moreel der eigen troepen schokken, en de geestdrift bij den vijand opwekken. De omstandigheden, waaronder deze marschen kunnen plaats hebben, oefenen op de moeijelijkheid hunner uitvoering eenen grooten invloed uit. Indien de terugtogt enkel plaats heeft om voor eene vijandelijke overmagt te wijken, dan zal de uitvoering veel minder bezwaarlijk zijn, dan wanneer hij het gevolg is van eenen verloren veldslag, en zoo zal die moeijelijkheid nog meer toenemen, naar mate de geleden nederlaag grooter, des vijands overmagt aanzienlijker, het terrein ongun-

stiger en de vervolging des vijands krachtiger is. Zoo nu het leger daarenboven van zijnen terugtogts-weg is afgesneden, dan zal zijn toestand allerhagchelijkst zijn.

Een leger kan niet zonder gevaar terugtrekken, of het moet op zekeren afstand van den vijand verwijderd wezen, en dus een zekeren voorsprong op hem hebben. Dit voordeel kan men verkrijgen, door de vijandelijke ligte troepen en de hoofden van zijne kolonnen plotseling aan te vallen, en vóórdat het vijandelijk leger zich van dien aanval heeft hersteld, spoedig den terugtogt aan te nemen. Men kan ook van den nacht gebruik maken om zich aan den vijand te onttrekken, of daartoe eene rivier overgaan, waarvan men vervolgens de bruggen vernielt.

Bij alle terugtogts-marschen is de taak der achterhoede, den vijand tegen te houden, en te beletten dat hij den marsch van het leger stoort. Die taak is hoogst moeijelijk, als het leger onder deze ongunstige omstandigheden den terugmarsch moet aannemen; daarom moet alsdan de achterhoede, naar mate van den ongunstigen toestand, krachtiger en zelfstandiger zamengesteld zijn, en uit de beste troepen van het leger bestaan.

Wanneer tot den terugtogt van het leger is besloten, en de achterhoede eene gunstige stelling heeft ingenomen, waarin zij den vijand ten minste eenigen tijd kan ophouden, dan wordt de terugtogt met spoed, doch tevens met orde aangenomen. De terugtogts-wegen, die het leger volgen moet om zich naar het punt te begeven, waar het weder stelling zal nemen, moeten korter zijn dan die, waarvan de vijand gebruik zou kunnen maken om dat punt te bereiken, en zoo er nog mogelijkheid bestaat, dat de vijand met ligte kavallerie door eenen geforceerden marsch het leger omtrekke, dan worden er detachementen vooruitgezonden ter bezetting van de defilés, door welke de vijand zou moeten deboucheren om den marsch der kolonne op te houden of te vertragen. Mogt de vijand reeds in het bezit van deze defilés zijn, dan moeten die detachementen hem ten koste van alles daaruit verdrijven. Deze detachementen dienen tevens, om de belangrijkste punten in de stelling, die het terugtrekkend leger zal betrekken, voorloopig te bezetten.

Op dezelfde wijze als de achter gelegen defilés, moeten ook diegenen, welke zijdwaarts gelegen zijn, door detachementen bezet worden en blijven, totdat het leger ze voorbij is, waarop die

detachementen bij de achterhoede aansluiten. De kolonnen van het leger moeten weder zelfstandig en uit de drie wapens zamengesteld zijn, opdat zij eenigen tijd een gevecht met den vijand zouden kunnen voeren. Zij behooren op eenen zoodanigen onderlingen afstand te marscheren, dat zij elkander kunnen ondersteunen. Het is vooral op eenen terugtogt, dat het leger zoo veel mogelijk vereenigd moet blijven; hierdoor alleen kan men nog hoop voeden om den vijand ontzag in te boezemen.

Als een leger in onderscheiden kolonnen terugtrekt, en deze missen hare onderlinge verbinding, dan moet elke kolonne zich door eene achterhoede dekken; zoo dit niet plaats heeft, zal weder ééne achterhoede voldoende zijn, die dan de kolonne volgt, wier dekking het meest vereischt wordt, hetgeen gewoonlijk die van het midden zal zijn. Het welgelukken van eenen terugtogts-marsch zal voornamelijk van het gedrag der achterhoede afhangen. Eene achterhoede moet, bij de uitvoering van hare moeijelijke doch gewigtige taak, zorgen om zich niet van het leger te laten afsnijden, maar ook daarvoor, dat zij er niet op teruggeworpen worde. Zij moet dus ter regter tijd weten te staan, maar ook ter regter tijd weten terug te trekken. Somtijds, wanneer de terugtogt van het leger door het een of ander beletsel wordt opgehouden, ontvangt de achterhoede den last om op de plaats waar zij zich bevindt, stelling te nemen en den vijand het voortdringen te beletten. Het spreekt echter van zelf, dat de achterhoede dien last niet letterlijk opneemt, maar de meest nabij zijnde gunstige stelling bezet.

Wanneer de kommandant der achterhoede bespeurt, dat de vijand zijne vervolging staakt, of slechts flaauw vervolgt, dan moet hij daarvan aan het leger kennis geven, den terugtogt staken en tot den aanval overgaan, om te ontdekken of het vijandelijk leger zich ook soms naar elders heeft gewend. Zoo ontdekte Napoleon I in den veldtogt van 1814 bij *St. Disier*, toen hij tot den aanval overging, dat hij slechts vervolgd werd door het kavaleriekorps van Winzingrode, en dat het leger der bondgenooten naar de zijde van *Parijs* was getrokken.

Als men nu bedenkt, dat eene achterhoede dikwerf een gevecht zal moeten leveren tegen eene groote overmagt, zonder dat zij op ondersteuning kan rekenen, doordien het leger, gedurende den tijd dat zij vecht, zich hoe langer zoo meer verwij-

dert, dan zal men gemakkelijk inzien, dat voor die taak niet alleen goede troepen vereischt worden, maar dat zij ook eenen aanvoerder vordert, die bij alle overige eigenschappen van een goed bevelhebber, stoutheid met voorzigtigheid weet te vereenigen, en die, ook onder de hagchelijkste omstandigheden, den moed zijner troepen weet staande te houden en den vijand ontzag in te boezemen. Als type van een zoodanig bevelhebber mag men Ney noemen, die zoowel in Spanje als later in Rusland heeft getoond, wat een achterhoede-bevelhebber vermag. Voor de studie der terugtogts-marschen zijn vooral merkwaardig, de terugtogt naar den *Rijn* van Moreau in den veldtogt van 1796; Soult's, terugtogt uit *Oporto* naar *Galicie*, 1809; Massena's terugtogt van *Santarem* naar *Ciudad Rodrigo*, in 1811; Blücher's terugtogt van de *Ourcq* tot achter de *Aisne*, in 1814; Napoleon's terugtogt van *Laon* op *Soissons*, in 1814, en Wellington's terugtogt van *Quatre-Bras* op *Waterloo*, in 1815, waarover men de schrijvers van die veldtogten kan raadplegen.

LEGERKAMPEN, BIVOUACS EN KANTONNEMENTEN.

§ 414. De aanvoerder van een leger, die van zijne troepen vordert, dat zij bij de marschen, gevechten en andere vermoeijenissen des oorlogs al hunne krachten inspannen, moet ook hunne krachten ter regter tijd weten te sparen en herstellen, door hun genoegzame rust en voldoende voeding te verschaffen. Het is voor den aanvoerder, zoowel als voor den subalternen officier, van het hoogste belang en een eerste pligt, alle maatregelen te treffen, waardoor de gezondheid van den soldaat bevorderd wordt en zijne krachten gespaard blijven.

Een leger, dat gedurende den oorlog in staat van rust verkeert, kan in een *kamp*, in een *bivouac* of in *kantonnementen* geplaatst zijn.

§ 415. Men noemt troepen *gekampeerd*, als zij onder linnen tenten of in hutten gelegerd zijn.

Reeds in de vroegste tijden was het kamperen de gewone wijze om de troepen in den oorlog te laten rusten. Na elken dagmarsch werd een kamp opgeslagen, dikwerf met wal en gracht omgeven, en de leer der legerkampen (*castrametatie*) maakte een niet gering deel uit der krijgskunde van dien tijd. Met de revo-

lutie-oorlogen op het einde der 18de eeuw geraakte het kamperen meer in onbruik; aanvankelijk bij de Fransche legers uit gebrek aan tenten, en later bij de overige legers, omdat het medevoeren van tenten den legertros aanzienlijk vermeerdert, waardoor de bewegingen der legers zeer belemmerd worden.

Bij de Engelsche legers zijn de legerkampen steeds in gebruik gebleven; doch deze hebben vooral in de oorlogen in Spanje van 1808—1814 menigwerf het nadeel daarvan ondervonden.

De Franschen hebben sedert hunne oorlogen in *Algiers* aan hunne troepen zoogenaamde *tentes abris* gegeven; zijnde zesmanstenten, uit zes lappen linnen zamengesteld, die met knoopen en lissen aan elkaâr gehecht worden. Ieder man draagt een dezer lappen, en door het linnen van zes man te vereenigen, wordt voor hen een voldoend beschutsel gevormd.

Voor het overige wordt nog van de kampen gebruik gemaakt bij de oefeningen in vredestijd, en daartoe zijn vooral de kampen uit permanente hutten zamengesteld, zeer nuttig, doordien zij tevens bij den aanvang van den oorlog kunnen dienen om de troepen spoedig te vereenigen. Ook kunnen er nog enkele omstandigheden in den oorlog voorkomen, zoo als bij de belegering van *Sebastopol* is gebleken, waarin van legerkampen gebruik wordt gemaakt.

§ 416. Door een *bivouac* verstaat men de plaats waar en de wijze waarop troepen onder den blooten hemel legeren.

De bivouacs, welke door het in onbruik geraken der kampen meer en meer in zwang zijn gekomen, leveren uit een taktisch oogpunt beschouwd, het groote voordeel op, dat de troepen in weinige oogenblikken slagvaardig zijn, en dat de bevelen in korten tijd aan allen medegedeeld kunnen worden. Ook zijn zij bij goed en gunstig weder voor de gezondheid der troepen niet schadelijk; doch wanneer de grond in een ongunstig jaargetijde met sneeuw of regen doorweekt is, dan verdient het slechtste kwartier de voorkeur boven ieder bivouac, en men moet dan alleen het bivouac betrekken wanneer daartoe de noodzakelijkheid dwingt. Die noodzakelijk bestaat, wanneer men in de nabijheid is van eenen activen vijand, die veel ligte troepen heeft: zoo bijv. zal de voorhoede bij eenen frontmarsch, en de achterhoede bij eenen terugtogts-marsch, in den regel een bivouac betrekken. Ook als men na den slag den vijand vervolgt, of zelf vervolgd wordt;

eveneens bij groote marschen, als de troepen te vermoeid zijn om kantonnementen op te zoeken; in één woord, als het gevaarlijk zou zijn de troepen op eene andere wijze te doen rusten.

Bij de keuze der plaats voor een bivouac moet men letten, dat zij nabij en liefst achter de stelling is gelegen, waarin men den aanval des vijands wil afwachten; dat de grond hoog en droog is; dat er in de nabijheid bosschen zijn, die tegen den wind beschutten, en in de behoefte aan hout voorzien. Bij voorkeur legere men zich in de nabijheid van bewoonde plaatsen, waar men water, hout, stroo, fourage en levensmiddelen voor de troepen vindt. Een bivouac nabij den grooten weg gelegen, zal zeer gunstig zijn; het mag evenwel niet dwars over dien weg liggen, daar zulks de rust der troepen stoort. Uit het bivouac moeten goede wegen naar de stelling leiden, en zoo deze niet bestaan, dan behooren daarvoor kolonnewegen te worden aangelegd. Een bivouac digt achter eene defilé is even gevaarlijk, als het kiezen van eene stelling vóór een defilé.

Zoodra de plaats voor het bivouac bepaald is, worden door den generalen staf de plaatsen voor de verschillende korpsen, door het stellen van bakens, en des avonds door vuren aangeduid.

De infanterie bivouakeert bij voorkeur in twee liniën, met eene tusschenruimte van ongeveer 300 pas. Voor de frontlengte van elk bataillon rekent men 200 pas. Men kan echter in linie of in kolonne bivouakeren; dit regelt zich naar de gedaante der plaats. De infanterie moet het digtst bij het drinkwater gelegerd zijn.

De ingedeelde kavallerie beslaat de derde linie van het bivouac, maar liefst dáár, waar de paarden voor den wind beschut kunnen wezen, en waar gelegenheid bestaat om hen aan te binden. Men rekent voor ieder kavallerist 1½ pas in front, en 30 pas tusschen de gelederen.

De artillerie en de pionniers betrekken het bivouac dáár, waar de eerste goede wegen heeft om op en af te rijden, waar de voertuigen benevens het geschut droog staan en de paarden voor den wind beschut zijn, doch niet te ver van de overige troepen verwijderd. De voertuigen worden 2 aan 2, zoo ver van elkander geplaatst, dat de daaraan bevestigde paardenlijnen gestrekt zijn, terwijl de paarden aan weêrszijden vastgemaakt worden.

Zoo veel mogelijk zal men echter de kavallerie in de nabij zijnde dorpen plaatsen. Vóórdat het bivouac is afgestoken, mogen

de troepen niet in het bivouac rukken; dit moet echter zoo spoedig mogelijk geschieden. Bij het betrekken van het bivouac komt ieder bataillon in slagorde op de plaats, die het daarin is aangewezen. Daarop worden de troepen tot de veiligheidsdienst gekommandeerd en afgezonden, alsmede de detachementen, bestemd om uit de nabijgelegen dorpen de benoodigdheden voor het bivouac, soms ook levensmiddelen, te gaan halen. De overige manschappen leggen de randsels en het ledergoed achter de geweren, en maken de kookgaten gereed. Vóórdat echter de voorposten uitgesteld zijn, mag de kavallerie niet afstangen, noch de infanterie de geweren aan rotten zetten.

Bij bivouacs voor artillerie worden de batterijën vóóraan, en de munitie-kolonnen daarachter geplaatst. Voor de diepte eener batterij rekent men 120 à 150 pas; en daar de afstand tusschen de stukken tot op 8 pas verminderd kan worden, zoo zal het bivouac eener batterij tot eene frontlengte van ongeveer 60 pas gebragt worden. De disselboomen der batterijën zijn naar den vijand gekeerd, die van de munitie-kolonnen naar de tegenovergestelde zijde; de paarden komen achter het geschut of de voertuigen, en de manschappen achter de paarden. De vuren moeten zoodanig worden aangelegd, dat daardoor geen brand kan ontstaan.

§ 417. Door *kantonnementen* verstaat men de bewoonde plaatsen waar troepen, voor korten of langen tijd, bij de ingezetenen gehuisvest zijn.

Daar de kantonnementen voor de gezondheid en het welzijn van den soldaat boven elk bivouac zijn te verkiezen, zoo zal men in den oorlog, dáár waar het zonder nadeel geschieden kan, steeds de troepen in bewoonde oorden onder dak moeten brengen.

De kavallerie en artillerie, voor wie de bivouac's het schadelijkst zijn, moeten, zoo het slechts eenigzins mogelijk is, zelfs wanneer de infanterie dat voorregt ontbeert, gekantonneerd worden; de meerdere snelheid van die wapens vermindert bovendien de hieraan verbonden bezwaren, dewijl zij in geval van nood schielijk uit de kantonnementen naar de stelling kunnen oprukken.

Naar mate van de meerdere of mindere verwijdering des vijands, het doel en het jaargetijde kan men de kantonnementen onderscheiden in *kantonnementen in tijd van vrede* en *in tijd van oorlog;* verder in *uitgebreide* en *enge kantonnementen;* ook nog in *marsch-*, *blokkade-* en *winter-kantonnementen.*

In tijd van vrede wordt een leger zelden gekantonneerd; maar als een oorlog dreigt uit te barsten, dan wordt gewoonlijk het leger op de grenzen zamengetrokken en in kantonnementen gelegd. Daartoe heeft men aanvankelijk slechts een administratief toezigt noodig, om de maatregelen te treffen voor eene goede verpleging der troepen, zonder dat de inwoners te veel gedrukt worden.

Ten einde deze kantonnementen goed te regelen, hetgeen tot den werkkring van den generalen staf behoort, moet er eene uitvoerige statistieke verkenning van de landstreek plaats hebben gehad. Zoo de troepen langen tijd door de inwoners gevoed moeten worden, rekent men in een middelmatig bevolkt en welvarend land, op elk huisgezin of haardstede, (waarvan de gemiddelde sterkte 4 à 5 zielen bedraagt) één soldaat.

Worden de troepen gedeeltelijk uit magazijnen gevoed, of duurt de kantonnering slechts korten tijd, dan kan men 2 of 4 man op ééne haardstede rekenen. Het spreekt van zelf, dat in landen, waar de grondbezittingen en het vermogen zeer ongelijk verdeeld zijn, vooral in fabrijkplaatsen en daar waar slechts geringe landbouw bestaat, of waar door misgewas of andere ongelukkige omstandigheden de oogst verloren is gegaan, deze algemeene regel naar de omstandigheden gewijzigd moet worden.

In het algemeen kan men als eene gemiddelde opgave aannemen, dat voldoende zal zijn: voor een bataillon infanterie 700 à 1000 haardsteden of 3 à 5000 inwoners; voor een eskadron kavallerie 150 à 250 haardsteden of 700 à 1000 inwoners; voor eene veld- of rijdende batterij 150 à 260 haarsteden, of 700 à 1000 inwoners; voor den staf eener divisie zoo veel als voor een eskadron. Op marsch, waar men de troepen zoo gemakkelijk mogelijk wil huisvesten, zal men de kleine dorpen met ééne kompagnie, de groote dorpen en kleine steden met één bataillon beleggen. Eene veldbatterij rekent men alsdan gelijk te staan met eene kompagnie, en eene rijdende batterij, alsmede een eskadron kavallerie met twee kompagnieën.

Bij het regelen der kantonnementen zorgt men, dat de kavallerie in die landstreken komt, waar veel fourage is, en waar men veel stalling heeft, al is zij aldus ook wat ver afgelegen; de artillerie op of nabij de groote wegen, opdat zij zich ten allen tijde spoedig

in beweging kunne stellen. In de voorsteden van groote steden, alwaar stalling voor de paarden en hulpmiddelen tot herstelling van het materiëel worden aangetroffen, zal dit wapen het best gekantonneerd zijn; gewoonlijk zijn de pionniers in dezelfde kantonnementen als de artillerie gehuisvest.

Het hoofdkwartier van het leger, of van de divisie of brigade, zal het best in het midden der kantonnementen van het leger, de divisie of de brigade zijn gelegen, om steeds zoo spoedig mogelijk overal de bevelen te doen aankomen; ook zal het zeer raadzaam zijn, in de nabijheid van deze hoofdkwartieren eenige dorpen onbezet te laten, ten einde beter de ongelijkheid in de regeling te herstellen.

De troepen kantonneren zoo veel mogelijk in slagorde, de korpsen zoo veel mogelijk bijeen. Het is echter niet volstrekt noodzakelijk, dat elk wapen afzonderlijk gekantonneerd wordt; dikwerf zullen uit een taktisch oogpunt, of om de stalling voor de paarden, de drie wapens vereenigd gekantonneerd moeten worden.

§ 418. Men verstaat door *uitgebreide kantonnementen* diegenen, waarbij op elke haarstede niet meer dan één soldaat wordt ingekwartierd. Deze kantonnementen worden betrokken in tijd van vrede, bij langdurigen wapenstilstand, en in het algemeen als men volstrekt geen vrees voor den vijand behoeft te hebben.

§ 419. *Enge kantonnementen* zijn die, waarbij elke haardstede met meer dan één man belegd is, zoodat somtijds het getal gekantonneerde troepen gelijk is aan de sterkte der bevolking, of die zelfs overtreft.

De troepen worden, als de kantonnementen van eenigen duur zijn, uit de magazijnen gevoed, en daar de kring der kantonnementen hier kleiner is, dan bij de uitgebreide, zoo zal het minder noodzakelijk wezen, dat het hoofdkwartier in het midden geplaatst zij.

§ 420. De *kantonnementen in tijd van oorlog* vorderen, behalve voor de verpleging der troepen en het sparen der landstreek, vóór alles maatregelen van veiligheid tegen den vijand.

Een in de nabijheid van den vijand gekantonneerd leger moet zijne maatregelen zoodanig nemen, dat de vijand door het korps, met de dekking der kantonnementen belast, worde opgehouden, totdat de troepen uit de kantonnementen zich op de algemeene verzamelplaats hebben vereenigd, en slagvaardig zijn. Daartoe is

noodig, dat de tijd dien de vijand, nadat zijne nadering door de voorposten ontdekt is, moet besteden om de algemeene verzamelplaats van het leger te bereiken, grooter zij dan de gezamentlijke tijd, vereischt om het berigt van zijnen aanmarsch aan het hoofdkwartier te doen geworden, om verder van daar de bevelen naar de kantonnementen uit te vaardigen, en eindelijk om de troepen uit de kantonnementen de algemeene verzamelplaats te doen bereiken. Daar de afstanden van de kantonnementen tot de verzamelplaats bekend zijn, zoo kan men natuurlijk ten minste ongeveer berekenen, hoeveel tijd er vereischt wordt om, na aankomst der bevelen, de troepen te verzamelen; alleen weet men niet, wanneer de voorposten den vijand het eerst zullen ontdekken, en hoe lang hij bij zijnen opmarsch door de dekkingstroepen zal worden tegengehouden. Indien echter de ligte kavallerie der voorposten zoodanig gebruikt wordt, als bij de voorpostendienst voor kantonnementen is gezegd, dan kan de vijand geen troepen verzamelen, of deze zullen onmiddellijk bij hunne nadering ontdekt worden. De ondervinding heeft verder geleerd, dat een zelfstandig zamengesteld korps, zoo als het dekkingskorps moet zijn, op een zeer gewoon terrein, den vijand zoo lang kan ophouden, dat deze, tot het doorloopen van den afstand, die hem tijdens hij ontdekt werd van de algemeene verzamelplaats scheidt, anderhalf maal zooveel tijd noodig heeft, als wanneer hij door geene troepen werd tegengehouden. Als dus die dekkingstroepen bijv. op 4 uur afstands van de algemeene verzamelplaats verwijderd zijn, dan zou de vijand, indien hij niet tegengehouden werd, 5 uur tijds noodig hebben om dien afstand af te leggen; doch nu zal hij ten minste $7\frac{1}{2}$ uur daarvoor moeten besteden, en dit is eene niet overdreven opgave: zelfs zal hij in de meeste gevallen daartoe meer tijd behoeven.

De uitbreiding van het leger in de kantonnementen hangt af van de sterkte en van den afstand des vijands, van de meerdere of mindere waarschijnlijkheid van zijnen aanval, en van het al of niet bestaan eener dekkende terrein-afscheiding. Meesttijds zal men zijne toevlugt tot enge kantonnementen moeten nemen, zoo mogelijk door eene rivier, een gebergte, door bosschen of moerassen gedekt; doch men is dikwerf in de keuze van de landstreek beperkt, omdat de kantonnementen veelal betrokken worden óf bij den aanvang des oorlogs, óf gedurende eenen stilstand

in de operatiën, en men dan het leger nabij die punten moet kunnen vereenigen, waar men later den vijand wil aanvallen of zijnen aanval afwachten.

De afstand, waarop de dekkingstroepen van de algemeene verzamelplaats verwijderd mogen zijn, zal van te veel omstandigheden afhangen, om dien vast te stellen. De regel zegt, dat hij gelijk moet zijn aan den straal van den kring der kantonnementen. Het algemeene verzamelpunt zal zoo ver mogelijk achterwaarts gelegen moeten zijn; daardoor zal de vijand het des te later bereiken. Het was hoofdzakelijk doordien het verzamelpunt te ver naar voren gelegen was, zegt Napoleon I, dat het bij *Mergenheim* gekantonneerde leger van den Maarschalk Turenne in den veldtogt van 1645 overvallen en geslagen werd. Het voordeeligste is, dat de verzamelplaats *achter* de kantonnementen gelegen zij. Het hoofdkwartier moet daarentegen weder zoo ver naar voren geplaatst zijn, als de veiligheid slechts toelaat; daardoor heeft men het voordeel, dat de opperbevelhebber spoedig de rapporten der voorposten zal ontvangen, en diensvolgens maatregelen kan nemen.

§ 421. Van de *marsch–kantonnementen* wordt gedurende den loop der operatiën door de troepen, bij het eind van elken dagmarsch, een veelvuldig gebruik gemaakt. Zij behooren gewoonlijk tot de enge kantonnementen, hetzij omdat het leger zich niet zonder gevaar veel kan uitbreiden, hetzij omdat de troepen na den marsch te veel vermoeid zijn om hen naar verwijderde plaatsen voor huisvesting te zenden.

Veeltijds zal het gebeuren, dat slechts een gedeelte van het leger gekantonneerd kan worden, terwijl het andere in de nabijheid der kantonnementen vertoeft, en dan is het billijk, dat die gedeelten om de 2 of 3 dagen onderling verwisselen. Dit had veeltijds plaats in den winterveldtogt van 1813—1814. De kavallerie echter blijft dan altijd kantonneren.

§ 422. De *blokkade-kantonnementen* worden betrokken om eene vesting in te sluiten, en den vijand met een genoegzaam sterk korps te blijven waarnemen. Hierbij kan men óf alleen met de bezetting der vesting te doen hebben, óf ook met den vijand buiten de vesting, die haar tracht te ontzetten.

In het eerste geval zullen de veiligheids–maatregelen afhangen van den afstand, waarop men zich van de vesting bevindt. Ook

hierbij moet weder gezorgd worden, dat de troepen zich binnen eenen bepaalden tijd kunnen vereenigen, waarbij de meerdere of mindere waarschijnlijkheid der vijandelijke ondernemingen en de tijd van den weêrstand der voorposten tot maatstaf genomen wordt. De kantonnementen in de onmiddellijke nabijheid der vesting, die infanterie, kavallerie en eenige stukken rijdende artillerie moeten bevatten, moeten daartoe meer voorzorgen nemen en eene spoediger vereeniging toelaten dan die van de 2de en 3de linie. In de 3de zijn gewoonlijk de zware artillerie en de parken gelegerd.

Als een vijandelijk leger in de nabijheid is, met oogmerk om de vesting te ontzetten, dan zal men naar omstandigheden de blokkade opbreken, of den vijand vereenigd te gemoet trekken en hem slag leveren, of men zal, zoo de getalsterkte zulks veroorlooft, de vesting blijven blokkeren, en den vijand met het overige van het leger te gemoet rukken.

De veldtogten van 1813—1815 zijn rijk aan deze krijgsondernemingen.

OVER DE VOEDING VAN HET LEGER IN DEN OORLOG.

§ 423. De wijze, waarop de voeding aan de troepen in den oorlog wordt verstrekt, behoort wel niet tot de eigentlijke theorie der oorlogsvoering, maar tot de hulpwetenschappen, waarvan vroeger gesproken is; doch er bestaat tusschen de kunst om de troepen te voeden en de leer der operatiën zulk een naauw verband, dat beide als het ware onafscheidbaar zijn geworden, en de zorg voor de voeding van het leger behoort daarom tot eene der belangrijkste bemoeijingen van den veldheer.

De moeijelijkheid, aan die werkzaamheden verbonden, zal afhangen van de hulpmiddelen, welke het oorlogstooneel oplevert, en van de omstandigheid of de troepen meer of min aan ontberingen gewoon zijn.

§ 424. De middelen, welke men tot de verpleging der legers bezigt, zijn: het *magazijnstelsel*, de *inkwartiering* en de *requisitiën en fourageringen*.

Van de vroegste tijden tot op het einde der 18de eeuw werden de legers bijna uitsluitend uit de magazijnen gevoed; bij de revolutie-oorlogen trokken de Fransche legers zonder magazijnen te velde, en leefden *à la fortune du pot*, niet omdat men dit beter

achtte, maar omdat Frankrijk's bestuur geen middelen bezat om magazijnen aan te leggen. Die legers voedden zich ten koste van de landstreek, waarin zij waren, door middel van requisitiën en fourageringen. Deze handeling, welke uit nood was ontstaan, bleek weldra groote voordeelen te bezitten, niet alleen uit een finantiëel oogpunt, maar hoofdzakelijk omdat daardoor het leger vrijër in zijne bewegingen werd, en snellere marschen kon verrigten, al hetgeen niet weinig heeft bijgedragen tot de eerste overwinningen der Fransche legers. Weldra volgden de overige Europesche legers — met uitzondering van het Engelsche — dit voorbeeld, en het is thans de grondslag der verpleging bij de legers geworden, hetzij dat men het bezigt voor de regtstreeksche voeding der troepen, of om magazijnen aan te leggen, en het is niet te verwachten, dat men hier weder van terug zal komen.

Die voedingswijze heeft echter bij al hare voordeelen vele nadeelen, welke men niet uit het oog moet verliezen.

Als een leger zich in dezelfde landstreek eenigen tijd ophoudt, dan moet men de requisitiën tot op verren afstand uitbreiden, hetgeen in 's vijands land niet zonder sterke detachementen geschieden kan; daardoor worden vele strijdkrachten aan het leger onttrokken, en niet zelden veroorzaakt deze handeling eene verbittering tusschen de soldaten en de inwoners, welke deze laatsten aanspoort, om, door verstandhouding met den vijand, alles aan te wenden ten einde van de troepen ontslagen te worden.

§ 425. Zoodra echter een leger geruimen tijd op dezelfde plaats stilstaat, moeten de troepen uit magazijnen verpleegd worden; deze verpleging is de regelmatigste en drukt het minst op de bevolking. Zoo derhalve de snelheid der operatiën er niet door lijdt, zal men van het magazijnstelsel gebruik moeten maken. Als die stilstand der troepen in het eigen land plaats heeft, worden de magazijnen in vestingen of tijdelijk versterkte plaatsen aangelegd; en wel, bij eenen aanvallenden oorlog, in de vestingen der eerste linie, en bij eene verdediging in die der tweede.

De magazijnen, welke voor den geheelen veldtogt moeten dienen, en ook die van vestingen, welke in staat van beleg verklaard zijn, worden *geheele oorlogsmagazijnen* genoemd; zoo zij daarentegen slechts tot aanvulling strekken, bijv. om bij sterke inkwartiering in de ontbrekende voeding te voorzien, dan worden zij *halve oorlogsmagazijnen* genoemd.

Wanneer een leger in 's vijands land langen tijd op dezelfde plaats moet verblijven, dan behooren daar halve oorlogsmagazijnen aangelegd te worden, welke door de zorg van de intendance, door aanvoer of door middel van betaalde requisitiën, gevuld worden.

Zoodra een leger in 's vijands land rukt, worden op de wegen die het gevolgd heeft, in eenige daarvoor geschikte plaatsen, magazijnen aangelegd. Die plaatsen worden *etappe–plaatsen* genaamd; zij behooren op eenen onderlingen afstand van een dagmarsch van elkander verwijderd te zijn. Hare bezetting bestaat uit manschappen van de depots gezonden, die naar gelang der behoefte tot aanvulling van het leger strekken, na weêr door anderen van het depot vervangen te zijn. De wegen, waarop die etappe–plaatsen gelegen zijn, noemt men *etappe–liniën*.

§ 426. Bij alle operatiën, marschen en bewegingen, die zulks toelaten, worden de troepen gewoonlijk door *inkwartiering* bij de inwoners gevoed. Deze voedingswijze heeft groote voordeelen; de bevelhebbers hebben daarbij weinig beschikkingen te maken, de troepen zijn beter gevoed en het leger kan zich, vrij van den nasleep der magazijnen, met spoed in alle rigtingen bewegen.

De voeding der marscherende troepen, door middel van inkwartiering, heeft geenerlei bezwaar in landstreken, die nog niet door den oorlog uitgeput zijn. Die voeding kan plaats hebben, zonder dat daarom de troepen zich te ver behoeven uit te breiden, want men rekent, dat in middelmatig bevolkte landen van Europa 2000 zielen op één vierkant uur wonen, en men mag gemiddeld aannemen, dat voor éénen dag het dubbele aantal soldaten daarbij ingekwartierd kan worden, zonder dat er dan nog voeding zal ontbreken. Aldus zal een leger van ruim 60,000 man, om ingekwartierd te worden, zich over eene ruimte van 16 vierkante uren moeten uitbreiden, derhalve 4 uur in de breedte en 4 in de diepte, en dit kan, zoo men niet in de onmiddellijke nabijheid des vijands marscheert, geen het minste bezwaar opleveren. Men zal echter bij deze inkwartiering bedacht moeten zijn, dat in steden de bevolking veel meer dan 2000 inwoners op een vierkant uur zal bedragen; de steden zouden daardoor te zwaar belast worden en men moet haar in evenredigheid minder troepen toedeelen dan aan het platte land, waar de be-

woners meer verspreid zijn, maar ook grooteren voorraad van levensmiddelen bezitten dan de bewoners der steden. Daardoor zal men nog het voordeel verkrijgen van de troepen meer vereenigd te huisvesten. Deze voedingswijze is in de laatste oorlogen veelal gevolgd, en kan in de meeste landen van Europa worden toegepast; doch men zou evenwel zeer verkeerd handelen, indien men in een minder vruchtbaar land, of in een land dat te voren reeds was uitgeput en verwoest, op diezelfde wijze wilde te werk gaan. De veldtogt van MASSENA in *Portugal* van 1810—1811 en de Russische veldtogt van 1812 hebben er de nadeelen van aangetoond.

§ 427. Van de *fourageringen* en *requisitiën* zal men gebruik moeten maken, als men in de onmiddellijke nabijheid des vijands is, en derhalve de troepen niet meer ingekwartierd, maar op bivouac vereenigd zijn. In den Kleinen Oorlog heeft men reeds de wijze van hare uitvoering behandeld.

Door fourageringen alleen zal een groot leger zelden gevoed kunnen worden; zij leveren te weinig op, doordien de detachementen, welke daarvoor uitgezonden worden, zelden genoeg tijd hebben om alle levensmiddelen, in de huizen en schuren verborgen, op te sporen, terwijl zij bovendien meesttijds gebrek aan voldoende transportmiddelen hebben, en daarbij gaat, door verkwisting of roekeloosheid, nog altijd een groot deel verloren. Een kleiner troepengedeelte, zoo als eene voorhoede, een zijkorps of een partijgangers-korps, zal en moet zich er van bedienen, omdat deze gewoonlijk op punten aankomen, alwaar voor hunne verpleging geen toebereidselen zijn gemaakt, en zij te ver van de plaatsen verwijderd zijn, waar zich de voorraad van het leger bevindt.

§ 428. Door middel van requisitiën geschiedt de verzameling van levensmiddelen veel geregelder en ook beter, hoofdzakelijk omdat de gemeente-besturen daartoe medewerken, en de voorraad niet door de troepen weggehaald, maar behoorlijk door de ingezetenen afgeleverd wordt. Wanneer men tijd heeft, zal men daarbij den voedings-kring meer en meer kunnen uitbreiden, vooral indien alles betaald wordt, zoodat in een welvarend land die voorraad zoo groot kan worden, dat men er magazijnen van aanlegt.

De moeijelijkheden zullen wel is waar in het eene land groo-

ter zijn dan in het andere, maar nimmer zullen zij de uitvoering volstrekt onmogelijk maken; slechts ééne omstandigheid maakt hierop uitzondering, namelijk een terugtogt in 's vijands land. Als namelijk een leger geslagen is en in haast terugtrekt, dan zal de bevolking niet uit vrijën wil gezind zijn om aan de requisitiën gevolg te geven; van daar, dat een leger, bij het vooruittrekken in 's vijands land, in zijnen rug magazijnen moet aanleggen.

§ 429. Wanneer een leger groote en snelle marschen moet uitvoeren, zoodat het geen tijd heeft om te fourageren of ingekwartierd te worden, of als de marsch door een uitgeput of verwoest land gaat, dan wordt aan den soldaat voor eenige dagen levensmiddelen medegegeven. Zoodanig handelde onder anderen Massena in 1810 bij zijnen marsch van *Almeida* naar *Coïmbra* en St. Cyr op zijnen marsch van *Rosas* op *Barcelona*, (zie Napier en de *Memoires* van St. Cyr), en zoo handelen steeds de Fransche kolonnen bij hunne togten in *Algerië*.

Gewoonlijk wordt dan aan ieder soldaat voor 4 of 5 dagen brood of beschuit, rijst en zout verstrekt, aan de kavallerie daarenboven voor 3 of 4 dagen fourage; voorts aan ieder bataillon eenig slagtvee, waarvoor het zelf moet zorg dragen om dit naar gelang der behoefte te slagten en uit te deelen. Somtijds wordt nog bovendien aan ieder korps een zeker aantal voertuigen met levensmiddelen verstrekt, en een reserve-park met levensmiddelen medegevoerd, waaruit de korpsen naar gelang der behoefte voorzien worden; zoo men dit evenwel te ver uitstrekt, vervalt men weder in het bezwaar, dat de legertrein de marschen en bewegingen van het leger stremt.

§ 430. Men heeft in den laatsten tijd verschillende proeven genomen om de voedingsstoffen zamen te persen, ten einde ze tot een gering volume terug te brengen, en aldus het medevoeren voor den soldaat gemakkelijk te maken. De uitslag daarvan schijnt zeer gunstig te zijn. In het Fransche leger heeft men daarenboven koffij en suiker in plaats van brandewijn verstrekt. Het ration koffij is, even als de suiker op 0,012 Ned. pd. bepaald. Op de groote rusten bij de marschen maakt elk soldaat zijne koffij gereed, doet er brood in, en nuttigt dit bij wijze van soep. De koffij wordt beschouwd als zeer gezond te zijn, zoowel bij koude als bij warmte, welke afwisseling van

temperatuur in *Algerië* niet zeldzaam is; daarenboven is deze drank opwekkend. Het gebruik daarvan verdient bij de overige legers navolging.

§ 431. In den veldtogt van 1823 in Spanje en in den Poolschen veldtogt van 1831 zijn de Fransche en Russische legers door middel van aannemingen gevoed; doch deze voedingswijze heeft het nadeel, dat, zoo men de operatiën regelt naar den aanvoer van de levensmiddelen die de aannemer zendt, zulks alle bezwaren van het magazijnstelsel oplevert, met uitzondering dat de zorg daarvoor niet op den bevelhebber, maar op den aannemer rust; en zoo men daarentegen zijne bewegingen daar niet naar regelt, dan mist men soms die aanvoeren, en men moet door inkwartiering of requisitiën de troepen voeden. Daarbij is die voedingswijze hoogst kostbaar.

§ 432. Zoo men nu alles zamenvat, wat hier over de voeding der legers bij de tegenwoordige wijze van oorlogsvoering kortelijk is gezegd, dan zal men daaruit mogen besluiten, dat in een vijandelijk land het leger zoo lang mogelijk *door de ingezetenen* gevoed moet worden. Uit *magazijnen*, wanneer het leger stilstaat of langs etappe-liniën marscheert; door *inkwartiering*, wanneer het buiten de nabijheid des vijands, door eene vrij vruchtbare landstreek marscheert; door *fourageringen* en *requisitiën*, wanneer de vijand zeer nabij is, en door het *zelf medevoeren van levensmiddelen*, wanneer het leger voor weinige dagen zeer snelle marschen moet maken, of door eene onvruchtbare of verwoeste landstreek gaat.

DE OORLOG IN HET GEBERGTE.

§ 433. De kennis van den bergoorlog is wel is waar voor den officier van het Nederlandsche leger van minder belang dan die der oorlogen, welke in de vlakten gevoerd worden; maar voor de studie der krijgsgeschiedenis is ook die kennis noodzakelijk, want zonder haar zal men niet in staat zijn de belangrijke in het gebergte gevoerde oorlogen met vrucht te kunnen volgen.

Voor den officier van het Indische leger heeft die kennis bovendien nog eene meer regtstreeksche waarde, vermits hij wel eens geroepen kan worden, om aan eenen oorlog in het gebergte deel te nemen.

Men zal daarom den bergoorlog, hoezeer ook in korte trekken, hier behandelen.

§ 434. Het eigenaardige van den bergoorlog bestaat daarin, dat men in het gebergte zelf geen groote troepenmassa's kan vereenigen, eensdeels omdat het terrein geen groote ontwikkeling van troepen toelaat, anderendeels uit gebrek aan voeding, daar de grond minder bebouwd is dan in de vlakten, en de levensmiddelen zoo moeijelijk zijn aan te voeren. Daarom moeten dan ook de troepen, die in het gebergte eene operatie uitvoeren, steeds van levensmiddelen voorzien zijn. Gewoonlijk wordt de hoofdmagt in dalen geplaatst, alwaar men magazijnen aanlegt; maar ook de detachementen die in het gebergte staan, moeten daarvan bij eenig duurzaam verblijf voorzien worden.

De gemeenschap in het gebergte is meestal gebrekkig, omdat de wegen veel zeldzamer en daarbij slechter zijn dan in de vlakten. De hoofdwegen, die in den regel door de dalen voeren, hebben in het gebergte bijna geene verbindings-wegen, zoodat men dikwerf, om van het eene punt eener stelling tot het andere te komen, groote omwegen moet maken, hetgeen vooral voor den verdediger een groot nadeel is, als hij soms bij operatiën eenen verkeerden weg is ingeslagen; doch ook de aanvaller ondervindt dat nadeel, als hij, bij eene operatie eenen verkeerden weg ingeslagen zijnde, uit gebrek aan verbindings-wegen langs denzelfden weg moet terugkeeren.

De dalen zijn meestal doorsneden met rivieren, die in den gewonen toestand gemakkelijk zijn over te trekken, maar bij sterke regens plotseling zoodanig zwellen, en met zulk een geweld buiten hare oevers treden, dat zij alle overgangsmiddelen vernielen, waardoor soms in éénen nacht de gemeenschap tusschen de oevers is afgebroken, en de troepen, die daardoor zijn afgesneden, in de grootste ongelegenheden kunnen geraken.

Groote gevechten, veldslagen kunnen alleen op de bergvlakten geleverd worden, en zelfs deze zullen zelden voor groote troepenmassa's gunstige stellingen opleveren; daarbij valt nog aan te merken, dat die bergvlakten alleen dán waarde verkrijgen, wanneer daarover belangrijke communicatiën voeren, en wanneer zij niet langs nabij gelegen dalwegen omgetrokken kunnen worden. Hoogst voordeelig was daarom de stelling van *Rivoli* voor het Fransche leger, in den veldtogt van 1796 in *Italië*.

Postengevechten zullen in het gebergte des te meer geleverd worden, en dikwerf kunnen kleine afdeelingen, door het terrein begunstigd, zich met goed gevolg tegen groote overmagt verdedigen.

§ 435. Dit eigenaardig bergkarakter heeft natuurlijk invloed, zoowel op de zamenstelling der troepen, die in het gebergte den oorlog zullen voeren, als op hun taktisch gebruik bij de gevechten.

In het gebergte is de infanterie nog meer dan op de vlakten het hoofdwapen, en bijna alle gevechten worden uitsluitend door haar geleverd. Zij behoort daarom dan ook goed te zijn zamengesteld, veel scherpschutters in hare gelederen te tellen, onvermoeid te zijn om groote marschen af te leggen, en rap en vlug te wezen om de steilste berghellingen te beklimmen.

De kavallerie kan in het gebergte minder van dienst zijn; zij behoeft daarom niet talrijk te wezen, en moet uit ligte kavallerie bestaan. Daar waar zij kan handelen, zal dit met kleine afdeelingen geschieden.

De artillerie heeft in het gebergte minder uitwerking van hare schoten dan op de vlakten, doordien zij daar te inborend zijn; daarbij kan zij er zich moeijelijk bewegen; men heeft in dit laatste wel is waar voorzien door het invoeren van berg-artillerie, maar deze kan uit den aard der zaak slechts van ligt kaliber zijn.

Het laat zich echter aanzien, dat de vuurpijl-batterijën voortaan in de bergoorlogen meer gebruikt zullen worden. De laatste Fransche expeditie tegen de *Kabijlen* in *Algerië*, in 1857, heeft de voortreffelijkheid van dat projectiel gestaafd.

§ 436. In het algemeen is de *active verdediging* in het gebergte van groot voordeel, omdat hier een klein troepengedeelte dikwerf eenen geruimen tijd eene veel sterkere vijandelijke magt in het front kan weêrstaan, terwijl inmiddels een ander gedeelte eenen aanval op 's vijands flanken onderneemt. De kennis van het terrein is daarbij volstrekt noodzakelijk, en daartoe zal de medewerking der inwoners van het grootste nut wezen.

§ 437. De verdediging van het *hoog gebergte* heeft de eigenaardige moeijelijkheid, dat, wegens gebrek aan voeding, de verdedigingsposten niet lang op den hoogen bergrug stand kunnen houden; dat in het gure jaargetij de koude daar ondragelijk is,

en dat er, uit gebrek aan gemeenschapswegen, tusschen de posten geene verbindingen bestaan, waardoor elke post aan zijne eigen verdedigingskracht is overgelaten.

Wanneer nogtans de dalwegen en passen, waarlangs de vijand de stelling kan naderen, niet talrijk zijn, en deze behoorlijk bezet en versterkt kunnen worden, dan zal de verdediger veel kans hebben om den vijand den overgang over den bergrug te betwisten. Zoo daarentegen, en dit is bij de meeste stellingen in het gebergte het geval, de aanvaller tot het omtrekken der stelling gebruik kan maken van de vele bergpaden, die onmogelijk allen door den verdediger bezet kunnen worden, en zoo hij aldus den verdediger in den rug kan bestoken, dan zal er nog weinig kans zijn om dien overgang te beletten.

Voor den verdediger van zoodanige bergstellingen bestaat steeds een groot nadeel, doordien hij de aangevallen posten, al heeft hij daar eene beschikbare reserve voor, slechts zelden tijdig ter hulp kan komen, dewijl daartoe te weinig verbindings-wegen in het hoog gebergte worden aangetroffen. Deze bergstellingen hebben gewoonlijk, bij eene lengte van 15 tot 20 uur, soms 6 en meer posten op eenen onderlingen afstand van 2 of 3 uur gelegen, welke verdedigd moeten worden. Zoo nu de aanvaller al deze posten gelijktijdig bedreigt, dan wordt daardoor de verdediger in het onzekere gebragt, welken post hij moet ter hulp komen.

Eene inrigting om spoedig te telegrapheren en de tijdingen van den eenen post naar den anderen over te brengen, is hier volstrekt noodzakelijk.

Wanneer men in het gebergte eene goede centrale stelling vindt, dan zal men meer kans hebben om het met goed gevolg te verdedigen; doch die stellingen worden in het hoog gebergte niet veel aangetroffen.

Een leger, dat zich hier in eene centrale stelling verdedigt, zal eenige detachementen vooruit plaatsen op de wegen, waarlangs de aanvaller met zijne hoofdmagt moet naderen. Deze detachementen moeten den vijand zoo lang tegenhouden, als zij zulks, zonder gevaar van afgesneden te worden, verrigten kunnen. Zoodra het nu duidelijk is geworden, door welk dal de aanvaller met zijne hoofdmagt wil doordringen, dan rukt de verdediger hem te gemoet, om hem het deboucheren te beletten.

§ 438. De *verdedigingsstellingen in de dalen* zijn over het algemeen beter dan die in 't gebergte; dáár kan men groote troepenmassa's vereenigen, en de verdediger kan er van zijn geschut en van zijne kavallerie gebruik maken.

Deze stellingen kunnen in de *breedte* of in de *lengte* van het dal genomen worden. Het eerste heeft plaats, als de aanvaller uit de vlakte in het dal moet rukken om den bergrug over te trekken. en het laatste als de vijand uit een zijdal moet deboucheren.

§ 439. Wanneer de verdediger in de *breedte van het dal* eene stelling neemt, dan moet hij zorgen, dat hij meester blijft van de hoogten. Die hoogten moet hij met sterke detachementen doen bezetten, en daarbij veel scherpschutters voegen. Deze detachementen moeten den vijand beletten, dat hij over de hoogten de stelling omtrekt; zij moeten bovendien de vijandelijke kolonnen in het dal in de flanken bestoken, waartoe zij van vuurpijlbatterijën voorzien moeten worden. Zij plaatsen op alle hoogten en langs de hellingen tirailleurs, en dezer soutiens bezetten de voetpaden en wegen, welke voor den terugtogt moeten dienen. Op de meest bedreigde punten, op de kruiswegen en dáár waar de vijand de stelling kan omtrekken, moeten reserven worden geplaatst. De stelling zelve wordt achter eene dalengte genomen, waar de aanvaller niet dadelijk zijne geheele magt ontwikkelen kan, en men hem met geschut en geweervuur in front en flanken kan beschieten; de scherpschutters, op de hoogten geplaatst, moeten voornamelijk op de officieren mikken. Eene zoodanige verdedigende stelling heeft het voordeel, dat de terugtogts-weg achter het midden der stelling is gelegen; maar ook het nadeel dat zij gewoonlijk door eene rivier wordt doorsneden, weshalve men voor goede communicatiën moet zorg dragen. Ook zal de verdediger moeten bedacht zijn, dat de aanvaller hem kan omtrekken, door uit de dwarsdalen in den rug der stelling te deboucheren; hiertegen moet hij zich vrijwaren, door achterwaarts reserven te plaatsen.

Ingeval de verdediger den terugtogt moet aannemen, zal hij achterwaarts eene nieuwe stelling kunnen bezetten, welke men in de dalen overal aantreft.

§ 440. Bij de stellingen in de *lengte van het dal* zal men gewoonlijk eene rivier vóór het front hebben. Men kiest hier zijne

stelling en plaatst zijne troepen zoodanig, dat het zijdal, waaruit de vijand moet deboucheren, met een omvattend geschutvuur kan worden bestreken. Als de afstand achter de rivier te ver is, om de over de rivier deboucherende vijandelijke kolonnen uit de verdedigingsposten te beschieten, dan moet men op den oever eene stelling nemen. Deze stellingen zijn echter veel minder gunstig, doordien men de rivier in den rug heeft. Men moet de rivier van vele versterkte overgangen voorzien, om haar bij eenen terugtogt veilig over te kunnen trekken. Daarbij hebben deze stellingen nog het gebrek, dat de terugtogts-weg gewoonlijk in het verlengde van het front der stelling is gelegen. Wordt eene dusdanige stelling doorgebroken, dan gaan vele strijdkrachten verloren; de veldtogten van 1796 en 1799 in *Italië* en *Graauwbunderland* leveren daarvan de bewijzen.

§ 441. De *aanval* op eene stelling in het gebergte zal geheel afhangen van den toestand der stelling, en van de wijze waarop zij door den vijand bezet is.

In het hoog gebergte, waar de verdediger bijna ongenaakbaar is, en alleen op enkele toegangen kan worden aangevallen, welke goed verschanst zijn, zal de onderneming des aanvallers alleen door groote stoutheid, soms door geluk en toeval, slagen. Zoodanige posten zullen meestltijds in het front aangevallen en tevens omgetrokken moeten worden. Zoo liet de Fransche generaal Gudin in 1799 eenen Oostenrijkschen post, die op het hoogste gedeelte van den *Grimsel* stond, in de flank aangrijpen, door eene kolonne, die gedurende den nacht langs rotshellingen was geklommen, welke de inwoners zelve voor onbeklimbaar hielden.

Indien de verdediger daarentegen eene stelling genomen heeft in een gebergte, dat men door middel van onderscheidene wegen kan overtrekken, en zoo hij daartoe bovendien alle hoofdtoegangen heeft bezet, door zijne strijdmagt in eene menigte van posten op te lossen, dan zal de aanvaller al deze posten gelijktijdig verontrusten, om met zijne hoofdmagt op dat punt door te dringen, waar hij den minsten tegenstand verwacht, of waar hij den verdediger de grootste verliezen kan toebrengen.

Mogt de verdediger tot het offensive overgaan, dan moet de aanvaller zich daaraan niet storen, ten minste zoo hij de overmagt aan zijde heeft, maar den aanval met kracht doorzetten. Hierdoor zal de verdediger spoedig genoodzaakt wezen, om van

den aanval af te zien; of anders zal het korps, dat hij tot den aanval bezigde, gevaar loopen van afgesneden te worden.

§ 442. Als de verdediger zijne strijdmagt meer vereenigd heeft gehouden, dan zal de aanvaller door eene omtrekkende beweging trachten den terugtogt des vijands te bedreigen, ten einde hem, uit bezorgdheid voor zijnen terugtog's-weg, tot den aftogt te doen besluiten. De omtrekkende bewegingen, welke in de vlakten zoo gevaarlijk zijn, verliezen dit gevaar in het gebergte, door de weinige verbindings-wegen, die zich daar bevinden. Ook het detacheren van afdeelingen, tot eenen aanval van meer dan ééne zijde, is in het gebergte om die zelfde reden minder gevaarlijk dan in de vlakten.

§ 443. Wanneer de verdediger eene stelling *in het dal* heeft genomen, welke in het front moet worden aangevallen, dan zal de aanvaller door kleine verkennings-detachementen het terrein en de stelling des vijands doen verkennen. Deze moeten vooral hunne aandacht vestigen op de wegen en bergpaden, die naar en om de stelling des vijands voeren, op de punten die versterkt zijn, op de standplaats der vijandelijke posten en op de wegen waarlangs men onbemerkt de vijandelijke stelling kan omtrekken. Daarna worden de volgende beschikkingen tot den aanval genomen.

Eene sterke reserve, meesttijds de helft van de geheele strijdmagt des aanvallers, plaatst zich vóór den ingang van het dal en brengt hare artillerie in batterij, om met geschutvuur den aanval voor te bereiden, en ingeval deze mogt mislukken den vijand te beletten om tot het offensive over te gaan. Het overige gedeelte wordt in drie kolonnen gesplitst. De middenste kolonne, die van artillerie voorzien en de sterkste moet zijn, is bestemd voor den aanval op het centrum der stelling; de anderen geven de detachementen, om den vijand van de hoogten te verdrijven en om de flanken aan te vallen; zij worden van vuurpijlen en van veel scherpschutters voorzien. De sterkte dezer kolonnen, alsmede die der detachementen welke zij tegen de hoogten afzenden, zullen van het terrein en van de vijandelijke verdedigingsbeschikkingen afhangen. Als de stelling niet kan omgetrokken worden, dan moet de vijand het eerst van de hoogten worden verdreven; daartoe moet de tirailleur-linie zeer sterk worden gemaakt, de soutiens volgen de bergwegen. De reserven trachten de

veldwerken op de hoogte te vermeesteren, door ze met vuurpijlen te bestoken en met de bajonet aan te vallen.

Zoodra de vijand van de hoogte is verdreven, worden de vleugels der stelling door de flankkolonnen aangevallen. De hoofdkolonne, welke inmiddels de vijandelijke stelling in het dal met geschut- en tirailleurvuur heeft beziggehouden, zal nu eveneens tot den aanval met de bajonet op het front der stelling overgaan, waarvan de uitslag, zoo de aanval gelijktijdig in 't front en op de flanken geschiedt, niet twijfelachtig zal zijn.

De veldtogten van de revolutie-oorlogen, in *Italië* en *Zwitserland*, zijn rijk aan berggevechten.

DE RIVIERGEVECHTEN.

§ 444. Van alle gevechten, welke om groote terrein-afscheidingen geleverd worden, zijn er geen van meer belang voor den officier van het Nederlandsche leger, en geen die meer zijne aandachtige studie vorderen dan de riviergevechten, omdat de natuurlijke sterkte van Nederland in zijne rivieren bestaat.

De rivieren worden ten opzigte van de riviergevechten onderscheiden in groote en kleine. Tot de eerste soort behooren alle hoofdrivieren van Europa op de tweede helft van haren loop. Die onderscheiding is noodig, omdat de gevechten om de eerste een geheel ander karakter hebben dan die om de laatste.

De groote, breede, ondoorwaadbare, diepe en snelstroomende rivieren behooren tot de beste verdedigings-lijnen van een land. Door hare breedte wordt de vuurwerking van het geschut op den anderen oever en de geheele taktische werking der troepen belet, vóórdat zij den overgang hebben volbragt, en hiertoe worden vaste of schipbruggen gevorderd, tot wier vervaardiging men veel tijd en middelen noodig heeft. De groote riviergevechten, welke meer tot het gebied der strategie dan tot dat der taktiek behooren, zullen alzoo later bij die wetenschap behandeld worden.

Wanneer echter eene groote rivier vele overgangspunten of doorwaadbare plaatsen heeft, of als er zich vele eilandjes in bevinden, dan gaan daardoor alle voordeelen van eene groote rivier voor den verdediger verloren, en zij behoort nu niet meer als eene groote, maar als eene kleine rivier beschouwd en verdedigd te worden.

§ 445. De gevechten om kleine rivieren hebben onder de volgende omstandigheden plaats:

1°. *Bij de verdediging*, wanneer men de rivier als hindernis voor den vijand beschouwt, ten einde hem aan te vallen, zoodra hij de rivier wil overtrekken;

2°.) *Bij den aanval*, wanneer men de rivier, die door den vijand verdedigd wordt, wil overtrekken, en

3°.) *Bij terugtogten*, als men, door den vijand vervolgd, de rivier moet overtrekken.

Men zal ieder dezer drie toestanden afzonderlijk behandelen.

§ 446. De verdediger zal, na de verkenning van de rivier, bekend zijn geworden met de sterke en zwakke punten, welke zij hem bij hare verdediging aanbiedt Hij zal de zwakste punten zoo veel mogelijk doen versterken en door detachementen bewaken; evenwel moeten de riviergedeelten, welke minder aan den aanval zijn blootgesteld, daarom niet onbewaakt worden gelaten.

De zwakste punten voor de rivierverdediging zijn:

a. Dáár waar de nevenrivieren van den kant des vijands komende in de rivier uitstroomen. De aanvaller toch kan van die nevenrivieren gebruik maken om zijne schuiten, pontons en andere overgangsmiddelen aan te voeren, en de toebereidselen voor zijnen brugbouw gereed te maken.

b. De eilandjes in de rivier gelegen, waarvan zich de aanvaller heeft meester gemaakt. Zij beschermen dikwerf de werkzaamheden van den brugbouw, vooral als zij met hout begroeid zijn; ook wordt door hen de breedte der rivier aanzienlijk verminderd.

c. De inspringende bogten eener rivier naar den kant des aanvallers. Zij leveren hem het voordeel op, dat hij door een concentrisch geschutvuur den verdediger van den anderen oever kan verdrijven, vér genoeg om zijnen overtogt te kunnen bewerkstelligen; terwijl de beheerschende hoogten op den oever des aanvallers, eene voordeelige uitwerking voor zijne vuren zullen opleveren.

De verdediger moet al deze nadeelige punten trachten onschadelijk te maken. Hij moet daartoe tegenover de uitmonding der nevenrivieren hechte veldwerken opwerpen, en deze met zwaar geschut bewapenen; de eilandjes in de rivier bezetten en zoo noo-

dig versterken; tegenover de bogten in de rivier, welke den aanvaller voordeelig zijn, geschutstellingen vervaardigen, waaruit men het vijandelijk geschut in de flank kan beschieten, en ingravingen maken voor de scherpschutters, indien deze niet gedekt achter dijken geplaatst kunnen worden. De voor den aanvaller gunstig gelegen terreinvoorwerpen, als boschjes, dorpen, huizen, welke zich digt aan den oever bevinden, moeten door den verdediger bezet en versterkt worden. Verder moet hij alle bruggen op de rivier doen afbreken, zoo deze niet door goede bruggenhoofden versterkt zijn; de waadbare plaatsen onbruikbaar maken en doen bewaken; alle schepen, schuiten en vlotten naar deze zijde van de rivier doen brengen en achter eilandjes of in inhammen der rivier verbergen, en bovenstrooms zware ligchamen, soms branders gereed maken, om door afdrijving de vijandelijke bruggen te vernielen.

Somtijds stroomen evenwijdig aan de rivier, beken, die door afdamming eene inundatie langs den rivieroever opleveren, waardoor een gedeelte der rivier den aanvaller onttrokken wordt.

§ 447. Het leger, dat eene rivier zal verdedigen, moet in sterkte geëvenredigd zijn aan de lengte der rivier en aan de sterkte van het vijandelijk leger, dat den overtogt zal beproeven. Het moet zamengesteld wezen uit snel beweegbare troepen; bij de infanterie behooren veel scherpschutters te zijn; de artillerie moet van snel beweegbaar en toch zwaar geschut voorzien wezen, en de toestand van het terrein, waarop de gevechten geleverd zullen worden, zal de sterkte der kavallerie bepalen.

Het leger moet achterwaarts van de rivier eene centrale stelling nemen, zoo ver er van verwijderd, dat het bij eenen verrassenden overgang des vijands, nog in geen ongunstigen toestand is gebragt. Die stelling moet echter tevens zoodanig zijn gekozen, dat men met den meesten spoed naar al die punten van de rivier kan komen, waar de vijand kan overgaan.

Bij de verdediging van eene lange rivier–uitgestrektheid zal het leger wel eens twee zoodanige stellingen moeten innemen; doch dan behooren er goede communicatie-wegen te zijn, opdat het leger zich snel kunne vereenigen.

Indien er mogelijkheid bestaat, dat de vijand op eenige van de centrale stelling verwijderde punten de rivier overtrekt, dan

zal men eene mobiele kolonne, waarbij kavallerie en genoegzame artillerie moet zijn, tegenover die punten in eene centrale stelling plaatsen, om de waarnemings-detachementen te ondersteunen. Die kolonne gedraagt zich daarbij even als het leger.

§ 448. De onmiddellijke bewaking der rivier geschiedt door waarnemings-detachementen, die men zoo veel mogelijk in de nabijheid van de zwakke punten aan de rivieroevers plaatst.

Hunne sterkte en zamenstelling hangt af van de meerdere of mindere belangrijkheid dier punten, als ook van de lengte der riviergedeelten, welke zij bewaken moeten. Hunne gedragsregels zijn in den Kleinen Oorlog voorgeschreven; zij trachten zoo vroeg mogelijk door spionnen en patrouilles berigten van den vijand in te winnen. Deze patrouilles worden des nachts met schuitjes naar den anderen oever overgezet, om daar vooral de wegen, die naar de rivier leiden, waar te nemen, want meestal zal de vijand des nachts zijn geschut, zijne pontons en andere materialen langs die wegen afvoeren.

Zoodra men 's vijands voornemen ontdekt, om de rivier over te trekken, zal het leger door middel van seinposten daarvan onmiddellijk worden onderrigt, en door eene goed geregelde ordonnance-dienst worden die tijdingen en de daaruit voortvloeijende bevelen naar de verschillende afdeelingen van de verdedigende magt overgebragt. Het blijft altijd eene moeijelijke opgave, om het wezentlijke punt van aanval te onderscheiden van de schijnaanvallen, die de vijand op verschillende punten der rivier kan uitvoeren, hetzij door troepen op die punten te vertoonen, hetzij door valsche geruchten omtrent zijne voornemens te doen uitstrooijen. De kenmerken der voorbereidselen tot den wezentlijken aanval bestaan daarin, dat de vijand de noodige brugmaterialen bijeenbrengt, batterijën opwerpt, en zijne verschillende troepen-korpsen naar dat punt van overgang laat marscheren. Zoodra zulks wordt ontdekt, snellen de nabij zijnde detachementen naar het overgangspunt, en trachten, aldaar aangekomen, door geschutvuur en scherpschutters het slaan der brug te verhinderen, ten minste te vertragen, verder het overzetten van vijandelijke troepen door middel van schuiten te beletten, en aldus zoo lang mogelijk den overtogt aan het vijandelijk leger te betwisten. Wanneer die aanval des nachts mogt plaats hebben, dan behoort men de omstreken door seinvuren en lichtko-

gels te verlichten, om de vijandelijke werkzaamheden te kunnen waarnemen.

§ 449. Zoodra men nu de zekerheid heeft, dat de vijand op dát punt de rivier overgaat, rukt het leger des verdedigers met den meesten spoed uit de centrale stelling den vijand te gemoet, en gebruikt daartoe alle middelen van versneld vervoer, om den vijand zoo mogelijk aan te vallen, vóórdat nog zijn geheele leger de rivier is overgetrokken. Mogt de vijand op meer punten zijn overgetrokken, dan zal de verdediger zoo snel mogelijk met vereenigde magt het vijandelijk hoofdkorps aanvallen, vóórdat het zich met het andere gedeelte heeft kunnen vereenigen.

Bij al deze gevechten heeft de verdediger het voordeel van vereenigd te zijn en eenen vrijën terugtogt te hebben, terwijl de aanvaller den slag moet aannemen met een defilé — de brug over de rivier — in den rug. Het zich ten nutte maken van deze omstandigheid is de hoofdsterkte van deze wijze van rivier-verdediging. CLAUSEWITZ, die van alle schrijvers over de rivier-verdediging dit onderwerp het best behandeld heeft, toont in zijne beschrijving van den veldtogt van 1796 in *Italië* overtuigend aan, dat de Oostenrijkers, bij de verdediging van de rivier de *Mincio*, deze verdedigingswijze hadden moeten toepassen.

§ 450. De *rivier-overtogten*, doch bijzonder die van groote rivieren welke goed verdedigd worden, behooren tot de moeijelijkste en gevaarlijkste ondernemingen in den oorlog.

Het is echter natuurlijk, dat de toestand van de rivier en van de wederzijdsche legers daarop van grooten invloed zal zijn, en ook dat kleine rivieren, welke met pontonbruggen zijn over te trekken, en wier geringe breedte de vuurwerking naar den anderen oever niet belet, bij den overtogt minder moeijelijkheden zullen opleveren dan de groote rivieren.

§ 451. Het gelukken van eenen rivier-overtogt hangt hoofdzakelijk af van de volgende drie punten:

1°). Van eene goede keuze van het overgangspunt;

2°). Van het misleiden des vijands ten opzigte van dat punt;

3°). Van de middelen, welke men tot den overgang bezit, en van de wijze waarop die overgang wordt uitgevoerd.

§ 452. Bij de *keuze van het overganspunt* moet niet alleen de taktiek worden geraadpleegd, ten einde te beslissen waar men

op de gemakkelijkste wijze de rivier zal kunnen overtrekken; maar ook de strategie moet daarop gehoord worden, en zij zal de voorkeur geven aan dat punt, waar de overgang, wanneer hij verrigt is, *de grootste voordeelen oplevert en tevens den eigen terugtogts-weg niet in gevaar brengt.*

Bij de behandeling der strategie zal men zulks nader verklaren. Het voordeeligste overgangspunt in een taktisch opzigt heeft men reeds uit de verdediging der rivieren leeren kennen. Het zal dáár zijn, waar de rivier de minste breedte en stroomsnelheid heeft, en waar waadbare plaatsen of eilandjes gelegen zijn, welke den overtogt gemakkelijker maken.

Het voordeel van deze eilandjes is gebleken bij de rivier-overtogten der Fransche legers in 1796 en 1809 over den *Rijn* en den *Donau.*

De bodem der rivier zal eenen goeden ankergrond moeten hebben, want het was de rotsbodem van de rivier de *Aar*, die den overgang der Oostenrijkers in 1799 na den slag van *Zürich* deed mislukken. (Men leze hierover Clausewitz *Veldtogt van* 1799.)

Bijzonder gunstig zal echter het punt van overgang zijn, wanneer men in eene nevenrivier onbemerkt de overgangs-middelen gereed kan maken, of als er steden aan dien rivieroever gelegen zijn, waarin men alle overgangs-middelen voorhanden vindt, ook wanneer aan den anderen oever gunstige infanterie-stellingen aangetroffen worden, waarin zich de eerst overgezette troepen kunnen nestelen, (zoo als de dorpen *Asperen* en *Eslingen* aan den *Donau* in den veldtogt van 1809) en wanneer eindelijk het terrein verderop gelegen een gunstig gevechtsveld aanbiedt.

§ 453. Het *misleiden des vijands ten opzigte van het overgangspunt* is bij smalle rivieren veel gemakkelijker dan bij breede, omdat men over de eersten met pontons in korten tijd eene brug kan slaan.

De keuze van het ware overgangspunt moet door niets kenbaar zijn; mogt het noodig wezen, dat ter bepaling van die keuze eene verkenning der rivier verrigt worde, dan moet deze met de grootste geheimhouding verrigt worden.

De snelheid der marschen is altijd het beste middel om den vijand hieromtrent te misleiden, dewijl men hierdoor vóór hem het overgangspunt bereikt.

Ook bezigt men demonstratiën, door de rivier op andere punten met een gedeelte van het leger te naderen, en valsche geruchten te doen uitstrooijen. Bij het verrigten dier demonstratiën moet men echter niet *werkelijk* op den anderen oever overgaan, dewijl men daardoor gevaar loopt van bij gedeelten geslagen te worden.

Het gelijktijdig op meer punten overtrekken der rivier is trouwens alleen bij eene groote overmagt te regtvaardigen, gelijk zulks plaats had bij den overgang der bondgenooten over den Rijn in 1814.

§ **454.** Wat de *middelen tot den overtogt* betreft, gelijk wij boven reeds opmerkten, bezigt men vooral bij niet zeer breede rivieren pontons, die daartoe in voldoend aantal medegevoerd moeten worden. Bovendien wordt het overzetten van troepen zeer bevorderd, wanneer men in het bezit is van veel schuiten, en het is wenschelijk, dat men hiermede ook eenig geschut kunne overzetten.

§ **455.** Zoodra het tijdstip en het punt bepaald is, waarop de overgang der rivier zal plaats hebben, tracht men de aandacht des vijands van het ware punt af te trekken, door op verwijderde punten een hevig geschutvuur te openen.

Gewoonlijk wordt de overgang met het vallen van den avond of het aanbreken van den dag begonnen; het laatste heeft plaats, als men den verdediger door een goed gerigt geschutvuur van den oever moet verdrijven. De voorhoede, daartoe van materiëel en pontonniers voorzien, is met den eersten aanval en met den bruggenbouw belast.

Heeft de verdediger geene of slechts een gering aantal troepen op het overgangspunt, dan zal men met het vervaardigen der bruggen, het overzetten van troepen en het aanleggen van batterijën gelijktijdig aanvangen, en men zorgt daarbij om den verdediger niet te vroegtijdig te verontrusten, door ontijdige aanvallen te doen of artillerie-vuur te openen. Zoo echter de verdediger op den anderen oever geschut in batterij gebragt heeft, zal men dat eerst tot zwijgen moeten brengen, vóórdat men den bruggenbouw kan beginnen. Daartoe moet men batterijën 12-ponders gebruiken, welke zoodanig geplaatst worden, dat zij met kruisvuren den anderen oever bestrijken, en het vijandelijk geschut óf vernielen, óf noodzaken zich te verwijderen. Hierbij

zullen houwitsers bijzonder veel dienst doen. De plaatsing van het geschut moet daarna zoodanig zijn, dat dit de werkzaamheden aan de brug kan beschermen, zonder het overzetten der troepen te belemmeren.

Het overzetten van de troepen moet met den meesten spoed, maar tevens met orde geschieden, en onafgebroken worden voortgezet. De infanterie, waarbij zich veel scherpschutters en ook pionniers bevinden, moet op den anderen oever partij trekken van alle terreinvoorwerpen, om zich tot verdediging in te rigten, en daartoe soms veldwerken opwerpen; zoo zij vuurpijlen heeft, zal zij daarvan een goed gebruik kunnen maken tegen de vijandelijke kavallerie. Naar gelang er meer troepen zijn overgezet, waarbij zich nu ook eenig veldgeschut zal bevinden, breiden deze zich op den anderen oever uit, maar zorgen steeds van zich tot verdediging in te rigten; want het gelukken van den overtogt zal geheel afhangen van de vraag of deze troepen zich behoorlijk kunnen staande houden.

Zoodra de brug gereed is, trekt het leger haar over, gewoonlijk voorafgegaan door eene voorhoede van 6 à 8 bataillons, benevens eene veld- en eene rijdende batterij en eenige eskadrons kavallerie. Alle maatregelen, om de brug bij den overtogt der troepen te sparen en tevens tegen de vernielings-middelen des vijands te beschermen, moeten genomen worden, en zoo men er de middelen toe heeft, maakt men meer dan ééne brug, meestal drie, waarvan de middelste, de hechtste, voor de artillerie en den trein, en de buitenste voor de infanterie en kavallerie bestemd zijn.

§ 456. Wanneer een leger door den vijand vervolgd, den *terugtogt over eene rivier* moet verrigten, zonder dat daartoe vooraf maatregelen genomen zijn, dan is de toestand van dit leger zeer gevaarlijk. Meestal geschiedt dit ten gevolge van strategische misslagen, die nu door de taktiek verholpen moeten worden. Zoo er bruggen over die rivier bestaan, gedekt door veldverschansingen, of door versterkte steden welke als bruggenhoofden zijn te beschouwen, dan is die toestand niet verontrustend. De overtogt van den Aartshertog Karel bij *Regensburg* in 1809 levert daarvoor het bewijs. (Men zie hierover de schrijvers van dien veldtogt).

Om nu den overtogt van het leger te bespoedigen, tracht men door pontonbruggen de overgangspunten van de rivier te vermeer-

deren, en men zendt vroegtijdig den legertrein en alles wat bij het leger gemist kan worden over de rivier; daarop marscheert het leger naar het bruggenhoofd, om dáár stelling te nemen en den vijand het hoofd te bieden; inmiddels trekken de verschillende deelen van het leger voor en na de bruggen over, om achter de rivier op nieuw stelling te nemen. Eene achterhoede beschermt den terugtogt en gaat daarna de brug over, waarbij gehandeld wordt, zoo als reeds bij de brug-gevechten is verklaard.

§ 457. Geheel anders en zeer bedenkelijk is de toestand van een terugtrekkend leger, *wanneer er geen bruggen over de rivier bestaan.* Zoodra de bevelhebber tot den terugtogt heeft besloten en het overgangspunt van de rivier heeft bepaald, worden detachementen, met pontons en vaartuigen voorzien, naar dat punt gezonden. Deze detachementen moeten den marsch met den meesten spoed volbrengen, en tevens met zoo veel geheimhouding, dat men zelfs in het eigen leger niet weet, waar zij heen marscheren. Op het punt aangekomen, wordt onverwijld met het slaan der bruggen en met het opwerpen van veldwerken tot bruggenhoofden een aanvang gemaakt. Inmiddels tracht het legerhoofd den vijand door valsche bewegingen te misleiden, waartoe hij somtijds tot offensive schijnbewegingen overgaat. Zoodra hij echter kan veronderstellen, dat de brug en overige werkzaamheden voltooid zijn, wordt de terugtogt aangenomen.

De legertrein wordt vooraf weggezonden; men moet vooral zorgen dat deze vroegtijdig opbreekt, om het leger niet in eene ongunstige positie op te houden. Gewoonlijk marscheren met het vallen van den avond de korpsen, één voor één, met de grootst mogelijke stilte af. De voorposten blijven staan en de bivouacvuren blijven branden. Eene sterke en goed zamengestelde achterhoede dekt den terugtogt van het leger over de rivier, door voorwaarts van de brug stelling te nemen.

In zoodanigen toestand verkeerde het Fransche leger bij de *Berezina* op het einde van den veldtogt van 1812, waarover men de verschillende schrijvers over dien veldtogt kan raadplegen.

In de krijgsgeschiedenis van de laatste oorlogen vindt men eene menigte leerzame riviergevechten, wier studie zeer wordt aanbevolen, onder anderen kunnen daartoe dienen: de overgangen van den *Rijn* door Moreau in 1796, beschreven in het werk van den Aartshertog Karel; die van de *Po* door Bonaparte

in 1796, beschreven door Clausewitz en andere schrijvers over dien veldtogt; die over den *Donau* door Napoleon van het eiland *Lob-Aue* in 1809, beschreven door Pelet en andere schrijvers over dien veldtogt; eindelijk de verdediging van den *Weichsel* door het Poolsche leger in 1831, medegedeeld door verschillende schrijvers van dien veldtogt.

OVER DE VELDSLAGEN.

§ 458. Door eenen *veldslag* verstaat men een belangrijk gevecht tusschen twee vijandelijke legers.

De veldslag wordt *beslissend* genoemd, wanneer de eene partij op de andere eene volkomen overwinning behaalt; hij wordt *niet beslissend* genoemd, wanneer de overwinnaar geen gebruik van zijn voordeel kan maken, hetzij dat verlies aan strijdkrachten zulks belet, hetzij dat gebrek aan kavallerie er de oorzaak van is.

Die beslissing te verkrijgen, door het vernielen der vijandelijke strijdkrachten, moet altijd het hoofddoel der veldslagen zijn; daardoor alleen wordt de voordeelige beslissing van den oorlog verkregen.

§ 459. Gewoonlijk worden de veldslagen onderscheiden in *offensive* en *defensive*.

Het leger, dat voorwaarts rukt om de stelling zijner tegenpartij aan te vallen, levert eenen offensiven veldslag; het andere, dat dien aanval afwacht, levert eenen defensiven veldslag. Dit neemt echter niet weg, dat gedurende den loop van eenen veldslag, de rollen dikwerf verwisselen, dat men op sommige punten van het slagveld aanvallend en te gelijker tijd op andere punten verdedigend handelt, en niet zelden zal een leger, dat eenen veldslag aanvallend begon, daarmede verdedigend moeten eindigen, en omgekeerd.

Men heeft reeds vroeger de opmerking gemaakt, dat de verbetering der vuurwapens en een gepast gebruik van versterkte stellingen, welke daarvan de gevolgen zijn, de meeste voordeelen voor den verdediger opleveren.

Men zal daarover niet verder uitwijden, maar liever overgaan om de handeling van den aanvaller en van den verdediger in eenen veldslag achtervolgelijk mede te deelen. Die mededeeling zal zich echter niet verder kunnen uitstrekken dan tot eenige

algemeene grondregels, want voor de wijze hoedanig een veldslag geleverd moet worden, kunnen geen vaste bepaalde regels bestaan. Eene oordeelkundige studie der merkwaardige veldslagen van den laatsten tijd kan alleen tot eenige kennis daarvan leiden.

§ 460. Men kan als algemeene grondregel aannemen, dat een legerhoofd zich nimmer tot eenen veldslag moet laten *noodzaken*, en geen veldslag moet aannemen, zoo hij niet door overmagt aan strijdkrachten, of door andere voordeelige omstandigheden, eenen gunstigen uitslag verwachten kan. Bij het leveren van eenen veldslag moet zijne eerste zorg zijn, onverschillig of hij aanvallend of verdedigend wil handelen, zoo veel troepen als maar mogelijk is op het slagveld te vereenigen.

Men mag wel niet aannemen, dat de *getalmeerderheid* steeds de overwinning geeft, want dit wordt door de krijgsgeschiedenis gelogenstraft; maar dat zij veel bijdraagt om de kansen daartoe te vermeerderen, dit lijdt geen twijfel. Daar nu van eenen veldslag dikwerf de beslissing van den geheelen oorlog afhangt, zoo moet men niets verzuimen om de meeste kansen voor de overwinning te verkrijgen. Daarom mag men geen troepen zonder noodzakelijkheid detacheren, maar moet hen zoo veel mogelijk bijeen houden; men bedenke, dat, gelijk Napoleon I gezegd heeft, »de tegenwoordigheid van één enkel bataillon de overwinning kan geven", en de studie van zijne veldslagen leert ons, dat hij dezen regel steeds in toepassing bragt, en meesttijds daardoor de overwinning bevocht.

Het is echter niet genoeg, dat men de meeste strijdkrachten op het slagveld vereenigd heeft; men moet ze ook ter regter tijd weten te gebruiken, want het zijn niet de *aanwezige* maar de *handelende troepen*, welke de overwinning bevechten.

§ 461. Wanneer de bevelhebber van een leger besloten heeft tot den aanval op dat des vijands, dan behoort hij bekend te zijn met de sterkte, den toestand en de stelling van dat vijandelijk leger; door die kennis alleen kan hij zijne aanvalsplannen beramen en den aanmarsch zijner troepen regelen, terwijl hij zonder die kennis gevaar zou loopen van tegen eene groote overmagt te strijden, of den aanval tegen het sterkste gedeelte der stelling te doen.

In de oorlogen van de vorige eeuw gebruikte men daarvoor de

zoogenaamde *groote verkenningen*, en de Oostenrijkers hebben in de laatste oorlogen, maar ook meesttijds tot hun nadeel, daarvan nog gebruik gemaakt.

Die verkenningen werden gewoonlijk daags vóór den slag met een groot gedeelte van het leger uitgevoerd; men dwong daarmede den vijand zijne strijdmagt te ontwikkelen, en uit de aldus verkregen kennis werden de beschikkingen voor den veldslag van den volgenden dag beraamd. De verdediger echter, die door dat verkennings-gevecht het voornemen van den vijand had ontdekt en de zwakke punten in zijne eigen stelling had leeren kennen, verplaatste nu des nachts zijne troepen, en versterkte die zwakke punten, waardoor het geheele doel der verkenning voor den aanvaller verloren ging. Men heeft dan ook in de laatste oorlogen de groote verkenningen afgeschaft, en het *voorhoede-gevecht* daarvoor in de plaats aangenomen.

De veldheer zal, door vroeger ingewonnen berigten, met de sterkte en den toestand van het vijandelijk leger eenigzins bekend zijn; hij zal ook weten, waar hij dat leger ongeveer zal aantreffen, en hierdoor zal hij in staat zijn, de algemeene beschikkingen voor den aanmarsch van zijn leger te regelen.

Door het gevecht zijner voorhoede wordt hij verder in staat gesteld, het vijandelijk leger nader te verkennen, waarin hij door zijne staf-officieren wordt bijgestaan; vervolgens kan hij uit de ontwikkeling van de vijandelijke magt op het terrein en uit den weêrstand dien deze biedt, hare sterkte ten naastenbij berekenen, en deze, vergeleken met de vroegere opgaven welke hij daarvan bezat, zal hem tot maatstaf kunnen dienen bij de berekening der kansen tot de overwinning.

Eene zoodanige verkenning is, nu men de troepen bij voorkeur op bedekte terreinen plaatst en haar aan het gezigt des vijands onttrekt, eene zeer moeijelijke opgave, en dit blijkt vooral hieruit, dat de grootste veldheer dezer eeuw Napoleon I, na zijne verkenning vóór den slag van *Ligny* in 1815, de stelling van het Pruissische leger geheel verkeerd beoordeeld had.

§ 462. Bij de verkenning der vijandelijke stelling moet de opperbevelhebber die punten hebben opgemerkt, waartegen hij het voordeeligst zijnen aanval zal kunnen rigten.

Die aanvalspunten worden gewoonlijk onderscheiden in *strate-*

gische en *taktische.* De eersten zullen bij het gelukken van den aanval de grootste voordeelen voor den veldtogt opleveren, de laatsten zullen welligt minder groote uitkomsten geven, doch den aanval de meeste kansen aanbieden om te gelukken.

Welk punt de aanvaller evenwel moge verkiezen, altijd zal hij moeten trachten in het bezit te geraken van het een of ander gewigtig terreinvoorwerp, van welks bezit dikwerf het behoud der stelling afhangt, en dat daarom dan ook het *sleutelpunt* der stelling genoemd wordt. Zoodanig waren de dorpen *Castel–Ceriolo* bij den slag van *Marengo*, 1800; de hoogten van *Pratzen* bij *Austerlitz*, 1805; de dorpen *Grosz-Asperen* en *Eslingen* bij den slag van dien naam, 1809; het *Elsenboschje* bij *Grochow*, 1831.

§ 463. De wijze, waarop de aanval uitgevoerd moet worden, is aan geen regels gebonden; wel heeft men getracht den aanvalsvorm te kunnen afleiden uit de zoogenaamde *ordre de bataille* — het centrum en den regter en linker vleugel van het verdedigend leger. De generaal Jomini heeft daarvoor zelfs tien combinatiën zamengesteld. Men zal echter, zonder aan het juist begrip der zaak te kort te doen, die vormen kunnen bepalen tot: den *omvattenden aanval*, de *omtrekking op eenen* en *op beide vleugels* en het *doorbreken op het midden*, hetwelk ook gepaard kan gaan met het *omtrekken van eenen vleugel.*

Deze zamengestelde aanvallen kunnen daarenboven *verbonden* of *afzonderlijk* uitgevoerd worden; zij kunnen ook *bij opvolging* of *gelijktijdig* moeten plaats hebben.

Men noemt eenen aanval *verbonden*, wanneer het aanvallend korps met het leger waartoe het behoort in verbinding blijft, en door manoeuvres van het leger ondersteund wordt.

De aanval geschiedt *afzonderlijk*, wanneer het aanvallend korps geheel op zich zelf en van het leger gescheiden is.

De aanvallen hebben *bij opvolging* plaats, wanneer men den uitslag des aanvals van het eene korps afwacht, alvorens het andere in werking te brengen; *gelijktijdig* daarentegen, wanneer op een gegeven sein verschillende aanvallen te gelijk uitgevoerd worden.

Alvorens nu de aanvalsvormen nader toe te lichten, merken wij op, dat een aanval, waarbij de troepen over het geheele front verdeeld worden en gelijktijdig aanvallen, een zoogenaamde *evenwijdige veldslag*, tot geen resultaat leidt, omdat de overwinning op

sommige punten der stelling bevochten, geheel weder in evenwigt gebragt wordt door de nederlagen, die op andere punten geleden zijn, en daar men nergens krachtig genoeg kan handelen, zoo kan ook nergens eene beslissing ontstaan.

Evenmin zal een aanval in de zoogenaamde *schuinsche slagorde*, door frontveranderingen of door flankmarschen, zoo als dikwerf in den zevenjarigen oorlog voorkomen, thans meer aan te raden zijn.

§ 464. Als een algemeen beginsel kan men aannemen, dat de aanvaller steeds moet trachten, zoo lang mogelijk den vijand omtrent het ware aanvalspunt te misleiden, en zoo mogelijk dat punt te verzwakken door de troepen des verdedigers daarvan weg te lokken. Te dien einde moet hij de vijandelijke stelling doen aanvallen op een punt, dat nog al eenigzins van het ware aanvalspunt verwijderd is, om alle aandacht des verdedigers op het bedreigde punt te trekken. Deze zal dan al ligt derwaarts zijne strijdkrachten voeren, die hij later, bij den aanval op het wezentlijke punt, niet spoedig genoeg kan terugbrengen.

Zulk eene afleiding van 's vijands aandacht noemt men eene *diversie;* zij dient om vijandelijke troepen van andere punten weg te lokken, en moet daartoe met zoodanige magt uitgevoerd worden, dat de vijand daarin den hoofdaanval ziet.

De aanvaller moet verder trachten te beletten, dat de vijandelijke troepen, welke in de nabijheid van het wezentlijke aanvalspunt staan, dat punt ter hulp komen. Daartoe zal hij *demonstratiën* bezigen, dat wil zeggen, hij zal op andere punten met eenen aanval dreigen, die echter niet tot uitvoering komt.

Wordt aldus de verdediger zoodanig bezig gehouden, dat hij niets onderneemt, dan is hij *geparalyseerd;* is het hem volstrekt onmogelijk iets te ondernemen, dan is hij *geneutraliseerd.*

Wanneer nu de aanvaller bespeurt, dat het regte oogenblik daar is, dán moet hij het wezentlijke aanvalspunt met de meest mogelijke energie, maar ook met voldoende magt aanvallen.

§ 465. De *aanval op eenen der vleugels* van de vijandelijke stelling, waarbij men tracht den vijand op zijne flank aan te vallen en in den rug zijner stelling te komen, zal door een met het leger verbonden aanvalskorps uitgevoerd kunnen worden, wanneer een der vleugels van den verdediger niet aangeleund is.

Ook hier moet de aanvaller den verdediger ten opzigte van het ware aanvalspunt trachten te misleiden, en hem door demonstratiën in het front bezighouden, om inmiddels den aanval op zijne flank uit te voeren.

Hiertoe zal een bedekt terrein, vóór dien vleugel gelegen, gunstig medewerken, dewijl dit de aanvals-beschikkingen verbergt.

Hoe minder tijd de aanvaller noodig heeft om den vijandelijken vleugel terug te slaan, des te spoediger zal hij zijne geheele strijdmagt ter ondersteuning van den aanval kunnen bezigen, doordien hij alsdan zijn voornemen niet langer verborgen behoeft te houden.

Als de vijandelijke vleugels beide aangeleund zijn, dan zal een zoodanige flankaanval door een afzonderlijk korps, dat nu op verderen afstand de omtrekking verrigt, uitgevoerd moeten worden. Deze flankaanvallen zijn veel moeijelijker en ook gevaarlijker. Het korps, dat de omtrekking verrigt, kan allerlei tegenspoed ondervinden, zóó zelfs dat het belet wordt zijn doel te bereiken en, soms door overmagt aangevallen, geheel verslagen kan worden, zoo als bij *Rivoli* het geval was met de kolonne der Oostenrijkers, die den Franschen linkervleugel moest omtrekken.

Deze bewegingen mogen derhalve alleen bij groote overmagt, met manoeuvreervaardige troepen onder eenen bekwamen aanvoerder uitgevoerd worden. In de veldslagen van *Castiglione* 1796, van *Wagram* 1809 en van *Albuera* 1811, komen zoodanige omtrekkende bewegingen voor.

§ 466. De *omvattende aanval op beide vleugels* eener vijandelijke stelling is een zeer gevaarlijke aanvalsvorm. Hiertoe moet de aanvaller zijn leger in twee deelen splitsen, om met elke helft eenen vijandelijken vleugel aan te vallen. Bij dezen aanval gaat de éénheid van bevel verloren, en dit is voor de goede uitvoering van elke onderneming zeer nadeelig; maar daarbij komt nog, dat ligtelijk een der korpsen door het een of ander toeval wordt opgehouden, en daardoor het doel niet bereikt of te laat aankomt; of dat de verdediger met eene geringe magt het eene korps ophoudt, terwijl hij met overmagt de vijandelijke kolonne op den anderen vleugel aanvalt en verslaat.

Een zoodanige aanval is derhalve volstrekt niet aan te raden, of men zou eene groote overmagt in getalsterkte moeten bezitten,

zoodat men met elke helft van het leger den aanval van het geheele vijandelijke leger weêrstaan kan, ten minste zoo lang totdat de andere helft aankomt om hulp te verleenen. Ook zal die aanvalsvorm mogen toegepast worden, wanneer men weet, dat de afzonderlijke deelen van het vijandelijk leger elkander niet ondersteunen kunnen, hetzij dat zij door het terrein daarin belet worden, of dat de onbeweegbaarheid van het leger zelf daarvande oorzaak is; doch dan nog behoort men zeer bekwame aanvoerders te bezitten, die op zich zelven weten te handelen.

Deze aanvalsvorm zal bij eenen gelukkigen uitslag, grootere voordeelen opleveren dan de aanval op éénen der vleugels; maar het kleiner voordeel des laatsten is ook met veel meer zekerheid en veel minder gevaar verbonden.

§ 467. Het *doorbreken van de stelling* des vijandelijken legers zal niet alleen beproefd kunnen worden, als de beide flanken van dat leger goed zijn aangeleund, zoodat deze niet meer tot de zwakke punten der stelling behooren, maar ook als deze zeer uitgebreid en de sterkte van het vijandelijk leger niet daaraan geëvenredigd is, waardoor er zwakker punten in het front dan op de flanken der stelling bestaan.

Die aanval kan gewigtige voordeelen opleveren, want het vijandelijke leger wordt er door in tweeën gescheiden, zoodat het zich moeijelijk kan hereenigen, vooral als de aanvaller daardoor de terugtogts-lijn des verdedigers bemagtigd heeft. Maar hij kan ook, indien de aanval mislukt, de grootste nadeelen voor het aanvallend leger medebrengen, want dat leger zal, door dat des verdedigers als in eenen boog omgeven, onder de uitwerking der vuurwapens op deze gedrongen massa's geweldige verliezen ondergaan.

Om dezen aanval uit te voeren, moet de aanvaller de vijandelijke vleugels door demonstratiën beletten het centrum ter hulp te komen, terwijl de doorbreking door de werking van eene artillerie-massa moet voorbereid worden.

Het doorbreken van het centrum en de gelijktijdige aanval op éenen der vleugels was de lievelings-manoeuvre van Napoleon I. Als de verdediger eene uitgebreide stelling heeft ingenomen, en de aanvaller eene overmagt in strijdkrachten op den verdediger heeft, dan kan die aanvalsvorm groote resultaten opleveren;

zonder dit loopt men echter gevaar, dat de strijdkrachten op de beslissende aanvalspunten onvoldoende zullen zijn. Voorbeelden van gelukte doorbrekingen worden in de veldslagen van *Austerlitz* 1800, van *Salamanca* 1812, van *Montmirail* 1814 en *Ligny* 1815 aangetroffen. In de veldslagen van *Eslingen* en van *Wagram* 1809, *Borodino* 1812 en *Waterloo* 1815, gelukten zij slechts gedeeltelijk of in het geheel niet.

§ 468. Elke veldslag kan, even als een drama, in drie zeer onderscheiden tijdperken verdeeld worden: de *inleiding*, de *ontwikkeling* en de *beslissing* van den slag. Deze tijdperken, vooral het tweede, worden weder gesplitst in *gevechts-momenten*; hierdoor verstaat men hoofdgebeurtenissen, vooral gevechten om terreinpunten, welke op den loop van den slag eenen grooten invloed uitoefenen en als het ware rustpunten in den slag uitmaken. Deze indeeling geeft vooral bij de beschrijving van eenen veldslag het voordeel, dat de éénheid beter bewaard blijft. Men zal hier de hoofdgebeurtenissen in elk dezer tijdperken kortelijk aanstippen.

§ 469. Eerste Tijdperk. — *Het inleidend gevecht* moet het algemeen karakter hebben van eene bedaarde niet overijlde handeling, waarbij de aanvaller moet zorg dragen, dat hij zich niet al te vroeg in een algemeen gevecht wikkelt, opdat hij, ontdekkende dat de vijand sterker is dan hij vermoedt, het gevecht nog tijdig kunne afbreken. Men houdt daarom vooral in het oog, dat, hoe meer strijdkrachten er dadelijk bij den aanval in werking gebragt worden, des te meer de vrijheid van handelen beperkt wordt. Wie dezen grondregel niet in acht neemt, kan het gevecht niet naar welgevallen afbreken.

De gevechten, die in dit tijdperk geleverd worden, zullen veelal tirailleur-gevechten zijn, ondersteund door eenig veldgeschut, bijzonder door houwitsers, en door ligte kavallerie. Van het beleid en oordeel der subalterne officieren, die de tirailleurs aanvoeren, zal het veel afhangen of de hierbij noodzakelijke verkenningen goed kunnen worden uitgevoerd. Zij moeten zich trachten meester te maken van hoogten en andere terreinpunten, vanwaar men de vijandelijke troepen in de stelling kan waarnemen, al kunnen zij zich ook slechts zoo lang staande houden, totdat de waarneming volbragt is. Zoo echter die veroverde terrein-hindernissen noodzakelijk zijn voor den opmarsch van het

leger op het slagveld, of indien haar bezit tot den verderen gunstigen loop van den aanval bevorderlijk kan wezen, dan moeten zij door eene voldoende magt bezet, en hardnekkig verdedigd worden. Dit laatste werd door Napoleon I bij de inleiding van zijne veldslagen nimmer verzuimd.

Naar mate er nu meer troepen in het gevecht komen, wordt de overgang tot eene geheele ontwikkeling van den aanval voorbereid. Deze overgang geschiedt echter niet plotseling, maar langzamerhand, zoodat hij bijna niet merkbaar is.

Terwijl nu het voorhoede-gevecht plaats heeft en de verdere beschikkingen voor den aanval genomen worden, komen de legerkorpsen op het slagveld aan, en scharen zich op de hun aangewezen punten in slagorde, doch altijd zoo bedekt mogelijk: de nfanterie op twee liniën, per bataillon in gesloten kolonne op deploijements-afstand; de kavallerie en artillerie daarachter, zoo veel mogelijk aan het gezigt des vijands onttrokken.

De opperbevelhebber vereenigt nu zijne onderbevelhebbers, en deelt hun zijne inzigten mede over den te leveren veldslag; hij geeft in korte maar bepaalde bewoordingen aan ieder hunner te kennen, welke taak zij daarbij vervullen zullen, en wijst hun aan, op welke punten van het slagveld de vijand door *diversiën*, en waar hij door *demonstratiën* moet worden bezig gehouden, alsmede welke de eigentlijke *sleutelpunten* van de stelling zijn. Hij zegt hun, welke uitkomsten door de gevechten verkregen moeten zijn, alvorens men tot den beslissenden aanval overgaat, en in welke rigting de vijand teruggeworpen moet worden; maar tevens ook op welke wegen de terugtogt moet worden aangenomen, indien men door eenen ongunstigen uitslag daartoe genoodzaakt wordt. Eindelijk maakt hij hun bekend, waar hij zich gedurende den slag ophouden en hunne rapporten inwachten zal. De onderbevelhebbers snellen daarop naar hunne korpsen, om de noodige beschikkingen voor den aanval te maken.

De opperbevelhebber begeeft zich nu naar een hoog gelegen standpunt, vanwaar hij het slagveld kan overzien en den slag bestieren, hoezeer hij veel daarvan aan zijne onderbevelhebbers moet overlaten, daar de verwijderde afstand het hem onmogelijk maakt alles te zien, of snel genoeg de noodige bevelen te geven. Zich zelven in het slaggewoel te begeven, zou hem ongeschikt maken, om den slag te leiden en te bestieren. Alleen in oogen-

blikken van gevaar en beslissing, wanneer alles afhangt van de dapperheid der troepen, moet de veldheer zich aan het hoofd der strijders stellen, om door zijn voorbeeld hunne dapperheid tot geestdrift op te voeren.

§ 470. Tweede tijdperk. Dit wordt door Clausewitz te regt het vernielings-bedrijf genoemd; het begint gewoonlijk met een hevig geschutvuur, terwijl de verschillende kolonnen van den aanvaller naar de haar aangewezen punten van de vijandelijke stelling oprukken.

De artillerie van den aanvaller heeft daartoe voordeelige stellingen genomen, om de aan te vallen punten krachtdadig te beschieten, en het vijandelijk geschutvuur tot zwijgen te brengen; zij wordt door daarvoor bestemde troepen gedekt.

Zoodra de eerste linie der infanterie-kolonnen in het werkdadig geschutvuur des vijands komt, deploijeert zij, voor zoo verre zij niet door het terrein tegen dat vuur beschermd wordt. De tweede linie volgt de eerste op 3 à 400 pas; zij zal meesttijds, zoo zij niet al te veel door het vijandelijk geschutvuur te lijden heeft, in kolonnen blijven.

De kavallerie blijft achter de infanterie en buiten bereik van het vijandelijk vuur; gewoonlijk in kolonne, gereed om op elk oogenblik aan te vallen, wanneer de kansen daartoe gunstig zijn, of om de eigen troepen te beschermen tegen aanvallen van vijandelijke kavallerie.

De gevechten, die nu geleverd worden, hebben voor beide partijen ten doel, om door een aanhoudend geschut- en geweervuur, elkanders strijdkrachten te vernielen. Hoe grooter de strijdende massa's zijn, des te langer zal het gevecht onbeslist blijven, daar de reserven de verliezen van het oogenblik vergoeden en het evenwigt herstellen.

De gevechten zullen meestal om het bezit van terreinvoorwerpen plaats hebben; zij zullen zeer bloedig zijn, omdat die voorwerpen hardnekkig verdedigd, dikwerf genomen en hernomen zullen worden; vooral wanneer het steunpunten zijn van de stelling des verdedigers, wier verlies oorzaak kan wezen, dat de aanvaller het centrum der stelling doorbreekt, of daar soms op eene der flanken omvattend aanvalt.

De opperbevelhebber ziet uit den loop van den slag en uit de rapporten die hij ontvangt, welk gedeelte der slaglinie onder-

steund moet worden; hij moet echter met die ondersteuning spaarzaam zijn, en ze alleen dán geven, wanneer zij volstrekt noodzakelijk is. De grootste kunst van den veldheer is, gedurende den slag veel troepen van den vijand in het gevecht te wikkelen, en deze laatsten hunne strijdvaardigheid te doen verliezen, terwijl hij zelf voor het beslissende oogenblik eene sterke reserve overhoudt.

§ 471. Derde tijdperk. Dit breekt aan zoodra, door eene aanhoudende inspanning en afmatting der strijdkrachten, het evenwigt tusschen beide partijen verloren begint te gaan. Als de opperbevelhebber ziet, dat de schaal naar zijnen kant begint over te hellen, laat hij de reserve oprukken, maar ook niet vroeger, want een ontijdig streven naar beslissing zou oorzaak kunnen zijn, dat men op ongeschokte strijdmassa's stiet. Alvorens de stormkolonnen tot den aanval overgaan, laat de opperbevelhebber, door eene massa artillerie, den vijand beschieten op dat punt, waar hij den hoofdaanval wil aanbrengen, of waar hij wil doorbreken. Wanneer hij nu eene voldoende uitwerking van het geschut bespeurt, rukken de stormkolonnen op, en deze vallen den vijand met de bajonet aan. Gelukt die aanval en trekt de vijand terug, dan zal de kavallerie met de rijdende artillerie de vruchten der overwinning moeten inoogsten. Dit zal echter daarvan afhangen, of de beslissing van den slag zoo vroegtijdig plaats had, dat er nog eenige uren van den dag overblijven om den vijand te vervolgen; want gedurende den slag zelven zullen de verliezen der wederzijdsche legers gewoonlijk weinig van elkander verschillen.

§ 472. Bij de behandeling van de leer der stellingen is hare taktische waarde voor de verdediging reeds behandeld, alsmede de plaatsing der troepen in die stelling; ook zijn daar aangetoond de voordeelen, welke een verschanst slagveld oplevert. Men zal dus hier over de *handelingen des verdedigers* zeer kort kunnen zijn, dewijl zijne voornaamste verrigting bestaat in het goed inrigten van zijne stelling.

§ 473. Eerste tijdperk. De verdediger moet trachten om met behulp zijner vooruitstaande troepen de sterkte, den toestand en de vermoedelijke aanvalswijze bij den opmarsch des vijands uit te vorschen. Hij moet zoo veel mogelijk tegengaan, dat de aanvaller zijne stelling verkent en de plaatsing zijner troepen waar-

neemt; te dien einde moet hij de terreinpunten, van waar die waarneming kan geschieden, krachtdadig verdedigen; inzonderheid moet hij beletten, dat de aanvaller de plaatsing zijner reserven weet.

§ 474. Tweede tijdperk. Hierin moet de verdediger even als de aanvaller spaarzaam zijn met de troepen, die hij in het gevecht brengt, en eene zeer sterke reserve achterhouden.

Hij zal dit beter kunnen doen dan de aanvaller, doordien hij van zijne vuurwapens een beter gebruik kan maken. Hij moet er vooral op bedacht zijn, om de *sleutelpunten* zijner stelling sterk te bezetten en door krachtige reserven te ondersteunen; hij moet er op rekenen, dat de vijand pogingen zal aanwenden om, door demonstratiën of diversiën, de strijdkrachten van die punten te verwijderen.

De flanken zijner stelling moeten goed aangeleund zijn; bestaat hiertoe geen mogelijkheid, dan moeten achter- en zijwaarts van die flanken, buiten het gezigt des vijands, reserven geplaatst worden, die den vijand, zoodra hij eene omtrekkende beweging tegen de flanken maakt, op hare beurt in de flank vallen.

Zoo de flanken goed aangeleund zijn, maar de stelling nog al uitgebreid is, of indien er eenige zwakke punten in de stelling zijn, dan zal de reserve meer achter het midden hare plaats moeten hebben, nabij den terugtogtsweg.

In dit tijdperk van den slag bestaat er geen onderscheid meer tusschen de handeling van den aanvaller en die van den verdediger, en zoodra de laatste daarvoor de kansen gunstig ziet, gaat hij zelf tot den aanval over, en noodzaakt niet zelden den aanvaller, om zich achter terreinpunten te verdedigen, totdat hij versterking ontvangt en weder tot den aanval overgaat. Als de strijdkrachten van beide partijen niet zeer veel verschillen, en de verdediger ontdekt, dat de aanvaller eene uitgestrekte omtrekkende beweging maakt, dan zal hij zelf tot eenen hoofdaanval kunnen overgaan, zoo als Napoleon I bij *Austerlitz* deed.

Als de verdediger bespeurt, dat zijne reserven in vergelijking met die des vijands sterk beginnen te verzwakken, dan is het tijdstip daar om het gevecht af te breken; want het eigenaardige der tegenwoordige veldslagen is, dat men alle verliezen, die in den loop van het gevecht plaats hebben, door troepen uit de reserve moet kunnen herstellen. Zoo lang men derhalve nog

eene krachtige reserve heeft, kan het gevecht worden voortgezet; doch van het oogenblik af, dat zij veel zwakker dan die des vijands is geworden, moet de beslissing als voleindigd worden beschouwd, ten ware er nog versche troepen in aantogt mogten zijn, die eene wending aan het gevecht kunnen geven.

Alles wat de aanvoerder thans nog zal verrigten, hangt gedeeltelijk van bijzondere omstandigheden af, en gedeeltelijk van den moed en het doorzigt, die hem bezielen; zoo het mogelijk is, moet hij het gevecht tot het vallen van den avond trachten te rekken, doch tevens bedenken, dat een onverstandig ijlhoofdig voortzetten van het gevecht onder zeer ongunstige omstandigheden tot eene totale neêrlaag kan voeren: Napoleon bij *Waterloo*; de Pruissen bij *Iena*.

§ 475. Derde tijdperk. Onder de bescherming der reserve, die nu het gevecht heeft opgenomen om de vijandelijke aanvallen nog eenigen tijd te weêrstaan, worden de troepen uit de liniën achterwaarts herzameld, en de parken, voertuigen, gewonden en gevangenen, onder geleide van eenige detachementen infanterie en ligte kavallerie, weggevoerd.

De herzamelde troepen ondersteunen de reserve, welke den vijand elken voet gronds betwist, of zij nemen haar op, in eene achterwaarts genomen replis-stelling. Uit de troepen, die nog het minst geleden hebben, wordt eene krachtige achterhoede zamengesteld, en voor deze zijn de gedragsregelen reeds bij de terugtogts-marschen behandeld.

De rigting van den terugtogt des legers kan loodregt op, of evenwijdig aan zijne frontlijn zijn; het laatste zal echter alleen in het eigen land uitgevoerd kunnen worden, omdat men zich daardoor van zijne depôts en magazijnen verwijdert; de terugtogten van den aartshertog Karel van *Wagram* naar *Bohemen*, 1809, en van Soult van *Orthez* naar *Toulouse*, 1814, kunnen tot voorbeeld daarvan dienen.

De terugtogt van het leger moet vereenigd plaats hebben; de excentrieke terugtogten, waarbij de verschillende korpsen van het leger geheel uiteenloopende wegen moeten volgen, worden algemeen afgekeurd, om de zeer natuurlijke reden, dat men bij eenen terugtogt het leger bijeen moet houden, dewijl men alleen daardoor den vijand nog ontzag kan inboezemen. Het leger behoeft daarom niet éénen weg te volgen, maar zal van alle evenwijdig loopende

wegen partij kunnen trekken, om daarlangs kolonnen te laten marscheren, die echter zelfstandig zamengesteld moeten zijn.

Als zeer geschikte onderwerpen van studie worden de volgende veldslagen aanbevolen:

OFFENSIVE VELDSLAGEN.

Aanval op een der vleugels.

1796	Bonaparte	bij	*Arcole*,
1810	Soult	»	*Albuera*,
1812	Wellington	»	*Salamanca*,
1813	Wellington	»	*Vittoria*,
1849	Radetzki	»	*Novara*,
1854	de Russen	»	*Balaclava*.

Aanval op beide vleugels.

1805	Massena	bij	*Caldiëro*,
1813	Napoleon	»	*Lutzen*,
1813	de Verbondenen	»	*Leipzig*,
1814	Schwartzenberg	»	*Arcis sur Aube*.

Doorbreken van het centrum.

1815	Napoleon	bij	*Waterloo*,
1849	Bulow	»	*Fredericia*,
1854	Mentschikof	»	*Inkerman*.

Aanval op een der vleugels, met het doorbreken van het centrum.

1809	Napoleon	bij	*Wagram*,
1811	Suchet	»	*Sagunt*,
1815	Napoleon	»	*Lignij*.

VERDEDIGENDE VELDSLAGEN.

Met groote offensive handelingen.

1805	Napoleon	bij	*Austerlitz*,
1813	Napoleon	»	*Dresden*.

Met kleine offensive handelingen.

1809	Wellington	bij	*Talavera*,
1810	Wellington	»	*Busaco*.
1855	De Verbondenen aan de *Tschernaja*.		

ZUIVER DEFENSIVE VELDSLAGEN.

1813	De Verbondenen	bij	*Bautzen*,
1814	Woronzoff	»	*Craonne*.

V.

DE STRATEGIE.

INLEIDING.

§ 476. De *strategie* is de kunst van den veldheer. In het algemeen leert zij de marschen, stellingen, gevechten en veldslagen der legers zoodanig te regelen en te gebruiken, dat daardoor het doel van den oorlog bereikt wordt.

Zij bepaalt derhalve waarheen, hoe snel en langs welke wegen de legerkorpsen marscheren moeten; waar zij stelling moeten nemen, of den vijand uit de zijne verdrijven; wanneer, waar en met welk doel de gevechten en veldslagen geleverd moeten worden, en welke vestingen men moet aanvallen, verdedigen of insluiten.

Zij ontwerpt bij eenen aanvallenden oorlog het plan van den veldtogt, en bij eenen verdedigenden oorlog het verdedigingsplan van het geheele land. Zij wijst de punten en liniën aan, welke versterkt, alsmede die waar vestingen aangelegd moeten worden, en zij bepaalt in welke plaatsen de depôts en de magazijnen behooren te zijn.

De wijze, waarop de marschen uitgevoerd, de stellingen genomen en de gevechten geleverd moeten worden, behoort tot de werkzaamheden van de hoogere taktiek, waarmede de strategie zoo naauw verbonden is, dat hare grenzen niet of ten minste zeer moeijelijk te bepalen zijn.

§ 477. De kunst van oorlog te voeren, de veldheerskunst, waaraan men eerst later den naam van strategie gegeven heeft, is door alle eeuwen heen onveranderd gebleven, niettegenstaande de middelen waarmede men oorlog voerde — de zamenstelling

en bewapening der legers — eene geheele verandering hebben ondergaan. Die verandering heeft wel is waar op de taktiek eenen grooten invloed uitgeoefend, en het zou eene dwaasheid zijn, zoo men uit de oorlogen der Grieken en Romeinen de taktiek der drie wapens voor den tegenwoordigen tijd wilde beoefenen. Met de strategie echter is het anders gelegen.

De operatie-plannen om den vijand te verslaan, hebben altijd denzelfden oorsprong — het genie en de wilskracht van den veldheer — gehad; die plannen zijn steeds uit het brein van die veldheeren voortgesproten, en zoo zal het ook wel altijd blijven. Daarom schreef de beroemdste veldheer dezer eeuw:

»Beoefen de veldtogten van Alexander, Hannibal, Caesar, »Gustaaf-Adolf, Turenne, Eugenius en Frederik II; tracht u »naar hen te vormen, dit is het eenige middel om een groot veld»heer te worden en om de geheimen der krijgskunst uit te vor»schen." — Het is natuurlijk, dat Napoleon, die deze meening uitte, zich zelven niet onder de groote veldheeren noemde, waaronder hij nogtans met regt eene eerste plaats bekleedt, want als veldheer werd hij door niemand overtroffen, en zijne veldtogten zijn de schoonste voorbeelden voor strategische studiën, waarvan de beoefening den officier dan ook niet genoeg kan aanbevolen worden.

Men moet echter bij die studie bedacht wezen, om daarvoor geschiedschrijvers te kiezen, welke bekend zijn door hun juist oordeel, hunne zaakkennis en onpartijdigheid; tevens moet men de verschillende schrijvers van die oorlogen raadplegen, ten einde daardoor twijfelachtige gebeurtenissen op te helderen en de ware toedragt van zaken te leeren kennen.

Verder wordt bij deze studie vereischt, dat men bekend zij met de landstreek, waar de oorlog gevoerd is, en te dien einde raadplege men goede en uitvoerige kaarten; ook moet men den staatkundigen toestand, het volkskarakter en den eigenaardigen geest der oorlogvoerende volken kennen, omdat deze zoo veel invloed uitoefenen op de wijze van oorlogvoeren; eindelijk moet men de krijgsmiddelen en hunne bronnen navorschen, de inrigting, sterkte en waarde der legers onderzoeken, de bekwaamheid en het karakter der wederzijdsche veldheeren opsporen, en ook weten, in hoe ver deze vrij waren in hunne handelingen. Wanneer men deze kennis heeft verkregen, dan eerst zal men met juistheid over de strategische handelingen kunnen oordeelen; men

wachte zich evenwel om elken gunstigen uitslag aan de goede operatiën toe te schrijven, evenmin als men den ongunstigen uitslag aan gebrekkige operatiën mag wijten. Daartoe heeft het geluk en het toeval te veel invloed op de oorlogshandelingen.

Evenmin mag men, bij het toetsen dier handelingen aan de afgetrokken regels der krijgskunst, van het beginsel uitgaan, dat het naleven van die regels altijd noodzakelijk en goed is. Bij de behandeling der taktiek is het meermalen gezegd, en het wordt hier nogmaals herhaald, de krijgskunst heeft slechts weinige onveranderlijke regels, en deze bezit de strategie nog minder dan de taktiek.

VERKLARING VAN EENIGE STRATEGISCHE KUNSTTERMEN.

§ 478. De strategie heeft, even als alle andere wetenschappen, eenige eigenaardige wetenschappelijke benamingen, die hoogst eenvoudig zijn, doch waarvan men de ware beteekenis moet kennen, ten einde bij de behandeling der zaken er niet door opgehouden te worden.

Veldtogt. Hierdoor verstaat men zoo wel eene afgesloten reeks van krijgsoperatiën, als den tijd waarin deze plaats hebben. Gewoonlijk worden de operatiën, die in één jaar tijds uitgevoerd worden, een veldtogt genoemd; soms echter hebben ook wapenstilstanden de afscheiding gemaakt van den eenen veldtogt tot den anderen.

Oorlogstooneel, heet de landstreek, waarin de oorlog gevoerd wordt, die gedekte flanken heeft en daardoor eene zekere zelfstandigheid bezit. Als een Staat of eene oorlogvoerende partij meer dan één leger in 't veld gebragt heeft, dan bestaat er een algemeen, en voor elk leger een bijzonder oorlogstooneel.

Operatie-plan, is het ontwerp der oorlogshandelingen bij eenen veldtogt.

Operatie, is de uitvoering van den eenen of anderen strategischen maatregel, door middel van troepen.

Subject, is het punt waarvan een leger uitgaat, om eene operatie te beginnen. Gewoonlijk laat het leger in de subjecten een gedeelte zijner benoodigdheden achter; dikwijls zijn het vestingen of tijdelijk versterkte plaatsen.

Operatie-basis, is de denkbeeldige lijn, die over de subjecten getrokken wordt en deze onderling verbindt; doch in eenen meer

algemeenen zin wordt de operatie-basis gevormd door de subjecten, waarin de magazijnen zijn aangelegd, door de bronnen van het eigen land, waaruit de magazijnen aangevuld kunnen worden, en ook door de hulpmiddelen van het land, waarin het leger zich bevindt.

Object, is het punt waartegen de operatie gerigt is. Het object kan van onderscheiden aard zijn, als bijv. het vijandelijk leger, de vijandelijke hoofdstad, eene vesting, of wel het een of ander strategisch punt, welks bezit groote voordeelen verschaft.

Strategische punten, worden in het algemeen zoodanige terreinpunten genoemd, wier bezit eenen belangrijken invloed kan uitoefenen op den gang des oorlogs.

Operatie-lijn, is de weg, of het gemiddelde der wegen, door het leger gevolgd om van het subject naar het object te marscheren. Soms worden deze lijnen nog onderscheiden in *hoofdoperatie-lijnen* en *kleinere operatie-lijnen;* door de eerste verstaat men de operatie-lijn, door de hoofdmagt van het leger gevolgd, en die naar het voornaamste object voert; door de laatste bedoelt men de operatie-lijn, door eene afzonderlijke afdeeling gevolgd, tot het bereiken van een bijzonder doel.

Communicatie-lijnen, zijn al die wegen, over welke een leger zijnen toevoer kan ontvangen, of die de gemeenschap vormen tusschen dat leger en zijne operatie-basis, of tusschen de verschillende deelen van dat leger onderling.

Verdedigings-lijnen, zijn de aaneenschakelingen van natuurlijke of kunstmatige hindernissen, waarachter een leger zich met voordeel verdedigen kan, en den gang der vijandelijke operatie stremmen.

Terugtogts-wegen, zijn de wegen in den rug van het leger, waarlangs het bij eene mogelijke neêrlaag of tegenspoed, op zijne operatie-basis terugtrekt.

Strategische opmarsch, is de marsch van de verschillende gedeelten eens legers, van de punten waar zij aanvankelijk stonden, tot aan het punt, waar zij zich vereenigen.

Strategische omtrekking, is die handeling, waarbij men op eenen verwijderden afstand, om ééne of om de beide vleugels van het vijandelijk leger heengaat, en zich tusschen dat leger en de vijandelijke operatie-basis plaatst.

Strategische doorbreking, is eene handeling, waarbij men zich

tusschen twee deelen van een vijandelijk leger plaatst, en daardoor die deelen van elkander scheidt.

Strategische flankaanleuning, is eene groote terreinafscheiding of een kunstmatig verdedigingsmiddel op een of beide vleugels van het leger, waardoor de aangeleunde vleugel tegen eene strategische omtrekking beveiligd wordt.

Demonstratiën, zijn strategische schijnbewegingen, waardoor men den vijand bedreigt met eenen aanval, die niet wordt uitgevoerd.

Diversiën, zijn werkelijk uitgevoerde aanvallen, die ten doel hebben de aandacht des vijands van andere punten van het oorlogstooneel af te leiden, of die punten te doen ontblooten.

Paralysering van den vijand, is hem zoodanig bezig te houden, dat hij daardoor niets kan uitvoeren.

Neutralisering van den vijand, is een gedeelte van de vijandelijke magt buiten werking brengen, totdat de beslissing op een ander punt heeft plaats gehad.

STRATEGISCHE HANDELINGEN, DIE HET OORLOGVOEREN VOORAFGAAN.

§ 479. Hetzij een oorlog aanvallend of verdedigend gevoerd zal worden, in beide gevallen moeten er vóór het uitbreken van den oorlog maatregelen worden getroffen, om niet alleen den strijd goed te kunnen voeren, maar ook om hem krachtdadig te kunnen volhouden.

Die maatregelen zijn zoo wel van staatkundigen als van militairen aard. De staatkundige maatregelen bestaan in het sluiten van verbonden, welke, naar mate van hunnen aard, den naam dragen van offensive of defensive verbonden, subsidie- en onzijdigheids-traktaten, enz.

Die handelingen oefenen wel is waar eenen grooten invloed uit op den gang van den oorlog, maar, vermits zij tot het gebied der staatkunde behooren, zoo zal hiervan verder geen sprake zijn.

§ 480. De militaire maatregelen, welke tot den werkkring der strategie behooren, zijn van het hoogste belang. Zij bestaan in:

1°. Het op voet van oorlog brengen van het leger, en de regeling der volkswapening;

2°. Het aanschaffen van krijgsvoorraad en van alles wat voor het onderhoud des legers noodig is;

3°. Het in goeden staat brengen en bewapenen der vestingen, en wat verder tot de landsverdediging behoort;

4°. Het beramen van een goed en zeker stelsel, om de verliezen van het leger te herstellen en het voltallig te houden;

5°. Het bestuderen van het waarschijnlijk tooneel des oorlogs;

6°. Het ontwerpen van een operatie-plan.

In eenen goed bestuurden Staat zullen wel is waar op het oogenblik, dat de oorlog aanstaande is, reeds vele van die voorbereidende werkzaamheden verrigt zijn, doch onmogelijk *allen*, uithoofde van de verbazende geldsommen, die daartoe noodig zouden wezen. De Staat toch, welke in vredestijd een leger onder de wapens wilde houden, sterk genoeg om daarmede eenen ernstigen oorlog te voeren, zou daardoor zijne geldmiddelen geheel uitputten, en niet bij magte zijn om eenen krachtigen oorlog vol te houden.

§ 481. Bij het ontstaan van eenen oorlog moeten dus in de eerste plaats de legers voltallig gemaakt worden.

Dit had vroeger door *werving* plaats, maar dit middel bragt groote moeijelijkheden en geldelijke bezwaren te weeg. De legers waren daardoor minder talrijk, en zulks veroorzaakte dat de oorlogen minder beslissend en langduriger waren. Sedert het einde der vorige eeuw tot op onze dagen is bij de meeste Staten van Europa het *Conscriptie-* of *Militie-stelsel* ingevoerd. Daar waar dit stelsel bestaat, neemt de geheele weerbare bevolking aan de krijgsdienst deel; deze wordt bij gedeelten achtereenvolgend onder de wapens geroepen, geoefend en daarna met verlof gezonden, onder verpligting van weder onder de wapens te komen, zoodra zulks noodzakelijk geacht wordt.

Door het militie-stelsel, waarbij men van het beginsel uitgaat, dat elk ingezeten verpligt is zijn vaderland te verdedigen, zijn de legers in getalsterkte zeer toegenomen, en is hunne aanvulling veel gemakkelijker gemaakt, waardoor de oorlogen van den nieuweren tijd veel spoediger beslist worden.

In bijna alle Staten, waar dit stelsel is ingevoerd, wordt echter een gedeelte van het leger onder de wapens gehouden, om in vredestijd de rust te helpen handhaven, en om in oorlogstijd tot

kern te dienen, waaraan zich de gewapende bevolking sluit. Zoodanige legers worden *Kaderlegers* genoemd. Zij zijn zamengesteld voor een gedeelte, en wel zoo veel mogelijk, uit vrijwilligers, die voortdurend onder de wapens blijven, en voor het overige uit een deel der dienstpligtigen, die, na geoefend te zijn, met verlof worden gezonden, en eens in het jaar voor korten of langen tijd onder de wapens komen, om de krijgsoefeningen te onderhouden.

Behalve dat, bij het op voet van oorlog brengen eens legers, de dienstpligtige verlofgangers onder de wapens komen, moet ook de volkswapening, bestaande uit schutterijën, landweer enz. worden opgeroepen. Die volkswapening zal bij eenen verdedigenden oorlog groote diensten kunnen bewijzen, doch dan behoort zij ook in den oorlog van goede kaders voorzien te worden.

Het groot aantal paarden, dat een op voet van oorlog gebragt leger noodig heeft voor de bespanning der batterijën, de aanvulling der kavallerie en het talrijk voerwezen, zal steeds een groot bezwaar opleveren, indien men daarin niet, door eene wet op de onteigening van paarden, in tijd van vrede voorzien heeft.

§ 482. Om eenen oorlog krachtig vol te houden, moeten de magazijnen zoo veel mogelijk van krijgsvoorraad en levensmiddelen voorzien zijn, ten einde daarmede gedurende dien oorlog het verlorene of verbruikte te vervangen, en zoo mogelijk het leger te voeden. Er zijn wel eens met goed gevolg oorlogen gevoerd, zonder dat de daarbij betrokken legers eenen voorraad van krijgsbehoeften en levensmiddelen in de magazijnen hadden; doch dit zijn uitzonderingen, die niet als regel mogen gelden. Bij eenen aanvallenden oorlog worden de magazijnen bij voorkeur aangelegd in vestingen op de grenzen, welke de operatie-basis vormen, ten einde het vervoer naar het leger gemakkelijk te maken. Bij eenen verdedigenden oorlog worden zij meer binnen 'slands geplaatst, in de vestingen der tweede linie, achter de verdedigingsliniën, opdat het leger, bij het voortrukken van den vijand, daar niet van afgesneden kunne worden.

§ 483. Zoo wel bij eenen aanvallenden als bij eenen verdedigenden oorlog moeten de vestingen, vóór het uitbarsten van den krijg, bewapend worden tegen een geregeld beleg, of tegen eenen onverhoedschen aanval, naar mate zij meer of minder zijn blootgesteld; want eene verkeerde schatting der wederzijdsche strijd-

krachten, of onvoorziene tegenspoeden kunnen in korten tijd den aanvaller tot de verdediging noodzaken. De vestingen op de grenzen gelegen, behooren altijd in staat van verdediging, derhalve ook bewapend te zijn, daar zij anders bij eenen onverwachten oorlog ligtelijk in gevaar konden geraken. Ook zou men soms, door die latere bewapening, het voornemen om oorlog te voeren ontijdig verraden.

Tot de landsverdediging behoort nog het in verdedigbaren staat brengen van alle punten, die tot de verdediging van het land kunnen bijdragen, als: het aanleggen van verschanste legerplaatsen, kustbatterijën, dijkposten en andere veldwerken; het slaan van bruggenhoofden, het stellen van inundatiën, het maken van verhakkingen, en eindelijk het oproepen en oefenen der geregelde volkswapening.

§ 484. De gestadige aanvulling der verliezen, die de legers gedurende den oorlog ondergaan, geschiedt sedert de oorlogen van Napoleon I door een vast en zeker stelsel, *étappen-stelsel* genaamd.

Zoo lang namelijk het leger in de nabijheid der depôts staat, worden de geoefende troepen van de depôts regtstreeks naar dat leger gezonden. Wanneer het evenwel bij eenen aanvallenden oorlog zich van de depôts verwijderd heeft, dan worden er op de communicatie-lijn étappe-plaatsen aangelegd, en de bezetting van die plaatsen, die uit manschappen van de depôts, uit herstelde zieken, en uit diegenen bestaat, welke om de eene of andere reden zijn achtergebleven, wordt dan tot aanvulling der verliezen van het leger gebezigd. Die aanvulling geschiedt door de digtst nabij zijnde étappe-plaats, welke een gedeelte van hare bezetting aan het leger afgeeft, doch weder aangevuld wordt, bij wijze van opschuiving, door de achterliggende étappe-plaatsen, waardoor steeds de meest geoefende troepen het eerst bij het leger ingedeeld worden. Langs die étappen-linie ontvangt nu het leger niet alleen aanvulling van troepen, munitie en belegerings-parken, maar ook worden de gewonden, gevangenen en het onbruikbaar materiëel langs die liniën van het leger teruggezonden.

De bezettingen van de étappe-plaatsen dienen tevens tot beveiliging van het leger in den rug, bij het vooruitrukken in 's vijands land, hetgeen vooral noodzakelijk zal zijn als de bevolking vijandig gezind is, of als men te doen heeft met ondernemende

partijgangers, in welk geval die plaatsen zelfs versterkt moeten worden.

§ 485. Men onderscheidt de étappe-plaatsen in hoofd- en tusschenplaatsen; de eersten zijn op 3 à 4 marschdagen, de laatsten op éénen marschdag van elkander verwijderd; allen hebben haar eigen kommandant. In die plaatsen worden magazijnen en hospitalen aangelegd; zijn die magazijnen alleen in de hoofdétappeplaatsen aanwezig, dan worden de detachementen tot aan de naaste hoofdétappe-plaats van fourage en levensmiddelen voorzien. Wanneer eene zoodanige étappe-lijn ongeveer regthoekig achter het front der vooruitrukkende korpsen van het leger is gelegen, en op de hoofdétappe-plaatsen goed gevulde magazijnen worden gevonden, dan zal zij tevens voor terugtogtsweg van dat leger kunnen dienen.

§ 486. Groote gemeenschapswegen, vooral groote rivieren, waarop stoomschepen varen, en waarlangs in den regel goede wegen loopen, als ook de spoorwegen, zijn voortreffelijke étappeliniën, en deze laatsten hebben boven de gewone wegen nog het voordeel, dat men veel minder étappe-plaatsen noodig heeft, dat de magazijnen gemakkelijker aangevuld kunnen worden, en dat men van de telegraphen gebruik kan maken.

§ 487. De spoorwegen zijn echter niet alleen voor de étappeliniën, maar ook voor verschillende krijgsoperatiën, tot vervoer van troepen zeer nuttig aan te wenden, en ofschoon al het voordeel, dat men van deze wegen in den oorlog te wachten heeft, nog onvolledig bekend is, zoo kan men toch ligtelijk nagaan, dat zij zeer nuttig kunnen zijn om bij strategische opmarschen troepen uit het eigen land op de grenzen bijeen te brengen, en om in alle rigtingen levensmiddelen te verzamelen, ten einde daarmede die troepen op eene beperkte ruimte te voeden.

Voor eigentlijke aanvals-operatiën in 's vijands land zullen zij zelden gebezigd kunnen worden, omdat de vijand die wegen vroegtijdig en op verschillende punten onbruikbaar zal hebben gemaakt. Ook zal een leger, dat in 's vijands land rukt, steeds slagvaardig moeten zijn, en een legerkorps, dat langs spoorwegen vervoerd wordt, is dit niet.

Zoodra echter een gedeelte van 's vijands land in bezit is genomen, kunnen de spoorwegen, die nu achter het leger gelegen zijn, weder zeer dienstbaar gemaakt worden, door de onbruikbare

gedeelten te herstellen, en vervoermiddelen uit het eigen land te laten komen, hetgeen weinig bezwaar zal opleveren, daar de spoorbreedten door bijna geheel Europa dezelfde zijn.

Voor den verdediger zijn de spoorwegen, welke zich in den rug van zijn leger bevinden, zeer voordeelig te achten. Hij kan daardoor niet alleen van de meest afgelegen deelen van zijn land allen toevoer ontvangen, en alzoo de landstreek sparen waar zich het leger bevindt, maar de verdediger kan ook door middel van de spoorwegen snel troepen op één punt vereenigen, hetzij om daarmede aanvallend te handelen, of om den vijand op een bedreigd punt vóór te komen.

Ofschoon men bij den terugtogt van een leger wel niet van de spoorwegen gebruik zal kunnen maken, om het geheele leger te vervoeren, want daarvoor zullen geen genoegzame vervoermiddelen voorhanden zijn, zoo kunnen zij echter goed dienen, wanneer men de gewonden, gevangenen en het overbodig materiëel snel wil vervoeren, als ook, om voor het terugtrekkend leger op achterwaarts goed gelegen punten, spoedig magazijnen van levensmiddelen bijeen te brengen.

Groote Staten zullen ongetwijfeld de meeste voordeelen van hunne spoorwegen kunnen trekken.

§ 488. De *kennis van het oorlogstooneel*, waarop de oorlog gevoerd zal worden, is van het grootste belang, vooral om de oorlogs-operatiën goed te bestieren.

De generale staf zal dus in dit opzigt moeten weten:

Voor het strategische gedeelte, welke wegen voor operatie-lijn geschikt zijn; welke verdedigings-lijnen, als rivieren, bosschen, gebergten, moerassen of versterkte liniën er aangetroffen worden; welke waarde de vestingen hebben, en welken invloed deze kunnen uitoefenen;

Voor het taktische gedeelte, welken invloed de landstreek op het taktisch gebruik der troepen heeft; waar goede stellingen aangetroffen en voordeelige slagvelden gevonden worden; onder welke omstandigheden en voor welke magt deze geschikt zijn;

Voor het topographische gedeelte, hoe de toestand is der wegen, rivieren, kanalen, bosschen enz.;

Voor het statistieke gedeelte, hoedanig op het oorlogstooneel in de voeding en in de verpleging van het leger kan worden voorzien.

Tot een volledige kennis van het oorlogstooneel behoort nog die

van de geaardheid der bevolking, van haren meerderen of minderen krijgsgeest, en van de staatkundige of godsdienstige hartstogten die haar bezielen. Hierdoor zal men kunnen weten in hoe verre zij aan den oorlog zal deel nemen, of men op hare medewerking zal mogen rekenen, dan wel op eenen hevigen tegenstand van hare zijde bedacht zal moeten zijn. In de leer der verkenningen is reeds dit onderwerp meer volledig behandeld.

§ 489. Het *ontwerpen van een operatie-plan* is eene van de moeijelijkste, maar ook tevens van de belangrijkste werkzaamheden, die het oorlogvoeren vooraf moeten gaan. In den regel wordt het ontwerpen van een operatie-plan aan eene commissie opgedragen, waarvan de veldheer voorzitter is, of het hoofdbestuur draagt die taak alleen aan den veldheer op, die met den chef van zijnen generalen staf het plan opmaakt en ter goedkeuring indient. Daar iedere oorlog iets eigenaardigs heeft, zoo zal dit natuurlijk ook op het operatie-plan van invloed zijn. De punten, welke daarin behandeld moeten worden, zullen hoofdzakelijk op het navolgende neêrkomen.

§ 490. Het eerste vereischte is, *dat men een duidelijk en klaar begrip heeft van het doel, 't welk men door den oorlog bereiken wil*; daarna moet men aantoonen, *dat de strijdkrachten en de overige middelen*, die men bezit, vergeleken met die van den vijand, en met den voor- of nadeeligen toestand van het oorlogstooneel, *voldoende zijn, om dat doel te bereiken*. Hieruit zal van zelf beslist worden, *of men den oorlog aanvallend of verdedigend kan voeren*, of dat men, zoo er twee oorlogstooneelen mogten zijn, op het eene aanvallend en op het andere verdedigend zal moeten handelen.

§ 491. *Bij eenen aanvallenden oorlog* zal men bepalen, welke operatiën men in den loop van den veldtogt wil uitvoeren, met aanwijzing der voldoende strijdmiddelen, die men daarvoor bezit, gegrond op de kennis, die men heeft van de sterkte, van den toestand, van de indeeling der vijandelijke strijdkrachten en van de krachtsontwikkeling, die de vijandelijke Staat welligt in den loop van den veldtogt vertoonen kan. Uit de kennis van het oorlogstooneel met zijne positiën, vestingen enz. leidt men af, waar de vijandelijke strijdkrachten op dat oorlogstooneel vermoedelijk geplaatst zullen zijn, en uit de ligging van de hoofd- en nevensubjecten van den vijandelijken Staat, vergelijkt men hunne

onderlinge waarde. Deze beide laatste punten komen hoofdzakelijk in aanmerking bij de keuze der operatie-lijn.

Men geeft verder een overzigt van de eigen strijdkrachten, van hare aanvankelijke plaatsing op het oorlogstooneel, en van hare mogelijke aanvulling in den loop des veldtogts. Men bepaalt vervolgens de strijdkrachten, bestemd voor de offensive handelingen, en die, welke welligt op een ander oorlogstooneel eenen defensiven oorlog moeten voeren.

Men geeft de operatie-lijn aan, die het leger zal volgen, met hare voor- en nadeelen; men bepaalt den strategischen opmarsch van het leger, waarbij de marsch voor elk legergedeelte dag voor dag moet aangegeven worden, en wat men voornemens is ten opzigte der vijandelijke vestingen, welke op of nabij de operatie-lijn gelegen zijn; verder waar en wanneer men denkt, dat de vijand stand zal houden en alzoo de eerste veldslag zal geleverd worden; welke kansen en gevolgen daaruit kunnen voortvloeijen; wat men bij eene overwinning verder tegen den vijand wil uitvoeren, en hoe en waarop men bij eene neêrlaag denkt terug te trekken; op welke wijze, zoo men daartoe genoodzaakt is, de verdedigende oorlog gevoerd kan worden, en eindelijk hoe men in de voeding en verpleging van het leger zal voorzien, dus welke wegen, rivieren of kanalen men daartoe als communicatie-lijnen gebruiken kan. Al deze punten moeten duidelijk uiteen gezet, en de sterkte van de wederzijdsche strijdmagten moet zoo naauwkeurig mogelijk opgegeven worden.

§ 492. Het *operatie-plan voor eenen verdedigenden veldtogt* moet eene naauwkeurige beschrijving bevatten van het land, om daaruit, als ook uit de vermoedelijke sterkte en inzigten van den aanvaller, af te leiden, wat men van dezen te vreezen zal hebben, en welke operatie-lijn de vijand vermoedelijk zal volgen.

Men deelt mede waar men de eigen strijdkrachten aanvankelijk wil plaatsen, en men toont daarbij aan, dat het leger in die stelling steeds in verbinding blijft met het gewigtigste gedeelte van het land; terwijl men zich altijd in den weg des vijands moet kunnen plaatsen, langs welke operatie-lijn hij ook moge voortrukken.

Men beschrijft de hinderpalen, die hier en daar in den weg gelegd kunnen worden, en van welke verdedigings-lijnen men partij kan trekken om den vijand tegen te houden; hoe die ver-

dediging is te voeren en welken invloed de bestaande vestingen daarop zullen uitoefenen.

Nu beschouwt men de vermindering, die 's vijands magt bij het verder voortrukken zal ondergaan, en men berekent de vermeerdering van magt, die het eigen leger alsdan zal ontvangen hebben, hetzij door de aantrekking van nieuwe ligtingen, hetzij door schutterijën of andere volkswapeningen.

Hierdoor komt men tot het besluit, of men de verdediging met den aanval zal kunnen verwisselen, of dat men zich voortdurend tot het defensive zal moeten bepalen.

In het eerste geval meldt men op welke wijze die overgang van verdediging tot aanval zal plaats hebben, en welke de kansen zijn, om dien aanval te doen gelukken.

In het laatste geval onderzoekt men hoe de verdediging op de meest active wijze geschieden kan, en welk gedeelte van het land het hardnekkigst verdedigd moet worden Ten slotte wordt ook hier vermeld de wijze, waarop de voeding en de verpleging der troepen zal plaats hebben.

STRATEGISCHE HANDELINGEN BIJ AANVALLENDE OORLOGEN.

§ 493. Zoodra er een oorlog tusschen twee rijken is ontstaan, zal gewoonlijk de Staat, die het magtigst in strijdkrachten is, de tegenpartij door geweld van wapenen trachten te dwingen, om zich aan zijnen wil te onderwerpen; daartoe zal hij den oorlog aanvallend voeren, en met zijn leger in het vijandelijk land rukken.

De verdediger daarentegen zal zulks trachten te beletten, door zijn land te verdedigen en den aanvaller er uit te verdrijven. Hieruit volgt, dat de aanvallende oorlog de wijze van oorlogvoeren is, waarmede men de meeste voordeelen kan behalen; terwijl men daarentegen door den verdedigenden oorlog, zelfs bij de gunstigste uitkomsten, slechts kan behouden wat men bezit.

§ 494. Om eenen aanvallenden oorlog met goede kansen te voeren, moeten de strijdkrachten van den aanvaller die van den verdediger overtreffen, zoo wel in getalsterkte en krijgswaarde, als in bekwaamheid van den veldheer en van zijne onderbevel-

hebbers, alsmede in alle overige omstandigheden, waardoor het aanvallend leger boven dat van den verdediger in het voordeel is. Indien toch de strijdkrachten en alle overige omstandigheden van beide oorlogvoerende partijën gelijk waren, zou de verdediger, door de grootere voordeelen die de verdediging boven den aanval oplevert, zeker meer kansen hebben dan de aanvaller, om den oorlog tot een goed einde te brengen.

Men kan daarom ook als regel aannemen, dat, bij den aanvang van eenen oorlog, de sterkste partij steeds de aanvaller en de zwakste de verdediger zal zijn. Hierop is echter eene uitzondering, en deze ontstaat, wanneer de zwakste partij door eenen dadelijken aanval voordeelen zou kunnen behalen, welke hare sterkte zouden vermeerderen en die des vijands verzwakken; alsdan zal zij tot den aanval overgaan al ware het ook, dat zij dien aanval op den duur niet kon volhouden. Dit was de toestand van Frederik II, toen hij in 1756 in *Saksen* viel, en dat land veroverde.

§ 495. Een aanvallende oorlog kan ondernomen worden:

1°. Om het geheele vijandelijke land te veroveren, hetzij om het te behouden, of om daardoor de tegenpartij te noodzaken, de hardste voorwaarden aan te nemen;

2°. Om slechts een klein gedeelte van dat land in bezit te nemen, ten einde daarmede het eigen grondgebied te vergrooten, of om daardoor de tegenpartij tot een verdrag te noodzaken, dat niet altijd betrekking heeft op vergrooting van grondgebied, maar soms op andere voordeelen, waarop de aanvaller aanspraak maakt, en die hem door den verdediger betwist worden.

De aanvaller zal het eerste doel bereikt hebben, zoodra hij de vijandelijke strijdkrachten vernield en de vijandelijke hoofdstad in bezit genomen heeft, zoodat de verdediger geen strijdmagt meer bezit om weêrstand te bieden, terwijl die van den aanvaller nog voldoende is om het veroverde land te bezetten en den vijandigen volksgeest te bedwingen.

Het tweede doel zal dikwerf reeds bereikt zijn, wanneer het vijandelijk leger eenige neêrlagen geleden, en de aanvaller een gedeelte van het vijandelijk gebied in bezit genomen heeft, waardoor de verdediger, uit vrees van in eenen nog nadeeliger toestand te geraken, het betwiste regt opgeeft of toestemt.

Of nu de aanvaller het eerste of het laatste oorlogsdoel zal

trachten te bereiken, dat zal hoofdzakelijk afhangen van de meerdere of mindere overmagt, die hij op den verdediger heeft. Het is bij alle krijgshandelingen en operatiën een vaste regel, dat hare grootte en omvang geëvenredigd moeten zijn aan de strijdmiddelen, welke men daarvoor kan bezigen.

Napoleon I had bij zijne aanvallende oorlogen steeds het veroveren van het geheele vijandelijke land ten doel. Hij koos daarom de hoofdstad van dat land tot zijn object; doch wetende, dat zoo lang het vijandelijk leger niet verslagen is, men op het bezit van een land niet mag rekenen, zelfs al had men de hoofdstad daarvan ingenomen, zoo was zijn eerste streven, het vijandelijk leger tot eenen beslissenden veldslag te noodzaken.

Door de stoutste operatiën en door snelle marschen verraste hij het vijandelijk leger, en door dit strategisch om te trekken, plaatste hij zich in den rug van dat leger, dwong het tot eenen beslissenden veldslag, omdat het de gemeenschap met zijne operatie-basis verloren had, en daar hij door goed beraamde combinatiën steeds met eene overmagt op het slagveld verscheen, versloeg hij dat leger, nam bezit van de hoofdstad en verlamde daardoor het staatsbestuur, hetwelk ten gevolge had, dat zijne tegenpartij weêrloos geworden, nu genoodzaakt was de hardste voorwaarden, welke hij voorschreef, aan te nemen.

De uitvoering van zijn stelsel was geheel gegrond op het vertrouwen in zijne meerderheid als veldheer, op de krijgswaarde van zijn leger, maar tevens ook op zijn geluk, hetwelk hem alleen in zijne laatste oorlogen verliet.

Eene zoodanige oorlogsvoering vordert alzoo niet alleen een geoefend leger, maar ook een uitstekend veldheer, die, even als Napoleon, vrij in zijne handelingen is, en voor geene verantwoording behoeft te vreezen. Hieruit laat zich verder afleiden, dat een minder bekwaam veldheer, met een nog weinig geoefend leger, zeer onvoorzigtig zou handelen, indien hij de stoute operatiën van Napoleon in alle deelen wilde navolgen.

§ 496. Gewoonlijk zal het voorjaar het gunstigste tijdstip voor den aanvaller wezen, om zijnen veldtogt te openen, omdat hij dan eenen geruimen tijd vóór zich heeft, alvorens de winter zijne operatiën doet staken of moeijelijk maakt, hetgeen in het voordeel van den verdediger zou zijn. Hierop zal alleen eene uitzondering maken de omstandigheid, dat een oorlog in een land

gevoerd moet worden, welks verdedigingsmiddelen in den winter eene mindere sterkte hebben.

In het algemeen zal het gunstigste oogenblik daartoe zijn, wanneer de vijand op den aanval het minst is voorbereid, en er door verrast wordt.

Om die verrassing te bevorderen, kunnen zoo wel staatkundige als militaire middelen gebezigd worden. Zoo zal de aanvaller de tegenpartij kunnen misleiden, door geveinsde vredelievende onderhandelingen. Somtijds zal hij van de achteloosheid des vijands, die zijn leger in uitgebreide kantonnementen heeft gelegerd, partij kunnen trekken om deze te verrassen, gelijk zulks den Bondgenooten in 1815 te beurt viel; of hij zal door goed gecombineerde en snelle marschen de vijandelijke legerkorpsen, welke op het oorlogstooneel slecht geplaatst zijn, kunnen overvallen, zoo als de Oostenrijkers bij *Ulm* in 1805 overvallen werden.

Hij kan soms den vijand door demonstratiën misleiden, gelijk met de Pruissen, bij de opening van den veldtogt in 1806, het geval was.

§ 497. Bij eenen oorlog, die de verovering van het geheele vijandelijke land ten doel heeft, zal de aanvaller meest altijd de hoofdstad tot zijn object kiezen, om haar, na het vijandelijk leger verslagen te hebben, in bezit te nemen

Wil hij daarentegen slechts een gedeelte van dat land trachten te vermeesteren, dan zal de verovering der hoofdstad niet altijd noodzakelijk zijn; doch het zal steeds voordeelig wezen, als de aanvaller zijne operatiën in de rigting van de hoofdstad neemt, omdat daar meest altijd goede wegen en eene vruchtbare landstreek worden aangetroffen; bovendien zal eene operatie, met het leger in die rigting uitgevoerd, den verdediger de meeste vrees inboezemen, en hem het spoedigst tot vrede doen besluiten.

In beide gevallen zal de aanvaller moeten trachten, het vijandelijk leger zoo spoedig mogelijk slag te leveren; want bij den aanvang des oorlogs zal de verhouding der wederzijdsche strijdkrachten voor den aanvaller het gunstigst zijn, doordien hij nog geen strijdkrachten heeft moeten achterlaten, om vijandelijke vestingen te belegeren of in te sluiten, of om den rug van zijn leger te dekken en de gemeenschap met zijne basis te verzekeren.

Bij het leveren van dien veldslag moet hij echter zorg dragen:

1°. Dat het leger daarbij met de grootst mogelijke overmagt op het slagveld verschijnt, en dat die strijdmagt daar goed wordt aangewend;

2°. Dat het leger van den verdediger, na geslagen te zijn, zich niet meer kan herstellen om de verdediging verder voort te zetten, en dat, bij eenen ongunstigen afloop van den veldslag, het eigen leger de minst mogelijke nadeelen ondergaat.

§ 498. De meeste kansen op eene overwinning worden hoofdzakelijk verkregen door de overmagt, waarmede men op het slagveld verschijnt. De aanvaller moet daarom zijne magt vereenigd houden, en daarvan niet meer detacheren dan volstrekt noodzakelijk is; zelfs moet hij min belangrijke punten op het oorlogstooneel daarvan ontblooten, want de overwinning op het slagveld behaald, vergoedt de nadeelen, die uit zulk eene ontblooting mogten ontstaan zijn.

Daarentegen moet hij zijne tegenpartij tot detacheringen uitlokken, en daartoe schijnbewegingen met kleine afdeelingen te baat nemen. De handelingen van den Generaal Moreau aan den *Donau*, in den veldtogt van 1800, kunnen hier tot voorbeeld dienen.

§ 499. Niet elke overwinning op het slagveld behaald, is altijd voldoende, om het overwonnen leger te beletten de verdediging verder voort te zetten; daartoe moet dat leger in eenen toestand gebragt zijn, die niet veroorlooft zich van die neêrlaag te herstellen, want dikwerf heeft de overwinnaar daarbij meer strijdkrachten verloren dan zijne tegenpartij, en zoo nu het overwonnen leger op zijnen terugtogtsweg versterking kan ontvangen, allerlei voorraad aantreft om zijne verliezen aan te vullen, en soms eene goede wijkplaats vindt, waarin het zich geheel herstellen kan, dan zal het spoedig weder kunnen optreden en welligt zelf tot den aanval overgaan.

Als daarentegen het overwonnen leger genoodzaakt is geworden terug te trekken in eene rigting, waarin het geen versterking of aanvullingsmiddelen aantreft, en daarbij door den overwinnaar hevig vervolgd wordt, dan zal het aan eene totale vernieling zijn blootgesteld, en de overwinnaar zal daarna het vijandelijk land in bezit kunnen nemen.

De aanvaller moet derhalve trachten zijne strategische operatiën vóór den slag zoodanig in te leiden, dat het vijandelijk leger na den slag van zijne operatie-basis is afgesneden, of dat het le-

ger op het oorlogstooneel in twee deelen gescheiden wordt, welke zich niet meer vereenigen kunnen, zoodat die deelen ieder afzonderlijk met overmagt aangevallen en verslagen kunnen worden.

De eerste uitkomst wordt verkregen door eene *strategische omtrekking;* de tweede door eene *strategische doorbreking.*

De strategische omtrekkingen worden in *dubbele* en *enkele* onderscheiden. Bij de eersten wil men om *beide* vleugels van het vijandelijk leger trekken, en bij de laatsten slechts om *één* der vleugels.

§ 500. De *dubbele strategische omtrekking* heeft ten oogmerk, het vijandelijk leger aan beide zijden van zijne basis af te snijden, en dat leger daardoor geheel te gronde te rigten.

Die operatie heeft schijnbaar veel voordeel; maar zij is zeer gewaagd en heeft weinig kans van goed te slagen, doordien men die omtrekking met eene verdeelde magt verrigt, en de in het midden geplaatste tegenpartij alzoo in staat stelt, ieder van de deelen van het omtrekkend leger afzonderlijk aan te vallen en te verslaan. Overweegt men bovendien hoeveel gunstige kansen er vereischt worden om de gescheiden deelen van een leger gelijktijdig op het *slagveld* te doen verschijnen, dan zal men gemakkelijk begrijpen, hoeveel minder kansen daartoe op het *oorlogstooneel* bestaan, waar die korpsen op eenige dagmarschen van elkander verwijderd zijn.

Bij zeer groote overmagt echter, wanneer elk der beide deelen van het omtrekkend leger sterker is dan het vijandelijk leger, zal eene dubbele omtrekking zonder gevaar kunnen geschieden; maar zij heeft dan toch het groote nadeel, dat de veldslag met veel minder groote overmagt geleverd wordt, dan wanneer het leger vereenigd ware gebleven.

Om diezelfde reden zal eene omtrekking met een gedeelte des legers, terwijl het andere in het front van den vijand blijft, zeer af te keuren zijn; want het is een hoofdbeginsel van de strategie, waar zeer zelden uitzonderingen op zijn, dat men de strijdkrachten zoo veel mogelijk vereenigd moet houden, wanneer er maar de minste kans bestaat van eene ontmoeting met den vijand.

De dubbele strategische omtrekking kan derhalve in den regel als eene verkeerde handeling worden beschouwd, en waar zij gelukt is, zoo als in den oorlog in *Vlaanderen* in 1794 en in dien van 1813 vóór den slag van *Leipzig*, is zulks aan de fouten der

tegenpartij, of aan de zeer groote overmagt der omtrekkende legers toe te schrijven. De veldtogt van 1814 daarentegen heeft den Bondgenooten geleerd, hoe gevaarlijk die operatie is.

§ 501. De *enkele strategische omtrekking* heeft ten doel het vijandelijk leger van zijne basis af te snijden, en het te noodzaken eenen veldslag te leveren, ten einde de gemeenschap met die basis te herstellen.

Deze omtrekking levert op zich zelve geene voordeelen op; zij moeten eerst verkregen worden, nadat het vijandelijk leger geslagen is; maar dán zijn die voordeelen ook beslissend, omdat het geslagen vijandelijk leger, van zijne operatie-basis afgesneden zijnde, daardoor geheel te gronde kan gaan. Indien daarentegen het vijandelijk leger de overwinning behaalt, zal het omgekeerde plaats hebben; dat leger zal spoedig de gemeenschap met zijne basis herstellen, en het leger, dat de strategische omtrekking volbragt, zal dan door den verloren veldslag in denzelfden nadeeligen toestand geraken, waarin het omgetrokken leger gekomen zou zijn, indien dit den veldslag verloren had.

Wanneer de bijzondere gesteldheid van het oorlogstooneel eene omtrekking van het vijandelijk leger veroorlooft, zonder dat men gevaar loopt bij eene neêrlaag zijne eigene gemeenschap te verliezen, dan zal die operatie, zelfs met een gelijk of weinig minder sterk leger dan dat van den vijand, ondernomen mogen worden; want wordt men nu na die omtrekking geslagen, dan heeft men den terugtogt op zijne operatie-basis behouden, en dit leger zal wel verliezen lijden, maar kan niet verloren gaan; wordt daarentegen het vijandelijk leger geslagen, dan zal het verloren zijn, doordien het van den terugtogt op zijne operatie-basis verstoken is.

Dit laatste zal het geval wezen, wanneer de aanvaller eene omvattende basis, of het oorlogstooneel den vorm van eenen vierhoek heeft, waarvan twee zijden de operatie-basis van het omtrekkend leger, en ééne zijde die van het andere leger uitmaken, terwijl de vierde zijde een onzijdige Staat of een ontoegankelijk terrein is.

Het zal ook niet altijd noodzakelijk wezen, dat het vijandelijk leger geheel worde omgetrokken, om het van zijne operatiebasis af te snijden. Wanneer het slechts zoo ver is omgetrokken, dat het na den verloren veldslag, bij de vervolging,

van zijnen terugtogtsweg afgedrongen wordt, dan zal hetzelfde doel bereikt zijn, vooral wanneer dat leger terug moet trekken door eene landstreek, welke weinig hulpmiddelen en voeding oplevert.

§ 502. Het groote gevaar, waarmede eene strategische omtrekking gepaard gaat, vordert derhalve, dat de aanvaller, die eene strategische omtrekking wil uitvoeren, vooraf overtuigd zij van zijne overmagt of van de meerdere krijgswaarde zijns legers boven dat van zijne tegenpartij, en dat hij uit de mindere bekwaamheid van het vijandelijk legerhoofd kunne beoordeelen, wat hij tegenover dezen zal durven wagen; want dezelfde bewegingen, welke men tegenover den eenen vijandelijken veldheer zonder gevaar ondernemen kan, zijn dikwerf gewaagd, ja roekeloos, tegenover eenen anderen. Die kennis is hier te meer noodzakelijk, omdat, gedurende de omtrekkende beweging in de nabijheid des vijands, het leger niet altijd vereenigd zal kunnen marscheren, en ligtelijk gevaar zou loopen, door een bekwaam en moedig vijandelijk veldheer aangevallen, en in een nadeelig gevecht gewikkeld te worden.

Hij zal verder bekend moeten zijn met de bijzondere gesteldheid van het oorlogstooneel, om te weten in hoe verre dit gunstig is, zoo wel voor snelle marschen, als om deze voor den vijand bedekt uit te voeren, en om in de voeding en het onderhoud van het leger te voorzien; want het aanvoeren van levensmiddelen uit de magazijnen zou de snelheid der marschen zeer vertragen.

Hij moet vooral het terrein kennen, waar de veldslag geleverd zal worden, om te kunnen beoordeelen, welk voordeelig gebruik er van te maken is. Hij moet de omtrekkende bewegingen met de meeste snelheid doen uitvoeren, opdat de tegenpartij ze niet opmerke, daardoor verrast worde, en geen maatregelen kunne nemen om ze te verijdelen; hiertoe moet het leger aanhoudend groote marschen kunnen uitvoeren. Eindelijk zal het voor den aanvaller eene gunstige omstandigheid zijn, wanneer zijne operatie-basis door vestingen en natuurlijke verdedigingsmiddelen tegen verrassende vijandelijke aanvallen verzekerd is.

§ 503. Om te beslissen welke vleugel van het vijandelijk leger het voordeeligst omgetrokken kan worden, is het noodig, dat men wete waar en hoe dat leger op het oorlogstooneel ge-

plaatst is. Meestal kan men uit de belangrijkheid der vijandelijke subjecten afleiden, waar het vijandelijk leger zich zal hebben geplaatst, omdat het deze moet dekken; maar veel moeijelijker is het eene juiste kennis te verkrijgen van de wijze, waarop het zich daar geplaatst heeft. Het eenige middel daartoe is het bezigen van vertrouwde spionnen, met genoegzame krijgskennis om het vijandelijk leger te verkennen, en van stoute alles ondernemende ligte ruiterij, die het oorlogstooneel tot in den rug van den vijand doorkruist.

Wanneer het vijandelijk leger in de breedte geen groote ruimte op het oorlogstooneel beslaat, dan zullen zijne beide vleugels niet ligt strategisch aangeleund kunnen zijn, en veelal zal de aanvaller den niet aangeleunden strategischen vleugel voor zijne omtrekking kiezen. Er zijn echter ook nog andere omstandigheden, die op deze keuze invloed uitoefenen. Zoo zal de meer of min nadeelige toestand, waarin het vijandelijk leger na eenen verloren veldslag zal komen, daarbij in aanmerking worden genomen, alsmede de toestand waarin het eigen leger zoude geraken, indien de veldslag ongunstig uitviel; eindelijk zal de meerdere of mindere gemakkelijkheid der uitvoering geraadpleegd worden

§ 504. Als gevolgtrekkingen dezer redeneringen over de strategische omtrekkingen kan men aannemen:

1°. Dat de enkele omtrekking goed, de dubbele in den regel slecht is;

2°. Dat het leger die omtrekking zoo veel mogelijk onverdeeld moet uitvoeren;

3°. Dat de veldslag, die na de omtrekking volgt, de beslissing geeft, en dat men daarom moet trachten met overmagt op het slagveld te verschijnen;

4°. Dat men eene strategische omtrekking ondernemen mag, als men de meeste kansen op de overwinning heeft, of als men bij die omtrekking in gemeenschap kan blijven met de eigen operatie-basis;

5°. Dat de keuze van den vleugel, welke omgetrokken moet worden, zal afhangen van den stand, dien het vijandelijk leger op het oorlogstooneel heeft ingenomen en van andere omstandigheden, die daarop eenen voor- of nadeeligen invloed uitoefenen, en welke vooraf onderzocht moeten worden;

6°. Dat men, alvorens tot de omtrekking te besluiten, in over-

weging moet hebben genomen, in hoe verre de bekwaamheid van het vijandelijk legerhoofd die operatie gevaarlijk maakt; hoedanig de toestand is van het oorlogstooneel waar men doortrekt, en van het terrein waar de veldslag geleverd moet worden, en of het leger aanhoudende en snelle marschen kan maken.

§ 505. Eene *strategische doorbreking*, waarvan goed partij getrokken wordt, kan dikwerf tot de geheele beslissing van den oorlog leiden. Zij brengt boven de strategische omtrekking het onmiddellijk voordeel aan, dat men na die doorbreking niet het vereenigd vijandelijk leger, maar slechts de twee deelen achtervolgens en ieder afzonderlijk slag behoeft te leveren, waardoor de kansen op de overwinning, zelfs bij gelijke magt, niet twijfelachtig kunnen zijn.

Als het vijandelijk leger op één punt van het oorlogstooneel verzameld is, of als het daar gemakkelijk en spoedig vereenigd kan worden, dan is eene strategische doorbreking niet denkbaar. Dit heeft echter in de werkelijkheid zelden plaats. Reeds vóór den aanvang der vijandelijkheden moet de verdediger veelal zijne troepen over de geheele landstreek verdeelen, om daardoor zijn land te sparen.

Dikwerf zal hij op de verschillende wegen, die van de grenzen naar zijne hoofdstad voeren, legerkorpsen moeten plaatsen, om haar tegen eenen vijandelijken aanval te dekken, en daardoor zijn leger op het oorlogstooneel verdeelen.

Wanneer nu de verdediger zijne magt zoodanig heeft verdeeld, dat de mogelijkheid voor den aanvaller bestaat, om met zijn vereenigd leger een der vijandelijke korpsen te verslaan, vóórdat dit korps door het andere ondersteund is kunnen worden, dan is de strategische doorbreking aan te bevelen.

Eene strategische doorbreking vordert derhalve, dat de vijand zijne magt verdeelt, en daarbij den misslag begaat van die magt te veel uit te breiden.

§ 506. Om nu de strategische doorbreking te doen gelukken, moet den vijand geen tijd gelaten worden om zijne verdeelde krijgsmagt te vereenigen; daartoe zijn noodig misleiding van den vijand, snelheid van uitvoering en geheimhouding der bewegingen.

Het aanvallend leger moet daarom aanvankelijk niet vereenigd, maar met twee sterke vleugelkolonnen voortrukken, om den vijand in het onzekere te laten, waar de hoofdaanval geschieden zal.

Deze vleugelkolonnen moeten buiten bereik des vijands hare operatie-lijnen wijzigen, om bij de hoofdkolonnen op het slagveld aan te komen. Stoot nu dat leger op een vijandelijk legerkorps, dan moet het dit korps zoo snel mogelijk terugwerpen, en het gevecht, dat hierdoor ontstaat, moet met nadruk worden doorgezet, zelfs al zou men daarbij eenige verliezen lijden, want deze worden dubbel vergoed door de voordeelen, die eene gelukkige doorbreking oplevert.

De strategische doorbreking kan soms wel eens geheel zonder gevecht, of ten minste met een gevecht van geringe beteekenis plaats hebben. Zoo werd het Belgische leger van de *Schelde en Maas*, in den Tiendaagschen veldtogt van 1831, bijna zonder eenig gevecht doorgebroken.

§ 507. Bij de keuze van het vijandelijk korps, dat het eerst moet aangevallen worden, zal men het karakter van de vijandelijke aanvoerders in aanmerking moeten nemen. Het zal altijd meer aan te raden zijn om den stoutsten dan wel den voorzigtigsten aanvoerder het eerst aan te vallen, omdat de laatste niet zoo snel het aangevallen korps ter hulp zal komen als de eerste (Blücher en Wellington in 1815); anders zal men den aanval moeten rigten tegen de sterkste legerafdeeling, ten minste indien men daarop eene groote overmagt heeft.

§ 508. Als de strategische doorbreking gelukt is, moet de aanvaller daarvan dadelijk partij trekken, door met overmagt de eene helft van het vijandelijk leger aan te vallen, dat korps te overvleugelen en van zijnen terugtogtsweg af te werpen, terwijl een klein korps de andere helft bezig houdt. Zoodra de eene helft verslagen en vernield is, wendt men zich met de geheele magt tegen het andere gedeelte, om dat op zijne beurt te verslaan.

Het kleine korps, hetwelk bestemd was om de eene helft van het vijandelijk leger bezig te houden, zal die taak het best achter eene terrein-afscheiding verrigten, en zoo het sterk gedrongen wordt, kan het op het eigen leger terugtrekken; doch het moet altijd den vijand beletten, zich met het andere gedeelte te vereenigen, al mogt het daardoor ook groote verliezen lijden.

Indien de aanvaller na eene strategische doorbreking werkeloos bleef, zou daardoor de vijand den tijd hebben, om de twee gescheiden deelen van zijn leger op een achterwaarts gelegen punt

te hereenigen, waardoor de doorbreking geen ander voordeel zou opleveren dan het bezit van eenig terrein, een voordeel, dat in den oorlog weinig te beteekenen heeft.

§ 509. Uit eene beschouwing der strategische doorbreking blijkt alzoo:

1°. Dat deze doorbreking tot eene beslissing van den oorlog kan leiden;

2°. Dat die doorbreking, wanneer zij gelukt, meer dadelijke voordeelen oplevert dan eene strategische omtrekking;

3°. Dat echter het welslagen der doorbreking afhankelijk is van de misslagen des vijands, en haar gunstige uitslag van den nadruk waarmede de vijandelijke korpsen worden aangevallen;

4°. Dat bij de keuze van het vijandelijk korps, 't welk men eerst moet aanvallen, het karakter der vijandelijke aanvoerders in aanmerking genomen moet worden.

§ 510. Uit de voorgaande beschouwingen over de strategische operatiën heeft men kunnen zien, dat men met een goed leger, bij gelijke sterkte, zonder veel gevaar operatiën kan uitvoeren, welke men met een slecht of middelmatig leger niet zou durven ondernemen, omdat de toestand van een slecht leger, dat de gemeenschap met zijne basis verloren heeft en door een goed leger wordt aangevallen, hopeloos is geworden, terwijl diezelfde toestand voor een goed leger, door een bekwaam veldheer aangevoerd. eerst dán gevaarlijk wordt, wanneer het een even goed, maar talrijker vijandelijk leger tegenover zich heeft.

Bij elke operatie is het nogtans voorzigtig, dat het aanvallend leger steeds in gemeenschap met zijne basis blijft. Gewoonlijk wordt die basis voorgesteld door eene denkbeeldige lijn, welke over de subjecten getrokken wordt, waarin de aanvulling, zoo wel van troepen als van materiëel en voeding, voor het leger bewaard wordt. Die voorstelling is wel niet zeer juist, want de basis van een leger wordt eigentlijk gevormd door de hulpmiddelen van het land, waarin zich het leger bevindt, door de magazijnen, welke in de subjecten aangelegd zijn, en door de bronnen van het eigen land, waaruit de magazijnen aangevuld kunnen worden. Deze drie punten kunnen door geen lijn worden voorgesteld, die tevens de breedte van de basis moet aanduiden; die lijn kan alleen de rigting van de subjecten aanwijzen, en als zoodanig moet men haar dan ook hier beschouwen.

In het algemeen kan men aannemen, dat eene groote operatie-basis met wel voorziene subjecten voordeeliger is dan eene kleine; want het is duidelijk, dat een leger, hetwelk verschillende vestingen en magazijnplaatsen heeft, die over eene aanzienlijke terreinbreedte uitgebreid zijn, zich vrijer in alle rigtingen kan bewegen, zonder gevaar te loopen van zijne operatie-basis afgesneden te worden, dan wanneer de geheele operatie-basis slechts uit eene enkele vesting bestond.

Uit deze eenvoudige waarheid nu hebben eenige militaire schrijvers, door zeer geleerde strategische bespiegelingen, vermeend te kunnen bepalen, op welken afstand een leger zich van zijne operatie-basis kan verwijderen, zonder gevaar te loopen om daarvan afgesneden te worden.

Zoo geeft Bulow aan, dat wanneer de hoek, gevormd door de lijnen, die de standplaats van het leger met de twee uiteinden der operatie-basis vereenigen, door hem *de operatie-hoek* genoemd, eene bepaalde grootte heeft, een leger, zoo lang het zich nu binnen den aldus gevormden driehoek beweegt, niet van zijne operatie-basis afgesneden kan worden.

De generaal von Willissen, die de strategie de leer der verbindingen noemt, schrijft voor, de operatie-basis telkens te vergrooten, naar mate het leger er zich verder van verwijdert, opdat er steeds eene zelfde verhouding blijve bestaan, tusschen de grootte van de operatie-basis en den afstand, waarop het leger zich daarvan verwijderd heeft.

Die schrijvers hebben zich zeer eenzijdig alleen aan den vorm en de grootte van de operatie-basis gehouden, en onder anderen geheel buiten rekening gelaten, hoeveel invloed het oorlogstooneel, de toestand der wederzijdsche legers en zelfs de staatkundige toestand van beide partijën op de operatiën uitoefenen; een invloed, die dikwerf grooter zal zijn dan de grootte der basis en de afstand waarop het leger zich daarvan verwijderd heeft.

§ 511. Wanneer men den bijzonderen stand der wederzijdsche operatie-basissen vergelijkt, dan kunnen zij onderling evenwijdig zijn, of de eene kan eenen schuinen stand ten opzigte van de andere hebben, of de eene kan de andere omvatten.

Zijn zij onderling evenwijdig, dan bestaat er geen voordeel in dien stand voor de eene basis boven de andere; alleen zal dan de grootste de voordeeligste zijn.

Als de eene basis eenen schuinen stand heeft ten opzigte van de andere, dan zal het leger, dat de overvleugelde basis heeft, zeer in het nadeel zijn, omdat het zich niet in zoo veel verschillende rigtingen kan terugtrekken, als het leger der tegenpartij, en dat nadeel zal toenemen, naar mate de hoek, door beide operatie–basissen gevormd, nader bij den regten hoek komt. Bij den regten hoek zal dit nadeel het grootst zijn, doordien alsdan het leger van de overvleugelde basis slechts in ééne rigting terug kan trekken, terwijl de tegenpartij zich in alle rigtingen kan bewegen.

Bij omvattende basissen is altijd de partij, die de binnenste basis heeft, in het voordeel, als namelijk aan weêrszijden meer dan één leger van de basissen gebruik maakt, doordien de legers, die op de binnenste basis werkzaam zijn, zich spoediger vereenigen kunnen dan die, welke tot de buitenste behooren.

De eerstbedoelde legers kunnen dan gebruik maken van de zoogenaamde *binnen-operatie-lijnen*, welke altijd een belangrijk voordeel opleveren boven de zoogenaamde *buiten-operatie-lijnen*.

Behalve dit laatste voordeel zal de stand der wederzijdsche operatie-basissen weinig invloed uitoefenen op den gang van den oorlog, en de krijgsgeschiedenis leert zelfs, dat er gelukkige oorlogen gevoerd zijn door legers, die geheel zonder operatie-basis waren, hoezeer zulks tot de uitzonderingen behoort.

Het is evenwel zeker, dat van dien stand, de beslissing van den oorlog niet afhankelijk is, maar wel van de sterkte en van de krijgswaarde der legers, en van de bekwaamheid der aanvoerders.

§ 512. Vat men nu te zamen, wat over de operatie–basis gezegd is, dan blijkt:

1°. Dat eene operatie–basis en de gemeenschap daarmede voor een leger in den regel noodzakelijk is, doch dat er op dien regel ook uitzonderingen zijn;

2°. Dat in den regel eene groote operatie–basis voordeeliger is dan eene kleine;

3°. Dat de bijzondere stand der wederzijdsche operatie–basissen eenigen invloed op den gang van eenen oorlog kan uitoefenen;

4°. Dat echter noch de grootte, noch de vorm, noch de stand der basis, zoo veel invloed op de oorlogshandeling kan uitoefe–

nen, als de deugdelijkheid van het leger en de bekwaamheid van den aanvoerder.

§ 513. De operatie-lijnen dienen verder om de strijdkrachten op de gemakkelijkste, veiligste en voor het oogmerk voordeeligste wijze, van de basis naar het te bereiken object te voeren. Deze drie punten moeten bij de keuze dezer lijnen goed overwogen worden, en daarbij zal men spoedig bevinden, dat men zelden al deze voordeelen vereenigd aantreft, dat bijv. de eene operatie-lijn eene goede verpleging geeft, maar niet zoo veilig is, terwijl de andere veilig genoeg, maar onvoordeeliger is om het voorgestelde doel te bereiken. Naar gelang van de omstandigheden zal men hetzij aan de verpleging, of aan de veiligheid, of alléén aan den kortsten weg voor het te bereiken oogmerk, de voorkeur moeten geven.

Bij de beschouwing van de operatie-lijnen, voor eenen beslissenden strategischen aanval te kiezen, behoort men in de eerste plaats het doel der operatie te toetsen aan den toestand en de plaatsing der eigene en der vijandelijke strijdkrachten op het oorlogstooneel; daarna denkt men aan de natuurlijke of kunstmatige verdedigingspunten of lijnen op de operatie-lijnen voorkomende, en eindelijk aan de wegen zelve en het land waardoor zij loopen. Hiervoor nu moeten de navolgende punten naauwkeurig onderzocht en met oordeel overwogen worden, want van eene goede keuze der operatie-lijn zal dikwerf het al of niet slagen van de operatie afhangen.

1°. Waar en in welken toestand zijn de vijandelijke strijdkrachten op het oorlogstooneel geplaatst; hoe is haar strategisch front en hare aanleuning; waar kunnen zij zich vereenigen; hoedanig zijn de karakters van de onderscheiden veldheeren; zal men derhalve eene strategische omtrekking of eene strategische doorbreking beproeven? (De veldtogten van NAPOLEON van 1805 en 1815 kunnen hiervoor bijzonder tot voorbeelden dienen.)

2°. Of onze strijdkrachten zich op het vermoedelijk beslissende punt vereenigen kunnen;

3°. Of de operatie-lijn de kortste afstand is naar het te bereiken object; welke hindernissen daarop voorkomen; welke waarde de vijandelijke verdedigings-lijnen hebben; of zij ook omgetrokken kunnen worden, en of de marschen der legerkorpsen gedurende de operatie lang voor den vijand verborgen kunnen blijven;

4°. Hoedanig is de toestand der wegen; kan men ook van spoorwegen gebruik maken; zijn er ook bevaarbare rivieren, tot het vervoer van troepen en krijgsbenoodigdheden geschikt; levert de vruchtbaarheid van de landstreek, waardoor de operatie-lijn loopt, genoegzame hulpmiddelen voor de voeding en het onderhoud der troepen op; welke zijn de bezwaren en moeijelijkheden, welke men bij de marschen en bewegingen kan ontmoeten?

5°. Hoe is het met de veiligheid voor de gemeenschap met de operatie-basis gesteld?

§ 514. Zoo nu de grenzen van het land des aanvallers eene zoodanige rigting hebben, dat de verschillende operatie-lijnen, van deze grenzen naar het object voerende, niet veel in lengte verschillen, en de rigting der vijandelijke verdedigings-lijnen evenwijdig aan die grenzen zijn, dan zal de keuze der operatie-lijn veel minder moeijelijk wezen, dan wanneer sommige punten van die grenzen veel naderbij dat object gelegen zijn.

In het eerste geval zal men slechts hebben te onderzoeken of de operatie-lijn genoegzame breedte heeft in verhouding tot de troepen, die er gebruik van moeten maken; of er genoegzame wegen zijn, en of er voldoende hulpmiddelen voor de voeding en het onderhoud der troepen aangetroffen worden; alsmede welke moeijelijkheden en bezwaren er aanwezig zijn, en hoe het met de veiligheid gesteld is.

In het laatste geval wordt de keuze moeijelijker, omdat korte operatie-lijnen veel spoediger den oorlog tot eene beslissing brengen dan lange, hetgeen vooral voor den aanvaller zeer voordeelig is. Maar hier staat dikwerf tegenover, dat op de korte operatie-lijnen weder zoo veel moeijelijkheden voorkomen, dat daardoor de goede uitslag van de operatie zeer twijfelachtig gemaakt wordt, en hier komt nog bij, dat menigwerf eene zoodanige operatie door een bekwaam veldheer met een goed leger gemakkelijk uitgevoerd zal worden, terwijl een middelmatig veldheer daarop zal schipbreuk lijden. De bevelvoerende generaal moet derhalve zijne eigene bekwaamheid raadplegen, en na alle voor- en nadeelen rijpelijk overwogen te hebben, zijn eigen oordeel volgen en zich daarvan door niets laten afbrengen.

Het voorbeeld van Moreau en Bonaparte, in den veldtogt van 1800, kan hierbij geraadpleegd worden.

§ 515. In den regel zal een leger, dat eene aanvallende ope-

ratie uitvoert, slechts ééne operatie-lijn moeten hebben. Hierop zal echter eene uitzondering kunnen maken het geval, waarin een aanvallende oorlog door verbonden Staten ondernomen wordt. Indien bijv. Pruissen en Oostenrijk tegen Frankrijk oorlog voerden, zou het tijd- en krachtverspilling zijn, zoo de legers van beide Staten van één punt wilden uitgaan, daar de natuurlijke rigtingslijn van Pruissen tegen Frankrijk de *Neder-Rijn*, en die van Oostenrijk de *Boven-Rijn* is. Men zal ook tot het bezigen van meer dan ééne operatie-lijn kunnen overgaan, wanneer men met eene groote overmagt eenen beslissenden uitslag wil verkrijgen, mits daartoe de toestand der beide legers medewerke, en het karakter van den vijandelijken aanvoerder deze operatie wettige.

Het voordeel van slechts ééne operatie-lijn, dien hoofdregel der strategie door Napoleon voorgeschreven, is gemakkelijk aan te toonen. Hiertoe behoeft men zich slechts den nadeeligen toestand voor te stellen, waarin zich een leger bevindt, dat verdeeld langs verschillende operatie-lijnen vooruitrukt, zonder dat de gemeenschap tusschen die deelen verzekerd is, tegen eenen in het midden staanden vijand, die daardoor in de gelegenheid is, om met zijne geheele magt achtereenvolgens elk der deelen van het aanrukkend leger aan te vallen en te verslaan. Aldus werden de twee legers van de generaals Jourdan en Moreau in den veldtogt van 1796 door den Aartshertog Karel geslagen, en kon Napoleon in 1814 zoo lang wederstand bieden aan de verbonden legers.

Wanneer men spreekt van ééne operatie-lijn, dan wordt daardoor verstaan eene breede terreinstrook, die van 10 tot 20 uren breedte kan hebben. Een leger derhalve, dat ééne operatie-lijn volgt, maakt daarom toch gebruik van de wegen, die zich op die terreinstrook bevinden, want dit is zoo wel voor de snelheid van den marsch als voor het onderhoud van het leger noodzakelijk. Die wegen moeten echter zoo nabij elkander gelegen zijn, dat de kolonnen steeds onderling in verband kunnen blijven, en dat het den vijand onmogelijk is, de zamentrekking der kolonnen op de operatielijn te beletten. Daartoe moet de onderlinge afstand der verschillende kolonnen van het leger steeds afhankelijk zijn van dien waarop dat leger van den vijand verwijderd is, en van de meerdere of mindere kans eens vijandelijken aanvals.

§ 516. Wanneer zich een leger zoo ver van zijne basis moet

verwijderen, dat de aanvoer der benoodigdheden bezwaarlijk of onmogelijk wordt, en de gewone étappe-plaatsen daartoe onvoldoende zijn, dan moet er eene hulp-basis genomen worden, waarvoor veroverde vestingen of gunstig gelegen en spoedig versterkte plaatsen kunnen dienen.

Wanneer de operatie-lijn door eene rivier doorsneden wordt, dan zijn de plaatsen aan die rivier gelegen daartoe bijzonder geschikt. Napoleon wil, dat een veroverings-leger in een land doordringende, om de vijf of zes dagmarschen eene sterke stad, of eene verschanste stelling op zijne operatie-lijn moet hebben, om aldaar den krijgsvoorraad te kunnen bewaren, de aanvullingstroepen te regelen, een centraal punt voor de bewegingen en in het algemeen een vast punt te bezitten, waardoor de operatie-lijn verkort wordt.

§ 517. Als het vooruitrukkend leger eene rivier of een gebergte overtrekt, dan moet het zich, alvorens verder te gaan, van de verschillende overgangen meester maken, en die punten bezetten en versterken; vooral zullen bij de rivieren op onderscheiden punten ruime bruggenhoofden aangelegd moeten worden. Verzuimde dat leger deze handeling, en bepaalde het zich alleen tot het in bezit houden van één punt, dan zou het bij tegenspoed slechts op dat eene punt terug kunnen trekken, en daarbij groot gevaar loopen er van afgesneden te worden.

§ 518. Het kan somtijds noodzakelijk en ook wel eens voordeelig zijn, dat een aanvallend leger zijne operatie-lijn verandert, en eene geheel nieuwe aanneemt. De uitvoering daarvan blijft echter altijd eene hoogst moeijelijke taak.

De wegen toch, die de operatie-lijn van het aanvallend leger uitmaken, dienen tevens om de gemeenschap met zijne basis te onderhouden. Op die wegen bevinden zich de étappe-plaatsen, magazijnen, hospitalen enz., en daar langs trekken aanhoudend detachementen, munitie- en fourage-transporten, koeriers en administrative autoriteiten, welke het overwonnen land besturen. Zij zijn derhalve voor het leger van het grootste belang, terwijl de daarop gevestigde inrigtingen door het vooruitrukkend leger onmiddellijk beschermd worden, zonder welke bescherming zij al zeer spoedig verdreven zouden zijn. Men kan hieruit afleiden, hoe moeijelijk het voor het vooruitrukkend leger moet zijn, om van operatie-lijn te veranderen, en de operatie in eene geheel

andere rigting van het oorlogstooneel voort te zetten, daar men al de hierboven bedoelde inrigtingen achter het leger op de nieuwe verbindings-lijn zou moeten verplaatsen.

Voor den verdediger daarentegen bestaat hierin veel minder bezwaar, daar hij natuurlijk in zijn eigen land zijnde, alle hulp kan verwachten, terwijl de aanvaller op niets dan op tegenwerking bij de ingezetenen mag rekenen.

Er zijn echter omstandigheden, waardoor ook de aanvaller tot zoodanige handeling genoodzaakt kan worden; hetzij dat de hulpmiddelen van het land geheel uitgeput zijn, en men daardoor gedwongen wordt den oorlog in eene andere landstreek over te brengen, hetzij dat de vijand zich van de operatie-lijn heeft meester gemaakt, en men genoodzaakt is eene andere te openen, ten einde zich op nieuw te baseren op de grenzen van een ander gedeelte van zijn eigen Staat, of van dien eens bondgenoots.

De verwisseling van operatie-lijn heeft evenwel soms ook voordeelen, wanneer men daardoor sterke verdedigings-lijnen van den vijand kan omtrekken, hem kan aanvallen op punten waar hij het zwakst is, en hem eenen geruimen tijd omtrent het eigen voornemen in het onzekere laat; maar dan moet er ook geen gevaar bestaan, dat men, door zich van zijne basis te verwijderen, de gemeenschap daarmede verliest. De Generaal Blücher veranderde in 1815 na den slag van *Lignij* zijne operatie-lijn, die van den Rijn uitging, door eene nieuwe gemeenschap naar de zijde der Nederlanden te openen.

§ 519. Bij het vooruitrukken in het vijandelijk land, moet de aanvaller steeds bedacht zijn om zijne operatie-lijn te verzekeren, en zoo daartoe de door Napoleon I voorgeschreven sterke steden of verschanste stellingen niet voldoende zijn, zullen de étappe-plaatsen daar mede in kunnen voorzien.

In een land, waar de inwoners aan den oorlog deelnemen, en inzonderheid als de operatie-lijnen zeer lang zijn, zullen zelfs deze maatregelen onvoldoende worden bevonden, en men zal daarom legerafdeelingen moeten achterlaten, om haar te beschermen.

§ 520. Als de operatie-lijn van een leger langs eene rivier loopt, terwijl de daaraan gelegen steden bezet zijn, zoo als de operatie-lijn van Napoleon's leger langs den *Donau*, dan is zulks zeer voordeelig te achten.

§ 521. Als op of in de nabijheid der operatie-lijn vijandelijke

vestingen zijn gelegen, dan moet de aanvaller zich niet ophouden met die te willen belegeren, tenzij zulks volstrekt noodzakelijk ware; om echter voor te komen, dat de bezetting van die vestingen nadeel in den rug van het aanvallend leger veroorzaakt, moet de aanvaller troepen achterlaten, maar ook niet meer dan volstrekt noodig zijn, om die bezetting in bedwang te houden.

Het zou niet alleen een groot tijdverlies voor den aanvaller wezen, als hij die vestingen wilde belegeren alvorens verder te rukken, maar ook zou dat tijdverlies den verdediger zeer te stade komen, om inmiddels zijne strijdkrachten te vermeerderen. Dit ondervonden de Bondgenooten in 1793, door de noordelijke vestingen van Frankrijk te belegeren, in plaats van snel op Parijs aan te rukken.

Bij eene krachtige aanvallende oorlogsvoering moet de belegering eener vesting als een nadeel worden beschouwd, waar men zonder volstrekte noodzakelijkheid niet toe overgaat.

Die noodzakelijkheid zal echter bestaan:

1°. Wanneer eene vesting den toegang tot 's vijands land verspert, zoodat men eerst na hare vermeestering in dat land kan doordringen. Deze omstandigheid heeft echter zelden plaats.

2°. Als eene vesting het steunpunt uitmaakt van eene verdedigings-lijn, waarin zich een aanzienlijk gedeelte der vijandelijke krijgsmagt bevindt, en wanneer van hare verovering hoofdzakelijk de beslissing van den oorlog afhangt. Dit was het geval met de belegering van *Mantua* in 1796 door Napoleon, en met die van *Sebastopol* door de Bondgenooten in 1854.

3°. Wanneer het aanvallend leger, door omstandigheden genoodzaakt, het onraadzaam acht verder voort te rukken, en daarom de vijandelijke vestingen, welke tot eene hulp-operatie dienstig zijn, belegert.

§ 522. De *strategische opmarsch* van een leger moet de operatie voorbereiden, en van de wijze waarop die opmarsch plaats heeft, zal het welgelukken der operatie veel afhangen.

Zoo zal bij eene operatie, waarbij men eene strategische omtrekking wil uitvoeren, die opmarsch zoodanig geregeld moeten worden, dat de voorhoede van het oprukkend leger den vijand in het front bedreigt, terwijl de overige legerafdeelingen rigting houdende naar den vleugel, dien men omtrekken wil, op een of twee dag-

marschen van het vijandelijk leger genaderd, achter de voorhoede wegschuiven, en om dien vleugel heengaan, waarbij beide deelen zoo veel mogelijk in verband blijven. De veldtogt van 1806 werd in dien zin door NAPOLEON I met eenen gunstigen uitslag geopend.

Bij eene strategische doorbreking moet de opmarsch zoodanig geregeld worden, dat de vijand, op verschillende punten bedreigd, niet weet waar de hoofdaanval geschieden zal, en dus tot verdeeling van zijne magt misleid wordt; inmiddels moeten de verschillende legerafdeelingen haren marsch zoodanig inrigten, dat zij bijna gelijktijdig het punt bereiken, waar men wil doorbreken.

De strategische opmarsch moet zoodanig geregeld worden, dat hij volbragt is, en de vereeniging van het leger plaats heeft, vóórdat de vijand afzonderlijke kolonnen heeft kunnen aanvallen en verslaan. Zoo dit niet plaats heeft, dan is zulks toe te schrijven aan de onjuiste opgaven, welke men omtrent den toestand des vijands heeft verkregen, en die misrekening kan dan schromelijke gevolgen hebben.

Indien eene der legerafdeelingen, voordat het leger vereenigd is, wordt aangevallen en verslagen, dan zal het van den toestand der overige legerkorpsen afhangen, of zij den opmarsch zullen voortzetten, dan wel den terugmarsch aannemen.

Zijn die korpsen sterk genoeg om zich met den vijand te meten, dan kunnen zij den opmarsch voortzetten, welligt den vijand in de flank vallen, of hem van zijne operatie-basis afsnijden. Heeft men echter geene of slechts geringe overmagt, dan zal het onder deze omstandigheden voorzigtig zijn, zoo snel mogelijk terug te trekken naar een vooraf bepaald vereenigingspunt, dat ver genoeg van den vijand verwijderd en in eene zoodanige rigting gelegen is, dat hij het niet vóór de vereeniging van het leger kan bereiken.

§ 523. In de meeste oorlogen zal de aanvaller zijnen strategischen aanval niet tot het einde kunnen voortzetten, zonder versterking te ontvangen. Gedurende den tijd, dat hij deze afwacht, zal hij tot de strategische verdediging genoodzaakt zijn. Die wisselingen van aanval en verdediging hebben zelfs in de krachtigste oorlogen van NAPOLEON I plaats gehad.

Als de aanvaller door ondergane neêrlagen en tegenspoeden

groote vermindering van strijdkrachten heeft ondergaan, of als de strijdkrachten van den verdediger versterkt zijn geworden, waardoor hij eene overmagt op den aanvaller verkregen heeft, dan zal deze laatste eveneens tot de verdediging genoodzaakt zijn.

Op zoodanigen toestand moet de aanvaller zich hebben voorbereid, door op zijnen terugtogtsweg versterkte punten te bezitten, en zijn eigen land in staat van verdediging gebragt te hebben.

Wordt nu de aanvaller genoodzaakt terug te trekken, dan zal hij zijnen terugtogt naar dat punt van zijne operatie-basis moeten rigten, alwaar hij het belangrijkste gedeelte van zijn land beschermen kan.

De overgang van den aanval tot de verdediging is steeds eene zeer hagchelijke operatie, waardoor de zedelijke kracht van het aanvallend leger voor een groot gedeelte verloren gaat, terwijl zij bij de tegenpartij in diezelfde mate toeneemt.

De bevelhebber moet hierbij met kalmte en bedaardheid te werk gaan; hij moet zijn leger zoo veel mogelijk vereenigd houden, want daardoor alleen kan men den vervolgenden vijand ontzag inboezemen.

Het is vooral bij eenen terugtogt, dat het leger vereenigd moet blijven, en de theorie der zoogenaamde *excentrische terugtogten* van Bülow kan alleen in den Kleinen Oorlog door partijgangers aangewend worden.

STRATEGISCHE HANDELINGEN BIJ VERDEDIGENDE OORLOGEN.

§ 524. Wanneer de toestand der strijdkrachten, vergeleken met die van de tegenpartij geene gunstige kansen oplevert om den oorlog aanvallend te voeren, dan zal men tot den verdedigenden oorlog genoodzaakt zijn.

Beider handelingen verschillen daarin van elkander, dat de aanvaller met zijn leger in het vijandelijk land rukt, om dat van den verdediger aan te vallen, terwijl deze laatste in zijn land den aanval afwacht. *Het afwachten van den aanval* is derhalve het kenmerk van de verdediging.

Door dat afwachten worden evenwel de aanvallende handelingen van den verdediger geenszins uitgesloten. Men kan even goed in eenen verdedigenden veldtogt aanvallende veldslagen le-

veren, als in eenen verdedigenden veldslag afzonderlijke divisiën aanvallend doen handelen.

§ 525. De aanvaller heeft ten doel, het vijandelijk land te veroveren; daartoe is het vernielen van de strijdmagt des verdedigers het middel.

De verdediger daarentegen heeft tot taak, het behouden van zijn land en van zijne strijdkrachten.

Die tweeledige taak is voor den verdediger eene zeer moeijelijk uit te voeren opgave; want wil hij den aanvaller volstrekt beletten in zijn land te dringen, dan moet hij op de grenzen alle wegen, die uit het vijandelijk land komen, versperren, ze met troepen bezetten, en bij gevolg zijn leger verdeelen, waardoor het den aanvaller weinig moeite zal kosten, om met zijn vereenigd leger langs één der wegen door te dringen, de aldaar geposteerde troepen te verslaan, en daarna alle andere legerafdeelingen afzonderlijk aan te vallen en te vernielen.

Die handelwijze van den verdediger is derhalve af te keuren; zij zou de strategische doorbreking voor den aanvaller gemakkelijk maken, en hem zonder veel weêrstand in het bezit van het geheele land stellen.

§ 526. Hieruit volgt, dat de verdediger niet minder dan de aanvaller aan den regel gebonden is, om zijne strijdkrachten vereenigd te houden. Hierdoor zal hij ten minste meer kansen hebben om den aanvaller op het slagveld het hoofd te kunnen bieden, dan bij eene verdeelde plaatsing zijner troepen op de grenzen.

§ 527. Bij het openen van den veldtogt is de strijdmagt van den aanvaller gewoonlijk sterker dan die van den verdediger. Daarom zal de aanvaller dan ook steeds trachten den oorlog zoo spoedig mogelijk, door het leveren van eenen veldslag, tot eene beslissing te brengen. Hieruit volgt natuurlijk, dat de verdediger die beslissing zoo lang mogelijk moet trachten te vertragen, totdat het oogenblik gekomen is, waarop zijn leger versterkt, en dat van den aanvaller verzwakt is geworden. Daartoe zal hij aanvankelijk alle ernstige ontmoetingen met den vijand ontwijken, en zoo noodig den terugtogt aannemen. Bij dien terugtogt moet hij evenwel den aanvaller alle mogelijke afbreuk trachten te doen, diens aanmarsch vertragen, en hem zoo weinig mogelijk, en dan nog het minst belangrijke gedeelte van het land prijs geven.

Het is daarom dan ook niet onverschillig in welke rigting het

verdedigend leger terugtrekt. Dat terugtrekken kan plaats moeten hebben naar het *centrum* van het land, of het kan in eene *excentrische* rigting, nabij of meer verwijderd van zijne grenzen, moeten geschieden; zulks zal van verschillende omstandigheden, doch vooral van de gesteldheid van het oorlogstooneel en van de positiën, die daarop worden aangetroffen, afhangen.

Dat terugtrekken moet ook niet verder worden voortgezet dan noodig is; want als de verdediger steeds bleef terugtrekken, dan zou hij weldra geheel zijn land met alle hulpbronnen verliezen, en veel meer nadeel lijden dan welligt een veldslag zou aanbrengen.

Het punt, waar hij deze grens moet zoeken, behoort zoodanig gelegen te zijn, dat hij er zich krachtig kan verdedigen, bij gunstige uitkomsten aanvallend kan handelen, en dat hij van de gemeenschap met het binnenste zijns lands steeds verzekerd is.

§ 528. In de Hoogere Taktiek, bij de leer der stellingen, zijn de taktische vereischten der verschillende soorten van stellingen uitvoerig behandeld.

Die stellingen verkrijgen echter, om in den loop des oorlogs gebruikt te worden, eerst waarde, wanneer zij daarenboven aan de volgende strategische vereischten voldoen:

1°. De stelling moet zoodanig gelegen zijn, dat het vijandelijk leger haar niet strategisch kan omtrekken, zonder zich aan nadeelen bloot te stellen, grooter dan het aanvallen der stelling zou opleveren;

2°. De rigting van den waarschijnlijken terugtogtsweg ten aanzien van de stelling moet voor den verdediger het voordeeligst zijn.

§ 529. Het behoeft geen betoog, dat eene stelling, zal zij in den oorlog voordeel aanbrengen, zoodanig gelegen moet zijn, dat de aanvaller gedwongen is, haar aan te vallen. Immers zoo hij haar niet behoeft aan te vallen, om het door hem gekozen object te bereiken, dan zou hij dwaas handelen, met zich aan noodelooze gevaren en verliezen bloot te stellen, welke met zoodanige aanvallen steeds gepaard gaan.

Als de aanvaller de stelling van den verdediger kan omtrekken, en zijn object bereiken, zonder dat de verdediger het vijandelijk leger daarbij eenig nadeel kan toebrengen, of zonder dat dit leger daardoor in eenen nadeeligen toestand geraakt, dan zal die stel-

ling niet aan het doel beantwoorden, en de verdediger zal genoodzaakt zijn, zoodra de aanvaller haar voorbij is getrokken, haar spoedig te verlaten om zoo mogelijk met vereenigde magt het vijandelijk leger, in eene meer achterwaarts gelegen stelling, het doordringen te beletten, waarbij hij nog steeds gevaar loopt van te laat te komen.

Zelden zullen er stellingen aangetroffen worden, die niet om te trekken zijn; want daartoe moeten hare beide uiteinden aan onoverkomelijke hindernissen sluiten, en die hindernissen moeten dan nog zoo breed wezen, dat de aanvaller ze niet kan omgaan; zij behooren derhalve tot de uitzonderingen. Maar men zegt reeds van eene stelling, dat zij niet omgetrokken kan worden, wanneer de aanvaller die omtrekking slechts zeer moeijelijk kan uitvoeren, of wanneer hij eenen grooten omweg moet maken, en daardoor de gemeenschap met zijne operatie-basis in gevaar brengt, zoodat hij meer na- dan voordeel ziende in het omtrekken dier stelling, haar liever aanvalt.

Het zal voor den verdediger het voordeeligst zijn, wanneer de stand van zijne terugtogts-lijn zoodanig is, dat zij loodregt achter het midden van zijne stelling is gelegen. Daardoor zal de aanvaller de minste kans hebben, om zich van den terugtogtsweg meester te maken, en de terugtogt kan dan, zoo hij noodzakelijk geoordeeld wordt, van de vleugels aanvangen, waardoor de verdediging het langst kan volgehouden worden.

Zoo daarentegen de terugtogts-lijn achter eenen der vleugels van de stelling gelegen is, of als zij met die stelling eenen stompen hoek maakt, dan zal dit eenen ongunstigen invloed op de verdediging der stelling uitoefenen; want dan zal de aanvaller zich gemakkelijker van de terugtogts-lijn meester kunnen maken, en daardoor den verdediger in groot gevaar brengen.

Dit gevaar zal de verdediger wel kunnen voorkomen, door meer strijdkrachten in de nabijheid van die terugtogts-lijn te plaatsen; maar daardoor zullen deze strijdkrachten op een ander gedeelte der stelling gemist worden, waar zij soms zeer noodig zijn.

Wanneer de operatie-lijn van den aanvaller niet loodregt op de stelling van den verdediger staat, en hij daardoor in de nabijheid der stelling zijne operatie-lijn van rigting moet doen veranderen, dan zal de aanvaller, zoo hij geslagen wordt, eveneens gevaar kunnen loopen, zijne terugtogts-lijn te verliezen.

Hetzelfde wat hier gezegd is van den stand der terugtogts-lijnen bij eene stelling, geldt ook voor de terugtogts-lijn bij eene verdedigings-lijn, eene rivier, een gebergte of eene andere groote terreinafscheiding.

§ 530. *Centrale stellingen* worden vooral door den verdediger bij het openen van den veldtogt gekozen, wanneer men nog niet weet, langs welke operatie-lijn de aanvaller zal voortrukken.

Als de verdediger het voornemen heeft, eene active verdediging te voeren, en den vijand, zoodra deze de grenzen overtrekt, aan te vallen, dan moet die stelling nabij de grenzen zijn gelegen, even ver verwijderd van de verschillende punten, waar de vijand de grenzen kan overschrijden; zoodanig was de stelling van Frederik II vóór den slag van *Hohenfriedberg* in 1742. Daar echter, bij het openen van den veldtogt, gewoonlijk het leger van den verdediger minder sterk zal zijn dan dat van den aanvaller, zoo zal van deze verdedigingswijze zelden gebruik gemaakt kunnen worden.

Gewoonlijk worden die stellingen meer achterwaarts van de grenzen gekozen, ter plaatse waar het verdedigend leger het gewigtigste gedeelte van het land onmiddellijk kan dekken, zonder er van afgesneden te worden, en waar de verdediger den aanvaller steeds kan voorkomen, langs welke operatie-lijn deze ook moge voortrukken.

Van diezelfde stellingen wordt ook gebruik gemaakt bij al die verdedigings-lijnen, als kleine rivieren, bergketens enz., die meer dienen om den aanvaller eenigen tijd op te houden, dan wel om hem voortdurend weêrstand te bieden.

§ 531. De *flankstellingen* kunnen nabij de grenzen, of meer daarvan verwijderd in het binnenste van het land genomen moeten worden.

Hoe digter eene flankstelling bij de grenzen is gelegen, des te minder diep kan de aanvaller in het land dringen, en des te spoediger wordt hij van zijn oorspronkelijk operatie-doel afgetrokken; doch hier staat tegenover, dat de aanvaller, uit de stelling bedreigd, nog weinig strijdkrachten heeft behoeven achter te laten, en dat hij gemakkelijk zijne toevoeren kan ontvangen, daar hij nog niet ver van zijne subjecten verwijderd zal zijn.

Zoo derhalve de strijdkrachten van den verdediger veel minder sterk zijn dan die des aanvallers, zal het voor den eer-

sten voordeeliger wezen om de flankstelling meer binnen 's lands te nemen.

De strategische vereischten van eene flankstelling zijn, dat zij eene veilige gemeenschap met het binnenste van het land heeft, waardoor het leger van al het noodige kan worden voorzien, en dat zij eenen veiligen terugtogt bezit.

Het bezetten van eene flankstelling kan aan den verdediger groote voordeelen opleveren, doch niet onder alle omstandigheden; zulks zal grootendeels afhangen van den aard des oorlogs, van de omstandigheid of de aanvaller eenen beslissenden oorlog voert en met eene groote overmagt in het land van den verdediger rukt, met oogmerk om het geheele land te veroveren, dan of hij met eene geringe overmagt alleen ten doel heeft, een klein gedeelte van het vijandelijk land in bezit te nemen. Ook de gesteldheid van het oorlogstooneel zal daarop almede van grooten invloed zijn.

Uit de handelingen van den aanvaller zal men het best kunnen beoordeelen, welken invloed eene flankstelling kan uitoefenen. Die handelingen bepalen zich hoofdzakelijk tot de volgende:

1°. De aanvaller kan zijne aanvankelijk genomen marschrigting staken, en zich met zijne vereenigde magt tegen het leger des verdedigers wenden, dat in de flankstelling is geplaatst;

2°. Hij kan met een gedeelte van zijne magt het leger des verdedigers in de flankstelling in bedwang houden, en met het andere gedeelte den marsch voortzetten, volgens de aanvankelijke operatie-lijn;

3°. Hij kan, zonder zich aan de flankstelling van den verdediger te storen, met zijn geheele leger den marsch voortzetten, om het operatie-object te bereiken.

§ 532. In het *eerste geval* heeft de verdediger zijn doel bereikt, doordien zijn object, waartegen de operatie des vijands gerigt was, vooreerst beveiligd is geworden. Het zal nu verder van den toestand zijns legers en van de sterkte der bezette stelling afhangen, of hij den aanval in die stelling afwachten, en onder gunstige omstandigheden eenen beslissenden veldslag wagen kan.

De verdediger heeft nu altijd het voordeel, dat de aanvaller zijne marschrigting heeft moeten veranderen, en daardoor de verbinding met zijne operatie-basis in gevaar heeft gebragt. Mogt

nu de verdediger zich niet bij magte gevoelen, om onder gunstige kansen den beslissenden veldslag te wagen, dan behoeft hij den aanval in die stelling niet af te wachten, maar hij kan nog tijdig de flankstelling verlaten, en op het gewigtigste gedeelte van zijn land terugtrekken.

Zoo derhalve de flankstelling aan al de voorschreven vereischten voldoet, zal de verdediger bij deze handeling van den aanvaller gewigtige voordeelen kunnen behalen. Indien daarentegen de stelling die vereischten mist, zal het bezetten er van eer nadeelig dan voordeelig zijn te achten, en het tijdelijk behoud van het object zou dan wel eens het leger te gronde kunnen doen gaan.

§ 533. Bij de *tweede handeling* des aanvallers zal de uitslag hoofdzakelijk daarvan afhangen, of zijn leger zoo veel sterker dan dat des verdedigers is, dat het gedeelte, hetwelk vóór de stelling is gebleven, voldoende is om het leger van den verdediger in bedwang te houden. Heeft dit plaats, dan zal de verdediger geen voordeel, maar eerder nadeel hebben, door die flankstelling te bezetten. Heeft dit evenwel geen plaats, bestaat eene zoodanige overmagt aan de zijde van den aanvaller *niet*, dan zal de verdediger bij den veldslag veel kansen op de overwinning hebben.

§ 534. In het *derde geval*, wanneer de aanvaller met zijn geheele leger de stelling voorbij trekt, kan de verdediger uit zijne flankstelling vooruitrukken, in den rug des vijands komen, zich van zijne operatie-lijn meester maken, en hem van zijne gemeenschap met zijne operatie-basis afsnijden.

Hierdoor kan de verdediger groote voordeelen behalen; want een leger, dat van zijne toevoeren beroofd is, kan daardoor in eenen nadeeligen toestand geraken, en als de oorlog eenigen tijd aanhoudt, en het aanvallend leger zich bij zijn vooruitrukken niet van het noodige kan voorzien, dan zal het bij ondergane neêrlagen en tegenspoeden geheel vernield kunnen worden.

Zoo daarentegen de aanvaller de gemeenschap met zijne operatie-basis kan missen, door in de bezette landstreek genoegzame hulpmiddelen te vinden, zoo hij, door het vooruitrukken in het land des verdedigers, den oorlog spoedig kan doen eindigen, dan zal het verlies van de gemeenschap met des aanvallers operatiebasis, geen de minste voordeelen aan den verdediger hebben opgeleverd, en het bezetten der flankstelling zal dan den verdediger eerder nadeelig dan voordeelig zijn geweest.

Uit deze beschouwing blijkt derhalve, dat het bezetten eener flankstelling voor den verdediger groote voordeelen kan opleveren, doordien de aanvaller alsdan genoodzaakt wordt, zijnen aanvankelijk beraamden marsch naar een bepaald object te staken, of zijne magt te verdeelen, of wel zich in gevaar te stellen, van zijne operatie-basis afgesneden te worden. Maar tevens kan men daaruit zien, dat die voordeelen afhankelijk zijn van de betrekkelijke sterkte der beide partijën, van de gesteldheid van het oorlogstooneel, van de handelingen des aanvallers, en vooral ook van den aard des oorlogs; want zeker is het, dat de aanvaller, wanneer hij slechts ten doel heeft een klein gedeelte van het vijandelijk land in bezit te nemen, niet ligt die stoute ondernemingen zal wagen, welke hij, die eenen krachtigen beslissenden oorlog voert, ondernemen zal.

Het is derhalve verkeerd aan te nemen, dat het bezetten van eene flankstelling voor den verdediger steeds voordeelig zal zijn, daar er integendeel gevallen kunnen voorkomen, waarin het bezetten eener flankstelling eerder nadeelig dan voordeelig is.

Merkwaardig zijn de flankstellingen van *Kaluga*, door de Russen in den veldtogt van 1812; die der Deenen op het eiland *Alsen* in 1848, en die der Hongaren bij *Komorn* in 1849.

§ 535. De *verschanste stellingen*, welke in de vorige oorlogen zoo veelvuldig in gebruik waren, bieden den verdediger nog altijd de grootste voordeelen aan, en te regt wordt door Napoleon I herhaaldelijk in zijne gedenkschriften aangedrongen op een meer algemeen gebruik van die stellingen. Maar dan moeten zij aan de stratetegische vereischten voldoen, dat het leger 't welk haar bezet heeft, steeds in gemeenschap kan blijven met het binnenste van het land, en derhalve niet ingesloten, noch van den terugtogtsweg afgesneden kan worden.

Zoodra deze stellingen niet aan die vereischten voldoen, zal het meestal eene verkeerde handeling van den verdediger wezen, indien hij eene zoodanige stelling bezet

In de laatste oorlogen zijn de verschanste stellingen van *Caldiero*, door den Aartshertog Karel in den veldtogt van 1805, van *Torres-Vedras* in Portugal door Wellington in 1810—1811, en van *Verona* door het Oostenrijksche leger in 1848 zeer merkwaardig geweest.

§ 536. Een verdedigende oorlog kan *actief* of *aanvallend ver-*

dedigend, en hij kan *passief* of schier *lijdelijk verdedigend* gevoerd moeten worden. Dit zal hoofdzakelijk afhangen van de strijdkrachten der beide oorlogvoerende partijën, en van het legerhoofd, dat het verdedigend leger aanvoert; terwijl de gesteldheid van het oorlogstooneel daarop mede van invloed zal zijn. Bij deze oorlogsvoering komen echter zoo veel wijzigingen voor, dat men de grenzen van den activen en passiven verdedigingsoorlog niet wel kan bepalen.

§ 537. Bij eene active verdediging wacht men wel is waar den aanvaller af, totdat hij met zijn leger de grenzen is overgetrokken; maar dan bepaalt men zich niet meer tot eene bloote verdediging, en men valt den vijand aan, zoodra de kansen daartoe gunstig zijn.

Frederik II in den zevenjarigen oorlog, en Napoleon I in 1814, hebben beide de active verdediging meesterlijk uitgevoerd.

Wanneer men daarentegen eenen geheel passiven oorlog voert, dan wacht men niet alleen den vijand in zijn land af, maar men trekt voor hem terug, totdat men eindelijk zijnen aanval in eene stelling afwacht, en hoogst zeldzaam wordt daarbij tot den aanval besloten.

De verdediging van Portugal in 1810 door Wellington, en die der Russen gedurende de eerste helft van den veldtogt van 1812, waren passive verdedigingen.

§ 538. Om eene active verdediging met gunstige kansen te voeren, is een goed leger en een stout en bekwaam legerhoofd noodig. Dat leger kan wel minder in getalsterkte zijn dan dat van den aanvaller, maar het moet meer krijgswaarde bezitten, en bijzonder geoefend wezen in snelle en langdurige marschen; want de active verdediging bestaat hoofdzakelijk in het aanwenden van omtrekkingen of van doorbrekingen, in het bedreigen van 's vijands operatie-lijn, in het aanvallen op eene vijandelijke magt die niet vereenigd is, of die langs meer dan ééne operatie-lijn voortrukt, of haar opmarsch nog niet volbragt heeft.

Bij die handelingen nu komt het vooral aan op de snelheid, waarmede deze bewegingen worden uitgevoerd, opdat men met dezelfde magt in korten tijd op verschillende punten van het oorlogstooneel, en daardoor als met eene dubbele magt werkzaam kunne wezen.

§ 539. De active verdediging kan somtijds reeds bij den aanvang van den veldtogt aangewend worden; soms daarentegen zal men eerst later, wanneer de aanvaller groote verliezen aan strijdkrachten heeft geleden, daarvan gebruik kunnen maken. Dit zal meestal afhangen van de sterkte-verhouding der wederzijdsche legers en van de gesteldheid van het oorlogstooneel.

Wanneer de aanvaller langs meer dan ééne operatie-lijn vooruitrukt, hetzij dat hij door de gesteldheid van het oorlogstooneel daartoe genoodzaakt is, hetzij dat dit een gevolg is van eenen strategischen misslag, dan zou de verdediger zeer verkeerd handelen, indien hij zijn leger in even zoo veel deelen splitste, en op ieder van die operatie-lijnen een gedeelte plaatste om daarmede den vijand tegen te houden; want die gedeelten zullen natuurlijk niet zoo sterk kunnen zijn als die van den aanvaller, omdat men moet aannemen, dat het geheele leger van den aanvaller sterker is dan dat van den verdediger. De laatste zal hier derhalve op eene andere wijze moeten handelen, door op elke operatie-lijn, tegenover de legerafdeelingen des aanvallers, een betrekkelijk klein detachement te plaatsen, dat in eene natuurlijke of kunstmatige sterke stelling den vijand tegenhoudt, ten minste zijnen marsch vertraagt.

Achter het midden van die detachementen plaatst zich de verdediger met zijne hoofdmagt in eene centrale stelling, van waar hij zich snel naar de eene of naar de andere operatie-lijn des vijands kan begeven, in dier voege dat hij, daar waar hij verschijnt, de overmagt heeft.

§ 540. Deze *centrale reserve* wordt de *offensive kracht* van het leger genoemd.

Ofschoon nu wel niet bepaald opgegeven kan worden, tegen welk gedeelte van het vijandelijk leger de offensive kracht aangewend moet worden, zoo is dit echter niet altijd onverschillig; want terwijl de verdediger het eene gedeelte van het vijandelijk leger aanvalt, kan welligt het andere gedeelte zich van een zeer belangrijk object meester maken, en al was dit slechts voor korten tijd, aldaar belangrijke schade aanrigten. In dat geval zou het doeltreffend wezen, om het gedeelte, dat reeds het digtst bij dat object was gekomen, het eerst aan te vallen, ten minste indien dit niet verder verwijderd is dan de overige deelen des vijan-

delijken legers; want in den regel zal het digtstbij zijnde gedeelte het eerst aangevallen moeten worden.

Het gebruik der offensive kracht heeft het meest bij de active verdediging plaats, ofschoon zij ook bij eenen aanvallenden oorlog toegepast kan worden.

Napoleon I heeft in de veldtogten van 1796 en 1814 die offensive kracht meesterlijk toegepast.

§ 541. Als de verdediger tot eene passive verdediging genoodzaakt is, zal hij hoofdzakelijk zijn voordeel moeten zoeken in het verzwakken der vijandelijke magt, en in het vertragen van haren marsch, waardoor hij zelf tijd wint om zijne strijdkrachten te versterken, totdat hij eindelijk, de overmagt verkregen hebbende, tot den aanval kan overgaan.

Daartoe moet hij aanvankelijk elk ernstig gevecht met den vijand vermijden, door met zijn vereenigd leger bij de nadering des vijands terug te trekken, en niet meer dan de noodige bezetting in die plaatsen achter te laten, wier behoud noodzakelijk is; want het is eene verkeerde handeling *alles* te willen behouden en bezetten, daar alsdan bij de verdediging van het gewigtigste gedeelte van het land te weinig strijdkrachten overblijven. Dit terugtrekken moet echter zoo langzaam mogelijk geschieden, zonder zich nogtans in eenig belangrijk gevecht te wikkelen. De verdediger moet daarbij het land, dat hij verlaat, van levensmiddelen berooven; hierdoor zal de aanvaller genoodzaakt zijn, deze uit zijn eigen land door transporten aan te voeren, en zoo nu de verdediger op de flanken en in den rug van het vijandelijk leger eene volkswapening heeft georganiseerd, en stoute partijgangers laat optreden, dan zullen deze den aanvaller groot nadeel kunnen berokkenen door die transporten op te ligten, of zij zullen hem noodzaken sterke legerafdeelingen achter te laten, om de gemeenschap met zijne basis te beschermen, waardoor zijn leger verzwakt wordt.

§ 542. Het vooruitrukken van het aanvallend leger zal het meest vertraagd worden, wanneer de aanvaller tot de belegering eener vesting moet overgaan, of zoo hij die moet insluiten of gadeslaan; want hij zal daartoe veel troepen moeten achterlaten.

Bij elke groote terreinhindernis, vooral bij rivieren, moet de verdediger den schijn aannemen van die te willen verdedigen: daardoor wordt de aanvaller genoodzaakt zijn leger te ontwikkelen

en maatregelen te nemen tot den aanval, waardoor hij wederom veel tijd verliest.

Door achterhoeden in gunstig te verdedigen stellingen te plaatsen, kan men den aanvaller mede eenen geruimen tijd ophouden; doch de achterhoeden moeten ter juister tijd terugtrekken, zonder een ernstig gevecht aan te gaan.

De handelingen van het Russische leger in den veldtogt van 1812 kunnen hier tot voorbeeld strekken.

Op die wijze wordt de terugtogt voortgezet, totdat men eindelijk in het binnenste van het land zijne vooraf bereide verdedigingsstelling bereikt heeft, door welke stelling, die hardnekkig verdedigd moet kunnen worden, men het gewigtigste gedeelte van het land beschermt.

De verdediger moet van de tijdwinst, die hij door al deze handelingen verkregen heeft, goed gebruik maken om zijn eigen leger te versterken, en nu de strijdkrachten, die aanvankelijk nog niet gereed waren, bij zijn leger aantrekken, zijne volkswapening op de been brengen, en de stelling, die hij verdedigen zal, daartoe inrigten.

§ 543. De passive verdediging heeft het voordeel boven de active, dat de beslissing van den oorlog daardoor langer wordt uitgesteld, en men alzoo den tijd verkrijgt, om zijne strijdmagt te vermeerderen, en zich tot eene hardnekkige verdediging in te rigten.

Door het terugtrekken naar het binnenste van het land, nadert de verdediger tot zijne hulpmiddelen, terwijl de aanvaller zich meer en meer van de zijne verwijdert, daardoor moeijelijker in het onderhoud van zijn leger kan voorzien, en veel strijdkrachten moet achterlaten om de gemeenschap met zijne operatie-basis te onderhouden, waardoor vroegtijdiger een evenwigt tusschen de strijdkrachten zal ontstaan, dan bij de active verdediging zou plaats hebben.

De passive verdediging heeft echter ook hare nadeelige zijde; want behalve dat men een groot gedeelte van zijn land aan den vijand afstaat, waardoor veel hulpmiddelen in dat land aanwezig verloren gaan, veroorzaakt dit gestadig terugtrekken eenen nadeeligen indruk op het moreel, zoo wel van het leger als van de bevolking, die al ligt in de handeling van den aanvoerder verraad zullen meenen te ontdekken, zoodat wanneer de verdediger

niet ten volle vertrouwen kan op zijn leger en op de bevolking, hij beter zal handelen, met eene active verdediging te voeren.

Het zal derhalve van den toestand der legers, van de gezindheid der bevolking, van de gesteldheid van het oorlogstooneel, en van de bekwaamheid der aanvoerders afhangen, welke van de twee verdedigingswijzen gekozen moet worden.

§ 544. De overgang van de verdediging tot den aanval wordt door Napoleon I, in zijne grondstellingen voor het oorlogvoeren, voor eene der moeijelijkste en beslissendste handelingen van den verdediger gehouden, omdat, zoo die overgang op het juiste tijdstip en op eene geschikte wijze plaats heeft, de tegenpartij daardoor al zijne veroveringen in korten tijd kan verliezen, en welligt genoodzaakt wordt, ten spoedigste den terugtogt naar zijn land aan te nemen. Zoo daarentegen die overgang ontijdig of op eene verkeerde wijze wordt uitgevoerd, dan kan die handeling voor den verdediger even nadeelig zijn, en deze daardoor genoodzaakt worden, den oorlog op te geven.

§ 545. Het gunstigste oogenblik voor den verdediger om den overgang tot den aanval te beproeven, zal zijn, wanneer hij versterking heeft verkregen, of wanneer het leger des aanvallers zoodanig verzwakt is, dat daardoor eene overmagt bij den verdediger is ontstaan. Ook zal die overgang kunnen plaats hebben, wanneer de aanvaller den misslag begaat, van zijne strijdkrachten te verdeelen. Wanneer de verdediger tot den aanval heeft besloten, moet hij alle beschikbare strijdkrachten daartoe bezigen, ten einde de meeste kansen op de overwinning aan zijne zijde te hebben. De aanval zelf moet met kracht en klem doorgezet, en met de meeste snelheid uitgevoerd worden, om daardoor partij te trekken van den verrassenden indruk, dien zulks te weeg zal brengen, en om tevens den vijand geen tijd te laten, zijne begane misslagen te herstellen, of zijne verdeelde strijdkrachten te vereenigen.

§ 546. Uit de voorgaande beschouwingen over de strategische handelingen bij de verdediging blijkt alzoo, dat, vooral bij de passive verdediging, *tijdwinnen* een hoofdvereischte is, en dat men daarom, bij het terugtrekken naar het gewigtigste gedeelte des lands, partij moet trekken van alle natuurlijke of kunstmatige verdedigings-lijnen, om den vijand zoo lang op te houden

als zulks, zonder gevaar van in eenen beslissenden veldslag gewikkeld te worden, geschieden kan.

Wanneer derhalve op het oorlogstooneel natuurlijke verdedigings-lijnen, als gebergten, rivieren, bosschen en moerassen of inundatiën voorkomen, of als er kunstmatig verschanste liniën en vestingen op aangetroffen worden, dan zal de aanvaller, bij eene goede verdediging van die verdedigings-lijnen, ten minste geruimen tijd opgehouden, en soms zijn geheele aanval daardoor gestaakt kunnen worden.

Om die lijnen goed te kunnen verdedigen, behooren zij de operatie-lijn des aanvallers te doorsnijden; evenwel zullen de verdedigings-lijnen, welke evenwijdig aan die operatie-lijn loopen, soms nog tot flankstellingen dienstig kunnen zijn.

De natuurlijke verdedigings-lijnen kunnen *voortdurend*, dat is tot het uiterste, of slechts *tijdelijk* verdedigd worden; dit zal afhangen van hare natuurlijke sterkte, en van de vraag of men het verder voortrukken des aanvallers geheel beletten, dan wel hem slechts eenigen tijd ophouden wil.

Om eene verdedigings-lijn *voortdurend* te verdedigen, behoort zij niet omgetrokken te kunnen worden; maar voor eene *tijdelijke* verdediging is die eigenschap niet noodzakelijk, want dat omtrekken zal den aanvaller veel tijd kosten, en dit tijdverlies is den verdediger voordeelig.

§ 547. Het *gebergte* is voor eene langdurige verdediging niet geschikt; maar het levert wel eenige voordeelen op, om den aanvaller tijdelijk op te houden.

In het middelbaar gebergte zijn zoo veel wegen en overgangen, dat, als de verdediger daar eene stelling wilde nemen om haar voortdurend te verdedigen, hij zijn leger in eene menigte posten zou moeten oplossen, en daardoor gevaar loopen van spoedig strategisch doorgebroken te worden. Het voordeel, dat de verdediger in dit terrein heeft, bestaat hierin, dat de aanvaller minder snel dan op de vlakte kan vooruitrukken, en dat zijn voortgang dikwerf zal worden gestuit door stellingen, die de verdediger daar aantreft, welke stellingen wel niet *voortdurend* maar toch *tijdelijk* verdedigd kunnen worden, zoodat de aanvaller dikwerf verkiezen zal ze om te trekken in plaats van haar aan te vallen, waardoor hij veel tijd zal verliezen.

Het hoog gebergte is voor eene tijdelijke verdediging beter ge-

schikt, en men zal daar soms met eene geringe magt den aanvaller eenen geruimen tijd kunnen tegenhouden, als namelijk het gebergte hoog en steil, derhalve ontoegankelijk is, en alleen door enkele passen of dalen doorgetrokken kan worden.

Eene bergketen zal, wanneer het aantal hoofdwegen die er doorvoeren niet zeer talrijk is, het best verdedigd kunnen worden, door het vereenigd leger in eene centrale stelling achter de bergketen te plaatsen, en alle overgangspunten door zwakke afdeelingen te laten bezetten, of de verkennings-detachementen des aanvallers het doordringen te beletten.

Zoo nu de aanvaller langs éénen weg over het gebergte trekt, loopt hij gevaar bij het deboucheren door de vereenigde magt van den verdediger aangevallen te worden, vóórdat zijn leger geheel slagvaardig is.

Verdeelt hij zijn leger, en trekt hij langs verscheiden wegen over het gebergte, dan zal eene van de kolonnen hetzelfde lot te wachten hebben, vóórdat de andere kolonnen nog ter hulp kunnen komen.

Deze verdedigingswijze steunt derhalve op goede gronden; doch het denkbeeld van het gebergte en zijne uitgangen is zeer onbepaald, zoodat alles op de plaatselijke gesteldheid aankomt.

§ 548. De *rivieren* zijn betere verdedigings-lijnen dan het gebergte.

Kleine rivieren kunnen eenen overmagtigen vijand geruimen tijd ophouden, en wanneer de strijdkrachten niet al te ongelijk zijn, dan zal de verdediger haren overgang met gunstige kansen aan den aanvaller kunnen betwisten.

De wijze hoedanig de kleine rivieren verdedigd moeten worden, is reeds in de Hoogere Taktiek medegedeeld.

§ 549. Groote rivieren of stroomen kunnen tot eene voortdurende verdediging dienen, en den aanvaller in zijn vooruitrukken geheel ophouden, wanneer de verdediger een goed gebruik van hare voordeelen weet te maken.

§ 550. Onder de menigvuldige beschouwingen over de rivierverdediging zijn die van den Generaal von Clausewitz de duidelijkste.

Hij neemt als grondregel aan, dat de stelling achter de rivier niet omgetrokken mag kunnen worden, dewijl de vijand haar dan niet in 't front zou behoeven aan te vallen; zij behoort derhalve

aan de beide uiteinden steunpunten te hebben, de zee, een onzijdig land, of sterke stellingen, door den verdediger bezet.

Het doel, dat men volgens von Clausewitz bij deze verdedigingswijze moet trachten te bereiken, bestaat hierin, dat men den vijand aanvalt, vóórdat zijne bruggen gereed zijn, ten minste vóórdat hij al zijne troepen op dezen rivieroever heeft overgebragt; daardoor zal hem belet worden zijne bruggen te voltooijen: want de ondervinding heeft geleerd, dat het slaan eener brug op het punt, waar de verdediger troepen heeft geplaatst, volstrekt onmogelijk is.

Voor den verdediger is het dus eene hoofdzaak, om bij tijds onderrigt te worden, waar de vijand de rivierovergang wil bewerkstelligen, om dan dadelijk naar dat punt te snellen, daar aan te komen, den vijand te beletten de brug te voltooijen, en de reeds overgetrokken vijandelijke magt te verslaan.

§ 551. Om nu de onmiddellijke verdediging eener rivier te bewerkstelligen, wordt het leger in eenige groote troepenkorpsen verdeeld, en van afstand tot afstand langs den oever der rivier geplaatst, hetgeen hier kan geschieden, omdat de breedte der rivier de vuurwerking van den anderen oever onschadelijk maakt. Ook loopen gewoonlijk de hoofdwegen langs de groote rivieren, zoodat de troepenkorpsen schielijk op het bedreigde punt kunnen komen.

Ieder korps is nu belast met de taak om een bepaald gedeelte van de rivier te verdedigen. De onderlinge afstand van die korpsen hangt af van den tijd, dien de vijand noodig heeft tot het slaan der brug, van de sterkte van ieder korps, en van het aantal troepen, dat de vijand nog vóórdat de brug voltooid is kan overzetten.

Door von Clausewitz wordt aangenomen, dat bij eene groote rivier, van het oogenblik af dat de werkzaamheden tot het slaan der brug niet meer verborgen kunnen blijven, tot op dat waarop zij voltooid is, eene tijdruimte van ten minste 24 uur noodig zal zijn, en dat de aanvaller gedurende dien tijd niet meer dan 16,000 man door andere middelen de rivier kan overzetten, bijna enkel uit infanterie bestaande, en de krijgsgeschiedenis leert, dat die getallen op de ondervinding gegrond zijn.

Diensvolgens bepaalt hij verder, dat het verdedigend leger zich moet splitsen in legerkorpsen van ongeveer 16,000 man, en op eenen onderlingen afstand van 6 tot 8 uur geplaatst. Hierdoor

zal de verdediger in staat zijn, waar ook de aanvaller den overgang wil beproeven, bij tijds en met genoegzame magt op dat punt aan te komen, om dien overgang te beletten.

Die grondstelling is eene waarheid; want al neemt men ook het ongunstigste geval aan, namelijk dat de vijand juist midden tusschen twee legerkorpsen het overgangspunt had gekozen, dan zal dat punt niet meer dan 3 à 4 uur van de beide standplaatsen dier legerkorpsen verwijderd zijn. Berekent men nog daarbij 4 uur, die verloopen vóórdat de legerkorpsen de tijding van den overgang des vijands ontvangen hebben, dat er evenveel tijd zal verloopen, om die korpsen uit de kantonnementen te vereenigen en marschvaardig te maken, en dat men 8 uur tijds behoeft, om den afstand van 3 à 4 uur af te leggen, dan volgt daaruit, dat de verdediger binnen 16 uur, derhalve nog 8 uur vóór de voltooijing der brug, met een korps van ten minste 16,000 man en waarschijnlijk met twee legerkorpsen van 32,000 man aldaar zal aankomen.

Vermits de aanvaller 24 uur tijds noodig heeft, om 16,000 man over te zetten, zoo zal de verdediger bij zijne aankomst slechts een korps van 10 à 12,000 man van den aanvaller aantreffen, dat hij in die 16 uur heeft kunnen overzetten, waarbij dan nog zeer weinig kavallerie en artillerie zal zijn. Aangezien nu de aanvaller nog 8 uur tijds noodig heeft om de brug te voltooijen, zoo bestaat er alle waarschijnlijkheid, dat de verdediger vóór dien tijd de vijandelijke magt verslagen, en daardoor het voltooijen der brug en den overgang voor den aanvaller onmogelijk gemaakt zal hebben.

Daar nu volgens deze theorie de sterkte der verschillende legerkorpsen van den verdediger en hun onderlinge afstand bekende en vaste grootheden zijn, zoo kan men voor eene rivier van eene bepaalde lengte vaststellen, hoe sterk het leger moet wezen, om die rivier te kunnen verdedigen; maar tevens volgt hieruit, dat met eene mindere magt, de verdediging niet verrigt kan worden, zelfs al vermindert de magt des aanvallers in diezelfde evenredigheid. Zoo kan bijv. eene rivier van 20 uur lengte met 50,000 man zeer goed tegen 100,000 man verdedigd worden; maar daar volgt niet uit, dat men diezelfde rivier met 20,000 man even goed aan 40,000 man van den aanvaller zou kunnen betwisten; want het aantal detachementen,

waarin die 20,000 man zich verdeelen, moet hetzelfde blijven, daar hun onderlinge afstand niet afhangt van de sterkte des aanvallers, maar wel van den tijd tot het slaan der brug benoodigd, en de sterkte van elk detachement mag ook niet verminderen, wijl die weder niet afhangt van de sterkte des aanvallers, maar alleen van het aantal troepen, dat hij vóór het voltooijen der brug op den anderen oever kan overzetten.

§ 552. Het behoeft zeker niet gezegd te worden, dat de legerkorpsen niet *juist* op den onderlingen afstand van 6 tot 8 uur langs de rivier geplaatst moeten zijn, maar dat men ze zoo veel mogelijk in de nabijheid der punten moet plaatsen, waar de aanvaller het waarschijnlijkst zal overtrekken, hetzij omdat daar de overtogt het gemakkelijkst is, of dat hij, door op die punten over te gaan, groote strategische voordeelen zou kunnen behalen.

Men moet eindelijk alle maatregelen nemen om die punten goed te kunnen verdedigen, en de uitvoering hiervan is in de Hoogere Taktiek, bij de kleine riviergevechten aangewezen.

Deze wijze van rivierverdediging zal bijzonder bij eene passive verdediging aangewend kunnen worden.

§ 553. Wanneer er echter op die rivier dubbele bruggenhoofden gelegen zijn, waardoor men van den eenen op den anderen oever kan overgaan, dan zal zij niet alleen voor eene passive, maar ook zeer goed voor eene active verdediging kunnen dienen.

Hiertoe wordt evenwel vereischt, dat de sterkte van het bruggenhoofd den vijand belet het aan te vallen, en dat het verdedigend leger van de gemeenschap met het binnenste des lands niet afgesneden kan worden.

Wanneer nu de vijand op eenig punt de rivier wil overgaan, dan moet dit ten minste op éénen dagmarsch van het bruggenhoofd verwijderd zijn, want zonder dat, zou de verdediger gedurende den tijd dat de aanvaller er overtrok, hem kunnen aanvallen en van zijnen terugtogtsweg afsnijden. Zoo daarentegen de vijand op een meer verwijderd punt de rivier overgaat, dan kan de verdediger hem te gemoet rukken, of wel op den anderen oever den terugtogtsweg van het vijandelijk leger bedreigen. Het zal van den toestand der wederzijdsche strijdkrachten afhangen, aan welke van de twee handelingen de verdediger de voorkeur moet geven.

Reeds vroeger is gezegd, dat een bekwaam en stout aanvoer-

der en een goed leger een hoofdvereischte is bij de active verdediging, en dit zal vooral bij deze laatste wijze van rivierverdediging noodzakelijk zijn.

§ 554. Als eene rivier meer of minder loodregt door het oorlogstooneel stroomt, en de verdediger in het bezit is van onderscheiden versterkte overgangspunten, dan zal zij hem groote voordeelen opleveren, doordien hij naar goedvinden op den eenen of anderen oever kan overgaan, en zich daardoor aan den vijandelijken aanval onttrekken. Daarenboven worden hier dikwerf goede positiën aangetroffen, die aan de eene zijde aan de rivier geleund, en dikwerf door eene in die rivier vallende beek of kleine rivier zeer sterk kunnen zijn.

§ 555. Daar de verdediging der groote rivieren hoofdzakelijk afhangt van de snelheid, waarmede de troepen des verdedigers op de punten van overgang kunnen aankomen, zoo zal alles wat hierop voordeelig kan medewerken, voor den verdediger gunstig zijn. Zoo bijv. zullen de spoorwegen, die aan den kant van den verdediger evenwijdig aan en nabij de groote rivieren loopen, zeer voordeelig voor de verdediging zijn, terwijl de daarlangs geplaatste telegraphen mede bijzonder groote diensten kunnen bewijzen.

Het is daarom dan ook voor de landsverdediging niet onverschillig, waar en in welke rigting die spoorwegen aangelegd worden.

§ 556. *Groote bosschen* zijn weinig geschikt voor verdedigingsliniën, omdat zij daartoe zelden de noodige uitgestrektheid hebben, of zelden zoo digt beplant en aaneengeschakeld zijn, dat de vijand belet zou worden door de openingen te dringen.

Daarenboven zal de verdediger, wanneer hij achter het bosch eene centrale stelling genomen heeft, het vrije uitzigt missen, dat voor hem nog meer noodzakelijk is dan voor den aanvaller, omdat hij de bijzondere verdedigings-dispositiën niet kan ontwerpen, vóórdat het plan van den aanvaller ontwikkeld is.

In den regel zal derhalve de verdediger, zoo hij eenen veldslag wil wagen, vóór het bosch eene stelling moeten nemen, zoo als Wellington bij *Waterloo*, namelijk wanneer er goede terugtogtswegen door het bosch loopen, zoodat men bij eene neêrlaag door het bosch beschermd wordt.

Wanneer de verdediger achter het bosch eene stelling kiest,

dan behoort hij het door kavallerie-patrouilles te doen doorkruisen, om de marschrigting der vijandelijke kolonnen op te sporen; hij moet de uitgangen van het bosch door eenige infanterie-bataillons laten bezetten, die weder vóór zich uit in het bosch detachementen plaatsen, terwijl het leger meer achterwaarts, in de nabijheid van de operatie-lijn des aanvallers, of op den eigen terugtogtsweg stelling neemt. Op ongeveer 1000 pas achter het bosch plaatst hij kavallerie en rijdende artillerie, om de infanterie uit het bosch op te nemen, en het deboucheren van de vijandelijke kolonnen moeijelijk te maken.

§ 557. *Moerassen of inundatiën* kunnen zeer sterke verdedigings-lijnen zijn, wanneer zij genoegzame breedte hebben, en alleen over enkele hooge wegen of dammen kunnen doorgetrokken worden. Groote uitgebreide moerassen worden zelden aangetroffen, daar zij bij de toenemende kultuur-verbetering meer en meer verdwijnen; doch lage landstreken, die met rivieren, kanalen en vaarten doorsneden zijn, worden er des te meer, vooral in ons land gevonden.

Wanneer deze wateren door sluizen of dammen zijn op te stoppen, zoodat die landen onder water loopen, dan ontstaan daardoor inundatiën, die, bij eene doeltreffende verdediging, den vijand het voortrukken in het land volkomen kunnen beletten; zij maken met de rivieren de hoofdkracht uit van onze vaderlandsche verdedigings-lijnen.

In den winter bij strengen vorst verliezen deze liniën echter veel van hare sterkte, en men zal derhalve alsdan middelen moeten beramen om het water zoo lang mogelijk open te houden, door sterke stroomingen te veroorzaken, het ijs te breken enz.

Het moet verder den aanvaller onmogelijk zijn, die inundatiën af te tappen, waartoe het in den regel voldoende zal wezen, de dammen en sluizen buiten zijn bereik te houden, en die goed te verdedigen.

Deze verdedigings-lijnen hebben meestal het nadeel, dat zij slechts eene passive verdediging toelaten, tenzij de verdediger maatregelen heeft getroffen, om langs een of meer wegen te deboucheren, en daartoe het uiteinde dier wegen van goed bezette versterkingswerken heeft voorzien.

De veldtogt van 1672 in de Nederlanden heeft de kracht van deze liniën aangetoond, en de veldtogten van 1787 en 1796,

toen diezelfde inundatie-liniën binnen korten tijd veroverd zijn geworden, getuigen niets tegen haar verdedigings–vermogen, maar bewijzen alleen, dat de sterkste verdedigings-middelen zonder eene goede verdediging geene waarde hebben.

§ 558. *Verschanste liniën,* zoo als die nog in de revolutie-oorlogen aan den *Rijn* en in de *Nederlanden* voorkomen, hebben op zich zelve als verdedigings-lijnen geen waarde meer, omdat zij eene te groote uitgestrektheid moeten beslaan. Om die liniën te bezetten, heeft de verdediger al zijne strijdkrachten noodig, welke hierin verdeeld, nergens genoegzamen weêrstand kunnen bieden tegen den aanvaller, die haar vereenigd op enkele punten aanvalt en doorbreekt.

De verschanste liniën kunnen daarentegen, wanneer zij in verband met terreinhindernissen aangelegd zijn, zeer sterke verdedigings-lijnen worden, waarvan de verdediger steeds zoo veel mogelijk gebruik moet maken.

§ 559. De denkbeelden over het nut en het gebruik der *vestingen* hebben zich in den loop der tijden zeer afgewisseld.

Tot aan de invoering der staande legers dienden de versterkte steden en kasteelen om de inwoners te beschermen. Daarna verkregen de vestingen een zoodanig strategisch gewigt, dat zij uitsluitend tot grondslag voor de operatie-plannen dienden, en men meer voordeel zag in het vermeesteren van eene vesting, dan in het verslaan van het vijandelijk leger; soms werd wel eens hare belegering als middel gebruikt, om den verdediger tot eenen veldslag te noodzaken, en dit was reeds een beter begrip van krijgvoeren.

De nieuwere oorlogen hebben echter geheel andere denkbeelden over het nut en de voordeelen der vestingen verspreid; zij hebben geleerd, dat de waarde der vestingen met de middelen welke men bij de tegenwoordige oorlogsvoering bezit, veel is verminderd, en dat zelfs te veel vestingen den verdediger eer schadelijk dan voordeelig zijn; maar tevens ook, dat weinig maar goed geplaatste vestingen, wanneer zij goed verdedigd worden, den gunstigsten invloed kunnen uitoefenen op het voeren van eenen verdedigenden oorlog.

Deze laatste denkbeelden zijn uit den veranderden toestand ontleend, welke de legers sedert het einde der vorige eeuw hebben verkregen. De meerdere getalsterkte der legers en hunne ge-

makkelijke aanvulling, voortgevloeid uit de invoering van het militie-stelsel, is oorzaak, dat de aanvaller nu zoo spoedig mogelijk de beslissing van den oorlog in het leveren van eenen veldslag zal zoeken, en niet meer zoo als voorheen in het belegeren van vestingen. Zijn leger kan nu zonder vrees eene vijandelijke vesting voorbij trekken, daar het eene genoegzaam sterke afdeeling kan achterlaten, om de bezetting in bedwang te houden, en daar het, door de hulpmiddelen welke het oorlogstooneel oplevert, niet meer zoo als vroeger genoodzaakt is, door gedurige aanvoeren uit het eigen land in zijne behoeften te voorzien. Het kan daarom met veel minder gevaar dan vroeger eene vijandelijke vesting in zijnen rug laten.

§ 560. Niettegenstaande deze veranderde beginselen aangaande het nut en het voordeel der vestingen, behoort nogtans een Staat, die zijne onafhankelijkheid wil behouden, vestingen te bezitten om zich te kunnen verdedigen.

Uit eene beschouwing der bestemming, waartoe vestingen bij eenen verdedigenden oorlog kunnen dienen, zal men van het nut van goed aangelegde vestingen overtuigd worden.

Men heeft vestingen noodig om de oorlogsmagazijnen te bewaren; want zoo die magazijnen in open plaatsen werden aangelegd, zou de verdediger genoodzaakt zijn, uitgebreide stellingen te bezetten, en veel troepen te detacheren om dien voorraad te dekken.

Vestingen moeten verder dienen tot steunpunten bij de operatiën, en om in geval van tegenspoed tot wijkplaats te verstrekken. Zoodanige vestingen zijn hoogst nuttig, want de verdediger kan daarin plaatsen wat hij noodig heeft tot het voeren van den oorlog, of daarin datgene achterlaten, waarvan hij zich tijdelijk wil ontdoen om den oorlog vrijer en meer onbelemmerd te voeren.

Van veel grooter nut zijn echter die vestingen, wanneer een geslagen leger, dat anders welligt geheel vernield zou zijn, daarin eene veilige wijkplaats vindt; maar daartoe moeten zij ook zóó gelegen zijn, dat zij niet dadelijk door den vijand ingesloten kunnen worden, en dat zij het leger den tijd geven, haar weder te kunnen verlaten. Voldoen zij niet aan die vereischten, dan zullen zij meer nadeelig dan voordeelig wezen, want het leger zou wel voor het oogenblik beveiligd zijn, doch later ook geheel te gronde gaan.

In elk land wordt gewoonlijk een gedeelte aangetroffen, van welks behoud of verlies de uitslag van den oorlog afhangt. Het is dus natuurlijk, dat men dit gedeelte met de meest mogelijke zorg versterkt, en dat daartoe derhalve eene gunstig gelegen vesting veel kan bijdragen.

In vele Staten is de hoofdstad dat gewigtigste gedeelte.

In dat geval zal die stad versterkt moeten worden, wanneer zij namelijk daartoe de eigenschappen bezit.

Zeehavens moeten sterke vestingen zijn, want zoo lang een aanvaller uit zee zich niet van eene zeehaven heeft meester gemaakt, om daarin zijne schepen veilig te leggen, zullen de reeds op de kust gelande vijandelijke troepen in eenen hagchelijken toestand verkeeren, daar hunne schepen door opkomende stormen elk oogenblik op de kust geworpen kunnen worden. Hij zal derhalve trachten zich van eene zeehaven meester te maken.

In dat gedeelte van het land, waar men volkswapeningen wil organiseren, zal eene versterkte stad hoogst nuttig zijn, omdat de vesting al de voorwerpen bevat, welke tot eene volkswapening vereischt worden, en omdat zij aan de bevolking meer vertrouwen inboezemt. Ook zullen zoodanige vestingen zeer dienstbaar zijn, om daarin nieuwe ligtingen veilig uit te rusten en te oefenen.

Tot verdediging van groote terreinafscheidingen en om meester te blijven van zeer belangrijke punten van het oorlogstooneel, zijn meestal vestingen zeer noodzakelijk, en wanneer die vestingen in verband zijn gebragt met de natuurlijke verdedigingsmiddelen des lands, wanneer zij op rivieren of aan gebergten zijn gelegen, dan verkrijgen die verdedigings-middelen meer kracht en zamenhang, terwijl zij wederkeerig meer sterkte aan de vestingen geven, waardoor sommige gedeelten zelfs onaantastbaar worden.

Tot de verdediging van rivieren zullen vestingen zeer voordeelig, echter niet volstrekt noodzakelijk zijn; want men zal, om meester te blijven van beide de rivieroevers, meestal met dubbele bruggenhoofden kunnen volstaan, en om de toegangen tot verdedigings-lijnen af te sluiten, zullen forten en zelfs somtijds veldwerken voldoende wezen.

§ 561. Bij het onderzoek of vestingen tot de landsverdediging op de voordeeligste punten zijn aangelegd, en of zij geschikt

zijn om aan hare bestemming te voldoen, behoort men de volgende vereischten voor oogen te houden:

1°. Dat de vesting niet op zich zelve staat, maar dat zij het leger bij het voeren van den oorlog behulpzaam is, en tot steunpunt van zijne handelingen dient; want wanneer eene vesting het leger in zijne bewegingen belemmert, het noodzaakt om tot hare bescherming eene nadeelige stelling te nemen, welligt zelfs onder ongunstige omstandigheden gevechten te leveren, dan is zij bepaald slecht gelegen; zij brengt den verdediger dan meer nadeel dan voordeel aan.

2°. Dat de vesting zoo veel mogelijk gelegen is op of in de nabijheid der operatie-lijn, die de aanvallende vijand waarschijnlijk volgen zal.

De hoofdwegen, waarlangs de vijand het gemakkelijkst en het voordeeligst in het hart des lands kan dringen, om zijn object, meestal de hoofdstad, te bereiken, of wel die wegen, welke hem door eene vruchtbare provintie voeren, of waar de bevaarbaarheid van eene rivier hem zijne toevoeren gemakkelijk maakt, zullen die operatie-lijnen zijn. Dáár behoort derhalve eene vesting te wezen, welke, met de natuurlijke verdedigings-middelen des lands, door verdedigende stellingen den aanvaller tegenhoudt.

3°. Dat de vesting zoodanig is gelegen, dat de vijand genoodzaakt is haar aan te vallen, en haar niet straffeloos voorbij kan trekken.

Eene vesting, die op de operatie-lijn is gelegen, verspert die lijn, en het vijandelijk leger is genoodzaakt haar te belegeren, of haar om te trekken. Wanneer nu de vijand die vesting kan voorbij trekken, zonder dat daardoor de gemeenschap met zijne operatie-basis bedreigd wordt, of zonder dat door die omtrekking het aanvallend leger in een ongunstig terrein wordt gevoerd, waarin de verdediger hem eenen krachtigen weêrstand kan bieden, dan zal die vesting niet aan het doel beantwoorden.

4°. Dat de vesting van hare gemeenschap met het binnenland, of met die van het eigen leger, niet of ten minste zeer moeijelijk kan worden afgesneden.

Eene zoodanige vesting heeft het groote voordeel, dat zij steeds ondersteund kan worden, versterking en voorraad kan ontvangen; daardoor zal hare verdediging veel krachtiger en aanzienlijk verlengd worden. Zij levert daarenboven het voordeel op, dat zij

niet onmiddellijk in volkomen staat van verdediging behoeft te worden gebragt, daar men er nog altijd het benoodigde kan aanvoeren, wanneer het mogt blijken, dat de vijand haar zou willen belegeren. Ook zullen de strijdkrachten, welke zich in die vestingen bevinden, naar willekeur daaruit genomen kunnen worden, wanneer men die op een ander punt van het oorlogstooneel met meer voordeel kan gebruiken.

Als zoodanige vestingen in de nabijheid van de operatie-lijn des vijands zijn gelegen, zullen zij hem noodzaken ze te belegeren; want gaat de aanvaller haar voorbij, dan kan de verdediger snel en onverwacht de bezetting versterken, om daarmede des vijands operatie-lijn te bedreigen, of om zijne vóór de vesting achtergelaten troepen te verslaan, waartoe echter die vestingen zoodanig ingerigt moeten zijn, dat hare bezettingen daaruit gemakkelijk kunnen deboucheren. De voordeelen, welke zoodanige vestingen opleveren, zijn zoo groot, dat men meestal mag aannemen, dat de vesting, welke aan deze vereischten voldoet, *goed* is. Men mag hieruit echter niet afleiden, dat alle vestingen, welke daaraan niet voldoen, *slecht* zijn.

5°. Dat de vesting eene zoodanige sterkte heeft, dat zij den belegeraar langen tijd weêrstand kan bieden.

Als de aanvaller eene vesting moet belegeren, dan ontstaat daardoor tijdwinst voor den verdediger; maar daarentegen zal deze bij de overgave der vesting een groot verlies aan strijdkrachten ondergaan. Indien derhalve de vesting in eenen betrekkelijk korten tijd tot de overgave genoodzaakt wordt, dan zal het voordeel der geringe tijdwinst niet tegen het verlies der strijdkrachten opwegen.

§ 562. De taktische werkkring van eene vesting strekt zich in beperkten zin niet verder uit dan die van het geschutvuur der buitenwerken; in ruimeren zin echter behooren de uitvallen der bezetting, hare kleine aanvals–ondernemingen tegen de belegeraars mede tot dezen werkkring.

De strategische werkkring van eene vesting begint dáár waar de taktische ophoudt; doch tot hoe ver zij zich uitstrekt, dit zal hoofdzakelijk afhangen van de sterkte der troepen, die buiten de vesting tot offensive oogmerken gebruikt kunnen worden, en zich zonder gevaar van de vesting verwijderen kunnen.

In den regel zijn de groote steden het meest tot vestingen geschikt, en zulks om de volgende redenen:

1°. Omdat men daarin eene sterke bezetting kan leggen, die door hare offensive kracht den vijand kan bedreigen, wanneer hij de vesting voorbij trekt;

2°. Omdat men, door groote steden te bevestigen, den vijand den grooten voorraad van behoeften onttrekt, welke zich gewoonlijk in die steden bevindt;

3°. Omdat zij tot wijkplaats kunnen dienen, wanneer het verdedigend leger eene neêrlaag mogt hebben ondergaan.

Om echter aan deze vereischten te voldoen, behoort eene groote vesting eene vrije gemeenschap te hebben met die landstreken, vanwaar zij levensonderhoud kan ontvangen; want de groote bevolking van zulke steden met de talrijke bezetting maakt zulks noodzakelijk, om voor te komen, dat de vesting door hongersnood tot de overgave gedwongen wordt, en om te zorgen, dat de aanvaller door kunstmatige of natuurlijke verdedigings-middelen op zoodanigen afstand van de stad verwijderd worde gehouden, dat hij haar niet met worpgeschut kan bereiken.

Ook behooren die steden zoodanig versterkt te zijn, dat men haar met eene geringe magt kan verdedigen, ten einde het grootste gedeelte der bezetting tot offensive handelingen te kunnen bezigen, en wanneer die vestingen bestemd zijn om een leger op te nemen en te beschermen, moeten de vestingwerken daartoe ingerigt zijn. De meeste vestingen van den laatsten tijd zijn daartoe dan ook omringd met een aantal bomvrije forten.

Als slotsom dezer redeneringen over de vestingen volgt dus, dat weinige maar goed geplaatste vestingen den verdediger zeer voordeelig zullen zijn; maar daarentegen is het ook eene ontegenzeggelijke waarheid, dat te veelvuldige onbeduidende of ongunstig gelegen vestingen groote nadeelen opleveren; want niet alleen wordt door de bezetting van die vestingen eene zeer groote strijdkracht nutteloos aan het active leger onttrokken, maar zij kosten bovendien in tijd van vrede aanzienlijke schatten tot onderhoud, welke op betere wijze aan het leger konden worden besteed.

§ 563. De *volkswapening*, waaronder hier de niet-dienstpligtige inwoners van eenen Staat begrepen worden, die de wapens opvatten, zoodra het de regten van hunnen Vorst en de verdediging

van het vaderland geldt, wordt eerst in tijd van oorlog opgeroepen en georganiseerd.

De provintiën, die zijwaarts van het oorlogstooneel zijn gelegen en waarheen de vijand geen aanzienlijke magt heeft kunnen afzenden, zijn het best geschikt om er de volkswapening te organiseren. Derwaarts moet een bekwaam aanvoerder gezonden worden, die niet alleen bijzondere militaire bekwaamheden en andere daarvoor vereischte eigenschappen bezit, maar ook bij de bevolking van die landstreek bekend is en haar vertrouwen inboezemt.

Hij moet vergezeld zijn van een klein getal troepen uit het leger, dat, goed zamengesteld, de kern moet uitmaken, waar de volkswapening zich kan aansluiten. Door partij te trekken van alle hulpmiddelen, die daar gevonden worden, moet hij trachten orde en eenheid te brengen in de opgekomen volkswapening. Hij moet van den tijd, die het werkdadig optredèn der volkswapening voorafgaat, een goed gebruik maken, om zijne troepen zoo veel mogelijk te oefenen in datgene, wat volstrekt noodzakelijk is.

Daar zijne eerste ondernemingen vooral veel invloed zullen uitoefenen op de toenemende of verminderende geestdrift der volkswapening, naar mate zij voor– of nadeelig uitvallen, moet de aanvoerder zorgen, dat hij bij het eerste gevecht eene groote overmagt heeft, en dat zijne geregelde troepen bij dat gevecht tot voorbeeld strekken voor de volkswapening. Aanvankelijk worden slechts kleine ondernemingen uitgevoerd, om den vijand afbreuk te doen, en van lieverlede, naar gelang men sterker wordt, gaat men op groote ondernemingen uit.

Als de vijand in het land doordringt, komt vooral de volkswapening in volle werking, en hare ondernemingen moeten nu hoofdzakelijk tegen de verbindings-lijnen des vijands gerigt zijn. Hierdoor zal deze genoodzaakt wezen aanzienlijke strijdkrachten achter te laten om zijne verbindings-lijnen te beschermen. Zendt de vijand een troepenkorps tegen die volkswapening af, dan zal deze der vijandelijke magt slag leveren, zoo zij zich daartoe in staat rekent, of anders trekt zij terug in gunstige stellingen achter terrein–afscheidingen, om deze te verdedigen.

Zoo men daartoe geen kans ziet, dergelijke stellingen niet aantreft, en niet in de mogelijkheid verkeert om met goed gevolg

den vijand het hoofd te bieden, dan wordt de volkswapening ontbonden, die daarop naar hare haardsteden terugkeert en hare wapens verbergt, om bij de eerste oproeping weder op te treden. Degenen onder hen, die vreezen door den vijand herkend te zullen worden, sluiten zich bij de geregelde troepen aan, en voeren nu den partijgangers oorlog, of zoo zij zich in de nabijheid eener vesting bevinden, begeven zij zich derwaarts. Wanneer eindelijk de aanvaller tot het defensive is genoodzaakt, dan zal de volkswapening in den rug en op de flanken van het vijandelijk leger krachtdadig werkzaam kunnen zijn, door de gemeenschap van dat leger met zijne operatie-basis af te snijden, en daardoor zoo veel mogelijk te beletten, dat het die toevoeren ontvangt, waardoor het weder tot het offensive zou kunnen overgaan.

BESLUIT.

§ 564. Bij het beoefenen van het voorgaande zal het den lezer duidelijk geweest zijn, dat de grondregels der Strategie slechts in zeer beknopten vorm zijn voorgedragen, dat daarbij slechts gestreefd is naar het meêdeelen van zeer algemeene en vrij oppervlakkige begrippen dezer gewigtige wetenschap. Wie zich daarmede tevreden stelt, verbeelde zich niet, dat hij zich aldus voor eene hoogere roeping gevormd heeft. Daartoe wordt eene voortdurende en wijsgeerige studie van den officier vereischt, en om hem hierin behulpzaam te zijn, worden hem de volgende voorbeelden van strategische operatiën als geschikte onderwerpen van studie aanbevolen.

DUBBELE STRATEGISCHE OMTREKKING.

1796. De aanval der *Oostenrijkers* tegen Bonaparte, bij het ontzet van *Mantua*.

1800. Algemeen oorlogsplan der *Oostenrijkers* tegen *Frankrijk*.

1811. De vereeniging van Soult en Marmont tegen Wellington.

1812. De Russische veldheeren tegen Napoleon, op zijnen terugtogt tot aan de *Berezina*.

1813. Het oorlogsplan der Bondgenooten tegen Napoleon bij *Leipzig*.

1814—1815. Algemeen oorlogsplan der Verbondenen tegen Napoleon.
1848. Het plan van aanval van Karel Albert tegen Radetzky aan de *Mincio*.
Het plan van Windischgrätz tegen de *Hongaren*.

ENKELE STRATEGISCHE OMTREKKING.

1796. Bonaparte tegen Beaulieu, bij *Lodi*.
1805. Napoleon tegen Mack, bij *Ulm*.
1806. Napoleon tegen den Hertog van Brunswijk, bij *Jena*.
1809. Wellington tegen Soult, bij *Oporto*.
1812. Napoleon tegen Barkley, bij *Smolensko*.
1813. Ney tegen Tauentzien, bij *Dennewitz*.
1814. Napoleon tegen Blucher, bij *Brienne*.
1815. Blucher en Wellington tegen Grouchij.
1831. Paskiewitsch's togt over den *Weichsel* op *Warschau*.
1848—1849. Radetzky tegen Karel Albert.
1849. Geörgeij tegen Windischgrätz.
1849. Hijnau tegen Geörgeij, bij *Raab*.

STRATEGISCHE DOORBREKING.

1796. Bonaparte tegen Beaulieu en Colli.
1800. Algemeen oorlogsplan van Bonaparte tegen de *Oostenrijkers*.
1808. Napoleon tegen de *Spanjaarden*, bij *Burgos*.
1809. Napoleon tegen den Aartshertog Karel, in *Beijeren*.
1815. Napoleon tegen Wellington en Blucher.
1831. Skrzynecki tegen de *Russen*.
1848. Radetzky tegen Karel Albert.
1849. Bulow tegen Prittwitz, bij *Fredericia*.

LIJST VAN MILITAIRE WERKEN, BIJ DE BEOEFENING DER KRIJGSKUNDE AANBEVOLEN.

Na de oorlogen van het eerste Fransche Keizerrijk is de militaire letterkunde zeer verrijkt, door vele dogmatieke en andere werken over de *Krijgskunde* en de *Krijgsgeschiedenis.* De Duitsche en Fransche militaire Schrijvers hebben zich daarin het meest verdienstelijk gemaakt. Men zal hier eenige van de belangrijkste dezer werken opgeven, welke met vrucht geraadpleegd kunnen worden bij de beoefening der Krijgskunde.

TAKTIEK DER DRIE WAPENS EN KLEINE OORLOG.

Rhüle von Lilienstern. Handbuch für den Officier, zur Belehrung im Frieden und zum Gebrauch im Felde. *II Theile.*

Een der oudste militaire werken uit genoemd tijdvak, dat evenwel nog steeds bij de beoefening der Krijgskunde met vrucht gebruikt kan worden, daar het de zuiverste militaire begrippen over alle oorlogshandelingen bevat; de inleiding is echter wel wat duister en nevelachtig.

Von Scharnhorst, *Militair Zakboek tot gebruik in het veld; uit het Hoogduitsch*, *door* Seelig *en* Delprat.

Een nog altijd uitmuntend praktisch leerboek, dat door zijne duidelijkheid en eenvoudige inkleeding eene gunstige uitzondering maakt op die der meeste Duitsche militaire Schrijvers.

Von Valentini. Abhandlung über den Kleinen Krieg und über den Gebrauch der leichten Truppen, mit Rücksicht auf den Französischen Krieg.

Dit werk is de hoofdbron, waaruit alle latere Schrijvers over

den Kleinen Oorlog geput hebben; het bevat voortreffelijke lessen over den Kleinen Oorlog.

C. von Decker, *Taktiek der drie wapens in den geest der nieuwe krijgsvoering; uit het Hoogduitsch*, *door* van Boecop.

C. von Decker. *De Kleine Oorlog in den geest der nieuwere Krijgsvoering; uit het Hoogduitsch*, *door* van Boecop.

Beide deze werken van den genialen von Decker zijn, zoo wel voor de studie der Taktiek als voor die van den Kleinen Oorlog, zeer aan te bevelen.

Beitrage zum practischen Unterricht im Felde.

Dit werk, dat door den Franschen overste Lallemand omgewerkt, aldus meer algemeen bekend is onder den titel van: *Traité des opérations secondaires de la guerre*, II *volumes*, en waarbij een Atlas behoort, is voor de studie van den Kleinen Oorlog zeer aan te bevelen.

Von Brandt. *Taktiek der drie wapens; uit het Hoogduitsch*, *door* J. J. van Mulken.

Dit werkje bevat eene oordeelkundige beschouwing der grondregels van de Taktiek, bij de voornaamste legers van Europa, en is daarvoor zeer belangrijk te achten.

Von Brandt. *De Kleine Oorlog*; *uit het Hoogduitsch*, *door* J. J. van Mulken.

De kundige Generaal von Brandt heeft in dit werkje zijne veelvuldige ondervinding van den Kleinen Oorlog medegedeeld, en het is daarom zeer aan te prijzen.

Okounef. *Beredeneerd overzigt van de eigenschappen der drie wapens; vrij vertaald uit het Fransch*, *door* A. W. de Bruin.

Bevat goede denkbeelden over de eigenschappen der drie wapens, door eene menigte van voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis opgehelderd.

C. Jacquinot de Presle. *Cours d'art et d'histoire militaires*, *II volumes*.

Dit werk bevat heldere denkbeelden, bijzonder over de Taktiek der kavallerie; er bestaat eene Nederlandsche vertaling van, bewerkt door L. A. L. Vermasen onder den titel: *Lessen in de krijgskunde en militaire geschiedenis*.

Von Prondzynski. Theorie des Krieges, mit besonderer Berücksichtigung des Standpunctes eines Subalternen Officiers; Zweite Auflage.

Ofschoon in eenen wat gezwollen en nevelachtigen stijl geschre-

ven, bevat dit werk voortreffelijke grondregels voor den subalternen Officier.

Pz. (von Pönitz). *Proeve eener handleiding tot het onderwijs in de taktiek, ten dienste van subalterne officieren; uit het Hoogduitsch, door* A. S. Iv.

Een voortreffelijk werk, vol praktischen zin en helder doorzigt; het is daarom, even als de overige krijgskundige werken van dien Schrijver, zeer aan te bevelen.

Henri de Guistiniani. *Essai sur la tactique des trois armes, isolées et réunies.*

Een zeer goed geschreven werk, dat bijzonder door klare voordragt uitmunt.

E. Kuchenbaecker. *Cours d'art et de science militaire.*

Dit werk is zoo wel voor de Taktiek als voor den Kleinen Oorlog, voor den subalternen Officier zeer nuttig te raadplegen.

W. J. Knoop. *Kort begrip der taktiek.*

Eene voortreffelijke handleiding bij het onderwijs in de Taktiek en den Keinen Oorlog, die zoo wel door heldere denkbeelden als door stijl uitmunt.

HOOGERE TAKTIEK EN STRATEGIE.

Jomini. *Précis de l'art de la guerre, ou nouveau tableau analytique des principales combinaisons de la stratégie, de la grande tactique et de la politique militaire.* 1837.

Dit werk is menigwerf streng beoordeeld, doch men kan den Schrijver niet ontzeggen, dat zijne theorie veelal op de ondervinding gegrond is.

Carel von Clausewitz. *Over den oorlog; uit het Hoogduitsch, door* E. H. Brouwer. 2 *Deelen.*

Dit werk heeft veel lofredenaars, maar ook bestrijders gevonden. De laatste hebben echter uit het oog verloren, dat het werk slechts fragmenten bevat, die eerst omgewerkt moesten worden, doch waarin de Schrijver door zijnen plotselingen dood verhinderd werd.

W. von Willissen. Theorie des grossen Krieges.

Een werk, dat wel goede grondregels over den oorlog bevat, maar waarin een speculative geest doorstraalt, waardoor het met omzigtigheid en oordeel moet bestudeerd worden.

L'ARCHIDUC CHARLES. *Principes de la stratégie, développés par la relation de la campagne de 1796 en Allemagne, Campagne de 1799 en Allemagne et en Suisse.* 3 *Volumes.*

Een werk, dat voortreffelijke grondbeginselen over de oorlogsvoering bevat, en waarbij de edele Hertog zich zelven niet heeft gespaard in het opgeven der fouten, welke hij in die oorlogen heeft begaan.

MÉMOIRES DE NAPOLÉON.

Hieronder verstaat men alle dictaten, welke op St. Héléna zijn verzameld.

Deze *mémoires* zijn allerbelangrijkst voor de studie van den grooten oorlog; doch zij moeten, voor zoo verre het geschiedkundige feiten betreft, met niet te groot vertrouwen gelezen worden, daar de waarheid daarin wel eens verwrongen is geworden.

ROGNIAT. *Considérations sur l'art de la guerre.*

Een werk, dat bij vele misslagen en gebreken tevens veel goeds bevat, bijzonder hetgeen deze Schrijver over de versterking van slagvelden geschreven heeft.

COLONEL MARBOT. *Remarques sur les considérations, etc.*

Deze Schrijver heeft zich tot taak gesteld de gebreken, welke in het pas genoemde werk van ROGNIAT voorkomen, aan te toonen, en is daarin uitmuntend geslaagd.

W. RÜSTOW. *De oorlog in zijn aard, middelen en doel enz.; naar 't Hoogduitsch, door* L. C. DE FREMERY.

Een werk, dat uitmuntend aan het doel beantwoordt, om de krijgswetenschap populair te maken.

W. RÜSTOW. Die Feldherrnkunst des neunzehnten Jahrhunderts; *Uit het Hoogduitsch, door* L. C. DE FREMERY. *II Deelen.*

De kundige schrijver geeft hierin eene geschiedenis van de wijze van oorlogvoeren der veldheeren sedert de Fransche revolutieoorlogen tot op den tegenwoordigen tijd, zoo wel wat de theorie als wat de praktijk betreft.

VON LOSSAU. *Idealen van oorlogvoeren; naar het Hoogduitsch, door* E. H. BROUWER. 3 *Deelen.*

Dit werk levert eene duidelijke ontledende schets van de daden der grootste veldheeren, en is voor eene wijsgeerige studie der Strategie zeer aan te bevelen.

KRIJGSGESCHIEDENIS.

ALGEMEENE WERKEN.

Geschiedenis der oorlogen in Europa sedert het jaar 1792; uit het Hoogduitsch, *door* E. H. Brouwer. 7 *Deelen*.

Een voortreffelijk werk, dat voor de beoefening der krijgsgeschiedenis onontbeerlijk is. De Schrijver vermeldt en beoordeelt tevens de bronnen, waaruit hij geput heeft.

Traité des grandes opérations militaires; Histoire critique des guerres de Frédéric II. 3 *Volumes; et*

Histoire critique et militaire des guerres de la révolution. 15 *Volumes.*

Dit geschiedkundig werk van Jomini is meermalen streng gegispt geworden, doch niet altijd onbevooroordeeld. Het munt uit door duidelijkheid van stijl en helderheid van oordeel, en is daarom voor de studie zeer aanbevelenswaardig.

Von Clausewitz. *De veldtogten van 1796 in Italië, van 1799 in Italië en Zwitserland, van 1812 in Rusland, van 1813 en 1814 in Duitschland en Frankrijk, en van 1815 in België en Frankrijk; uit het Hoogduitsch*, *door* E. H. Brouwer.

De kritische beschouwingen over deze veldtogten zijn allervoortreffelijkst te noemen; jammer echter is het, dat deze scherpzinnige Schrijver niet alle bronnen heeft kunnen raadplegen, welke eerst later in het licht zijn gekomen; zij blijven evenwel steeds uitmuntende voorbeelden voor hen, die de krijgsgeschiedenis beoefenen.

Von Lossau. *Karakterschets van* Napoleon's *veldtogten; uit het Hoogduitsch*, *door* E. H. Brouwer.

Dit werk verdient allezins tot leiddraad te dienen bij de studie dezer gewigtige veldtogten.

Comte Mathieu Dumas. *Précis des événements militaires depuis* 1799—1814.

Dit werk heeft met regt veel naam verworven, ofschoon op de kritische beoordeeling des Schrijvers weinig staat is te maken, daar hij te veel toegevendheid aan den dag legt.

Gouvion St. Cyr. *Mémoire pour servir à l'histoire militaire sous le directoire*, *le consulat et l'empire.* 1798—1813.

Een voortreffelijk werk, dat bij de krijgsgeschiedenis met vrucht gebruikt kan worden.

Van Löben Sels. *Bijdragen tot de krijggeschiedenis van* Napoleon Bonaparte. *4 Deelen*.

Een uit goede bronnen zamengesteld werk, waarbij de Schrijver veel oordeel aan den dag heeft gelegd, en dat tot de beoefening der krijgsgeschiedenis zeer is aan te bevelen.

BIJZONDERE OORLOGEN.

W. J. Knoop. *Nederland in 1672 en 1673.*

De roemrijke verdediging van ons Vaderland in de merkwaardige jaren van 1672 en 1673 heeft den kundigen Schrijver aanleiding gegeven om die gebeurtenissen met de hem eigen scherpzinnigheid te beoordeelen, en daaruit af te leiden, dat ons vaderland door de gunstige gesteldheid van zijnen bodem, bij eene krachtige aanvoering van het leger en de eensgezindheid der natie, zeer goed tegen eenen overmagtigen vijand verdedigd kan worden.

W. J. Knoop. *Quatrebras en Waterloo.*

De Schrijver heeft met scherpzinnigen blik de gebeurtenissen onderzocht, die in het hoogst belangrijk gevecht van Quatrebras en den veldslag van Waterloo hebben plaats gehad; met wegslependen en krachtigen stijl schildert hij die gebeurtenissen, en toont daarbij aan, welk belangrijk deel het Nederlandsche leger aan die gevechten heeft genomen.

Van Sypesteyn en de Bordes. *Nederland in* 1672.

Door een scherpzinnig onderzoek der bronnen, welke over dit merkwaardig jaar onzer Krijgsgeschiedenis bestaan, hebben deze kundige Schrijvers met de meest mogelijke volharding de middelen opgespoord, waarover onze voorouders bij de roemrijke verdediging van ons vaderland konden beschikken. Voor de kennis der verdediging van den vaderlandschen bodem is dit werk hoogst belangrijk te achten.

De Bordes. *De verdediging van Nederland in* 1629.

De kundige Schrijver behandelt in dit werk vooral den toestand, waarin de strijdmiddelen van ons land zich in 1629 bevonden, zoo wel wat het leger, als wat de vestingen en liniën betreft. Daarbij verwijst hij op het tegenwoordige, om te doen uitkomen wat alleen *toen* goed was, en wat het *nu* nog is.

Michailovski–Danilevski. *Relation de la campagne de 1805.*

Een onontbeerlijk werk over dien veldtogt, maar zeer partijdig voor het Russische, en ten nadeele van het Oostenrijksche leger geschreven.

Von Plotho. Tagebuch während des Krieges zwischen Rusland und Preussen einerseits, und Frankreich anderseits in den Jahren 1806—1807.

Dit dagboek bevat vele merkwaardige bijzonderheden, vooral over het Pruissische leger, daar von Plotho als Pruissisch officier in het Russisch hoofdkwartier was.

Suchet. *Mémoires sur les campagnes en Espagne depuis 1808—1814. 2 Volumes.*

Een voor de geschiedenis van dit tijdvak uitmuntend geschreven werk, bijzonder leerrijk voor de wijze, waarop een leger in een vijandelijk land moet worden onderhouden en gevoed.

Napier. *Histoire de la guerre dans la Péninsule et dans le midi de la France, depuis l'année 1807. 8 Volumes.*

Een voortreffelijk werk voor de beoefening der Krijgskunde, en ook voor taktische studiën zeer geschikt, daar het tot in de bijzonderheden van de gevechten afdaalt.

Foy. *Histoire de la guerre de la Péninsule sous* Napoleon. *4 Volumes avec atlas.*

Dit werk munt bijzonder uit door stijl en voordragt, en is tevens zeer waarheidlievend geschreven.

Pelet. *Mémoires sur la guerre de 1809 etc. 4 Volumes.*

Over het algemeen genomen is dit werk het beste wat over dien veldtogt is geschreven; doch het is niet van partijdigheid vrij te pleiten.

La guerre de l'an 1809 entre l'Autriche et la France, par un officier Autrichien. (von Stuterheim.)

Een voortreffelijk werk, dat echter niet verder gaat dan tot den slag van *Grosz-Aspern.*

Von Plotho. Der Krieg in Deutschland und Frankreich in den Jahren 1813 und 1814.

Dit werk heeft weinig historische waarde, doch geeft een goed overzigt der dispositiën, welke bij het leger der Bondgenooten genomen zijn.

Guillaume de Vaudoncourt. *Histoire de la guerre soutenue par les Français en Allemagne en 1813.*

Het belangrijkste werk, dat over dien veldtogt door de Franschen is geschreven; doch een weinig partijdig voor het Fransche leger.

Von Hofmann. Zur Geschichte des Feldzugs von 1813.

Dit werk geeft een zeer goed overzigt over dien veldtogt, en behelst bijzonderheden, welke men nergens anders vindt.

Schels. Die Operationen der Verbundeten Heere gegen Paris im März 1814.

Een weinig behagelijk doch waarheidlievend geschreven boek.

Von Hofmann. Zur Geschichte des Feldzugs von 1815, 2e Auflage.

Een der beste werken over den veldtogt van 1815.

Voor de Krijgskundige studiën zijn nog aan te bevelen de *memories*, welke van eenige Fransche en Pruissische Maarschalken en Generaals na hunnen dood zijn uitgegeven, en die voor de krijgsgebeurtenissen, waaraan de Schrijvers deelnamen, allerbelangrijkst zijn, als ook die militaire tijdschriften, welke de Krijgsgeschiedenis behandelen en waartoe bijzonder het Oostenrijksche Militaire Tijdschrift behoort.

VERBETERINGEN.

Bl.	44	*regel*	5	*v.*	*o.*	*staat*	80 pas,	*lees*	30 pas.
»	50	»	8	*v.*	*b.*	»	boden,	»	bodem.
»	50	»	6	*v.*	*o.*	»	meesta,	»	meestal.
»	85	»	14	*v.*	*b.*	»	deze	»	dezer.
»	115	»	12	*v.*	*b.*	»	aanvaller,	»	verdediger.
»	232	»	19	*v.*	*b.*	»	teekeding,	»	teekening.
»	233	»	3	*v.*	*o.*	»	uitmunde,	»	uitmuntende.
»	242	»	11	*v.*	*b.*	»	toetsteen,	»	toetssteen.
»	269	»	2	*v.*	*o.*	»	zijde,	»	zijne zijde.
»	288	»	14	*v.*	*b.*	»	nfanterie,	»	infanterie.

